

PERRINE
(În familie)[1]
HECTOR MALOT

Scris în tradiţia subiectelor despre copiii aflaţi în căutarea originilor, a descendenţei lor adevărate, romanul ”Perrine(În familie)” urmăreşte destinul sinuos al unei fetiţe orfane, Perrine, care ajunge a trăi şi a se maturiza în cadrul vieţii şi evoluţiei unui mare complex industrial de la sfîrşitul secolului al XIX-lea.

Legendele captivante despre Perrine, eroină plină de viaţă, îi fascinează pe copiii timpurilor noastre, precum s-a întîmplat şi cu copiii de acum circa un secol şi jumătate, cînd Hector Malot ne-a făcut acest dar ales, rămînînd unul dintre cei mai îndrăgiţi povestitori.

Cuprins

[1] Roman premiat de ACADEMIA FRANCEZĂ

CAPITOLUL 1

Sîmbăta, ca de obicei, împrejurimile porţii Bercy erau luate cu asalt, iar pe chei, pe patru rînduri, căruţele se îngrămădeau ca într—un joc de—a puia—gaia : care încărcate cu butoaie, cotigi cu cărbuni sau materiale de construcţii, şarete cu fîn şi paie, iar toate, sub un soare luminos şi fierbinte de iunie aşteptau controlul vămii, grăbite să intre în Paris, în ajunul duminicii.

Printre acestea, destul de departe de barieră, puteai vedea una, cu un aspect ciudat, avînd în ea ceva tragicomic, un soi de căruţă de negustori ambulanţi, mai simplă chiar, formată dintr—o ramă pe care era întinsă o prelată, cu un acoperiş din carton dat cu catran, totul sprijinindu—se pe patru roţi joase. Altădată, pînza trebuie să fi fost albastră, acum era atît de decolorată, murdară şi uzată, încît nu puteai să faci decît presupuneri în această privinţă, tot aşa cum trebuia să te mulţumeşti cu puţin dacă voiai să descifrezi inscripţiile şterse ce acopereau cele patru laturi : una cu litere greceşti să se ghicească numai un început de cuvînt „φωτογ ", cea de deasupra, părea să fie în germană, „*Graphie*", o alta în italiană „*Fia*" : în sfîrşit, cea mai nouă în franceză „*Photographie*", evident traducerea celorlalte, indicînd ca într—o foie de drum, diferitele ţări prin care trecuse biata hodoroagă, înainte de a intra în Franţa şi de a ajunge în sfîrşit la porţile Parisului.

Dar era oare posibil ca măgarul ce era înhămat să o fi dus pînă aici de atît de departe ?

La prima vedere te puteai îndoi, atît era de slăbănog, de obosit, de sfîrşit, dar privindu—l de aproape, îţi puteai da seama că această epuizare nu era decît rezultatul unei trude îndelungate. În realitate, era un animal robust, cu o conformaţie destul de mare, mai înalt decît măgarul european, zvelt, culoarea părului gri—cenuşiu, cu burta curată în ciuda prafului de pe drum ; nişte beţe negre transversale îi conturau gambele fine şi picioarele dungate şi cu cît ar fi fost de obosit, cu atît îşi ţinea capul mai sus, cu un aer voluntar, hotărît şi ager. Hamul era pe măsura căruţei, cîrpăcit cu sfori de diferite culori, unele groase, altele subţiri, aşa cum se nimeriseră, dar care erau ascunse sub ramurile înflorite tăiate de pe drum şi cu care fusese acoperit bietul animal pentru a—l apăra de soare şi muşte.

Aproape de el, aşezată pe marginea trotuarului, şedea o fetiţă de unsprezece—doisprezece ani, care îl supraveghea.

Figura sa era deosebită : ceva neclar, dar fără nimic brutal, într—un foarte vădit amestec de rase.

În ciuda unui păr spălăcit şi a unei carnaţii de culoarea chihlimbarului, fata avea o blîndeţe fină care îi punea în evidenţă ochii negri, codaţi, vicleni şi gravi. Gura, de asemenea, era serioasă. Cu toată fiinţa se prăbuşise in dulcea toropeală a repaosului ; trupul avea aceeaşi gingăşie ca şi chipul, delicat şi nervos în acelaşi timp ; umerii erau supli, înguşti şi abia perceptibili, ascunşi într—o vestă ponosită de o culoare nedefinită, neagră probabil odinioară ; picioarele erau voluntare şi ferme într—o fustă largă şi purtată, dar mizeria existenţei nu ştirbea cu nimic mîndria celei ce o purta.

Cum măgarul era în spatele unei căruţe înalte, plină cu fîn, supravegherea ar fi fost uşoară, dacă din cînd în cînd nu s—ar fi distrat hălpăind o îmbucătură de iarbă pe care o trăgea direct, cu băgare de seamă, ca un animal inteligent, care ştia bine că făcea ceva nepermis.

—Palikare, termină !

Imediat lăsă capul în jos ca un pocăit, dar îndată ce—şi mîncă fînul, clipind din ochi şi mişcîndu—şi urechile, o luă de la capăt cu o grabă care îi dădea în vileag foamea.

Cînd tocmai îl certase pentru a patra sau a cincea oară, se auzi o voce din căruţă strigînd :

—Perrine !

Fetiţa ţîşni, ridică **o** perdea şi intră în căruţă, unde o femeie stătea culcată pe o saltea atît de subţire, încît a impresia că este aşezată direct pe podea,

—Ai nevoie de mine, mamă ?

—Dar ce face Palikare ?

—Mănîncă fîn din căruţa din fata noastră.

—Trebuie să nu—l laşi.

—Îi este foame.

—Foamea nu dă dreptul să luăm ceea ce nu ne aparţine ; ce i—ai răspunde căruţaşului acesta dacă s—ar supăra ?

—O să—l ţin mai departe.

—Nu—i aşa că intrăm în curînd în Paris ?

—Trebuie să aşteptăm pentru vamă.

—Mult timp încă ?
—Ţi—e tot rău ?
Nu—ţi face griji ; este sufocarea celui ce a stat prea mult închis ; nu este nimic, îi zise cu o voce gîfîindă, şuierată mai degrabă decît articulată.
Erau cuvintele unei mame ce vrea să—şi liniştească copila ; în realitate, era într—o stare jalnică, fără suflu, fără vlagă, fără viaţă şi, cu toate că nu trecuse de 26 sau 27 de ani, era în ultimul stadiu de anemie; cu toate acestea purta urmele unei frumuseţi adorabile ; faţa era de un oval clar, iar ochii blînzi şi profunzi, aceiaşi ochi ca ai fiicei sale, dar strălucitori din cauza suflului bolii.
—Vrei să—ţi dau ceva ? întrebă Perrine.
—Ce ?
—Sînt pe aici prăvălii, pot să—ţi cumpăr o lămîie ; m—aş întoarce imediat.
—Nu, păstrează banii ; avem atît de puţini ! întoarce—te lîngă Palikare şi fă în aşa fel încît să—l împiedici să mai fure fîn.
—Dar nu—i uşor.
În fine, se întoarse la măgar şi îndată ce acesta făcea o mişcare, îl oprea în aşa fel să rămînă destul de departe de căruţa cu fîn.
La început se revoltă şi vru totuşi să înainteze, dar îl mîngîie, îl sărută pe bot ; atunci el îşi plecă urechile lungi cu satisfacţie vădită şi se potoli.
Nemaiavînd de ce să se ocupe, se amuza privind la ceea ce se petrecea în jurul ei : la acel du—te vino al vapoarelor şi al remorcherelor de pe rîu ; la descărcarea şlepurilor cu ajutorul macaralelor care îşi întindeau braţele de fier deasupra ei şi luau încărcătura ca şi cum ar fi avut mîini, pentru a o pune în vagoane atunci cînd era vorba de pietre, de nisip sau de cărbuni sau, pentru a le alinia pe chei atunci cînd erau butoaie ; la deplasarea trenurilor de pe calea ferată de centură, de pe podul ale cărui arcade împiedicau vederea Parisului, care de acolo mai degrabă se ghicea într—o pîclă neagră, decît se vedea ; în fine, aproape de ea, sub ochii ei, la munca lucrătorilor de la vamă care treceau cu suliţele lungi prin căruţele cu paie sau se urcau pe butoaiele pline, pe care le înţepau cu un sfredel,. adunînd într—o ceşcuţă de argint vinul care ţîşnea, degustînd cîţiva stropi pe care îi scuipau îndată ; cît de curioase şi de noi erau toate ! O interesau atît de tare, încît timpul trecea fără ca ea să—şi dea seama. Un puşti de vreo doisprezece ani, care semăna cu un clovn şi care în mod sigur era în slujba unei caravane de circari, ale căror căruţe se aşezaseră la coadă, se învîrtea în jurul ei de vreo zece—minute şi mai bine, fără ca ea să—l fi observat, pînă cînd se hotărî să intre în vorbă.
—Ia te uită ce măgar frumos ! Fata nu zise nimic.
—E un măgar de prin părţile noastre ?
—M—aş minuna.
Îl privise şi văzînd că era un băiat bun, îi răspunse :
—Vine din Grecia.
—Din Grecia ?
—De—aia se şi cheamă Palikare.
—Ah, din cauza asta !
Dar în ciuda zîmbetului său înţelegător, nu era deloc sigur că ar fi înţeles de ce un măgar care venea din Grecia putea să se cheme Palikare.
—Şi e departe Grecia ? întrebă el.
—Foarte departe.
—Mai departe decît China ?
—Nu, dar departe, departe...
—Deci, veniţi din Grecia ?
—Mai de departe!
—Din China ?
—Nu. Palikare vine din Grecia.
—Aţi venit la sărbătoarea invalizilor ?
—Nu.
—Şi unde vă duceţi ?
—La Paris.

—Unde o să vă adăpostiţi căruţa ?
—Ni s—a spus la Auxerre că sînt locuri libere în interiorul fortificaţiilor.
El îşi plesni coapsele cu palmele, plecînd capul.
—La fortificaţii, oh ! lă ! lă !
—Nu mai sînt locuri ?
—Ba da.
—Şi?
—Nu pentru voi. E periculos la fortificaţii. Aveţi bărbaţi în rulotă, bărbaţi puternici cărora să nu le fie frică de o lovitură de cuţit ? înţeleg prin asta să ştie să lupte.
—Nu sîntem decît mama şi eu,, iar mama este bolnavă.
—Ţii la măgar ?
—Bineînţeles.
—Ei bine, mîine măgarul vostru va fi furat, asta—i pentru început şi o să vedeţi pe urmă restul şi n—o să fie prea plăcut, îi zise grăsanul.
—E adevărat ?
—Desigur ! auzi dacă—i adevărat ! N—ai fost niciodată Paris ?
—Niciodată.
—Se vede ; sînt nătărăi cei din Auxerre de v—au zis poposiţi acolo. Dar de ce nu vă duceţi la Bob de Sare ?
—Nu—l cunosc pe Bob de Sare.
—E stăpînul de la Champ Guillot. Acolo este împrejmuit cu garduri care se închid peste noapte ; n—aveţi de ce să vă temeţi ; se ştie că Bob de Sare i—a ciuruit pe i care voiau să intre noaptea.
—Şi e scump ?
—Iarna, da, cînd toată lumea vine la Paris, dar acum sînt sigur că n—o să vă ceară mai mult de patruzeci de gologani pe săptămînă, iar măgarul o să găsească hrană în ţarc şi mai ales dacă îi plac scaieţii.
—Cred şi eu că—i plac !
—O să fie în largul lui ; şi pe urmă, Bob de Sare nu este om rău !
—Aşa îl cheamă, Bob de Sare ?
—E poreclit aşa pentru că îi e mereu sete. E un fost infanterist ce cîştiga bine cu negoţul de haine vechi, de care nu s—a lăsat decît atunci cînd şi—a rupt o mînă, pentru că nu e prea uşor să mînuieşti lăzile de gunoi cu una singură ; atunci s—a apucat să—şi închirieze pămîntul, iarna pentru căruţele care poposesc aici, iar vara la cine găseşte ; pe lingă asta mai are şi alte afaceri : vinde căţeluşi.
—E departe de aici Champ Guillot ?
—Nu, la Charonne, dar pun pariu că nici Charonne nu ştii unde e.
—N—am fos niciodată la Paris.
—Ei bine, uite, acolo !
Întinse braţul în faţă, în direcţia nordului.
—După ce vei trece de barieră, te întorci imediat la dreapta şi o iei pe drum de—a lungul fortificaţiilor timp de vreo jumătate de oră ; după ce vei fi traversat Vincen—nes, care e destul de lat, o iei la stînga şi întrebi. Toată lumea ştie de Champ Guillot.
—Îţi mulţumesc, o să—i spun mamei şi dacă ai vrea să rămîi lîngă Palikare două minute, i—aş spune chiar acum.
—Bine. O să—i cer să mă înveţe greaca.
—Nu—l lăsa, te rog, să mai ia fîn.
Perrine intră în căruţă şi îi reproduse mamei sale ceea ce îi spusese tînărul clovn.
—Dacă—i aşa, n—avem de ce să ezităm, trebuie să mergem la Charonne ; dar o să găseşti drumul ? gîndeşte—te că sîntem la Paris.
—S—ar părea că este foarte uşor.
Cînd dădu să iasă, se întoarse lîngă mama ei şi îi şopti :
—Sînt mai multe căruţe cu coviltir, deasupra se poate citi „Uzinele Maraucourt", iar dedesubt numele „Vulfran Paindovoine" ; pe prelatele care acoperă butoaiele de vin care sînt aliniate pe chei, poţi citi aceeaşi inscripţie.
—Nu e nimic de mirare.

—Cît de uluitor este să vezi aceste nume atît de des repetate !

CAPITOLUL 2

Cînd Perrine veni să—şi ia locul lîngă măgar. Îl găsi ci botul vîrît în căruţa cu fîn, mîncînd liniştit ca şi cînd ai fi fost în fata unei iesle.

—Îl laşi să mănînce ? ţipă ea.

—De ce să nu—l las ?

—Şi dacă se supără căruţaşul ?

—N—ar fi cazai cît sînt şi eu aici.

Începu să ocărască adversarul cu pumnii în şolduri, cu capul răsturnat.

—Hei nemernicule !

Dar ajutorul lui nu fu de ajuns să—l apere pe Palikare. Venise rîndul căruţei cu fîn de a fi controlată cu împunsături de lance de către lucrătorii de la vamă şi urma să treacă bariera.

—Acum o să—ţi vie şi ţie rîndul. Te las. La revedere don'şoară, şi dacă vrei să mai afli ceva despre mine, întreabă de grăsanul, toată lumea îţi va răspunde.

Oamenii care păzeau barierele Parisului, erau obişnuiţi să vadă destule lucruri ciudate, totuşi cel ce urcă în căruţa fotografică avu un moment de surpriză găsind—o acolo pe tînăra femeie culcată şi mai ales atunci cînd privi in jur, nu văzu decît mizerie.

—N—aveţi nimic de declarat ? întrebă el continuîndu—şi examinarea.

—Nimic.

—Nici vin, nici provizii ?

—Nimic.

Acest cuvînt repetat de două ori era de o exactitate riguroasă. în afară de salteluţă, de două scaune de paie, de o măsuţă, de un cuptor de pîine din pămînt, de un apărat şi cîteva ustensile fotografice, nu mai era nimic în această căruţă, nici cufere, nici haine, nici coşuri.

—Este în regulă, puteţi intra.

Îndată ce trecu bariera, Perrine se întoarse imediat la dreapta, aşa cum o povăţuise grăsanul, ducîndu—l pe Palikare de căpăstru. Strada pe care o luase mergea de—a lungul fortificaţiilor, iar pe iarba pîrjolită, prăfuită, smulsă pe alocuri, erau lungiţi oameni care dormeau pe spate sau pe burtă după cum erau mai mult sau mai puţin căliţi la soare, în timp ce alţii îşi dezmorţeau oasele aşteptând să—şi continue somnul care fusese întrerupt.

Ceea ce văzu în înfăţişarea acestora, în zdrenţele şi în modul cum le purtau, o făcu să înţeleagă, că cei care mişunau în jurul fortificaţiilor nu puteau într—adevăr să fie paşnici noaptea şi că loviturile de cuţit se schimbau acolo cu uşurinţă.

Nu se opri asupra acestei constatări fără interes pentru ea, pentru că nu mai avea de ce să se amestece printre aceşti oameni şi privi de cealaltă parte, adică spre Paris.

Dar cum, acesta era Parisul, cu aceste case sărăcăcioase, şoproane, cursuri de apă murdare, cu aceste locuri virane unde se înălţau mormane de gunoaie, Parisul despre care tatăl ei vorbea atît de des, la care visa de mult cu închipuiri de copil cu atît mai minunate, cu cît numărul kilometrilor se micşora pe măsură ce se apropiau de el ? De asemenea, de cealaltă parte a drumului, pe povîrniş, cei care se tăvăleau ca nişte animale, bărbaţii şi femeile acelea cu figuri tocmai bune de spînzurat, erau parizieni ? Recunoscu rîul Vincennes după lăţime şi, după ce—l trecu, întorcîndu—se la stînga, întrebă de Champ Guillot. Dacă toată lumea îl cunoştea, nimeni însă nu era de acord asupra drumului ce trebuia apucat pentru a ajunge acolo, şi fata se pierdu nu odată în numele străzilor pe care trebuia să le urmeze. într—un tîrziu ajunse totuşi în faţa unui gard de scînduri, unele din brad, altele din lemn decojit, primele vopsite, iar celelalte date cu catran.

Dincolo de bariera deschisă, prinsă în două canaturi, zări un omnibuz vechi fără roţi şi un vagon de tren, la fel, aşezate direct pe pămînt. Înţelese, cu toate că maghernitele din vecinătate nu prea erau nici

ele într—o stare mai bună, că acolo era Champ Guillot. Confirmarea acestei impresii i—o dădură vreo doisprezece Căţeluşi dolofani care se rostogoleau în iarbă.

Lăsîndu—l pe Palikare în stradă intră, şi îndată căţeii se repeziră la picioarele ei, muşcînd—o, mîrîind scurt.

—Cine e acolo ? strigă o voce.

Privi în direcţia de unde venea acest glas. La stînga oi zări o clădire lungă care era poate o casă, dar tot aşa de bine putea să fie orice altceva. Pereţii erau din bucăţi de ghips, din plăci de gresie şi lemn, din cutii de tablă, acoperişul era din carton sau din pînză cătrănită, ferestrele erau astupate cu geamuri de hîrtie, cu bucăţi de lemn, cu foi de zinc şi chiar cu sticlă, dar totul era construit şi aşezat într—un mod naiv, care te făcea să te gîndeşti că un Robinson fusese şi arhitectul şi muncitorul acestei construcţii. Sub un şopron, un om cu barbă încîlcită era ocupat cu sortarea zdrenţelor, pe care le arunca în coşurile din jurul lui.

—Să nu—mi calci căţeii, strigă el. Apropie—te ! Făcu ce îi ceru.

—Dumneavoastră sînteţi stăpînul de la Champ Guillot ?

—Aşa s—ar zice.

Îi explică în cîteva vorbe ceea ce vroia, în timp ce el, pentru a nu pierde vremea ascultînd—o, îşi turnă dintr—o sticlă pe care o avea la îndemînă, un pahar de vin plin ochi şi pe care îl sorbi pe dată.

—Se poate, dacă plăteşti înainte, spuse el privind—o din cap pînă în picioare.

—Cît ?

—Patruzeci şi doi de bănuţi pe săptămînă pentru căruță, douăzeci şi unu pentru măgar.

—E destul de scump.

—Asta—i preţul.

—Preţul de vară ?

—Preţul de vară.

—O să poată să mănînce scaieţi ?

—Şi iarbă dacă vrea, dacă îl ţin măselele.

—Nu putem să plătim cu săptămînă, pentru că nu vom rămîne, ci numai cu ziua ; trecem doar prin Paris, căci ne îndreptăm spre Amiens şi vrem să ne odihnim.

—Merge şi aşa ; şase bănuţi pe zi pentru rulotă, trei bănuţi pentru măgar.

Se scotoci în buzunarul de la fustă şi unul cîte unul, scoase nouă bănuţi.

—Uitaţi, pentru prima zi.

—Poţi să le spui părinţilor să intre. Cîţi sînt ? Dacă e o trupă, asta înseamnă doi bănuţi în plus pentru fiecare.

—Nu sînt decît cu mama.

—Bine. Dar de ce n—a venit maică—ta să plătească ?

—E bolnavă în căruţă.

—Bolnavă ? Dar aici nu—i spital, îi fu teamă că n—o să vrea să primească o bolnavă.

—Adică, e obosită. Înţelegeţi, venim de departe.

—Nu—i întreb niciodată pe oameni de vinde vin. întinse braţul spre un colţ al proprietăţii sale.

— O să—ţi pui căruţa acolo şi apoi îţi vei lega măgarul ; dacă îmi calcă vreun cîine, mi—l plăteşti cu o sută de bănuţi.

Cînd se îndepărtă, o strigă.

—Ia un pahar cu vin.

—Vă mulţumesc , nu beau vin.

—Bun, o să—l beau eu în locul tău.

Dădu pe gît vinul pe care şi—1 turnase şi trecu din nou la împărţirea zdrenţelor, adică la ..sortarea"' lor.

Îndată ce—l instala pe Palikare în locul indicat, ceea ce nu fusese posibil fără multe zdruncinături, în ciuda grijii pe care o avea de a le evita, se urcă în căruţă.

—În sfîrşit măicuţă, iată—ne ajunse.

—Să nu te mai zdruncini, să nu te mai prăvăleşti. Atîţia şi atâţia kilometri ! Doamne Dumnezeule, ce mare e pămîntul !

—Acum, că avem tihnă, o să—ţi dau să mănînci. Ce—ai vrea ?

—Mai întîi deshamă—l pe bietul Palikare. După atîta drum e destul de ostenit; dă—i să mănînce, să bea apă, ai grijă de el.

—Chiar, n—am văzut niciodată atîția scaieţi; mai mult, am văzut şi un puţ. Mă întorc imediat.

Într—adevăr, nu întârzie să se întoarcă şi începu să caute ici şi colo prin căruţă, scoase cuptorul de pămînt, cîţiva cărbuni şi o cratiţă veche, apoi aprinse focul cu crenguţe şi suflă cu putere, îngenunchind.

Cînd începu să ardă, urcă din nou în căruţă.

—Vrei orez, nu—i aşa ?

—Nu prea mi—e foame.

—Ţi—e poftă de altceva. Mă duc să—ţi cumpăr ce doreşti. Vrei...

—Mai bine orez.

Aruncă o mînă de orez într—o cratiţă unde puse şi puţină apă şi, cînd dădu în clocot, îl amestecă cu două beţişoare albe decojite, nepărăsind bucătăria decît pentru a da o fugă să vadă ce mai face Palikare şi să—i spună cîteva cuvinte de încurajare.

De fapt, nu erau necesare, căci înfuleca scaieţi cu o satisfacţie a cărei intensitate i—o trădau urechile ciulite.

Cînd orezul fu îndeajuns de fiert, abia spart şi nefăcut terci, aşa cum îl servesc adesea bucătarii parisieni, îl aşeză într—o strachină şi îl duse înăuntru.

—Acum, zise ea ca o fetiţă care se joacă cu păpuşa, o să luăm prînzuleţul şi o să te servesc eu.

În ciuda tonului hazliu pe care—l abordase, ii aruncă o privire neliniştită mamei sale aşezată pe saltea, înfăşurată cu un batic de lînă, care altădată fusese o stofă scumpă, dar care acum, nu mai era decît o zdreanţă ruptă, decolorată.

—Ţi—e foame şi ţie ? întrebă mama.

—Te cred, după atîta timp !

—De ce n—ai mîncat o bucată de pîine ?

—Am mîncat două, dar tot crap de foame. O să vezi. Dacă asta îţi face poftă, să priveşti pe alţii mîncînd, porţia ta o să fie prea mică.

Mama îşi dusese o furculiţă de orez la gură, dar o duse şi o întoarse îndelung, fără să o poată înghiţi.

—Nu prea pot să înghit, zise ea ca răspuns la privirea fiicei sale.

—Te rog încearcă. A doua îmbucătură va trece mai bine, a treia şi mai bine.

Dar nu ajunse pînă acolo şi, după a doua gură îşi puse furculiţa în farfurie.

—Mi se întoarce stomacul pe dos. E mai bine să nu mai insist.

—Oh, mamă !

—Nu—ţi face griji, scumpo, nu—i nimic ; poţi să trăieşti foarte bine şi fără să mănînci cînd nu ai nimic de făcut ; dacă mă odihnesc, o să—mi recapăt pofta de mîncare.

Îşi desfăcu baticul, se culcă pe saltea gâfîind, dar oricît de slăbită ar fi fost, nu—i scăpă gîndul fiicei sale şi, văzînd—o cu ochii plini de lacrimi, se strădui să—l alunge.

—Orezul e foarte bun, mănîncă—l ; dacă munceşti e nevoie să te hrăneşti ; trebuie să fii tare ca să—mi porţi de grijă ; mănîncă, draga mea, mănîncă !

—Da mamă, mănînc ; vezi, mănînc.

În realitate, trebuia să facă eforturi mari pentru a înghiţi, dar încetul cu încetul, sub impresia vorbelor dulci ale mamei sale, gîtul i se descleştă şi începu să mănînce cu adevărat.

Strachina cu orez dispăru repede, în timp ce mama sa o privea cu un surîs tandru şi trist.

—Vezi că poţi dacă te forţezi ?

—Dacă aş îndrăzni, mamă !

—Îndrăzneşte !

—Ţi—aş răspunde că, ceea ce îmi spui tu acum, este aceiaşi lucru pe care ţi—l spuneam şi eu.

—Eu, eu sînt bolnavă.

—Tocmai de aceea, dacă ai.vrea, m—aş duce să caut un doctor ; sîntem la Paris şi la Paris sînt doctori buni.

—Doctorii buni nu se deranjează fără să—i plăteşti.

—O să—l plătim.

—Cu ce ?

—Cu banii noştri ; trebuie să ai şapte franci în rochie şi, în plus, un florin pe care putem să—l schimbăm aici ; eu am şaptesprezece bănuţi. Uită—te în rochie. Această rochie neagră, la fel ca şi fusta Perrinei, dar mai puţin prăfuită căci fusese scuturată, era pusă pe saltea şi servea drept cuvertură ; după ce scotoci prin buzunar, dădu de cei şapte franci şi de florinul austriac.

—Cît face cu totul ? întrebă Perinne, nu prea cunosc banii francezi.

—Nici eu nu ştiu mai bine decît tine.

Făcură socoteala punînd florinul la doi franci şi găsiră nouă franci şi optzeci şi cinci de centime.

—Vezi că avem mai mulţi decît ne—ar trebui pentru doctor ? continuă Perrine.

—N—o să mă vindece cu vorbe, mi—ar prescrie medicamente, şi cum să le plătim ?

—Am eu o idee. Gîndeşte—te că atunci cînd merg pe lîngă Palikare, nu—mi petrec tot timpul vorbindu—i, deşi i—ar place ; mă gîndesc şi la tine şi la noi, dar mai ales la tine măicuţă, de cînd eşti bolnavă, la călătoria noastră, la sosirea la Maraucourt. Crezi că ne putem arăta în căruţa care, atît de des pe drum a stîrnit rîsul ? N—ar face o impresie bună !

—Adevărul e că şi pentru oameni fără pretenţii, această intrare ar fi umilitoare.

—E mai bine, deci, să n—o mai folosim şi pentru că nu mai avem nevoie de căruţă, putem să o vindem. De altfel la ce ne mai serveşte acum ? De cînd eşti bolnavă, nimeni n—a vrut să fie fotografiat de mine, şi chiar dacă aş găsi oameni care să aibă încredere în mine, nu mai avem cele necesare.

Cu ce ne mai rămîne, nu putem să cheltuim trei franci pentru un revelator, trei franci pentru un amestec de aur şi acetat, doi franci pentru o duzină de oglinzi. Trebuie să o vindem...

—Şi cu cît să o dăm ?

—O să mai vindem şi altceva.

Aparatul este în stare bună şi apoi mai e şi salteaua.

—Totul, deci ?

—Te superi ?

—E mai bine de un an de cînd trăim în această căruţă. Tatăl tău a murit aici şi oricît de prăpădită ar fi, gîndul de a mă despărţi de ea mi se pare insuportabil ;
de la el ne—a rămas totul şi nu este nici un amărît de lucru de aici de care amintirea lui să nu fie legată.

Se opri deodată cu sufletul la gură, iar pe chipul descărnat începură să—i curgă lacrimi pe care nu şi le mai putea reţine.

—Oh mamă ! strigă Perrine, iartă—mă că ţi—am vorbit de asta.

—Nu am de ce să te iert, draga mea, este de vină situaţia nefericită, că nu putem, nici tu nici eu să vorbim de anumite lucruri, fără să ne întristăm, iar starea rea în care mă găsesc, face să nu am forţa de a rezista, de a gîndi în locul tău, care eşti un copil. Nu eu ar fi trebuit să—ţi vorbesc aşa cum ai făcut—o tu ? Să prevăd ceea ce nu ai prevăzut şi anume că, putem să mergem la Maraucourt în această căruţă şi nici să ne arătăm, tu în fustă şi eu în rochia asta, care nu sînt decît nişte zdrenţe ? Şi în timp ce în loc să mă gîndesc la toate, să iau hotărîri şi să găsesc resurse, mintea mea atît de neputincioasă nu inventează decît himere şi mai ales aştept ziua de mii ne, ca şi cînd mîine ar face miracole ; m—aş vindeca dacă aş urma un. tratament lung, iluzii de muribunzi, care ir trăiesc mai mult decît închipuirile lor. Era **o** nebunie raţiunea de a vorbi prin gura ta ; nu mă voi face bine mîine, nu vom cheltui nici mult nici puţin cu reţeta ; trebuie deci să vindem căruţa cu tot ce conţine.

Se scurse o clipă de ezitare şi de tăcere apăsătoare.

—Şi pe Palikare, zise Perrine.

—Te—ai gîndit şi la asta ?

—Dacă m—am gîndit ! Cum să nu ! Dar nu îndrăzneam să ţi—o spun şi, de cînd mă frămîntă gîndul că o să fim obligate să—l vindem într—o zi sau alta, nici nu mai îndrăzneam să—l privesc de frică să nu ghicească, că am putea să ne despărţim de el, în loc să—l luăm cu noi la Maraucourt, unde ar fi fost atît de fericit după atîta muncă.

—De—am şti măcar că noi înşine vom fi primite la Maraucourt ! Dar să ajungem acolo şi dacă sîntem alungate, nu ne rămîne decît să murim într—un şanţ pe marginea drumului.

—Oricît ne—ar costa, trebuie să ajungem la Maraucourt şi să ne înfăţişăm în aşa fel încît să nu ni se închidă uşa în nas.

—Este posibil una ca asta, mamă ? Oare amintirea tatei nu ne apără ? El care era atît de bun ! Poţi să fi

supărat pe morţi ?
—Îţi vorbesc aşa cum o făcea şi taică—tău. Sfaturile lui cred că te vor călăuzi. Vindem deci căruţa şi pe Palikare, cu banii cîştigaţi o să luăm un doctor să ne redea puteri numai cîteva zile, este tot ce cer. Dacă o să fie aşa, vom cumpăra o rochie decentă pentru tine, una pentru mine şi vom lua trenul pînă la Maraucourt, dacă o să avem destui bani ca să ajungem pînă acolo, dacă nu, vom merge pînă unde putem şi vom face restul drumului pe jos.
—Palikare este un măgar frumos, băiatul cu care am vorbit la barieră mi—a spus—o nu de mult. Este într—un circ, se pricepe şi, mi—a vorbit aşa pentru că l—a plăcut pe Palikare.
—Nu ştim care este valoarea măgarilor la Paris şi cu atît mai puţin cea pe care o poate avea un măgar din orient. în sfîrşit, vedem noi, şi fiindcă hotărîrea este luată, să nu mai vorbim de asta ; este un subiect prea trist şi apoi, sînt obosită.
—Vrei să dormi ?
—Vreau să stau liniştită, să mă umplu de pacea hotărîrii luate şi de speranţa de mîine.
—Atunci, o să te las ca să nu te mai deranjez şi pentru că mai sînt încă două ore de lumină, să profit şi să spăl rufele. Nu ţi—ar place să ai mîine o cămaşă curată ?
—Nu te obosi.
—Ştii doar că nu sînt niciodată obosită.

După ce îşi sărută mama, se învîrti pe ici pe colo prin căruţă, sprintenă, luă o legătură de rufe dintr—o lădiţă în care era închisă, o puse într—un vas de pămînt, trînti pe o scîndură o coajă de săpun şi ieşi, luînd totul cu ea. După ce fiersese orezul, umpluse cratiţa cu apă, iar acum o găsi caldă şi putu să o răstoarne peste rufe. Îngenunchind pe iarbă, îşi scoase ilicul şi începu să săpunească, să frece rufăria, care nu se compunea de fapt decît din două cămăşi, trei batiste, două perechi de ciorapi pentru care nu avu nevoie de mult timp ca toate să fie spălate, clătite şi întinse pe sforile agăţate între căruţă şi gard.

În timp ce spăla, Palikare, legat nu departe de ea, o privea din cînd în cînd parcă pentru a o supraveghea, dar atît şi nimic mai mult... Cînd văzu că termină, îşi lungi gîtul spre ea şi scoase cinci sau şase răgete, care erau chemări poruncitoare.
—Crezi că te—am uitat ? zise ea. Se duse la el, îl mută în altă parte şi îi aduse apă să bea în vasul de pămînt pe care îl clătise cu grijă, căci dacă se mulţumea cu orice fel de mîncare ce i se dădea sau o găsea chiar el, era dimpotrivă, foarte pretenţios în ceea ce privea băutura, nu accepta decît apă limpede din vase curate sau, vinul bun pe care îl prefera înainte de toate.

După ce termină, în loc să—l lase singur, începu să—l mîngîie spunîndu—i cuvinte tandre, asemenea unei doici copilului său, iar măgarul, care, imediat se repezise la arba nouă, se opri din mîncat pentru a—şi pune capul pe umărul micuţei sale stăpîne şi a se lăsa mai bine alintat; din cînd în cînd îşi apleca spre ea urechile—i lungi şi le ridica cu un tremur care îi trăda fericirea.

Se lăsă liniştea în curtea închisă, cît şi pe străzile pustii din mahala ; în depărtare nu se mai auzea decît un vuiet surd fără zgomote distincte, profund, puternic, misterios, ca cel al mării. Erau respiraţia şi viaţa Parisului care continuau mersul activ şi febril în ciuda nopţii care cădea.

Atunci, în melancolia serii, amintirea a ceea ce fusese hotărît o cuprinse pe Perrine şi mai tare şi sprijinîndu—şi capul de cel, al măgarului, îşi dădu frîu liber lacrimilor care de atîta vreme o sufocau, în timp ce el îi lingea mîinile.

CAPITOLUL 3

Noaptea, bolnavei ii fu şi mai rău ; de mai multe ori Perrine, care s—a culcat. îmbrăcată lîngă ea. direct pe podea, cu un batic împăturit drept pernă, se ridică pentru a—i da apă pe care mergea să o scoată din puţ, ca să fie mereu proaspătă ; se sufoca şi suferea din cauza căldurii.

În zori, răcoarea dimineţii care era destul de tare în climatul Parisului, o făcu să dîrdîie şi Perrine trebui să o învelească cu basmaua ei, singura învelitoare mai caldă care mai rămăsese.

În ciuda dorinţei de a merge să caute un doctor cît mai repede posibil, fu nevoită să aştepte ca Bob de Sare să se scoale, să—l întrebe de numele şi adresa unui doctor bun.

Într—adevăr, ştia un doctor bun şi încă unul renumit, care venea în vizită cu trăsura şi nu pe jos ca doctorii de doi bani : Domnul Cendrier, str. Riblette, aproape de biserică, Pentru a găsi strada Riblette, nu

avea decît s—o ia pe calea ferată pînă la gară.

Auzindu—l vorbind de un doctor renumit care venea în vizită cu trăsura, îi fu teamă că nu avea destui bani ca să—l plătească, şi timid, confuz, îl chestiona pe Bob de Sare învîrtindu—se în jurul a ceea ce nu îndrăznea să spună. Pînă la urmă înţelese.

— Cît ai pentru aşa ceva ? Ai nevoie de cel puţin patruzeci de gologani. Şi ca să fi sigură că vine, ai face bine să—l plăteşti înainte.

Urmînd sfaturile care—i fuseseră date, găsi destul de uşor strada Riblette, iar doctorul nu se sculase încă. Aşteptînd, aşezată pe o piatră în stradă, la uşa unui grajd, observase că tocmai se înhăma un cal, aceasta în trecăt, în timp ce se gîndea cum îi va da cei patruzeci de bănuţi, cum îl va convinge să vină, dacă va voi să facă vizită unuia dintre chiriaşii de la Champ Guillot.

Timpul trecea greu, neliniştea sa dublîndu—se cu cea a mamei care nu înţelegea de ce întîrzie atîta.

Dacă nu ar putea să o vindece pe loc, cel puţin să—i aline suferinţa. Văzuse deja un doctor intrînd în căruţa lor atunci cînd tatăl ei fusese bolnav. Erau în inima munţilor, într—un ţinut sălbatic, iar doctorul, pe care marna sa îl chemase, căci nu mai avea timpul să ajungă într—un oraş, era mai degrabă un bărbier, un vraci şi nu un doctor adevărat, aşa cum găseşti la Paris, savant, stăpîn pe boală şi pe moarte, aşa cum cred că este acesta, un doctor renumit.

În cele din urmă uşa şopronului se deschise şi ieşi o gabrioletă de modă veche cu cutia galbenă, la care era înhămat un cal mare de povară ; se opri în faţa casei şi îndată apăru şi doctorul, înalt, corpolent, gras, roşu la faţă, cu o barbă cenuşie care îi dădea aerul unui preot de ţară.

Pînă să se urce în trăsură, era deja lîngă el, explicîndu—i ceva.

—Champ Guillot, zise el, au fost bătăi pe acolo ?

—Nu, domnule, mama este bolnavă, foarte bolnavă.

—Ce este mama ta ?

—Sîntem fotografi. Puse piciorul pe scară.

Îi întinse iute moneda de patruzeci de bănuţi.

—Avem cu ce să vă plătim.

—Atunci face trei franci.

Scoase încă douăzeci de bănuţi ; doctorul îi luă şi îi vîrî în buzunarul de la jiletcă.

—Voi fi la mama ta peste un sfert de ceas. Străbătu în fugă drumul de întoarcere, bucuroasă să aducă vestea cea bună.

—O să te faci bine, mamă, este un doctor adevărat acesta.

Şi, plină de căldură, se ocupă de mama ei, îi spălă faţa, mîinile, îi aşeză părul care era minunat, negru şi mătăsos, apoi făcu ordine în căruţă, dar nu avu alt rezultat decît să dezgolească şi mai tare pe alocuri, să arate şi mai urîtă.

Nu aşteptară prea mult ; un zgomot de roţi anunţă sosirea doctorului şi Perrine fugi înaintea lui.

Cum acesta voia să se îndrepte spre casă, îi arătă căruța.

—Locuim aici, zise ea.

Cu toate că această casă nu arăta a locuinţă, nu păru surprins, fiind obişnuit cu mizeriile clientelei sale; dar Perrine, care nu—l slăbea din ochi, observă pe chipul său un nor cînd văzu bolnava culcată pe saltea, în acest interior sărac.

—Scoateţi limba, daţi—mi mîna !

Pentru cei săraci care nu—şi permit să plătească mai mult de o sută de franci, consultaţia durează foarte puţin, aşa că, în nici un minut examenul se termină.

—Trebuie internată la spital.

Mama şi fiica scoaseră acelaşi strigăt de groază şi de durere.

—Micuţo, lasă—mă singur cu mama ta, zise doctorul cu un ton poruncitor.

Perrine ezită o clipă, dar la un semn al mamei sale părăsi căruţa, de care însă nu se îndepărtă.

—Sînt pierdută ? zise mama cu o jumătate de glas.

—Cine a zis aşa ceva ? Aveţi nevoie de îngrijire, pe care nu o puteţi primi aici.

—La spital o să am fata cu mine ?

—Va veni să vă vadă numai joia şi duminica.

—Să ne despărţim ! Ce s—ar face fără mine, singură la Paris ? Ce m—aş face eu fără ea ? Dacă o să mor,

vreau s—o am lîngă mine.
—În orice caz, nu puteţi rămîne în această căruţă, unde frigul de peste noapte vă poate fi fatal. Trebuie să luaţi o cameră. O să vă puteţi permite ?
—Dacă n—o să fie pentru prea mult timp, poate.
—Bob de Sare închiriază şi nu vă va cere mult. Dar camera nu—i totul, mai trebuie şi medicamente, o hrană bună, îngrijiri, ceea ce aţi fi avut la spital.
—Domnule, este imposibil, nu pot să mă despart de fiica mea.
—Cum doriţi, este treaba dumneavoastră, v—ara spus ce să faceţi.
Strigă.
—Micuţo !
Apoi, scoţîndu—şi un carnet din buzunar, scrise cu creionul cîteva rînduri pe o foaie albă, pe care o desprinse şi i—o dădu Perrinei.
—Du—te cu asta la farmacie, la cea de lîngă biserică, nu la alta. îi vei da mamei pachetul nr. 1, o pui să bea din oră în oră din pachetul nr. 2, vinul de chinină în timpul mesei, căci trebuie să mănînce bine şi mai ales ouă, Mă voi întoarce diseară.
Hotărî să—l însoţească pentru a—l mai descoase.
—Mama este grav bolnavă ?
—Încearcă să o convingi să meargă Ia spital.
—Nu puteţi să o vindecaţi ?
—Fără îndoială, sper, dar nu pot să—i ofer ceea ce ar fi găsit la spital. E o nebunie să nu se ducă ; refuză pentru a nu se despărţi de tine ; n—o să ţi se întîmple nimic, căci pari a fi o fată înţeleaptă şi dezgheţată.
Mergînd cu paşi mari, ajunse la trăsură. Perrine ar fi vrut să—l mai reţină, să—l facă să vorbească, dar se urcă şi plecă.
Atunci se întoarse în căruţă.
— Ce—a zis doctorul ? întrebă mama.
—Că o să te faci bine.
—Du—te repede la spiţer şi adu şi două ouă. Ia toţi banii.
Dar toţi banii nu erau de ajuns. Cînd spiţerul citi reţeta, o măsură pe Perrine din cap pînă în picioare.
—Ai cu ce să plăteşti ? Deschise palma.
—Şapte franci şi cincizeci de centime, zise spiţerul, care făcuse deja socoteala.
Numără tot ce avea în mînă şi găsi şase franci şi optzeci şi cinci de centime, socotind florinul austriac la doi franci. Îi mai lipseau deci treisprezece bănuţi.
—Nu am decît şase franci şi optzeci şi cinci de centime, dintre care un florin austriac, zise ea. Primiţi florinul ?
—Ah, nu, asta nu !
—Ce era de făcut? Rămase în mijlocul prăvăliei, cu palma deschisă, disperată, încremenită.
—Dacă aţi vrea să primiţi florinul, nu mi—ar mai lipsi decît treisprezece bănuţi; vi i—aş aduce imediat.
Dar spiţerul nu acceptă nici una din aceste variante, nici să—i dea pe datorie, nici să ia florinul.
—Cum nu este nici o grabă, pentru vinul de chinină, vino să—l iei pe urmă ; o să—ţi prepar imediat pachetele care n—au să te coste decît trei franci şi cincizeci de centime.
Cu banii care—i rămăseseră cumpără ouă, o pîinică vieneză care negreşit avea să—i stîrnească mamei pofta de mîncare, şi reveni în fugă la Champ Guillot.
—Ouăle sînt proaspete ; ia uită—te la plinea astă cît de bine este coaptă ! O mănînci, nu—i aşa mamă ?
—Da, scumpa mea.
Amândouă erau pline de speranţă, iar Perrine, de o încredere oarbă, pentru că doctorul promisese că o vindecă pe mama ei şi avea să înfăptuiască acest miracol. De ce ar fi păcălit—o ? Cînd îi ceri adevărul unui doctor, trebuie să ţi—l spună.
Nimic nu este mai minunat decît speranţa ; bolnava, care de două zile nu mai pusese nimic în gură, mîncă un ou şi jumătate din pîinică.
—Vezi mamă, zise Perrine, o să fie totul bine.
În orice caz, iritarea nervoasă a mamei dispăru şi se mai linişti puţin, iar Perrine profită ca să se ducă să—l consulte pe Bob de Sare de felul cum trebuia să facă pentru a vinde căruţa şi pe Palikare.

Cu căruţa, nimic mai simplu, Bob de Sare putea să o cumpere aşa cum cumpărase atâtea lucruri ; mobilă, haine, unelte, instrumente muzicale, stofe, materiale de construcţie, noi şi vechi, dar cu Palikare nu era acelaşi lucru, pentru că el nu cumpăra animale în afară de căţeluşi, iar părerea lui era să aştepte pînă miercuri, pentru a—l vinde la oborul de cai.

Miercurea era destul de departe, căci plină de încredere, Perrine îşi imagina că mama sa îşi va recăpăta mult mai devreme puterile pentru a putea pleca, dar chiar dacă mai aşteptau, cel puţin tot ar fi însemnat ceva. Ar fi putut cu ceea ce cîştigau pe căruţă să—şi facă rost de nişte rochii, ba mai mult, poate nu—l vor mai vinde pe Palikare dacă suma plătită de Bob de Sare ar fi fost suficientă ; ar fi rămas la Champ Guillot şi, cînd ele ar fi ajuns la Maraucourt, l—ar fi adus şi pe el.

Cît ar fi fost de fericită să nu piardă acest prieten pe care îl iubea atît de mult, iar el cît de fericit ar fi fost să trăiască de atunci încolo în bunăstare, instalat într—un grajd curat, hoinărind toată ziulica prin păşunile grase, cu cele două stăpîne lîngă el !

Dar îşi alungă aceste gînduri care îi trecură prin minte, căci în locul sumei pe care şi—o închipuia, fără însă să o precizeze. Bob de Sare nu—i oferi decît cincisprezece franci pe căruţă cu tot ce avea înăuntru, după ce o examinase îndelung.

—Cincisprezece franci ?

—Asta ca să—ţi fac un serviciu ; ce să fac eu cu ea ?

Şi cu cîrligul care îi ţinea loc de mînă ciocănea diferite părţi ale căruţei, roţile, hulubele, ridicînd din umeri cu un aer de milă dispreţuitoare.

Tot ce mai putu obţine după multe insistenţe, fu o mărire cu doi franci şi jumătate peste preţul oferit şi promisiunea că nu va fi tăiată în bucăţi decît după plecarea lor, în aşa fel încît, pînă atunci, să poată locui acolo peste zi, ceea ce îşi închipuia ea, ar fi fost mult mai bine pentru mama ei, decît să rămînă închisă în casă.

Cînd, condusă de Bob de Sare vizită camerele pe care le putea închiria, îşi dădu seama cît le va fi de preţioasă căruţa, căci în ciuda orgoliului cu care vorbea despre apartamentele sale care nu aveau egal, casa aceea era atît de mizerabilă, încît numai situaţia jalnică în care se găseau a determinat—o să primească.

În realitate, avea un acoperiş şi pereţi care, dacă nu erau din pînză, nu erau cu nimic mai prejos decît căruţa. La tot pasul erau îngrămădite obiectele cu care Bob de Sare făcea negoţ şi care puteau să suporte intemperiile vremii : pahare sparte, oase, fierării, în timp ce înăuntru pe hol şi în camerele întunecate unde te—ai fi putut rătăci, erau cele cărora le trebuia un adăpost, hîrtii vechi, zdrenţe, snopi de paie, cizme, papuci de casă şi alte nenumărate lucruri, deşeuri de tot felul, iar din aceste grămezi se ridicau mirosuri insuportabile.

Fiindcă ezita încă, întrebîndu—se dacă mama sa nu va fi intoxicată de aerul acesta. Bob de Sare o zori.

—Grăbeşte—te, se vor întoarce infanteriştii ; trebuie fiu afară, să primesc şi să sortez marfa.

—Doctorul cunoaşte camerele acestea ? întrebă ea.

—Bineînţeles că le cunoaşte. A intrat nu odată alături, cînd a îngrijit—o pe marchiză.

Acest cuvînt o convinse. Dacă doctorul cunoaşte camerele ştia el ce spunea cînd a sfătuit—o să închirieze una; apoi tot acolo locuia o marchiză, aşa că, şi mama ei putea să închirieze o cameră.

—O să te coste opt bănuţi pe zi, zise Bob de Sare, la care se adaugă cei trei gologani pentru măgar şi şase pentru căruţă.

—Nu aţi cumpărat—o ?

—Ba da, dar pentru că te mai serveşti de ea, nu este normal să plăteşti ?

Nu mai avu ce să răspundă, nu era pentru prima oară cînd era astfel jecmănită, nu de puţine ori pe timpul călătoriei fusese şi mai tare păcălită. Legea naturii este de partea celor care au şi împotriva celor care nu au nimic.

CAPITOLUL 4

Perrine fu ocupată o bună parte din zi cu dereticatul prin cameră în care urma să se mute, cu spălatul podelei, cu frecatul pereţilor, al tavanului, ferestrei, care de cînd fusese construită casa nu cunoscuse niciodată, cu siguranţă, o asemenea sărbătoare.

În timpul numeroaselor drumuri pe care le făcu între casă. şi puţ de unde scotea apa pentru spălat, observă că în curte nu creşteau numai iarbă şi scaieţi; din grădinile din jur, vîntul sau păsărelele aduseseră seminţe; pe deasupra gardului, vecinii aruncaseră răsaduri de flori astfel încît, unele din aceste grăunţe, unele din acele răsaduri, căzînd pe un pămînt bun au germinat sau au crescut şi acum înfloreau.

Fără îndoială că nu semănau deloc cu cele pe care le întîlneai într—o grădină, mereu îngrijite, fertilizate, udate, dar oricît de sălbatice ar fi fost, farmecul parfumului şi al culorilor nu era mai prejos.

Aceasta îi dădu ideea de a culege cîteva micsandre roşii şi violete, garoafe, să facă din ele un buchet, pe care îl va pune în camera lor, de unde ar fi alungat mirosul urît, şi ar fi înveselit—o. Se părea că aceste flori erau ale nimănui din moment ce Palikare putea să le pască dacă aşa îi poftea inima, totuşi nu îndrăzni să culeagă mai mult de un fir din fiecare, fără să—i ceară voie lui Bob de Sare.

—Ca să le vinzi ? răspunse acesta.

—Nu, vreau să pun cîteva fire în camera noastră.

—Aşa da, cite vei vrea, pentru că dacă erau de vînzare, aş fi început prin a le vinde eu însumi. Dacă sini pentru tine, nu te jena micuţo ; îţi place mirosul florilor, iar mie, mai mult cel al vinului şi doar pe acesta îl simt.

Grămada de pahare, mai mult sau mai puţin sparte, era destul de mărişoară, încît găsi uşor vaze ciobite în care îşi puse florile. Camera se umplu îndată de parfumul micsandrelor, garoafelor, care alungară mirosurile urîte din casă, în timp ce frumuseţea culorilor lumina pereţii.

Pe cînd muncea astfel, făcu cunoştinţă cu vecinii care locuiau de o parte şi de alta a camerei lor : o femeie în vîrstă care purta pe cap, prinsă în părul albit, o bonetă împodobită cu panglici tricolore în culorile drapelului francez şi un om tare cumsecade, atît de cocoşat încît părea rupt în două, înfăşurat cu un şorţ de piele lung şi larg.

Femeia cu panglici tricolore era o cîntăreaţă ambulantă şi nimeni alta decît Marchiza de care îi vorbise Bob de Sare. În fiecare zi pleca de la Champ Guillot cu o umbrelă roşie şi o ţeava în care, la răscrucea drumurilor sau la capetele podului o fixa ca să poată cînta şi vinde la adăpost repertoriul cîntecelor sale. Cît despre omuleţul cu şorţ, din zori pînă seara muncea mut ca un peşte, de unde—i venea şi numele de Moş Crapul, sub care era cunoscut şi, ca să nu vorbească, făcea un zgomot asurzitor cu ciocanul.

La apusul soarelui termină cu mutatul şi putu apoi să—şi aducă mama, care, la vederea florilor încercă o plăcută surpriză.

—Cît eşti de bună cu mama ta, copilă dragă !

—Dar pentru mine am făcut totul ; sînt fericită să—ţi fac plăcere.

Noaptea, scoase florile afară şi atunci mirosul din casa veche se simţi puternic, fără însă ca bolnava să îndrăznească să se plîngă; la ce—ar fi servit, pentru că nu putea să plece de la Champ Guillot şi să meargă în altă parte !

Somnul îi fu greu, încordat, întrerupt, agitat, cu halucinaţii, iar cînd doctorul sosi a doua zi dimineaţa, o găsi şi mai rău, ceea ce îl determină să—i schimbe tratamentul şi o obligă pe Perrine să se ducă din nou la spiţer, care de această dată îi ceru cinci franci.

Nu se fîstîci şi plăti fără ezitare, dar cînd ajunse înapoi, nu mai respira. Dacă tot aşa aveau să continue cheltuielile, cum vor rezista pînă miercuri cînd vor lua banii de pe urma vînzării bietului Palikare ? Dacă a doua zi, doctorul prescria o nouă reţetă care ar fi costat cinci franci sau mai mult; unde avea să găsească această sumă ?

Pe vremea cînd străbătuse cu părinţii săi munţii, au îndurat de mai multe ori foamea şi de asemenea, nu odată de cînd plecaseră din Grecia pentru a veni în Franţa nu avusese nici o coajă de pline. Dar acum nu mai era deloc acelaşi lucru. În munţi trăiau întotdeauna cu speranţa, care se împlinea adesea, de a găsi ceva fructe, legume, vreun vînat ce le—ar fi ţinut un timp de foame. Prin Europa pîinea le era asigurată de ţăranii din Grecia, din Bosnia, din Styria, din Tirol care voiau să se fotografieze pentru cîţiva bănuţi, în timp ce la Paris nu aveai la ce să te aştepţi de la cei fără o para chioară în buzunar, sau de la cei ai căror bani erau pe ducă. Atunci, ce aveau de făcut ? Cel mai groaznic era, că ea trebuia să găsească răspuns la această întrebare, ea care nu ştia şi nu putea să facă nimic; înspăimântător era faptul că trebuia să—şi asume responsabilitatea pentru că boala o făcea pe mama ei incapabilă de a mai născoci ceva, iar în fond,

ea nu era decît un copil.

Dacă lucrurile ar fi mers un pic mai bine, ar fi fost încurajată şi ar fi prins puteri, dar nu era deloc aşa şi cu toate că mama ei nu se plîngea niciodată, repetînd mereu vorba sa obişnuită „o să fie bine" vedea că în realitate nu era bine; nici somn, nici poftă de mîncare, o epuizare şi o sufocare ce îi păreau că se intensifică, dacă tandreţea, slăbiciunea, neştiinţa, frica, nu ar fi înşelat—o.

Marţi dimineaţa, odată cu vizita doctorului, se întîmplă acelaşi lucru de care se temea în privinţa reţetei; după o scurtă examinare a bolnavei, doctorul Cendrier îşi scoase carnetul din buzunar şi se pregăti să scrie, dar chiar în clipa în care acesta puse creionul pe hîrtie, avu curajul să—l oprească.

—Domnule, dacă medicamentele pe care le veţi prescrie nu au aceeaşi importanţă, n—aţi vrea mai bine să i le daţi doar pe cele care sînt strict necesare ?

—Ce vrei să spui ? întrebă el pe un ton supărat. Tremura, dar reuşi să ajungă pînă la capăt.

—Vreau să spun că nu prea mai avem bani astăzi şi că. de abia mîine o să facem rost.

O privi, apoi, după ce îşi aruncă ochii prin jur, ca şi cum vedea pentru prima oară mizeria aceea, îşi puse carnetul în buzunar.

—N—o să schimb tratamentul decît mîine; nu—i nici o grabă; cel de ieri poate fi continuat şi astăzi.

„Nu—i nici o grabă" — fură vorbele pe care Perrine le reţinu şi le repetă. Dacă era aşa, asta însemna că mama ei nu era într—o stare atît de rea, pe cît se temuse; putea deci să spere şi să aştepte.

Miercuri era ziua pe care o aştepta, dar neliniştea şi emoţia dureroasă se amplificau, deoarece pe de o parte această zi ar fi trebuit să le salveze prin banii pe care i—ar fi adus, pe de alta însă, trebuia să o despartă de Palikare. Astfel încît, de fiecare dată cînd putea să o lase singură pe mama ei, fugea în curte pentru a—l mîngîia şi a—i vorbi.

Îndată ce o vedea venind, scotea patru sau cinci răgete încît se zguduiau geamurile colibei de la Champ Guillot şi zvîrlea de cîteva ori din copite pînă ce ea ajungea la el, dar îndată ce—i netezea spatele cu palma se liniştea şi, lungindu—şi gîtul, îşi punea capul pe umărul ei, fără să, mai mişte. Ramîneau aşa, ea mîngîindu—l, el dînd din urechi şi clipind din ochi cu mişcări ritmice, care ţineau locul unui discurs.

—Dacă ai şti ! murmura ea încet.

Dar el nu ştia nimic, nu presimţea nimic, iar satisfacţia clipei, odihna, hrana bună, mîngîierea stăpînei sale, făceau din el măgarul cel mai fericit de pe pămînt. De altfel, îşi făcuse şi un prieten din Bob de Sare, de la care primea semne de prietenie care îi flatau lăcomia.

Luni dimineaţa, găsind mijlocul de a se dezlega, se apropiase de Bob de Sare care era ocupat cu sortarea gunoaielor primite, şi curios, rămase acolo. Era un obicei practicat cu rigurozitate de Bob de Sare ca să aibă mereu O sticlă cu vin şi un pahar la îndemînă, în aşa fel încît să nu fie obligat să se scoale atunci, cînd îl apuca cheful de a trage o duşcă şi aceasta se întîmpla adesea.

În dimineaţa aceea, atent la munca lui, nu se gîndea mai uite în jur, şi pentru că depunea efort şi se înfierbînta, setea, acea sete care îi adusese şi porecla, nu întîirzie să apară. În clipa în care,—oprindu—se din lucru îşi luă sticla, îl văzu pe Palikare cu ochii pironiţi asupra lui, cu gîtul întins.

—Ce faci aici ?

Cum tonul nu era mustrător, măgarul nu se clinti.

—Vrei să bei un pahar cu vin ? întrebă Bob de Sare ale cărui gînduri se învârteau toate în jurul cuvîntului „a bea", şi în loc să—şi ducă la gură paharul pe care—l umpluse, îl întinse în glumă lui Palikare ; acesta, luînd invitaţia în serios, făcu doi paşi înainte şi ţuguindu—şi buzele încît să fie destul de subţiri şi de alungite, sorbi o jumătate din paharul plin ochi.

—Oh ! ho ! ho ! ho ! strigă Bob de Sare rîzînd în hohote.

Şi începu să strige.

—Marchizo, Crapule !

La aceste strigăte, sosi repede şi un peticar ce se întorcea în ogradă, avînd în spate coşul plin cu cîrpe, cît şi locatarul vagonului a cărei profesie era negoţul şi care străbătea tîrgurile de sărbători, agăţînd de un cîrlig rotativ bucăţi de zahăr topit din care răsucea ciubuce galbene, albastre, roşii, aşa cum face o torcătoare cu fusul.

—Ce este ? întrebă marchiza ?

—O să vedeţi ; veţi fi încîntaţi.

Umplu din nou paharul şi i—l întinse lui Palikare ; ca şi prima oară, îl goli pe jumătate în mijlocul rîsetelor şi al aclamaţiilor celor care îl priveau.

—Auzisem eu că măgarilor le place vinul, dar nu credeam.
—E un beţivan, spuse altul.
—Ar trebui să—l cumperi, zise Marchiza adresîndu—se lui Bob de Sare, o să—ţi ţină o companie plăcută.
—Ar fi o pereche pe cinste.

Bob de Sare nu—l cumpără, dar se ataşă de el şi îi propuse lui Perrine să o însoţească miercuri la oborul de cai.

Fu o adevărată uşurare pentru ea, că nu—şi închipuia cum ar putea găsi oborul de cai în Paris şi nici cum să vîndă un măgar ; să se tocmească la preţ, să ia banii fără să—i fie furaţi. Auzise de nenumărate ori povestindu—se de hoţi parizieni şi simţea că nu e în stare să se apere împotriva lor, dacă din întâmplare ar fi atacat—o.

Miercuri dimineaţa se ocupă de toaleta lui Palikare, iar acesta îi dădu prilejul să—l mîngîie şi să—l sărute.

Dar, vai, ce trist ! Nu îl va mai vedea. Pe mîinile cui vii ajunge bietul ei prieten ? Nu putea să se oprească la acest gind fără să—i revadă pe sărmanii măgari, adevăraţi martiri pe care îi întîlnise la tot pasul pe drumurile vieţii sale, ca şi cum în lumea întreagă măgarii nu erau făcuţi decît să sufere. Este adevărat că, de cînd îl aveau pe Palikare, acesta trudise mult, îndurase multe necazuri din cauza drumurilor lungi, a frigului, căldurii, ploii, ninsorii şi lipsurilor, dar cel puţin nu fusese niciodată bătut şi se simţea prietenul celor a căror soartă nefericită o împărţea ; iar acum nu putea decît să tremure întrebîndu—se cine—i vor fi stăpînii; întîlnise destui oameni ăi, care nici măcar nu erau conştienţi de cruzimea lor.

Cînd Palikare văzu că în loc să fie înhămat la căruţă se pune un căpăstru, fu surprins cu atît mai mult, cu cît Bob de Sare, care nu voia să meargă atîta drum pe jos, de la Charonne la oborul de cai, i se urcă în spate ca pe un scaun ; cum Perrine, îl conducea şi îi vorbea, această surpriză nu merse pînă acolo încît să se transforme în împotrivire ; la urma urmei, Bob de Sare nu era prietenul tui ?

Porniră. Palikare mergea grav, condus de Perrine şi, după ce străbătură străzile unde nu erau decît puţine căruţe şi trecători, ajunseră la un pod foarte larg, care dădea într—o grădină.
—Este Jardin des Plantes, zise Bob de Sare ; sînt sigur că nu au un măgar ca al tău.
—Poate vor să—l cumpere, zise Perrine, crezînd că într—o grădină zoologică, animalele nu fac decît să se plimbe. Dar Bob de Sare nu fu de acord cu această idee.
—Afaceri cu guvernul, zise el, nu trebuie... pentru că guvernul...

Bob de Sare nu se încredea în guvern.

Acum circulaţia căruţelor şi a tramvaielor era atît de intensă, încît Perrine se concentra cît putu ca să—şi croiască drum prin îmbulzeala aceea şi nu mai avea nici ochi, nici urechi pentru nimic altceva, nici pentru glumele pe care le făceau căruţaşii şi birjarii înveseliţi de atitudinea lui Bob de Sare pe măgar, dar el, care nu era atît de preocupat, nu se împiedica să le răspundă vesel. Tot drumul a fost un adevărat concert de strigăte şi de rîsete la care participau şi oamenii de pe stradă.

În fine, după un mic urcuş, ajunseră în faţa unor gratii mari, dincolo de care se întindea un vast spaţiu împărţit în mai multe ţarcuri în care erau cai. Abia atunci Bob de Sare puse piciorul pe pămînt.

În timp ce cobora, Palikare avu vreme să privească in faţa lui, şi cînd Perrine vru să—l treacă dincolo de gratii, refuză să înainteze. Ghicise oare că era un tîrg unde se vindeau cai şi măgari ? îi era frică ? Vorba este că în ciuda tonului poruncitor sau drăgăstos cu care îi vorbea, el rămînea neclintit.

Bob de Sare crezu că dacă—l va împinge de la spate îl va urni din loc, dar Palikare, care nu ghici ce mînă îşi permitea această familiaritate, începu să azvîrle din picioare, dîndu—se înapoi, antrenînd—o după el şi pe Perrine.

Cîţiva curioşi se opriseră în loc şi făceau roată în jurul lor, primul rînd fiind ocupat ca întotdeauna de comisionari şi de cofetari. Fiecare zicea cîte ceva şi dădea sfaturi asupra modului de a—l face să treacă poarta.
—Ia te uită un măgar care—i va da de furcă imbecilului care îl va cumpăra, zise o voce.

Era o vorbă periculoasă ce ar fi putut da peste cap vînzarea, de aceea, Bob de Sare care auzise, crezu de cuviinţă să protesteze.
—Este şmecher. De cum a ghicit că o să fie vîndut, face nazuri ca să nu se despartă de stăpînii săi.

—Chiar eşti sigur, Bob de Sare ? întrebă o voce care făcuse acea observaţie.
—Ia ascultă, cine îmi ştie numele aici ?
—Nu o cunoşti pe La Rouquerie ?
—Pe legea mea, aşa—i !
Şi bătură din palme.
—Măgarul este al tău ?
—Nu, este al micuţei acesteia.
—Şi îl cunoşti ?
—Am băut împreună. Dacă ai nevoie de un măgar bun, ţi—l recomand.
—Am nevoie...
—Atunci hai să bem ceva, să nu mai plătim taxa de intrare.
—Cu atît mai mult, cu cît nici nu pare hotărît să intre.
—Ţi—am spus eu, este viclean.
—Nu—l cumpăr ca să se ţină de glume şi nici să tragă la măsea, ci ca să muncească.
—Este obişnuit cu greul, vine tocmai din Grecia, fără să se fi oprit.
—Din Grecia !...

Bob de Sare îi făcuse semn lui Perrine care îi urma, auzind doar vagi crîmpeie din discuţia lor, iar Palikare. supus, acum nu mai avea de ce să intre în piaţă, venea în urma ci, fără să—l fi tras de căpăstru.

Cine era oare acest cumpărător ? Bărbat ? Femeie ? După mers şi după faţa nepăroasă, părea o femeie de aproape 50 de ani ; după costumul compus dintr—o bluză şi un pantalon, dintr—o pălărie de piele ca cea a brigadierilor, cît şi după pipa scurtă şi neagră nelipsită din colţul gurii, părea un bărbat. înfăţişarea avea ceva interesant pentru Perrine şi nu vedea nici asprime, nici răutate.

După ce o luară pe o străduţă, Bob de Sare şi La Rouquerie se opriră în faţa unei cîrciumi. Negustorul aduse la o masă de afară o sticlă cu vin şi două pahare, m timp ce Perrine rămase în stradă în faţa lor, ţinîndu—şi măgarul..

—Ia să vezi cît e de şmecher, zise Bob de Sare, întinzînd paharul plin.

Îndată Palikare îşi lungi gîtul şi cu buzele ţuguiate sorbi jumătate din pahar, fără ca Perrine să—l mai poată împiedica.

—Ei ce zici ! făcu Bob de Sare triumfător. Dar La Rouquerie nu împărtăşi aceeaşi satisfacţie.
—N—am nevoie de el ca să—mi bea vinul, ci ca să—mi tragă şareta şi pieile de iepuri.
—Ţi—am spus doar că vine din Grecia, înhămat la o căruţă cu coviltir.
—Atunci este altceva.

Şi examinarea lui Palikare începu în amănunţime şi cu luare aminte ; cînd termină, La Rouquerie o întrebă pe Perrine cu cît voia să—l vîndă. Preţul pe care—l stabilise dinainte cu Bob de Sare era de o sută de franci ; pe acesta îl spuse.

Dar La Rouquerie începu să strige : „O sută de franci pentru un măgar fără garanţie" !

Asta e bătaie de joc. Şi bietul Palikare avu de îndurat o demolare în toată regula, din cap pînă în picioare (de la bot, pînă la copite). „Douăzeci de franci e tot ce merită, şi încă...

E—n ordine, zise Bob de Sare, după o lungă discuţie,, o să—l ducem înapoi la tîrg.

Perrine răsuflă uşurată, căci la gîndul de a nu—l da decît pe douăzeci de franci, încremenise. Ce înseamnă douăzeci de franci; la nenorocirea lor, cînd nici o sută nu erau de ajuns pentru nevoile cele mai urgente ?'

—O să vrea să intre de data aceasta la fel ca şi prima oară, zise La Rouqueriev

Pînă la poarta tîrgului îşi urmă stăpîna ascultător, dar odată ajuns acolo, se opri şi, cum: ea insista vorbindu—i şi împingîndu—l se culcă chiar în mijlocul străzii.

—Palikare, te rog ! strigă Perrine disperată, Palikare !

Dar făcu pe mortul, fără să vrea să mai audă ceva. Se adunase din nou lume în jurul lor, care făcea glume.

—Daţi—i foc lă coadă, zise o voce.
—O să fie numai bun de vînzare aşa, răspunse alta.
—Daţi—i una în coaste ! Bob de Sare era furios, Perrine disperată.
—Să vedeţi că nu o. să intre,, zise La Rouquerie ; dau pe el treizeci, de franci, pentru că încăpăţînarea lui dovedeşte că e băiat bun, dar grăbiţi—vă să—i luaţi, că de nu, cumpăr altul.

Bob de Sare o privi întrebător pe Perrine, făcîndu—i în acelaşi timp semn să accepte. Totuşi, rămase paralizată de mîhnire, fără să se poată hotărî, cînd un sergent de stradă veni şi—i spuse aspru să elibereze drumul.
—Înaintează sau dă—te înapoi, nu rămîne aici. Cum nu putea să înainteze deoarece Palikare nu voia,
era mai bine să se dea înapoi. îndată ce înţelese că renunţase să mai intre, se ridică şi o urmă mişcîndu—şi urechile în semn de mulţumire.
—Acum, zise La Rouquerie, după ce pusese în mîna lui Perrine treizeci de franci în monede de o sută de bănuţi, trebuie să mi—l duceţi acasă, căci după cîte văd, ar fi în stare să mă, urmeze. Strada Château—des—Rentiers nu e prea departe de aici.
Dar Bob de Sare nu a fost de acord cu această înţelegere, drumul fiind prea lung pentru el.
—Du—te cu doamna, îi zise Perrinei şi nu te necăji rea mult. Măgarul tău n—o să fie nefericit cu ea, e o femeie bună.
—Şi cum o să mă întorc la Charonne ? Se vedea pierdută în Parisul a cărei imensitate o bănuia pentru prima oară.
—O iei pe lîngă fortificaţii, nimic mai simplu, într—adevăr, strada Château—des—Rentiers nu era prea departe de oborul de cai şi nu le trebui mult timp ca să ajungă în faţa unei îngrămădiri de maghernițe care semănau cu cele de la Champ Guillot.
Clipa despărţirii venise şi după ce îl legă într—un ţarc mic. Îl îmbrăţişa, udîndu—i faţa cu lacrimile ei.
—O să fie bine, îţi promit eu, zise La Rouquerie.
—Îl iubeam atît de mult !

CAPITOLUL 5

Ce aveau să facă cu treizeci de franci, cînd îşi făcuse socoteala cu o sută ?
întrebarea o frămînta în timp ce se întorcea abătută pe lîngă fortificaţiile de la Casa Albă pînă la Charonne, fără să—i găsească însă, vreun răspuns ; de aceea, cînd îi dădu mamei sale banii de la La Rouquerie nu ştia la ce şi cum aveau să fie folosiţi.
Mama ei a fost cea care a hotărît :
—Trebuie să plecăm, zise ea, să plecăm imediat la Maraucourt.
—Te simţi în stare ?
—Trebuie ! N—am făcut decît; să aşteptăm prea mult sperind într—o însănătoşire care nu va veni, aici. Şi tot procurînd cele necesare traiului, banii ni s—au terminat, aşa cum se va termina şi ce—am agonisit de pe urma vînzării bietului Palikare. Aş fi vrut să nu ne înfăţişăm în această stare de mizerie, dar poate, cu cît sărăcia va fi mai jalnică, cu atît vom stîrni mai multă milă.
—Plecăm astăzi ?
—Astăzi este prea tîrziu, vom ajunge în puterea nopţii, fără să ştim încotro să ne îndreptăm ; mîine dimineaţă, în seara asta să aflăm cînd pleacă trenul şi cît costă biletele ; calea ferată este spre nord, gara de sosire Picquigny.
Perrine, încurcată, îl întrebă pe Bob de Sare care îi spuse că, dacă o să caute în maldărul de hîrtii, cu siguranţă că o să găsească un indicator cu mersul trenurilor, ceea ce ar fi fost uşor şi mai puţin obositor decît să se ducă la Gara Nord, fiind destul de departe de Charonne,; Din acea carte află că erau două trenuri de dimineaţă : unul lă ora şase, altul la ora zece şi că un bilet pînă la Picquigny la clasa a treia costa nouă franci şi douăzeci şi cinci centime.
—O să plecăm la ora zece, zise mama şi o să luăm o: trăsură, căci în mod sigur n—o să pot merge pe jos pînă la gară. Mă voi strădui să ajung pînă la trăsură.
Totuşi nu ajunse nici pînă acolo şi cînd la ora nouă, sprijinindu—se de umărul fiicei sale vru să meargă să se urce în birjă, nu putu să o facă, chiar dacă între camera lor şi stradă nu era distanţă prea mare. Inima o lăsase şi dacă Perrine nu ar fi sprijinit—o, ar fi căzut.
—O să mă fac bine, zise ea slăbită, nu—ţi fie teamă, o să fie bine.
Dar nu a fost deloc aşa şi Marchiza, care le urmărea pîecînd, îi aduse un scaun ; efortul acela disperat

o doborîse şi leşină.
—Ar trebui culcată, zise Marchiza, şi fricţionată. Nu—i nimic fata mea, nu—ţi fie frică ; du—te de—l caută pe Crapul, noi doi o să o ducem în camera voastră ; nu veţi putea pleca... imediat.
Marchiza era o femeie cu experienţă.
Aproape îndată după ce bolnava a fost întinsă, inima începu să—i bată din nou, iar suflul reveni, dar dupo cîtva timp, vru să se ridice şi îşi pierdu din nou cunoştinţa.
—Vedeţi, trebuie să rămâneţi culcată, zise Marchiza pe un ton poruncitor, veţi pleca mîine şi imediat o să mîncaţi o fiertură de care o să fac rost de la Crapul, căci viciul acestui mutulică este supa, aşa cum vinul este cel al domnului Bob de Sare ; iarna, vara, el se scoală la ora cinci ca să pună carnea la fiert şi doamne, ce bună o mai face ! Nu mănîncă prea mulţi boieri supă aşa gustoasă.
Fără să mai aştepte vreun răspuns, intră la vecinul lor care se pusese pe treabă.
—Vrei să—mi dai o cană de zeamă pentru bolnava noastră ? întrebă ea.
Îi răspunse printr—un zîmbet şi ridică imediat capacul vasului de pămînt care clocotea pe şemineu în faţa unui foc de lemne. Aburul de la supă se răspîndi în cameră, iar el o privi pe Marchiză cu ochii căscaţi, cu nările dilatate, cu o expresie de fericire şi de mîndrie în acelaşi timp.
—Da, miroase bine, zise ea şi dacă asta ar putea să o salveze pe biata femeie, ar salva—o ; dar — coborînd glasul —, e destul de bolnavă, nu o va mai duce mult.
Crapul ridică mîinile spre cer.
—Păcat de micuţă.
Îşi plecă fruntea şi întinse braţele într—un gest care spunea:
—Ce putem să—i facem ?
Şi de fapt, ceea ce puteau să facă, făcea şi unul şi Celălalt, dar nenorocirea este că oamenii năpăstuiţi de spartă s—au obişnuit atît de tare, încît nu se mai miră, după cum nici nu se mai revoltă. Care om nu suferă pe această lume ? Astăzi unul, mîine altul.
Cînd castronaşul fu plin, Marchiza îl duse cu paşi mărunţi ca să nu se piardă nici un strop de supă.
—Luaţi asta, scumpa mea doamnă, zise ea îngenunchind lîngă saltea şi mai ales nu vă mişcaţi. întredeschideţi buzele.
Încetişor, îi turnă o lingură de zeamă în gură, dar în loc să—i alunece pe gît, îi provocă greţuri şi un nou leşin care se prelungi mai mult decît primele două. Hotărît lucru că supa nu era cea mai potrivită, recunoscu Marchiza şi ca să nu se prăpădească, o obligă pe Perrine să o bea.
—O să ai nevoie de putere, micuţa mea, trebuie să te hrăneşti.
Neputînd obţine rezultatul pe care îl aştepta cu supa pe care o credea leacul tuturor bolilor, Marchiza nu mai ştiu ce să facă şi nu găsi nimic mai bun de făcut decît să cheme doctorul; poate că el o să facă ceva.
—Biata femeie, este măcinată de boală, de mizerie, de oboseală, de supărare ; dacă pleca, murea în tren; nu mai este decît o chestiune de ore pe care un leşin o va rezolva.
În fiecare zi se întîmplă acelaşi lucru, căci viaţa, nerăbdătoare să se stingă la bătrîneţe, este mult mai rezistentă în tinereţe. Fără să—i meargă mai bine, bolnava nici nu se simţea mai rău şi, cu toate că nu putea să înghită nimic, nici supă, nici medicamente, rămînea întinsă pe saltea, fără să se mişte, aproape fără să respire, într—o stare de somnolenţă.
De aceea, Perrine începu să spere din nou : ideea morţii, care îi obsedează pe bătrîni şi pe care o văd peste tot, foarte aproape, chiar atunci cînd este destul de departe, este atît de respingătoare pentru tineri, încît aceştia refuză să o vadă, chiar atunci cînd este în preajmă, ameninţătoare. De ce să nu se vindece şi mama ei ? De ce să moară ? Mori la cincizeci, şaizeci de ani, dar ea nu avea nici treizeci ! Cu ce greşise ca să fie condamnată la o moarte prematură, ea, cea mai blinda dintre femei, cea mai duioasă mamă dintre mame, care nu făcuse decît bine pentru ai săi şi pentru ceilalţi ! Nu era cu putinţă. Dimpotrivă, vindecarea era posibilă. Şi găsea cele mai bune argumente pentru a—şi demonstra acest fapt, chiar în faţa acelei stări de somnolenţă pe care o credea odihna firească după atîtea necazuri şi lipsuri. Totuşi, cînd îndoiala o încerca prea puternic, cerea sfatul Marchizei, iar aceasta îi întărea speranţa :
—Dacă nu a murit la primul leşin, înseamnă că nu trebuie să moară.
—Nu—i aşa ?
—Tot aşa gîndesc şi Bob de Sare şi Crapul.
Acum, ce o nelinişte a cel mai mult, căci în privinţa mamei sale mai erau şi alţii care o îmbărbătau la

fel cum o făcea şi ea, era să afle cum aveau să reziste cu cei treizeci de franci de la La Rouquerie. Oricît de mici erau cheltuielile, banii se duceau teribil de repede, cînd pe un lucru, cînd pe altul şi mai ales pe nimicuri. Cînd ultimul gologan avea să fie cheltuit, unde aveau să se ducă ? Unde să găsească un mijloc de trai, oricît de mărunt, fiindcă nu le mai rămăsese nimic, nimic, nimic altceva decît zdrenţele pe de ele? Cum aveau să ajungă la Maraueourt ?

Pierdută în astfel de gînduri, alături de mama sa, erau clipe în care plină de nelinişte, nervii i se încordau cu o intensitate atît de.îngrozitoare, încît se întreba, lac de sudoare, dacă şi ea avea să cadă pradă vreunui leşin.

Într—o seară, cufundată într—o stare de teamă şi deprimare, simţi cum mina mamei sale pe care o ţinea într—ale ei, o strîngea.

—Vrei ceva ? întrebă ea vioaie, adusă la realitate de apăsarea aceea.

—Să—ţi vorbesc, căci a venit vremea celor de pe urmă.

—Oh ! mamă...

—Nu mă întrerupe, fetiţa mea dragă şi încearcă să—ţi stăpîneşti emoţia aşa cum şi eu încerc să nu cad pradă disperării. Aş fi vrut să nu te sperii şi din cauza asta am tăcut pînă acum, să nu te fac să suferi, dar ceea iţe am de spus, trebuie să fie spus, oricît de crud ar fi pentru amîndouă, aş fi o mamă rea, slabă şi laşă, şi chiar imprudentă, să tot amîn.

Făcu o pauză atît pentru a—şi trage răsuflarea, cît şi pentru a—şi pune în ordine gîndurile şovăielnice.

—O să ne despărţim...

Perrine izbucni într—un hohot de plîns, pe care în ciuda eforturilor nu l—a putut reţine.

—Da, e groaznic, dragul meu copil, şi totuşi mă întreb, dacă la urma urmei nu e mai bine pentru tine să fi orfană, decît să ai o mamă bolnavă şi neputincioasă. Dacă asta este voia Domnului, vei rămîne singură pe lume... peste cîteva ceasuri, poate mîine.

Emoţia îi luă glasul şi nu putu să reînceapă decît după cîtva timp.

—Cînd eu... nu o să mai fiu, vei avea de îndeplinit cîteva formalităţi : pentru asta să iei din buzunarul meu o hîrtie înfăşurată într—o bucată de mătase şi să o dai celor care ţi—o vor cere ; este certificatul de căsătorie unde găseşti numele meu şi al tatălui tău. Să ceri să ţi—l dea înapoi că—ţi va trebui mai tîrziu, pentru a dovedi cine îţi sînt părinţii. Să—l păstrezi deci, ca pe ochii din cap. Și cum s—ar putea totuşi să—l pierzi, să—l înveţi pe dinafară în aşa fel încît să nu—l uiţi niciodată ; în ziua în care ai avea nevoie să—l arăţi, să ceri un altul. Ascultă—mă cu atenţie, să reţii tot ce—ţi spun.

—Da, mamă, da.

—Vei fi destul de nefericită, de zdrobită, dar nu trebuie să te laşi... cînd nu vei mai avea ce face la Paris şi cînd vei rămîne singură, singurică, atunci să pleci imediat la Maraucourt cu trenul dacă ai destui bani ca să plăteşti biletul; dacă nu, ai să pleci pe jos. E mai bine să te culci în şanţurile de pe drum, să nu mănînci, decît să rămîi la Paris. îmi promiţi ?

—Îţi promit.

—Cît de mare ar fi nenorocirea asta, aproape că simt o uşurare la gîndul că aşa vei face.

Totuşi, acea uşurare nu a fost destul de puternică pentru a o feri de un nou leşin şi destul de mult timp a rămas fără respiraţie, fără să vorbească sau să schiţeze vreun gest.

—Mamă, zise Perrine aplecată deasupra ei, tremurînd de frică, sfîrşită de disperare, mamă !

—Acum, zise ea atît de încet, şi vorbele nu—i fuseră decît un murmur întrerupt, acum mai am cîteva sfaturi să—ţi dau, dar nu mai ştiu ce ţi—am spus deja. Aşteaptă.

După o clipă reîncepu :

—Asta era, da asta era ! Vei ajunge la Maraucourt ; să nu te grăbeşti ; nu mai ai dreptul să ceri nimic. Ceea ce vei cîştiga, o vei face prin tine însuţi, tu singură, fiind bună, făcîndu—te iubită... Să te faci iubită... pentru tine, aici e totul... Dar am speranţa... te vei face iubită... e imposibil să nu te iubească... Atunci necazurile tale se vor sfîrşi.

Îşi împreună mîinile, iar privirea îi luă o expresie de extaz :

—Te văd... da, te văd fericită... Ah ! de—aş muri cu acest gînd şi cu speranţa de a trăi mereu în inima ta!

Totul a fost spus cu exaltarea unei rugăciuni pe care o înălţa la cer, apoi epuizată după un astfel de efort, se prăbuşi pe saltea, vlăguită, cu respiraţia gîfîită, aproape neînsufleţită.

Perrine aşteptă cîteva clipe, apoi, văzînd că mama sa rămîne în aceeaşi stare, ieşi.

Abia ajunsa in curte izbucni în hohote şi se lăsă prăbuşită pe iarbă : inima, capul, picioarele o trădaseră

după atîta timp de stăpînire de sine.

Timp de cîteva minute rămase acolo zdrobită, sufocată, apoi în ciuda oboselii, persista în ea gîndul că nu trebuie să o lase singură pe mama ei ; se ridică pentru a se mai linişti un pic, cel puţin pe dinafară, ştergîndu—şi lacrimile şi spasmele disperării.

Prin curtea care se umplea de umbre, mergea fără să ştie încotro, drept înainte sau învîrtindu—se pe loc, nestăpînindu—şi hohotele decît pentru a le. lăsa să izbucnească din nou, mult mai violente.

Cum trecea astfel prin faţa vagonului, pentru a zecea oară poate, negustorul de zahăr care o observase, ieşi cu două ciubuce de nalbă în mînă şi se apropie de ea :

—Eşti necăjită fata mea, zise el cu o voce plină de milă.

—Oh domnule...

—Ei, ţine, ia asta. Îi întinse ciubucele de zahăr — dulciurile sînt bune la necaz.

CAPITOLUL 6

Părintele care o conduse pe ultimul drum tocmai plecase, iar Perrine stătea pe marginea şanţului, cînd Marchiza, care nu o părăsi nici o clipă, o luă de braţ.

—Trebuie să vii, zise ea.

—Oh ! doamnă...

—Haide, trebuie să vii, repetă ea cu tărie. Şi strîngîndu—i mîna, o conduse.

Merseră astfel cîteva clipe, fără ca Perrine să bage de seamă ce se petrece în jurul ei şi înţelese unde putea fi dusă : gîndul, sufletul, inima şi viaţa ei rămăseseră alături de mama sa.

În cele din urmă se opriră pe o alee pustie şi văzu în preajma ei pe Marchiză, care o slăbise din strînsoare, pe Bob de Sare, pe. Crap şi pe negustorul de zahăr, dar cu greu îi recunoscu. Marchiza îşi pusese la bonetă panglici negre, Bob de Sare era îmbrăcat în haine bune şi avea o pălărie înaltă, Crapul îşi înlocuise veşnicul şorţ de piele cu o redingotă de culoarea alunei, care îi cobora pînă la glezne, iar negustorul de zahăr, în locul vestei de doc alb, cu un veston de postav ; toţi, ca nişte adevăraţi parizieni care respectau cultul morţii, ţinuseră să se pună la patru ace pentru a o cinsti astfel pe cea care tocmai o îngropaseră.

—Vreau să—ţi spun, micuţo, începu Bob de Sare, care crezu de cuviinţă să ia primul cuvîntul ca fiind personajul cel mai important din grup, vreu să—ţi spun că poţi locui la Champ Guillot cît vei vrea, fără să plăteşti.

—Dacă vrei să cînţi cu mine, continuă Marchiza, o să—ţi cîştigi viaţa, e o meserie drăguţă...

—Dacă îţi place mai mult cofetăria, zise negustorul de zahăr de nalbă, o să te învăţ eu ; şi ea este o meserie frumoasă şi încă una adevărată.

Crapul nu zise nimic, dar cu zîmbetul pe buze şi cu un gest al mîinii care părea că arată ceva, exprimă clar oferta pe care o făcea la rîndul lui şi anume, că ori de cîte ori ar avea nevoie de o lingură de supă, ar găsi—o la el, şi încă una dintre cele mai gustoase.

Propunerile care se înlănţuiau astfel, umplură de lacrimi ochii Perrinei, iar dulceaţa acestora, spăla acreala celor care de două zile îi brăzdau faţa.

—Sînteţi buni cu mine ! şopti ea.

—Facem ce putem, zise Bob de Sare.

—Dar n—o să lăsăm o fată vitează ca tine să bată drumurile Parisului, răspunse Marchizii.

—Nu pot să rămîn la Paris, răspunse Perrine, trebuie să plec imediat la rude.

—Ai rude ? o întrerupse Bob de Sare privindu—i pe ceilalţi cu un aer care spunea că acele rude nu făceau doi bani ; şi unde sînt ?

—Dincolo de Amiens.

—Şi cum vrei să ajungi la Amiens ? Ai bani ?

—Nu suficienţi ca să iau trenul ; de aceea mă voi duce pe jos.

—Ştii drumul !

—Am o artă în buzunar.

—Harta îţi indică şi drumul din Paris pe care să apuci ca să ajungi la cel spre Amiens ?
—Nu ; dacă aţi vrea să mi—l arătaţi... Fiecare se grăbi să—i dea această indicaţie şi nu se iscă decît o confuzie de explicaţii contradictorii la care Bob de sare puse capăt pe dată.
—Dacă vrei să te rătăceşti prin Paris, n—ai decît să—i asculţi pe ei. Uite ce ai de făcut ; iei trenul pe linia de centură pînă la Chapelle—Nord ; acolo vei da de drumul spre Amiens pe care mergi drept înainte ; asta o să te coste şase bănuţi. Cînd vrei să pleci ?
—Imediat, i—am promis mamei că plec cît de repede.
—Trebuie să—ţi asculţi mama, zise Marchiza. Hai du—te, dar nu înainte de a te îmbrăţişa, eşti o fată curajoasă !

Bărbaţii îi întinseră mîna.

Nu mai avea, decît să iasă din cimitir, totuşi ezită şi se întoarse spre şanţul pe care tocmai îl părăsise ; atunci, Marchiza, ghicindu—i gîndul, interveni.
—Dacă trebuie să pleci, pleacă odată, este mai bine aşa.
—Da, pleacă, zise Bob de Sare.
îi salută pe toţi cu un gest al capului şi al mîinilor; salut în care a pus toată recunoştinţa ei, apoi se îndepărtă ca şi cum ar fi vrut să se salveze.
—Dau de băut, zise Bob de Sare.
—N—ar fi rău, răspunse Marchiza. Pentru prima oară. Crapul scoase şi el o vorbă zicînd :
—Biata copilă !

Cînd Perrine se văzu urcată în trenul de centură, îşi scoase din buzunar o hartă rutieră, veche a Franţei, pe care o consultase de atîtea ori de cînd ieşiseră din Italia şi de care ştia să se folosească. De la Paris la Amiens drumul era uşor : trebuia să apuce spre Calais pe unde mergeau altădată diligentele de poştă, iar acel drum era indicat cu o linie neagră prin Saint—Denis, Ecouen, Luzarches, Chantilly, Clermont şi Bretenil; la Amiens îl părăsea pentru a o lua spre Boulogne ; şi cum ştia de asemenea să aprecieze distanţele, socoti că pînă la Maucourt, trebuia să fie vreo sută cincizeci de kilometri; că făcea treizeci de kilometri pe zi, i—ar fi trebuit, de regulă, şase zile să—şi încheie călătoria.

Dar putea să facă oare aceşti treizeci de kilometri în mod regulat şi să o ia a doua zi de la capăt ?

Se obişnuise cu mersul pe jos de atîta umblat, leghe de leghe, alături de Palikare, ştia că una este să faci treizeci de kilometri din întîmplare şi, alta să repeţi zi de zi acelaşi lucru ; picioarele încep să te doară, genunchii să—ţi înţepenească. Şi apoi, cum va fi vremea în timpul celor şase zile de călătorie ? Va fi senin mereu ? Pe soare va putea să meargă oricît ar fi de cald. Dar ce se va face pe ploaie, că pentru a se acoperi, nu avea decît nişte zdrenţe. în nopţile înstelate de vară putea foarte ine să se culce sub cerul liber, la adăpostul unui copac u al unui lăstăriş. Dar acoperişul de frunze ce reţine ua, lasă să treacă ploaia şi face picăturile mai mari. Udă fusese de nenumărate ori şi o răpăială, o ploaie torenţială chiar, nu o speriau : dar va putea să rămână udă timp de şase zile, de dimineaţă pînă seara şi de seara pînă dimineaţa?

Cînd îi spusese lui Bob de Sare că nu avea destui bani pentru a lua trenul, lăsa Să se înţeleagă, cum de altfel ea însăşi credea, că avea de ajuns pentru călătoria pe jos ; numai cu condiţia ca această călătorie să nu dureze prea mult.

În realitate, cînd plecase de la Champ—Guillot, avea doar cinci franci şi treizeci şi una de centime şi cum plătise şase bănuţi pentru bilet, îi mai rămînea o monedă de cinci franci şi un bănuţ pe care îl auzea sunând în buzunarul fustei atunci cînd se mişca prea brusc.

Trebuia deci să ţină cu dinţii de aceşti bănuţi pe lot timpul călătoriei şi chiar mai mult, în aşa fel încît să trăiască cîteva zile la.Maraucourl. Va fi oare în stare ?

Încă nu rezolvase această dilemă şi toate celelalte care i se adăugau, cînd auzi că se anunţă staţia La Chapelle ; atunci coborî şi imediat o apucă pe drumul spre Saint—Denis.

Acum, nu avea decît să meargă tot înainte şi cum soarele mai lumina încă trei ceasuri, spera ca atunci cînd avea să apună, să se găsească destul de departe de Paris, pentru a se putea culca pe cîmp, ceea ce era cel mai bun lucru pentru ea.

Totuşi, în ciuda aşteptărilor, casele se înşiruiau unele după altele, fabricile la fel, fără întrerupere şi, în depărtare pe acea cîmpie plată, nu zăreau decît. acoperişuri şi Coşuri înalte, care scuipau nori groşi de fum. Din acele fabrici, hangare, şantiere, se auzeau zgomote înfiorătoare, răgete, huruit de maşini, şuierături ascuţite sau răguşite, scăpări de aburi, în timp, ce pe drum chiar, într—un nor gros de praf

roşiatic, căruţe, şarete, tramvaie cu cai, se înşiruiau sau se încrucişau în rînduri strînse, iar pe unele din acele şarete, acoperite cu prelată, inscripţia care o izbise deja la bariera Bercy se repeta : „Uzinele Maraucourt, Vulfran Paindavoine".

Parisul n—avea să se termine niciodată ! n—o să poată deci să iasă din el ! Iar ei nu îi era frică de pustietatea cîmpurilor, de liniştea nopţii, de misterele umbrelor, ci de Paris, de casele lui, de lume, de lumini.

De pe o tăbliţă albastră, fixată la colţul unei case, aflã că intra în Saint—Denise, cînd ea se credea încă la Paris şi aceasta îi readuse speranţa. După Saint—Denis cu siguranţă că începeau cîmpurile.

Cînd să iasă din oraş, cu toate că nu îi era poftă, îi veni ideea de a cumpăra o bucată de pîine pe care avea să o mănînce înainte de a se culca şi intră la un brutar.

—Vreţi să—mi daţi o livră de pîine ?

—Ai bani ? întrebă brutăriţa, deoarece înfăţişarea fetei nu—i inspira încredere.

Puse pe tejgheaua în spatele căreia stătea stăpîna brutăriei, moneda de cinci franci.

—Uitaţi cinci franci ; v—aş ruga să—mi daţi înapoi mărunţiş.

Înainte de a tăia livra de pîine ce îi fusese cerută, brutăriţa. luă moneda de cinci franci şi o întoarse pe toate feţele.

Ce mai este şi asta ? întrebă ea, făcînd—o să sune de marmura tejghelei.

După cum vedeţi, o monedă de cinci franci.

—Cine ţi—a spus să—mi strecori mie banul ăsta ?

—Nimeni, vă cer o livră de pîine pentru mine să mănînc.

Aşa ! n—o să mănînci deloc şi te sfătuiesc s—o ştergi mai repede dacă nu vrei să pun să te aresteze.

Perrine nu era în stare să—i ţină piept.

—De ce să mă aresteze ? bîlbîi ea.

—Pentru că eşti o hoaţă.

—Oh. doamnă...

—...Care vrea să—mi strecoare o monedă falsă. Vrei să scapi, hoaţo, vagaboando, stai aşa să chem sergentul de stradă.

Perrine ştia că nu este hoaţă, cu toate că nu ştia dacă moneda era adevărată sau falsă ; dar vagaboandă era, pentru că nu avea nici casă, nici părinţi. Ce i—ar răspunde sergentului ? Cum s—ar apăra dacă ar aresta—o ? Ce vor face cu ea ?

Toate aceste întrebări îi trecură prin minte cu iuţeala fulgerului, totuşi atît de cumplit suferea, că în loc să asculte, de teamă începu să i se încleşteze gîtul, dar se gîndi mai întîi la moneda ei.

—Dacă nu vreţi să—mi daţi pîine, cel puţin daţi—mi înapoi bănuţul, zise ea, întinzînd mîna.

—Ca să—l dai în altă parte, nu—i aşa ?

O să păstrez eu banul tău. Şi dacă îl vrei, du—te și cheamă—l pe sergent, o să—l examinăm împreună. Pînă atunci, şterge—o de aici, şi cît mai repede, hoaţo !

Strigătele brutăriţei care se auzeau de pe stradă, opriseră trei sau patru trecători, care vorbeau între ei curioşi.

—Ei, ce este ?

—Fata asta a vrut să forţeze sertarul de la brutărie.

—A nimerit rău.

—Nu găseşti niciodată vreun sergent atunci cînd nevoie de el !

Îngrozită, Perrine se întrebă dacă putea să iasă ; totuşi o lăsă să treacă, însoţind—o cu injurii şi cu huiduieli, fără ca. ea să îndrăznească să se salveze, fugind în goana mare aşa cum avea de gînd, sau să se întoarcă să vadă dacă nu cumva era urmărită.

În sfîrşit, după cîteva minute, care pentru ea au fost ore, se pomeni în plin cîmp şi răsuflă uşurată. Nu era arestată, dar huiduită cu vîrf şi îndesat.

Este adevărat că ar fi putut să—şi spună şi astfel : nici tu pîine, nici tu bani, dar aceasta ţinea de viitor; era la fel cu cei care, pe trei sferturi înecaţi, urcă la suprafaţa apei şi nu se gîndesc mai întîi decît la ce vor mînca seara şi cum vor prinzi a doua zi.

Totuşi, imediat ce se linişti, gîndul la mîncare se instala brutal, dacă nu pentru seara aceea, în orice caz pentru a doua zi şi pentru zilele celelalte. Nu era chiar copil să—şi închipuie că mîhnirea i—ar ţine de

foame mereu. Cînd se gîndi la drumul pe care—l avea de făcut, nu puse la socoteală atît oboseala, frigul de peste noapte, căldura din timpul zilei, cît mai ales hrana pe care moneda ei de cinci franci i—o asigura; dar acum cînd îi fuseseră luaţi banii şi nu—i rămînea mai mult de un gologan, cum avea să—şi cumpere livra de pîine în fiecare zi ? Ce avea să maniace ?

Instinctiv, aruncă o privire de—o parte şi de alta a drumului, pe cîmpuri. în lumina piezişă a soarelui la asfinţit zări culturile : de grîu care începuse să înflorească, de sfeclă de zahăr care înverzise, de ceapă, de varză, de lucerna, de trifoi, dar nimic din toate acestea nu erau de mîncat şi de altfel, chiar dacă acele cîmpuri ar fi fost pline de pepeni copţi sau de tufe de căpşuni încărcate cu fructe, la ce i—ar, fi servit ? Nu putea să întindă mîna ca să culeagă pepeni şi căpşuni şi nici să depindă de mila trecătorilor ; nici hoaţă, nici cerşetoare. Vagaboandă !

Ah ! cît ar fi dorit să întîlnească un sărman ca şi ea ca să—l întrebe cum trăiesc vagabonzii din ţările civilizate.

Dar mai era oare cineva pe lume la fel de nenorocit, nefericit ca ea, singură, fără o coajă de pîine, fără acoperiş deasupra capului, fără nimeni care să o ajute? Împovărată de griji, zdrobită, cu inima sugrumată, cu trupul înfierbîntat de necazuri...

Şi totuşi va merge înainte, fără să ştie dacă, pînă la urmă, o uşă se va deschide şi pentru ea.

Cum avea să—şi atingă scopul ?

Cu toţii avem în viaţa de zi cu zi clipe de curaj salt de descurajare în timpul cărora povara pe care o avem de tras devine mai grea sau mai uşoară ; pe ea, seara o întrista cel mai mult, chiar fără motiv ; şi cu atît mai tare, cu cît în inconştient se adunau durerile personale şi imediate pe care le îndura acum.

Niciodată nu încercase o asemenea greutate în a gîndi, în a lua o hotărîre ; i se părea că pîlpîie ca o lumînare ce se va stinge la prima suflare a unui vînt mai puternic, doborîtă fără să fi opus rezistenţă, alergînd ca o nebună.

Cu cît era mai minunată acea frumoasă şi luminoasă seară de vară, fără nici un nor pe cerul înstelat, fără nici o adiere de vînt, cu atît era mai tristă pentru ea şi, cît de dulce şi plăcută li se părea celorlalţi, ţăranilor aşezaţi în pragul uşii cu o expresie fericită după o zi de muncă, sau a celor care se întorceau de la cîmp şi care simţeau deja în nări mirosul supei de seară, chiar şi cailor care se grăbeau spre grajdul în care aveau să se odihnească în faţa ieslei pline cu fîn.

Cînd ieşi din acel sat, se trezi la răspîntia a două mari drumuri, care, amîndouă duceau la Calais, vinul prin Moisselles celălalt prin Ecouen, dacă te luai după indicatoarele de la intersecţie. Pe acesta din urmă se hotărî să meargă.

CAPITOLUL 7

Cu toate că picioarele începuseră să—i obosească iar tălpile să o doară, ar fi vrut să mai meargă ; făcînd drumul în răcoare şi în singurătatea serii, fără ca nimeni să o bage în seamă, ar fi găsit liniştea pe care ziua nu îi dădea răgazul de a o simţi. Dar dacă ar lua această hotărîre, ar trebui să se oprească cînd va fi fost prea obosită, şi atunci, neputînd să—şi caute un culcuş bun în întunericul nopţii, n—ar fi avut decît să se culce în şanţ sau în cîmp, ceea ce nu era prea sigur. în aceste condiţii, cel mai bine era deci să—şi sacrifice acea plăcere a securităţii sale şi să profite de ultimele raze ale soarelui pentru a—şi căuta un loc în care ascunsă şi adăpostită să poală dormi în pace. Dacă păsările se culcă devreme, cînd este încă lumină, este numai pentru a—şi alege mai bine culcuşul ; animalele trebuiau acum să fie un exemplu pentru ea, căci doar trăia ca şi ele.

Nu merse prea departe ca să găsească unul care părea că reuneşte toate garanţiile pe care le putea dori.

Trecînd pe lîngă un cîmp de anghinare, văzu un țăran care, împreună cu o femeie culegeau căpăţînile şi le aruncau în nişte coşuri ; îndată ce le umpleau, le încărcau într—o căruţă trasă la marginea drumului. Fără să—şi dea seama, se opri să privească această muncă, dar în aceeaşi clipă sosi o altă şaretă, pe care o conducea, aşezată pe hulubă, o fetiţă ce se ducea în sat.

—V—aţi cules anghinarea ? strigă ca.

—E prea devreme, răspunse ţăranul; nu—i de rîs să te tot culci acolo în fiecare noapte ca s—o păzeşti de derbedei. Cel puţin o să dorm şi eu în patul meu.

Şi bucata lui Monneau ?

—Monneau face pe şmecherul, zice că o. păzesc alţii ; în noaptea asta nu o să mai fie aşa, şi nu m—aş mira dacă mîine s—ar trezi cu anghinarea măturată !

Toţi trei izbucniră în rîs, cea ce arăta că nu le prea pasă de bunăstarea acestui Monneau care profita de faptul că vecinii săi păzeau, iar el dormea liniştit.

—Da să vezi ce rîs o să fie !

—Aşteaptă un pic, mergem şi noi, am terminat, într—adevăr după cîteva clipe, cele două şarete se îndepărtară în direcţia satului.

Atunci, din drumul pustiu unde se găsea, Perrine putu să vadă în lumina amurgului diferenţa dintre cele două parcele alăturate, una sărăcită complet şi fără rod, iar cealaltă plină cu căpăţîni tocmai bune de cules ; la celălalt capăt se înălţa o căsuţă din crengi în care ţăranul îşi petrecuse nopţile păzind recolta ca şi pe cea a vecinului. Cît ar fi fost de fericită să fi avut şi ea o cămăruţă ca aceea unde să poală dormi !

Abia îi trecu prin cap ideea aceea, că se şi întrebă de ce nu ar sta ea acolo pe timpul nopţii. Ce era rău în asta. din moment ce era părăsită ? Pe de altă parte, nu avea de ce să se teamă că o să fie descoperită ; recolta fiind culeasă, nimeni n—ar mai fi venit pe acolo. în fine, cuptorul de cărămizi, care ardea puţin mai departe, îi dădea impresia că nu este singură şi că flăcările roşii care se ridicau în aerul liniştit al nopţii, i—ar fi ţinut de urît în mijlocul acelor cîmpii pustii, ca şi farul marinarului de pe mare.

Totuşi nu avu curajul să pună stăpînire pe coliba aceea imediat, căci de la drum şi pînă acolo era un spaţiu deschis destul de mare şi ar fi fost mai bine să—l traverseze cînd întunericul avea să fie deplin. Se aşeză pe iarba de pe marginea şanţului şi aşteptă gîndindu—se la noaptea pe care o va petrece acolo, cînd ea se aştepta la ceva mai rău. În cele din urmă, cînd nu mai putu să distingă decît cu greu în dreapta şi în stînga, aşteptînd momentul ia care nu mai auzi nici un zgomot pe drum, se strecură tîrîndu—se printre plante şi ajunse la căsuţa pe care o găsi mult mai bine amenajată decît şi—o imagina, fiindcă pe pămînt era un culcuş zdravăn de paie, iar un snop de stuf îi putea servi drept pernă.

De cînd părăsise Saint—Denis, fusese ca un animal hăituit şi nu odată şi—a întors capul să vadă dacă jandarmii nu veneau pe urmele ei să o aresteze, să dea socoteală de moneda falsă ; în colibă nervii încordaţi i se destinseră şi din acoperişul de deasupra capului se pogorî în ea liniştea şi sentimentul de securitate amestecat cu încredere care o. întrema ; nu era deci totul pierdut, nu se sfîrşise totul.

Dar, în acelaşi timp, fu surprinsă să—şi dea seama că îi era foame, pe cînd, în timpul mersului, avea impresia că nu o să mai aibă vreodată nevoie de a mînca şi de a bea. Aici era partea neliniştitoare şi periculoasă a situaţiei, în care se afla ; cum avea să trăiască cinci sau şase zile cu un singur bănuţ ? Clipa de faţă nu conta, dar ce o să fie mîine, poimîine?

Totuşi, oricît de gravă era întrebarea, nu vroia să pună stăpînire pe ea şi s—o descurajeze ; dimpotrivă, trebuia să se lepede de acest gînd, să se ţină tare, spunîndu—şi că, din moment ce a găsit un adăpost atît de bun, cînd nici nu gîndea că ar fi dormit altundeva decît într—un şanţ sau rezemată de un copac, tot aşa de bine ar fi găsit a doua zi ceva de mîncat. Ce ? Nu—şi dădea încă seama. Dar această. îndoială mereu prezentă, nu putea să o împiedice să adoarmă cu speranţa zilei de mîine.

Se lungise pe paie cu legătura de stuf sub cap, avînd în faţa ei printr—una din crăpăturile cămăruţei, focul din cuptorul de ars cărămizi, care în noapte fremăta cu licăriri fantastice, iar binefacerea odihnei pe care o regăsise în mijlocul acelei linişti ce nu putea fi tulburată, era mai presus decît frămîntarea stomacului.

Închise ochii şi, înainte de a adormi, aşa cum făcea în fiecare seară după moartea tatălui ei, îşi readuse în memorie înfăţişarea chipului său, dar în seara aceea, lîngă chipul tatălui se alătură şi cel al mamei pe care o condusese pe ultimul drum în aceeaşi zi. Îi văzu şi pe unul şi pe celălalt aplecaţi deasupra ei ca să o sărute, ca atunci cînd trăiau şi, într—un hohot de plîns, frîntă de oboseală, dar mai ales de emoţii, o cuprinse somnul.

Cît de sfîrşită era, totuşi nu a adormit adînc ; din. cînd în cînd o trezeau, fie huruitul roţilor unei căruţe sau a unui tren, fie vreun zgomot ciudat, care în liniştea nopţii îi făceau inima să tresară, dar îndată adormea din nou. La un moment dat, crezu că s—a oprit o căruţă foarte aproape, pe drum, şi de data aceasta a tras cu urechea. Nu se înşelase. Auzi murmur de glasuri înăbuşite, întretăiat de zgomotul unor căderi uşoare. Repede îngenunche pentru a privi printr—una din găurile din peretele colibei. O căruţă se

oprise la capătul locului şi ise păru, atît cit se putea vedea la lumina slabă a stelelor, că o umbră a unei femei sau a unui bărbat, arunca nişte coşuri pe care alte două umbre le luau şi le duceau pe parcela de alături, cea a lui Monneau. Ce însemna asta oare, la o oră atît de tîrzie ?

Pînă să găsească răspuns la această întrebare, căruţa se depărta şi cele două umbre intrară în cultura de anghinare ; aproape imediat auzi zgomote înfundate şi rapide, ca şi cum acolo s—ar fi tăiat ceva.

Atunci înţelese : erau hoţi „derbedei", care îi măturau parcela lui Monneau ; tăiau căpăţînile de anghinare şi le îndesau în coşurile aduse cu şareta şi care, fără îndoială că aveau să se întoarcă pentru a încărca recolta, ca să nu rămînă în drum în timpul acestei operaţii şi să nu atragă atenţia trecătorilor Care s—ar fi ivit pe acolo.

Dar în loc să—şi spună, ca şi ţăranii „să te ţii de rîs", Perrine se înfricoşa, căci înţelese pe dată pericolele la care se expunea.

Ce aveau să—i facă dacă p descopereau ? Adeseori auzise pomenindu—se de hoţi şi ştia că atunci cînd sînt surprinşi sau sînt deranjaţi, îi omoară pe cei care ar putea depune mărturie împotriva lor.

Este adevărat că ar avea toate şansele să nu fie descoperită, fiindcă aceştia ştiau cu siguranţă că în căsuţă nu era nimeni, de furau tocmai în noaptea aceea anghinarea de pe pămîntul lui Monneau ; dar dacă ar fi surprinşi, dacă i—ar prinde, nu ar lua—o şi pe ea cu ei ? Cum s—ar apăra şi cum ar demonstra că nu le era complice ?

La acest gînd o trecură sudorile, iar ochii i se împăienjeniră în aşa fel, încît nu mai distingea nimic în jurul ei, cu toate că auzea mereu loviturile seci ale cosoraşului cu care tăiau anghinarea. Singura mîngîiere pentru frica ei era să—şi spună că lucrau cu atîta rîvnă, încît în curînd aveau să culeagă tot cîmpul.

Nu peste mult timp au fost însă deranjaţi ; în depărtare se auzea huruitul unei căruţe şi cînd aceasta se apropie, se ascunseră după tulpinile de anghinare atît de bine, încît nu se mai vedeau.

Îndată ce căruţa îi depăşi, îşi reluară treaba cu un avînt pe care odihna îl împrospătase.

Totuşi, oricît de înverşunată le—ar fi fost munca, fata îşi spunea că nu vor termina niciodată ; dintr—o clipă într—alta aveau să vină să—i prindă şi, cu siguranţă şi pe ea.

Dacă ar putea să scape ! Căută mijlocul de a ieşi din casă, ceea ce nu era prea greu, dar încotro să o ia fără să facă zgomot, fără să—şi facă simţită prezenţa care, dacă nu s—ar mişca, ar rămîne nebănuită ?

Atunci se culcă din nou şi se făcu că doarme, căci, dacă nu putea să iasă fără să fie prinsă pe dată, cel mai bine era să dea impresia că nu a văzut nimic, dacă hoţii ar fi intrat în colibă.

Cîtva timp încă au continuat culesul, apoi fluierară, iar pe drum se auzi zgomotul roţilor şi, curînd căruţa lor se opri la capul locului ; în cîteva clipe a fost încărcată şi se îndepărtă la trap în direcţia Parisului.

Dacă ar fi ştiut cît era ceasul, ar fi putut să se culce din nou pînă în zori, dar, neştiind cît a stat acolo, se gîndi că ar fi mai înţelept să o ia din loc. Cînd munceşti pe cîmp, te scoli cu noaptea în cap ; dacă la răsăritul soarelui vreun ţăran ar vedea—o ieşind de pe parcela aceea, sau chiar dacă ar zări—o prin preajmă, ar bănui că este în tovărăşia hoţilor şi ar prinde—o.

Se strecură afară din colibă şi tîrîndu—se aşa cum făcuseră şi hoţii ca să iasă din cîmp, cu urechile ciulite, cu ochii în patru, ajunse fără incidente la drumul mare unde îşi relua călătoria cu paşi grăbiţi. Stelele ce părăseau cerul fără nori păleau şi la linia orizontului un licăr slab de lumină apăru din âdîncimile nopţii amintind apropierea dimineţii.

CAPITOLUL 8

Nu mersese prea mult şi zări în faţa ei pe albeaţa cerului o masă neagră confuză ce profila de o parte acoperişurile, coşurile şi clopotniţa, în timp ce de cealaltă parte, totul rămînea cufundat în umbră.

Ajungînd în dreptul primelor case, păşi instinctiv în vîrful picioarelor, dar era o precauţie inutilă ; în afară de pisicile care hoinăreau pe drum, totul era adormit, iar trecerea sa nu trezi decît cîţiva cîini ce lătrau în spatele porţilor închise ; parcă ar fi fost un sat mort.

După ce trecu de el, se linişti şi îşi încetini mersul, iar acum, că se îndepărtase destul de cîmpul prădat ca să mai poată fi acuzată să fi fost de partea hoţilor, simţea că nu mai poate continua astfel ; o încerca deja o moleşeală pe care nu o mai cunoscuse şi în ciuda răcorii dimineţii, o treceau valuri de căldură care

o făceau să se clatine.

Dar nici încetinirea pasului, nici frigul din ce în ce mai pătrunzător, nici roua care îi udase picioarele nu avură darul de a—i potoli frămîntarea, nici să—i redea puterile şi, recunoscu că foamea era cea care o sleise, aşteptînd parcă să o doboare.

Ce se va întîmpla cu ea dacă nu ar mai avea nici simţire nici voinţă ?

Pentru ca aceasta să nu se întîmple, crezu că cel mai bine era să se oprească o clipă şi, cum trecea prin dreptul unei fîneţe proaspăt cosită, a cărei iarbă fusese aşezată în căpiţe şi care înnegreau din loc în loc pămîntul, trecu şanţul de pe marginea drumului, îşi săpă un adăpost într—una din căpiţele acelea şi se culcă învăluită în căldura parfumată de mirosul fînului. Cîmpia pustie, nemişcată, neauzită dormea încă şi, în lumina care se năştea la orizont, părea nesfîrşită. Odihna, căldura, cît şi mireasma acelor ierburi uscate îi domoliră greţurile şi nu întîrziară să o adoarmă.

Cînd se trezi, soarele, deja de două suliţi pe cer, încălzea cîmpia cu razele—i calde, iar pe cîmp, bărbaţi, femei, cai, munceau de zor : lîngă ea cîţiva ţărani pliveau un ogor de ovăz ; această vecinătate o nelinişti mai întîi, dar după felul cum lucrau înţelese sau că aceştia nu îi bănuiau prezenţa sau că nu—i interesa şi, după ce aşteptă cîtva timp ca să se îndepărteze mai bine, putu să—şi reia drumul.

Somnul o pusese pe picioare, parcursese cîţiva kilometri destul de bine dispusă, cu toate că foamea îi dădea o senzaţie de gol în stomac şi în cap, însoţită de ameţeli, de crampe, de căscat, iar tîmplele îi erau strînse ca într—un cleşte. De aceea, cînd de pe înălţimea unei costişe pe care tocmai o urcase zări pe panta opusă casele unui sat mare care domina împrejurimile printr—un castel ce ţîşnea dintr—o pădure, se hotărî să—şi cumpere o bucată de pîine.

Dacă tot avea un bănuţ în buzunar, de ce să nu—l folosească în loc să sufere în mod voit ? Ce—i drept, după ce l—ar fi cheltuit nu—i mai rămînea nimic ; dar cine putea şti dacă o întîmplare fericită nu i—ar fi venit în ajutor ? Sînt unii oameni care găsesc monezi de argint pe drum, iar ea putea să aibă acelaşi noroc. Nu avusese destul ghinion, fără să mai pună la socoteală necazurile care o distruseseră ?

Îşi examina deci cu atenţie bănuţul ca să vadă dacă a bun ; din nefericire nu ştia prea bine cum se deose—sc adevăraţii bani francezi de cei falşi; de aceea era emoţionată pînă cînd se hotărî să intre în prima brutărie pe care o va vedea, tremurînd ca nu cumva aventura din Saint—Denis să se repete.

—Vreţi să—mi tăiaţi pîine cît pentru un bănuţ ? zise ea.

Fără să răspundă, brutarul îi dădu o pîinică de un gologan pe care o luă de pe tejghea, dar în loc să întindă banii, ezită,

V—aş ruga să mai tăiaţi din ea ! zise, nu ţin neapărat să fie proaspătă.

—Atunci, ţine.

Şi îi dădu fără să mai cîntărească o bucată de pîine care rămăsese acolo de vreo două zile.

Dar puţin îi păsa dacă era mai veche sau nu, important era faptul că oricum era mai mare decît o pîinică de un bănuţ şi în realitate făcea cel puţin doi.

Îndată ce puse mina pe ea, îi lăsă gura apă ; totuşi, oricît îi era de poftă, nu vru să o înceapă pînă nu ieşea din sat. Nu mai întîrzie pe acolo. îndată ce trecu de ultimele case, scoţîndu—şi cuţitul din buzunar, făcu o cruce pe jimblă în aşa fel, încît să o împartă în patru părţi egale şi laie una ce trebuia să fie singura masă din ziua aceea. Pe celelalte trei, aşa mici cum erau, le opri pentru zilele următoare şi după cum socoti ea, trebuia să—i ţină de foame pînă aproape de Amiens.

Făcuse această socoteală simplă şi uşoară în timp ce traversa satul, dar abia înghiţi o gură din porţia de pîine şi îşi dădu seama că cele mai solide judecăţi din lume nu au nici o putere asupra foamei, cu atît mai mult cu cît aceasta nu ţine cont de alte nevoi, li era foame, trebuia să mănînce şi înfulecă prima bucată zicîndu—şi că pe a doua nu o va mînca decît cu îmbucături mici, ca să ţină mai mult ; dar şi aceasta fu înghiţită cu lăcomie, a treia o urmă pe a doua fără să se poată stăpîni, în ciuda a tot ce, îşi spunea ca să se oprească. Niciodată nu fusese atît de lipsită de voinţă, nu avusese astfel de imboldiri animalice. Îi era ruşine de ceea ce făcea. Îşi spunea că este urît şi înjositor, dar cuvintele şi argumentele rămîneau neputincioase în faţa acelei forţe mai tari decît ea. Singura scuză, dacă avea vreuna, se găsea în fărîmiţarea acelor bucăţi care, toate la un loc, nu cîntăreau mai mult de o jumătate de livră, în timp ce o livră întreagă nu i—ar fi fost de ajuns pentru a—i potoli foamea de lup care, fără îndoială nu se manifesta atît de tare, decît pentru că nu pusese nimic în gură din ajun şi poate, fiindcă zilele precedente nu mîncase decît fiertura pe care i—o dăduse Crapul.

Această explicaţie, care era o scuză şi, în realitate cea mai bună dintre toate, fu cauza pentru care a

patra bucată avu aceeaşi soartă ca primele trei ; numai că, pentru aceasta îşi spusese că nu putea să facă altfel şi că, din acel moment nu mai era din,partea ei, nici greşeală, dar nici responsabilitate.

Această pledoarie îşi pierdu tăria de îndată ce o luă din ioc şi nu făcu nici cinci sute de metri prin drumul prăfuit că se şi gîndi la dimineaţa zilei de mîine, cînd Foamea avea să o chinuie din nou dacă pînă atunci miracolul la care visa nu avea să se întîmple.

Setea a fost însă cea care s—a manifestat mai întîi, dîndu—i o senzaţie de fierbinţeală şi uscăciune în gît. Dimineaţa era caldă şi începu să bată un vînt puternic din sud, care o făcu să transpire din plin şi o seca în acelaşi timp : se respira un aer dogoritor şi de—a lungul povîrnişurilor de pe marginea drumului, în şanţuri, florile roşii de rochiţa rîndunicii, cele albastre de cicoare, atîrnau ofilite pe tulpinile moleşite.

La început nu luă în seamă setea, apa este a tuturor şi nu era nevoie să intre într—o prăvălie să cumpere ; cînd va întîlni un rîu sau o fîntînă, nu avea decît să se aşeze în patru labe sau să se aplece pentru a bea atît cît voia.

Numai că, în momentul acela se găsea pe platoul Insulei Franţei unde, de la Rouillon la Theve nu curgea nici un rîu, ci numai cîteva pîrîiaşe care se umpleau cu apă iarna, dar care pe timpul verii erau complet secate ; cîmpuri de grîu, de ovăz, peisaje vaste, o cîmpie netedă fără arbori, ici, colo. cîte o colină încoronată de o clopotniţă şi de case albe, nicăieri un şir de plopi dezvăluind o vale în fundul căreia să curgă un pîrîu.

În sătucul în care ajunsese după Ecouen, se uită în zadar în stînga şi în dreapta drumului pe care îl traversa, nicăieri nu zări fîntîna binefăcătoare pe care se bizuia, căci sînt rare satele în care cineva s—a gîndit şi la vagabonzii ce trec pe acolo însetaţi ; fiecare are puţul său, sau pe cel al vecinului şi era suficient.

Ajunse la ultimele case şi nu îndrăzni să se întoarcă şi să intre într—o curte ca să ceară o cană cu apă. Observase deja că oamenii o priveau într—un mod nu prea încurajator şi avea impresia că pînă şi cîinii îşi arătau colţii zdrenţăroasei. Nu ar opri—o cînd ar vedea—o trecînd a doua oară prin faţa caselor lor ? Dacă ar fi avut un sac în spate, ar fi crezut că poate vinde ceva şi ar fi lăsat—o să treacă ; dar cum umblă aşa teleleu, trebuia să fie o hoaţă ce caută momentul prielnic pentru ea sau pentru banda ei.

Trebuia să meargă mai departe.

Şi totuşi, pe căldură, pe arşiţa aceea, pe drumul alb de praf, fără copaci, de pe care vîntul fierbinte ridica în fiecare clipă vîrtejuri de colb ce o învăluiau, setea devenea din ce în ce mai chinuitoare ; de mult nu mai avea salivă; limba uscată o supăra ca şi cum ar fi fost un corp străin în gură. I se părea că cerul gurii se întărise ca şi cum ar fi avut nişte coarne ce se tot răsuceau, iar această senzaţie insuportabilă o obliga să nu se sufoce, să stea cu buzele întredeschise, ceea ce îi usca şi mai mult limba.

Fiind la capătul puterilor, îi veni ideea să ia în gură pietricelele cele mai netede pe care le găsi pe drum ca să—i umezească puţin limba ; astfel se mai înmuie, saliva nu mai era atît de vîscoasă.

Curajul îi reveni, de asemenea şi speranţa. Acesta nu era un deşert fără apă ; stăruind, avea să dea în cele din urmă de un rîu, de o baltă, de o fîntînă. Şi apoi, cu toate că aerul era tot atît de înăbuşitor, că vîntul sufla ca şi cum ar fi ieşit dintr—un cuptor, soarele de la un timp pălise deja şi, cînd se întoarse în direcţia Parisului, văzu înălţîndu—se pe cer un nor uriaş negru care acoperea tot orizontul, atît de departe cît putea să—l scruteze. Se apropia furtuna şi fără îndoială, avea să aducă şi ploaia care va face băltoace şi pîrîiaşe, de unde va putea să bea cît va voi.

Trecu o trombă culcînd recoltele, smulgînd tufişurile, ridicînd pietricelele de pe drum, luînd cu ea vîrtejuri de praf, frunze verzi, paie, fîn, apoi cînd vuietul se mai potoli, se auziră înspre sud bubuiturile îndepărtate care se înlănţuiau fără întrerupere, de la un capăt la celălalt al orizontului negru.

Perrine, nemaiputînd rezista acestei forţe ce o împingea destul de tare, se aruncă în şanţ, pe burtă, acoperindu—şi ochii şi gura cu mîinile ; bubuiturile o făcură să tresalte. Dacă mai întîi înnebunită de sete nu se gîndise decît la ploaie, tunetul zgîlţîindu—o, îi aminti că o furtună aduce nu numai ploaie, ci şi fulgere orbitoare, torenţi de apă, grindină, trăsnete.

Unde să se ascundă în plină cîmpie ? Dacă rochia se uda, cum avea să o usuce ?

Zări în faţa ei, la aproape doi kilometri, prin ultimele vîrtejuri de praf pe care le înălţase tromba aceea, liziera unei păduri. în care drumul se afunda şi îşi zise că acolo poate va găsi un adăpost, o carieră, o groapă unde să se ascundă.

Nu avea timp de pierdut. întunericul se îngroşase şi bubuitul tunetelor se prelungea acum vag, dominant, la intervale neregulate de un fulger mai strălucitor decît celelalte, care curma pe cîmpie şi în

cer orice mişcare, orice zgomot, ca şi cum ar fi vrut să năruiască viaţa pe pămînt.

Va ajunge în pădure înaintea furtunii ?

Mergînd atît de repede cît îi permitea respiraţia gîfîitoare, întorcea din cînd în cînd capul şi o vedea năpustindu—se asupra ei, în galopul furios al norilor negri şi cu bubuiturile sale, o urmărea încercuindu—o cu o imensă centură de foc.

În munţi, dăduse piept nu odată cu furtuni năprasnice, dar atunci îi avea pe tata şi pe mama care o apărau, pe cînd acum, era singură în mijlocul unei cîmpii pustii, biata pasăre călătoare, surprinsă de vijelie.

Dacă ar fi trebuit să meargă cu vîntul în faţă, cu siguranţă că nu ar fi putut înainta, dar, din fericire, suflul o împingea şi încă atît de tare, încît uneori o obliga să fugă.

De ce să nu păstreze aceeaşi viteză ? Trăsnetul nu era încă deasupra ei.

Cu coatele îndoite, cu trupul aplecat în faţă, începu să fugă, avînd grijă totuşi să nu cadă, căci era la capătul puterilor ; însă oricît de repede fugea, furtuna alerga şi mai tare, iar glasul ei înspăimîntător îi striga de la spate, că avea să cîştige.

Dacă s—ar fi simţit la fel de bine ca de obicei, ar fi luptat cu toate forţele, dar obosită, slăbită, cu capul clătinîndu—i pe umeri, cu gura uscată, nu putea să reziste unui efort disperat şi, din cînd în cînd, curajul o părăsea. Din fericire se apropie de pădure şi acum distingea clar copacii mari, ale căror crengi fuseseră rupte de curînd.

Cîteva minute şi ajungea cel puţin la lizieră, unde putea să—şi caute un adăpost, pe care cîmpia cu siguranţă nu i—l putea oferi şi era de ajuns ca această speranţă să aibă o şansă de realizare, oricît de mică. pentru ca puterile să nu o lase. De cîte ori nu—i repetase tatăl ei că la pericol, şansele de a se salva sînt de partea celui care luptă pînă la capăt.

Şi ea lupta însufleţită de acest gînd, ca şi cum tatăl său o ţinea de mînă şi o trăgea după el.

Un trăsnet scurt, mai puternic decît celelalte, o țintui la pămînt, înconjurată de flăcări ; de data aceasta, tunetul nu o mai urmărea, o prinsese din urmă, era deasupra ei. Trebui să—şi încetinească fuga; era măi bine să fie udată, decît trăsnită.

Nu făcuse nici douăzeci de paşi cînd începură să cadă cîteva picături de apă, dese şi grele şi crezu că începuse ploaia torenţială, dar nu ţinu prea mult, luată fiind de vînt, întreruptă de zguduielile tunetului care o întorceau din loc.

În cele din urmă intră în pădure, dar întunericul era atît de negru, încît nu putea să vadă prea departe, totuşi în lumina unui fulger crezu că găseşte la o mică distanţă o colibă spre care duce un drumeag în care erau săpate urme adinci de căruţă şi apucă într—acolo la întîmplare.

Fulgerele care urmară îi arătară că nu se înşelase. Era un adăpost făcut din crengi cu acoperişul din surcele pe care tăietorii de lemne îl construiseră pentru a putea locui acolo feriţi de soare şi de ploi. încă cinzeci de paşi, încă zece şi scapă de ploaie. La capătul puterilor, vlăguită de fugă, înecată de emoţie, ajunse în sfîrşit şi se prăbuşi pe patul de aşchii ce acopereau pămîntul.

Nu—şi trăsese bine sufletul cînd, un tunet înspăimântător umplu pădurea însoţit de trosnituri ce te făceau să crezi că avea să fie smulsă din rădăcini, copacii pe care tăierile de arborete îi izolaseră se îndoiau; tulpinile se răsuceau, iar crengile moarte cădeau peste tot cu zgomote surde, strivind lăstărişul.

Coliba avea să reziste acelui vîrtej sau unei zguduituri mai puternică decît celelalte ? Oare nu se va prăbuşi ?

Nici nu apucă să—şi termine gîndul, că o flacără mare, însoţită de un şoc înspăimîntător o aruncă pe spate, orbită şi asurzită, acoperind—o cu ramuri. Cind îşi veni în fire, tot pipăindu—se ca să vadă.dacă mai este în viaţă, zări nu departe, alb în întuneric, un stejar pe care îl lovise trăsnetul, despuindu—l de sus şi pînă jos de scoarţă, împrăştiind—o peste tot şi, căzînd peste colibă, o acoperi cu ţăndări ; de—a lungul trunchiului gol, două din ramurile cele mai groase atîrnau, rupte de la rădăcină, clătinate de vînt, se legănau cu gemete de moarte.

Cum stătea şi se uita speriată, tremurînd ca varga, îngrozită, cu gîndul la moartea care o ocolise dar a cărei suflare o culcase la pămînt, văzu că pădurea se înceţoşează şi în acelaşi timp auzi un huruit nemaipomenit, mai puternic decît al unui tren. Erau ploaia şi grindina care se prăvăleau deasupra pădurii. Coliba trosni din toate încheieturile, acoperişul se îndoi sub greutatea vijeliei, dar nu se nărui.

Apa nu întîrzie să curgă şiroaie pe streaşină pe care tăietorii de lemne o înclinaseră spre nord şi fără să se ude, Perrine nu avu decît să întindă mina pentru a—şi potoli setea, bînd din căuşul palmei.

Acum nu mai avea decît să aştepte să se oprească furtuna. Din moment ce coliba rezistase celor două atacuri năprasnice, putea să suporte la fel de bine şi altele şi nici o casă, oricît de solidă ar fi fost, nu preţuia mai mult pentru Perrine decît această colibă de ramuri a cărei stăpînă era acum ea. Acest gînd îi dădu o dulce fericire, care venind după oboseala îndurată pînă atunci, după temerile, după spaima pe care o trăsese, o linişti şi, în ciuda tunetelor care îşi continuau canonada, în ciuda ploii ce cădea necontenit, în ciuda vîntului şi a vuietului său prin copaci, in ciuda furtunii dezlănţuite în văzduh şi pe pămînt, lungindu—se pe aşchiile ce—i serveau drept pernă, adormi cu un sentiment de uşurare şi de încredere pe care nu—l m incercase de mult. Era deci adevărat că se salvează nu mai cei care au curajul să lupte pînă la capăt.

CAPITOLUL 9

Nu mai tuna cînd s—a trezit, dar cum ploaia continua să cadă măruntă şi continuă, răvăşind totul în pădurea mustind de apă, nu se putea gîndi să plece din nou la drum, trebuia să aştepte.

Acest lucru nici nu o liniştea, nici nu o dispera ; pădurea, cu singurătatea şi cu liniştea sa nu o putea speria şi îndrăgise deja acea colibă care o apărase atît de bine şi unde avusese parte de un somn atît de odihnitor ; dacă ar fi trebuit să—şi petreacă acolo noaptea, ar fi fost poate mai bine decît altundeva, fiindcă avea un acoperiş deasupra capului şi un pat uscat.

Cum cerul era acoperit şi cum dormise fără să mai ia aminte la timpul scurs, habar n—avea cît putea să fie ceasul ; dar, în fond, puţin îi păsa ; cînd se va lăsa seara, avea să o ştie.

De cînd plecase din Paris, nu avusese vreme şi nici ocazia să—şi facă toaleta şi totuşi, nisipul de pe drum răvăşit de vînt, o acoperise din cap pînă în picioare cu un strat gros de praf care îi rodea carnea. Şi, fiindcă era singură, pentru că apa curgea destulă în şanţul săpat în jurul colibei, era momentul să profite de ocazia ce nu se ivise pînă atunci ; pe o asemenea ploaie nimeni nu o va deranja.

În buzunarul fustei mai avea, în afară de harta şi certificatul de căsătorie al mamei sale, un pacheţel înfăşurat într—o cîrpă ce cuprindea o bucată de săpun, un pieptene, un degetar şi un ghem cu două ace înfipte în el. Îl desfăcu şi după ce îşi scoase cămaşa, pantofii şi ciorapii, aplecată deasupra şanţului prin care curgea apă curată, îşi săpuni faţa, umerii şi picioarele. Ca să se şteargă nu avea decît cîrpa cu care era înfăşurat pachetul şi nu era nici prea mare, nici prea groasă, dar oricum, era mai bine decît nimic.

Toaleta aceasta o învioră tot atît de bine ca şi somnul şi apoi începu să se pieptene încet, împletindu—şi părul în două cozi groase pe care le lăsă să atîrne pe umeri. De n—ar fi fost foamea care începea din nou să—i sîcîie stomacul, cît şi cele cîteva răni făcute de pantofi şi care în unele locuri era o adevărată carne vie, ar fi fost în largul său, cu sufletul liniştit, cu trupul odihnit.

Împotriva foamei era neputincioasă, căci dacă această colibă era un bun adăpost, nu i—ar fi oferit nici cînd cea mai mică urmă de hrană. însă pentru juliturile de la picioare, crezu că dacă ar cîrpi găurile ciorapilor, ar suporta mai uşor rigiditatea pantofilor şi îndată se puse pe lucru. Aceasta îi luă ceva timp şi a fost şi greu, căci pentru a—i repara cît de cit, i—ar fi trebuit o bucată de bumbac, iar ea nu avea decît aţă.

Această muncă avu şi partea ei bună, căci preocupîndu—se de ea, fu astfel împiedicată să se mai gîndească la foame, dar aceasta nu putea să dureze la nesfîrşit. Cînd termină, ploaia continua să cadă cînd mai tare, cînd mai încet, iar stomacul nu—şi înceta reclamaţiile din ce în ce mai violente.

Şi fiindcă tot nu putea să părăsească adăpostul decît a doua zi şi cum, pe de altă parte era sigur că nici o minune nu i—ar fi adus de mîncare, foamea, din ce în ce mai aprigă, care nu o făcea să se gîndească la nimic altceva, decît la mîncare, îi dădu ideea de a tăia, ca să mănînce, scoarţa mestecenilor din acoperişul colibei si la care putea să ajungă cu uşurinţă, căţărîndu—se pe grămada de vreascuri. Pe cînd călătorea cu tatăl ei, văzuse ţări în care coaja mestecenilor se folosea la diferite băuturi ; deci nu era un copac veninos, care să o otrăvească ; dar avea să o şi hrănească ?

Era o experienţă în plus. Tăie cu cuţitul cîteva crengi înfrunzite şi împărţindu—le în bucăţele, începu să mestece una.

O găsi destul de tare, cu toate că avea dinţi puternici, destul de aspră, destul de amară ; nu o mîncă cu prea multă plăcere ; cît era de rea, nu se plîngea, numai să—i potolească foamea şi să o hrănească. Totuşi nu putu să înghită decît cîteva bucăţi şi încă tot mai scuipase lemnul după ce îl mărunţise inutil în gură ; frunzele treceau mai uşor.

În vreme ce—şi făcuse toaleta, îşi cîrpise ciorapii şi încercase să mănînce crengi de mesteacăn, timpul se scurse şi chiar dacă cerul, frămîntat în continuare de ploaie nu îi permitea să urmărească asfinţitul soarelui. În întunericul ce se lăsase de la un timp deasupra pădurii se părea că se apropia noaptea. într—adevăr, nu întîrzie mult şi se făcu beznă ca în zilele fără amurg ; ploaia încetă, o ceaţă alburie se ridică îndată şi în cîteva clipe Perrine se trezi cufundată în umbră şi în linişte ; nu vedea nici la zece paşi şi, în jur, cît şi în depărtare, nu auzea nici un alt zgomot decît cel al picăturilor de apă ce cădeau din ramuri pe acoperiş sau în băltoacele de lîngă colibă.

Chiar dacă se obişnuise cu ideea de a se culca acolo, o încercă totuşi o uşoară strîngere de inimă fiind atît de izolată şi de pierdută în acea pădure. în puterea nopţii. Fără îndoială că tot acolo îşi petrecuse o bună parte din zi, fără să fie pîndită decît de pericolul de a fi trăsnită, dar pădurea de peste zi nu este aceeaşi cu pădurea de peste noapte, cu liniştea solemnă şi cu umbrele ei misterioase, care spun şi lasă să se întrevadă lucruri înspăimîntătoare.

De aceea nu putu să adoarmă imediat aşa cum ar fi vrut, supărată fiind de chiorăitul stomacului şi speriată de fantomele închipuirilor sale.

Ce animale trăiau în pădure ? Lupi poate ?

Acest gînd îi alungă somnul, se sculă în picioare, luă un ciomag, îl ascuţi la un capăt şi se înconjură apoi cu mănunchiuri de vreascuri. Cel puţin dacă ar fi atacat—o vreun lup, ar fi putut să se apere de după zidul făcut astfel ; cu siguranţă că va avea curaj. Aceasta o linişti şi, cînd se culcă din nou pe patul de aşchii ţinînd strîns parul în mînă, adormi îndată.

Un tril de pasăre o trezi, grav şi trist, cu note pline şi duioase şi pe care îl recunoscu imediat a fi cel al unei mierle. Deschise ochii şi văzu că deasupra vreascurilor, o luminiţă albă spărgea întunericul pădurii ai cărei copaci şi arbuşti se profilau negri pe fundalul palid al zorilor ; era dimineaţă.

Ploaia se oprise, nici o adiere de vînt nu mişca frunzele grele, iar în pădure domnea o linişte profundă care era spulberată doar de acel cînt al păsărelelor ce se înălţa deasupra capului şi căruia îi răspundeau alte cînturi, ca un semnal matinal, repetîndu—se şi răsunînd din canton în canton.

Asculta, întrebîndu—se dacă trebuia să se scoale deja și să pornească la drum, cînd deodată o străbătu un fior şi pipăindu—şi vesta, o simţi udă ca după o ploaie torențială ; umiditatea pădurii o pătrunsese şi acum, în răcoarea zorilor, îngheţă. Nu trebuia să mai stea pe gînduri ; sări imediat în picioare, se scutură puternic asemeni unui cal cînd sforăie ; mergînd, avea să se încălzească.

Totuşi, după ce reflectă mai bine, ezită să plece pentru că nu era destulă lumină ca să—şi dea seama de starea cerului şi înainte de a părăsi coliba, era mai prudent să vadă dacă ploaia nu va începe din nou.

Ca să treacă vremea, dar ca să se şi dezmorţească, puse la loc vreascurile pe care le mutase în ajun, apoi se pieptănă şi îşi făcu toaleta pe marginea unei gropi plină cu apă.

Cînd terminase, soarele se ridicase deja şi printre ramurile copacilor cerul se arătă de un albastru, deschis, fără cea mai mică urmă de nor. Cu siguranţă că vremea va fi frumoasă şi probabil că şi după amiază ; trebuia să plece.

Cu toate că îşi cîrpise ciorapii, mersul la drum fu crud. Într—atîta o dureau picioarele, dar nu se lăsă învinsă şi în curînd zburda pe drumul pe care ploaia îl mai înmuiase. Soarele care îi bătea în spate cu razele—i piezişe o încălzea, în timp ce proiecta pe pietriş o umbră alungită mergînd alături de ea ; şi această umbră cînd o privea, o liniştea. Dacă nu întruchipa o fată bine îmbrăcată, cel puţin nu era imaginea bietei copile din ajun, cu părul încîlcit şi cu chipul pămîntiu ; cîinii nu o vor mai urmări poate lătrînd—o, iar oamenii, privind—o neîncrezători.

Chiar şi vremea era după pofta inimii şi îi aducea în suflet speranţa. Niciodată nu văzuse o dimineaţă atît de frumoasă, de veselă : furtuna spălînd drumurile şi cîmpurile redase plantelor şi copacilor o viaţă nouă, ce părea că înfloriseră din chiar noaptea aceea.

Văzduhul încălzit se împodobise cu sute de ciocîrlii care brăzdau azurul cristalin cu triluri vesele şi din toată cîmpia ce tivea pădurea se ridica o mireasmă tare de ierburi, de flori; de grîne.

În mijlocul acestei fericiri universale, era cu putinţă ca numai ea să fie disperată ? Oare ghinionul o va urmări mereu ? De ce nu avea şi ea noroc ? Avusese deja o şansă atunci cînd se adăpostise în pădure ;

putea să aibă parte şi de altele.

Şi, tot mergînd, gîndul îi zbura pe aripile acelei idei la care rîvnea mereu şi anume că se mai pot pierde pe drumuri bani ce scapă din vreun buzunar rupt ; nu era o nebunie să—şi tot repete că poate să gîndească astfel ; nu o pungă mare de bani pe care trebuia să o dea înapoi, dar un bănuţ şi chiar o monedă de zece gologani pe care ar avea tot dreptul să o păstreze, fără să pricinuiască vreo pagubă nimănui şi care ar salva—o.

De asemenea, i se părea că nu era deloc ieşit din comun să creadă că ar,putea să întîlnească ocazia de a se angaja într—o muncă oarecare sau să facă un serviciu care i—ar aduce cîţiva bănuţi.

Avea nevoie de atît de puţin ca să trăiască trei sau patru zile.

Mergea astfel cu ochii pironiţi în pietrişul spălat de ploaie, fără să zărească nici o monedă, mare sau mică, căzută din întîmplare dintr—un buzunar rupt şi nici să se întîlnească cu vreo ofertă de muncă, pe care şi—o închipuia apărînd la tot pasul, dar care în realitate, nu se ivea pe nicăieri.

Totuşi, trebuia neapărat ca o şansă sau alta să se ivească căci stările neplăcute pe care le simţise în ajun se repetau atît de intense, încît începu să se teamă că nu va putea să—şi continue drumul : dureri de stomac, greţuri, ameţeli, valuri de sudoare care îi tăiau mîinile şi picioarele.

Nu trebuia să caute cauza acelor tulburări, stomacul i—o striga dureros şi cum nu putea să repete experienţa din ajun cu crengile de mesteacăn, care de altfel nu îi prea reuşise, se întreba ce se va întîmpla după ce o ameţeală mai puternică decît celelalte ar fi obligat—o să se aşeze pe marginea drumului.

Va mai putea să se ridice ? De nu va mai fi în stare, Va trebui să moară acolo, fără ca nimeni să nu—i întindă o mînă ?

Dacă în ajun, atunci cînd printr—un efort supraomenesc ajunsese la coliba din pădure, cineva i—ar fi spus că la un moment dat va accepta fără împotrivire această idee a unei posibile morţi din slăbiciune sau din abandonare de sine, s—ar fi revoltat. Nu se salvează cei care luptă pînă la capăt ?

Dar ce fusese în ajun, nu mai era astăzi. Ieri mai avea o fărîmă de putere care, astăzi îi lipsea, mintea îi era întreagă, acum se clătina. De fiecare dată cînd o apuca ameţeala, se aşeza pe iarbă pentru a se odihni cîteva clipe.

Cum se oprise în faţa unui cîmp de mazăre, văzu patru fete aproape de aceeaşi vîrstă cu ea care intraseră în cultură sub îndrumarea unei ţărănci şi începuseră culesul. Atunci, luîndu—şi inima în dinţi, trecu şanţul şi se îndreptă spre ţărancă ; dar aceasta nu o lăsă să se apropie.

—Ce vrei ? zise ea.

—Să vă întreb dacă aveţi nevoie de ajutor.

—Nu avem nevoie de nimeni.

—Mi—aţi da ce aţi crede de cuviinţă.

—De unde, eşti ?

—Din Paris.

Una din fete se îndreptă spre ea şi aruncîndu—i o privire urîtă, îi strigă :

—Uite—o şi pe neisprăvita asta care vine de la Paris, ca să—i fure omului pîinea !

—Ţi—am spus că nu am nevoie de nimeni, continuă—ţăranca.

Nu avea decît să treacă din nou şanţul şi să pornească iar la drum, ceea ce şi făcu, cu inima grea, cu picioarele rupte.

—Păzea, jandarmii, strigă o alta, fugi!

Întoarse repede capul şi toate izbucniră în rîs, amuzîndu—se de gluma ce o făcuseră.

Nu merse mult şi trebui să se oprească curînd, nemaivăzînd nimic în faţa ochilor, într—atît îi erau plini de lacrimi. Ce le făcuse ca să fie atît de rele cu ea ?

Hotărît lucru, pentru vagabonzi,— o slujbă este tot atît de greu de găsit ca şi o sumă mare de bani. Dovada fusese făcută. De aceea, nu mai îndrăzni să încerce iar ; îşi continuă drumul, tristă, fără vlagă în suflet şi în picioare.

Soarele de la amiază o doborî.

Acum se tîra mai degrabă decît mergea, grăbind pasul doar cînd traversa satele, pentru a scăpa de privirile care, îşi închipuia ea, o urmăreau şi, încetinîndu—l, dimpotrivă, atunci cînd vreo căruţă ce venea din spate o depăşea ; în fiecare clipă cînd se vedea singură, se oprea ca să se odihnească şi să răsufle uşurată.

Dar atunci, mintea începea să—i lucreze şi gîndurile ce îi treceau prin cap din ce în ce mai

neliniştitoare, nu făceau decît să—i mărească oboseala.

La ce bun să se înverşuneze, fiindcă era sigură că nu va mai putea merge. Puterile o părăsiseră.

Ajunse astfel într—o pădure prin care drumul se afunda cît vedeai cu ochii, iar căldura, deja apăsătoare şi fierbinte în cîmpie, era aici sufocantă. Un soare de foc, nici o adiere de vînt, iar din arbuşti şi de pe marginile drumului se înălţau aburi umezi care o înecau.

Se simţi în curînd sfîrşită şi lac de sudoare, pe jumătate moartă ; se aşeză pe iarbă fără să se mai poate mişca şi fără să mai gîndească.

În aceeaşi clipă trecu pe lîngă ea o şaretă ce venea din spate.

—Cald mai este, zise ţăranul care o conducea, să mori nu alta.

În halucinaţiile sale, luă aceste cuvinte drept confirmarea unei pedepse date împotriva ei.

Era deci adevărat că trebuia să moară. Şi—o spusese deja nu odată şi iată că acest trimis al morţii i—o repeta.

Eh, bine ! murea ; nu avea de ce să se mai împotrivească şi să lupte prea mult ; ar fi vrut să o facă, dar nu mai putea ; tatăl murise, mama murise, acum venise rîndul ei.

Din toate gîndurile ce îi treceau prin capul golit, cel mai crud era acela că ar fi fost mai fericită să moară odată cu ei, decît în şanţul acela, ca un biet animal.

Atunci vru să facă un ultim efort, să intre în pădure şi să—şi caute un loc unde să se culce pentru somnul de pe urmă, ferită de privirile curioase. Nu prea departe, se deschidea o potecă, o luă în direcţia aceea şi la vreo cincizeci de metri de drum găsi o poiană ale cărei margini erau împodobite cu viorele minunate. Se aşeză la umbra unor vlăstare de castan şi lungindu—se îşi puse capul pe braţ, aşa cum făcea în fiecare seară, cînd se culca.

CAPITOLUL 10

Ceva cald pe faţă o trezi brusc, deschise ochii speriată şi văzu nedesluşit un cap mare păros aplecat deasupra ei.

Vru să se dea într—o parte, dar o limbă ce se lipise pe faţa ei, o opri pe pajişte.

Cît de repede s—a întâmplat totul, a avut timp să—şi dea seama că acest cap mare păros era cel al unui măgar şi în timp ce o tot lingea pe faţă şi pe mîinile întinse, putuse să îl recunoască.

—Palikare !

Îi sări de gît şi îl sărută izbucnind în lacrimi.

—Palikare, bunul meu Palikare !

Auzindu—şi numele, încetă de a o mai linge şi ridicîndu—şi capul, scoase cinci sau şase răgete de bucurie triumfătoare, apoi după acestea, care nu erau suficiente pentru a—şi striga fericirea, încă cinci sau şase tot la fel de grozave.

Văzu atunci că era fără ham, fără căpăstru şi avea picioarele împiedicate.

Pe cînd se ridică să—l prindă de gît şi să—şi rezeme capul de al lui, mîngîindu—l, în timp ce la rîndul lui îşi pleca urechile lungi, auzi o voce răguşită care ţipa :

—Ce te—a apucat, blestematule ? Ia stai, vin acu', vin acu' băiete.

Într—adevăr, un zgomot de paşi grăbiţi răsunară în curînd pe pămînt şi Perrine văzu ivindu—se un om îmbrăcat cu o bluză, avînd pe cap o pălărie de piele şi cu pipa în gură.

—Hei, puştoaico, ce—i faci măgarului meu ? strigă el, fără să—şi scoată din gură pipa.

Îndată Perrine o recunoscu pe La Rouquerie, cea care făcea negoţ cu zdrenţe, îmbrăcată în bărbat, căreia i—l vînduse pe Palikare la obor, dar aceasta nu o recunoscu, ci numai după cîtva timp o privi cu mirare.

—Parcă te—am mai văzut pe undeva, zise ea.

—Cînd vi l—am vîndut pe Palikare.

—Cum, tu eşti fetico ? Ce faci aici ?

Perrine nu avu timp să răspundă ; o apucă o sfîrşeală ce o obligă să se aşeze, iar paloarea cît şi ochii înecaţi, vorbiră în locul ei.

—Ce ai, întrebă La Rouquerie, eşti bolnavă ?

— Dar Perrine abia mişcă buzele fără să scoată nici un sunet şi proptindu—se în cot, se întinse palidă, tremurînd, răpusă de emoţii ca şi de epuizare.

—Hei ! hei strigă La Rouquerie, nu poţi să spui ce ai ?

Nu putea să spună nimic, cu toate că era conştientă de ceea ce se petrecea în jurul ei.

Dar La Rouquerie era o femeie cu experienţă care cunoscuse toate necazurile.

—E în stare să crape de foame, şopti ea.

Şi fără să mai aştepte, părăsind poiana, se îndreptă spre drum unde se găsea o şaretă mică, deshămată, ale cărei *loitre* erau împodobite cu piei de iepure, agăţate la întîmplare. Deschise repede o cutie de unde scoase un codru de pîine, o bucată de brînză, o sticlă şi aduse totul în fugă. Perrine era în aceeaşi stare.

—Aşteaptă fetiţa mea, aşteaptă ! zise La Rouquerie.

Îngenunchind alături de ea, îi vîrî gîtul sticlei între buze.

—Trage o duşcă, te va ajuta.

Într—adevăr, înghiţitura readuse sîngele în obrajii palizi ai Perrinei şi o dezmorţi.

—Ţi—era foame ?

—Da.

—Ei bine, acum trebuie să mănînci, dar încetişor; aşteaptă un pic.

Tăie o bucăţică de pîine şi una de brînză şi i le întinse.

—Încetişor, ţi—am spus, dar mai degrabă stai să mănînc şi eu cu tine, ca să te înfrînez.

Prevederea era înţeleaptă, căci deja Perrine muşcase direct din pîine şi se părea că nu va asculta de sfaturile lui La Rouquerie.

Pînă atunci Palikare rămăsese nemişcat, uitîndu—se cu ochii lui mari la ceea ce se petrecea în faţa sa. Cînd o văzu pe La Rouquerie aşezată pe iarbă alături de Perrine, îngenunche şi el lîngă aceasta.

—Ştrengarul ăsta ar vrea şi el o bucată de pîine, zise La Rouquerie.

—Îmi daţi voie să îi dau una ?

—Una, două, cîte vrei ; cînd nu va mai avea, îi mai dau ; nu te sfii fetiţo, este atît de bucuros să te revadă. Este într—adevăr un băiat bun.

—Nu—i aşa ?

—După ce vei mînca, să—mi spui cum de eşti în pădurea aceasta, pe jumătate moartă de foame.

În ciuda poveţelor lui La Rouquerie, bucata a fost repede înghiţită.

—Mai vrei una ? zise ea cînd văzu că dispare totul.

— Da.

—Bine, dar îţi dau după ce îmi spui ce ţi s—a întîmplat ; în timpul acesta ce ai mîncat se va aşeza mai bine.

—Perrine povesti ce i s—a întîmplat, începînd cu moartea mamei sale. Cînd ajunse la aventura din Saint—Denis, la Rouquerie, care îşi aprinsese pipa, o scoase din
ură şi dădu drumul unei ploi de înjurături la adresa brutăresei.

—Este o hoaţă, strigă ea, nu dau nimănui bani falşi, eoarece nu mă îmbogăţesc pe spinarea altora.

Fii liniştită, va trebui să mi—i dea înapoi cînd voi trece din nou prin Saint—Denis, de nu, asmut toată mahalaua împotriva ei ; am destui prieteni la Saint—Denis ; îi dăm foc la prăvălie.

Perrine abia îşi începuse povestirea, că o şi termină.

—Era cît pe—aci să mori, zise La Rouquerie. Ce simţeai ?

—A început printr—o durere şi a trebuit să ţip la un moment dat, aşa cum ţipi noaptea cînd te sufoci şi apoi am văzut Paradisul şi mîncare bună pe care urma să o mănînc. Mama care mă aştepta îmi făcea ciocolată cu lapte ; îi simţeam chiar mirosul.

—Curios lucru, arşiţa ăsta care trebuia să te omoare, mai degrabă te—a salvat, căci dacă nu era aşa de cald, nu m—aş fi oprit în pădurea aceasta ca să îl las pe Palikare să se odihnească, iar el nu te—ar fi găsit. Acum ce vrei să faci ?

—Să o iau din nou din loc.
—Şi mîine cum vei mînca ? Trebuie să ai vîrsta ta ca ă iei astfel viaţa în dinţi.
—Şi ce—aţi vrea să fac ?
La Rouquerie trase două sau trei fumuri, grav, gîndindu—se la ceva, apoi răspunse.
—Uite. Merg pînă la Crul, nu mai departe, să—mi vînd mărfurile prin satele şi târgurile pe care le întîlnesc în drum sau pe aproape ; Chantilly, Senlis ; vei veni cu mine ; strigă puţin să văd dacă ai putere; „Piei de iepure, haine vechi, fiare vechi de vînzare !"
Perrine făcu ceea ce i se ceru.
—Bine, glasul este puternic ; pe mine mă doare gîtul aşa că vei striga tu în locul meu şi îţi vei cîştiga astfel pîinea. La Crul, cunosc un negustor de ouă care merge pînă aproape de Amiens ca să le adune. îi cer să te ia cu el în căruţă. Cînd vei fi aproape de Amiens, vei lua trenul ca să te duci pînă în ţinutul rudelor tale.
—Cu ce ?
—Cu cei o sută de bănuţi pe care ţi—i dau, în schimbul monedei pe care bucătăreasa ţi—a furat—o şi pe care o voi lua înapoi, poţi să fi sigură de asta.

CAPITOLUL 11

Lucrurile s—au petrecut aşa cum spusese La Rouquerie.

Timp de opt zile Perrine străbătu toate satele ce se găseau de—o parte şi de alta a pădurii Chantilli : Gouvieux, Saint—Maximin, Saint—Firmin, Mont—l'Eveque, Chamant şi cînd ajunse la Crul, La Rouquerie îi propuse să rămînă la ea.
—Ai o voce parcă făcută pentru negoţul cu haine vechi, mi—ai face un serviciu şi nu vei mai fi necăjită; cîştigi ceva astfel.
—Vă mulţumesc, dar nu se poate aşa ceva. Văzînd că acest argument nu era suficient, puse un altul la bătaie.
—Nu vei fi obligată să—l părăseşti pe Palikare. Aceasta o tulbură într—adevăr pe Perrine, care nu—şi putea ascunde emoţia, dar se încăpăţînă.
—Trebuie să mă duc la rudele mele.
—Neamurile ţi—au salvat viaţa, aşa cum a făcut—o el?
—N—aş mai asculta pe mama dacă nu m—aş duce.
—Du—te, dar dacă vreodată vei regreta ocazia pe care ţi—am oferit—o, nu este decît din vina ta.
—Fiţi sigură că vă voi păstra amintirea în suflet. La Rouquerie nu se supără din cauza acestui refuz, aşa încît vorbi cu prietenul său negustorul de ouă să o ia şi pe ea în căruţă pînă la. Amiens şi o zi întreagă Perrine avu plăcerea de a merge în trapul a doi cai frumoşi, culcată în paie, sub un coviltir, în loc să ostenească pe jos atîta drum. Făcînd comparaţie între bunăstarea de acum şi suferinţele îndurate, i se păru drumul şi mai lung. La Esentaux, se culcă într—o şură, iar a doua zi, care era duminică, dădu la ghişeul gării din Ailly moneda de o sută de gologani, care, de data aceasta, nu a fost nici refuzată, nici confiscată şi de la care i s—a înapoiat restul de doi franci şi şaptezeci şi cinci, Cu un bilet pentru Picquigny, unde sosi la orele unsprezece, într—o dimineaţă luminoasă şi caldă, dar o căldură plăcută ce nu se mai asemăna cu cea din pădurea Chantilly, după cum nici ea nu mai era aceeaşi ca atunci.

În timpul celor cîteva zile pe care le petrecuse cu La Rouquerie, putuse să—şi ţeasă şi să—şi peticească fusta şi vesta, să—şi croiască un batic din zdrenţe, să—şi spele lenjeria, să—şi lustruiască pantofii ; la Ailly, aşteptînd plecarea trenului, îşi făcuse în rîu o toaletă amănunţită şi, acum pornea curată, proaspătă, bine dispusă.

Dar ceea ce o întărea mai mult decît curăţenia, mai mult decît cei cincizeci de bănuţi ce îi zornăiau în buzunar, era sentimentul acela de încredere în sine, dat de încercările prin care trecuse. Şi dacă nu cedase, dacă se înverşunase pînă la capăt, şi triumfase în cele din urmă, nu avea oare dreptul să spere, şi să creadă că şi piedicile care se vor mai ivi, vor fi trecute tot aşa ? Şi dacă ceea ce era mai greu, de—abia de—acum încolo începea, cel puţin tot făcuse ceva, mai precis, ceea ce fusese mai obositor, mai periculos.

La ieşirea din gară, trecu podul peste stăvilar şi acum străbătea veselă imaşuri înverzite, plantate cu plopi şi cu sălcii şi care din loc în loc erau întrerupte de mlaştini unde se zăreau la fiece pas pescari cu undiţa aplecată, stînd pe un mănunchi de paie, înconjuraţi de b serie de scule, după care îi recunoşteai ă fi pescari de duminică, scăpaţi de viaţa de la oraş. După mlaştini urmau turbării, iar pe iarba pîrlită se înşiruiau cuburi mici negre, îngrămădite geometric şi însemnate cu litere albe sau cu numere şi care era turbă pusă la uscat.

De cîte ori nu—i vorbise tatăl ei de aceste turbării, adică de bălţile mari pe care apa le—a umplut după ce a fost scoasă turba şi care dau specificitatea văii rîului Somme. De asemenea, îi cunoştea pe acei pescari înrăiţi pe care nimic nu—i alungă, nici căldura, nici frigul, aşa încît nu era un ţinut nou pe care îl traversa, ci din contră, unul cunoscut şi îndrăgit, cu toate că nu îl văzuse niciodată pînă atunci cu ochii ei; cunoscute îi erau dealurile acelea goale şi gîrbovite de o parte şi de alta a văii, cunoscute morile de vînt care le înconjurau şi se învîrteau chiar atunci cînd era vreme frumoasă, sub adierea brizei marine, care se făcea simţită pînă acolo.

Recunoscu de asemenea şi primul sat cu ţiglă roşie în care ajunsese. Era Saint—Pipoy, unde se găseau ţesătoriile şi atelierul de funii ce ţineau de uzinele din Maraucourt şi pînă să sosească acolo avu de traversat calea ferată care, după ce legase diferite sate, Hercheux, Bacourt, Flexelles, Saint—Pipoy şi Marauccurt în care sînt fabricile Oui Vulfran Paindavoine, se unea cu linia spre Boulogne. Prin frunzişul plopilor din vale zărea la întîmplare clopotniţele din ardezie ale acestor sate şi coşurile înalte din cărămidă ale fabricilor în ziua aceea de duminică, fără trîmbele de fum obişnuite.

Cînd trecu prin faţa bisericii, oamenii ieşeau de la liturghie şi ascultînd vorbele celor pe care îi întîlnea recunoscu chiar graiul molcom picard, tărăgănat şi cîntat, pe care tatăl său îl imita ca să o distreze.

De la Saint—Pipoy la Maraucourt, drumul mărginit de sălcii se răsuceşte în mijlocul turbăriilor, căutînd un sol nu prea mlăştinos. Cei care îl urmează, nu văd decît la cîţiva paşi în faţă şi în spate. Astfel dădu peste o fată care mergea încet, zdrobită de un coş greu ce îl ducea sub braţ.

Încurajată de încrederea ce îi revenise, Perrine îndrăzni să—i adreseze un cuvînt.

—Este drumul spre Maraucourt, nu—i aşa ?

—Da, drept înainte.

—Oh ! drept înainte, zise Perrine zîmbind, numai drept nu este.

—Dacă nu te superi, eu merg la Maraucourt, am putea face drumul împreună.

—Cu plăcere, dacă îmi dai voie să—ţi duc coşul.

—Nu te refuz, cîntăreşte greu.

Spunînd aceasta îl puse jos, scoţînd un „uf" de uşurare.

—Eşti din Maraucourt ? întrebă ea.

—Nu, dar tu ?

—Bineînţeles că sînt de aici.

—Lucrezi la uzină ?

—Da, ca toată lumea de altfel ; lucrez la depanatori.

—Ce este asta ?

—Ia te uită, nu ştii ce sînt depănătorile 1 hei, vârtelniţele, dar de unde vii ?

—De la Paris.

—La Paris nu s—a auzit de vîrtelniţe ? E chiar nostim. în sfîrşit, sînt maşinile care pregătesc firul pentru suveici.

—Se cîştigă bine pe zi ?

—Zece bănuţi. . .

—Este greu ?

—Nu prea, dar trebuie să supraveghez! şi să nu—ţi pierzi vremea. Vrei să te angajezi aici ?

—Da, dacă mă primesc.

—Bineînţeles că te primesc; este nevoie de toată lumea, că de nu, de unde vor lua cele şapte mii de muncitori care lucrează în ateliere ? Nu ai decît să te prezinţi mîine dimineaţă, la ora şase la poartă. Dar gata cu vorba, nu trebuie să întîrzii.

Apucă toarta coşului de o parte, Perrine de cealaltă şi o luară din loc în acelaşi pas pe mijlocul drumului.

Ocazia ce i se oferise Perrinei de a afla ceea ce o interesa, era prea bună ca să nu profite ; dar cum nu

putea să o întrebe direct pe această fată, trebuia ca întrebările să fie abile şi ca să dea impresia că vorbeşte la întîmplare, să nu ceară nimic care să nu aibă un scop bine ascuns, care să nu poată fi ghicit.
—Te—ai născut la Maraucourt ?
—Bineînţeles că sînt de prin părţile locului. Mama era tot de aici, iar tatăl meu era din Picquigny.
—I—ai pierdut ?
—Da, am rămas cu bunica mea care ţine o prăvălie de mărunţişuri şi o băcănie ; Doamna Francoise.
—Ah ! Doamna Francoise !
—O cunoşti ?
—Nu... am zis ; ah ! Doamna Francoise.
—Este foarte cunoscută în ţinut pentru prăvălia ei şi apoi, pentru că a fost doica domnului Edmond Paindavoine ; cînd oamenii vor să ceară ceva domnului Vulfran Paindavoine, vin mai întîi la ea.
—Şi obţin ceea ce vor aceşti oameni ?
—Cîteodată da, cîteodată nu ; nu este mereu în apele lui, domnul Vulfran.
—Dacă tot a fost doica domnului Edmond Paindavoine, de ce nu i se adresează lui ?
—Domnul Edmond Paindavoine a părăsit ţinutul înainte ca eu să mă fi născut şi nu a mai fost văzut de atunci ; s—a certat cu tatăl său pentru afaceri cînd a fost trimis în India, de unde trebuia să cumpere iută.
—O iarbă ?
—Un fel de cînepă mai mare, care creşte în India şi care se toarce, se ţese, se vopseşte în uzinele din Maraucourt ; iuta l—a făcut bogat pe domnul Vulfran Painda—voine. Ştii, dl. Vulfran nu a fost dintotdeauna bogat. A început prin a—şi conduce singur şareta în care ducea fire şi cu care aducea bucăţi de pînză pe care oamenii le teşeau acasă, cu războaiele lor. îţi spun asta pentru că nu este un secret. Se întrerupse.
—Vrei să schimbăm mîna ?
—Dacă vrei, domnişoară... Cum te cheamă ?
—Rosalie.
—Dacă vrei, domnişoară Rosalie.
—Şi tu, tu cum te numeşti ?
Perrine nu vru să—şi spună adevăratul nume şi luă unul la întîmplare.
—Aurelie.
—Schimbăm deci mîna, domnişoară Aurelie ?
Cînd după o scurtă odihnă îşi reluă mersul legănat, Perrine reveni imediat la ceea ce o interesa.
—Spuneai că Domnul Edmond Paindavoine plecase supărat pe tatăl lui ?
—Şi cînd era în India s—au certat şi mai tare, pentru că Dl. Edmond s—ar fi însurat acolo cu o fată de prin părţile locului, căsătorie fără importanţă, căci domnul Vulfran vroia să—l unească cu o domnişoară din cea mai bogată familie din toată Picardia ; în vederea acestei uniri, ca să—i aşeze la casa lor pe fiul şi pe nora sa, domnul Vulfran a construit un palat care a costat milioane şi milioane. Dar domnul Edmond nu a vrut să se despartă de soţia lui de acolo ca să o ia pe domnişoara de aici şi, s—au certat atît de rău, încît nici astăzi nu se ştie dacă mai trăieşte sau dacă a murit. Sînt unii care zic. aşa, alţii care zic altfel ; dar nu se ştie nimic pentru că nu mai este nici o veste de la el de ani de zile, din cîte se spune, căci domnul Vulfran nu vorbeşte nimănui despre aceasta, iar nepoţii săi, cu atît mai puţin.
—Domnul Vulfran, are nepoţi ?
—Domnul Theodere Paindavoine, fiul fratelui său şi domnul Casimir Bretonneux, fiul sorei sale pe care i—a luat cu el să—l ajute. Dacă domnul Edmond nu se întoarce, averea şi toate fabricile domnului Vulfran, vor fi ale lor.
—Curios lucru.
—Dacă domnul Edmond nu se va întoarce, va fi rău de tot.
—Pentru tatăl lui ?
—Şi pentru ţinut, căci cu nepoţii, cine ştie ce se va întîmpla cu fabricile care dau de lucru atîtor oameni. Asta se vorbeşte ; iar duminica, cînd mă duc la prăvălie, aud despre ei tot felul de lucruri.
—Despre nepoţi ?
—Da, despre nepoţi şi despre alţii, dar ce ne interesează pe noi ? Altele sînt treburile noastre.
—De bună seamă.

Şi cum Perrine nu vroia să arate că este prea interesată merse cîteva clipe fără să spună nimic, gîndindu—se că Rosalie, care se părea că avea limba ascuţită, nu va întîrzia să reia discuţia, ceea ce s—a şi întîmplat.
—Părinţii tăi vor veni şi ei la Maraucourt ?
—Nu mai am părinţi.
—Nici mamă, nici tată ? Eşti ca şi mine, dar eu o am pe bunica, care este bună şi care ar fi şi mai bună dacă nu ar fi unchii şi mătuşile mele, pe care nu vrea să—i supere ; de n—ar fi ei, n—aş fi muncit la fabrică, aş fi rămas la prăvălie, dar bunica nu face ceea ce vrea. Şi chiar eşti singură pe lume ?
—Singură.
—Şi a fost ideea ta de a veni de la Paris Ia Maraucourt ?
—Mi s—a spus că voi găsi poate de lucru la Maraucourt şi în loc de a—mi continua drumul pînă pe meleagurile neamurilor care mi—au mai rămas, am vrut să văd Maraucourtul, pentru că rudele, chiar dacă nu le cunosc, nu ştiu cum mă vor primi.
—Este foarte adevărat; dacă sînt unii buni, sînt alţii la fel de răi.
—Aşa este.
—Ei bine, să nu—ţi faci griji deloc, vei găsi de lucru la fabrică ; nu este cine ştie ce să cîştigi zece bănuţi pe zi, dar tot este ceva şi apoi vei putea ajunge pînă la douăzeci şi doi de bănuţi. Vreau să te întreb ceva; dacă vrei răspunzi, dacă nu, nu răspunzi ; ai ceva bani ?
—Puţini.
—Ei bine, dacă îţi va conveni să locuieşti la bunică—mea Francoise, te va costa douăzeci şi opt de bănuţi pe săptămînă, plătind înainte.
—Pot să plătesc douăzeci şi opt de bănuţi.
—Dar să ştii, nu îţi promit o cameră frumoasă numai la banii ăştia ; veţi fi şase în aceeaşi cameră, dar în sfîrşit, vei avea un pat, aşternuturi, o pătură, nu toată lumea are parte de aşa ceva.
—Primesc şi îţi mulţumesc.
—La bunica nu locuiesc decît oameni care plătesc douăzeci şi opt de gologani pe săptămînă dar mai avem în casa nouă camere frumoase în pensiune pentru funcţionarii de la fabrică : domnul Fabry inginer constructor, domnul Mombleux şeful contabil, domnul Bendit însărcinat cu corespondenţa străină. Dacă vorbeşti vreodată cu acesta, să nu uiţi să îl numeşti domnul „Benndite" ; este un englez care se supără atunci cînd pronunţi „bandit" căci are impresia că vrei să—l insulţi, ca şi cum i—ai zice „hoţ".
—Nu voi uita ; de altfel ştiu şi engleza.
—Cum, ştii engleza ?
—Mama era englezoaică;
—Asta era deci. Aha ! Va fi nespus de fericit să discute cu tine domnul Bendit, cu atît mai mult cu cît marea lui delectare duminica, este să citească „Tatăl Nostru" dintr—o carte unde este tipărită în douăzeci şi cinci de limbi. După ce o termină, o începe din nou şi apoi iar o ia de la capăt şi tot aşa în fiecare duminică. Totuşi este un om minunat.

CAPITOLUL 12

Dincolo de perdeaua dublă de arbori care mărginesc diurnul de o parte şi de alta, se zăreau de cîteva clipe, la dreapta pe povîrnişul dealului, o clopotniţă din ardezie, în stînga acoperişurile dantelate ca de plumb şi puţin mai departe, mai multe coşuri înalte din cărămidă.
—Ne apropiem de Maraucourt, zise Rosalie. În curînd o să vezi castelul domnului Vulfran şi apoi fabricile ; casele din sat sînt ascunse printre copaci, o să le vedem numai cînd vom fi deasupra ; de cealaltă parte a rîului se găsesc biserica şi cimitirul.

Într—adevăr, ajungînd într—un loc unde sălciile fuseseră tăiate, apăru în întregime castelul în înfăţişarea—i grandioasă, cu cele trei corpuri de clădiri, cu faţadele de piatră albă şi cărămidă roşie, cu acoperişurile înalte, hornurile îndrăzneţe în mijlocul vastelor peluze plantate cu arbori care coborau pînă spre fineţe pierzîndu—se în zări în linii unduitoare, după capriciile dealului.

Perrine, surprinsă, îşi încetini mersul în timp ce Rosalie şi—l continua pe al său, iar aceasta produse o zvîcnitură care le obligă să se privească.
—Îţi place, nu—i aşa ? zise Rosalie.
—Este foarte frumos.
—Ei bine ! Domnul Vulfran trăieşte acolo singur cu o duzină de slujitori pentru a—l servi, fără a mai pune la socoteală grădinarii şi grăjdarii care locuiesc în acareturile pe care le vezi la marginea parcului, la intrarea în sat, unde sînt două coşuri mai puţin înalte şi mai subţiri decît cele ale fabricilor ; sînt cele ale maşinilor electrice ce Tuminează castelul şi ale cazanelor cu aburii care încălzesc serele. Şi cît de frumos este înăuntru, cu aur peste tot ! Se zice că nepoţii ar dori să locuiască cu domnul Vulfran, dar acesta nu vrea. Îi place mai mult să trăiască singur, să mănînce singur. Ceea ce este sigur, este făptui că i—a instalat pe unul în vechea casă de dincolo de ateliere, iar pe celălalt alături, astfel sînt mult mai aproape de birouri, ceea ce nu—i împiedică să fie uneori în întârziere, în timp ce unchiul lor, care este stăpînul, are şaizeci de ani şi ar putea să se odihnească, este întotdeauna acolo, înaintea lor, vară, iarnă, pe vreme rea sau bună în afară de duminică. Fiind duminică, nu se lucrează, de aceea nu vezi coşurile fumegînd.

Imediat ce apucară din nou coşul, avură o vedere de ansamblu asupra atelierelor ; dar Perrine nu zări decît o confuzie de clădiri, unele noi, altele vechi, ale căror acoperişuri din ţiglă sau ardezii se grupau în jurul unui coş enorm, care le strivea pe celelalte prin mărimea sa cenuşie, prin înălţimea lui neagră spre vîrf.

De altfel ajungeau la primele case în ale căror curţi erau plantaţi meri pricăjiţi, iar atenţia Perrinei era fixată asupra ceea ce vedea în jurul ei, asupra acestui sat despre care auzise adesea vorbindu—se. Agitaţia oamenilor o izbi cel mai tare. Bărbaţi, femei, copii, gătiţi de sărbătoare, mişunau prin jurul casei sau în camerele joase, prin ale căror ferestre deschise puteai vedea ce se petrece înăuntru. Într—un oraş, aglomeraţia nu ar fi fost mai mică ; afară se purtau discuţii, însoţite de gesturi ale mâinilor cu un aer absent, dezorientat; înăuntru se beau diverse băuturi, care după culoare păreau a fi cidru, cafea sau rachiu, se ciocneau paharele sau ceştile cu izbucniri de glasuri ce aduceau a certuri.
—Cîţi oameni care beau ! zise Perrine.
—Ar fi şi mai şi, dacă am fi într—o duminică de după lata chenzinei; atunci să vezi cît de mulţi sînt cei care e la prînz nu mai pot să bea.

Ceea ce era caracteristic celor mai multe case prin faţa cărora trecea, aproape toate, cît de vechi, de distruse, de dărăpănate, din pămînt sau din lemn tencuit cu argilă, vădeau un aspect de cochetărie cel puţin în zugrăveala uşilor şi ferestrelor, care atrăgeau privirea ca o firmă. Şi într—adevăr, în aceste case se închiriau camere pentru muncitori şi această zugrăveală, în lipsa atîtor reparaţii, făcea promisiuni de curăţenie, pe care o simplă privire în interior o dezminţea îndată.

Am ajuns, zise Rosalie, arătîndu—i cu mîna o căsuţă din cărămidă care bara drumul de care o despărţea un ard viu, tuns cu foarfecă ; în fundul curţii, în spate, sînt casele ce se închiriază muncitorilor. Casa de aici este pentru prăvălie, pentru mercerie ; la primul etaj sînt camerele funcţionarilor.

Din gard se deschidea o barieră din lemn, spre o curte cu meri, în mijlocul căreia o alee pavată cu pietriş ducea spre casă. Abia făcură cîţiva paşi pe această alee, cînd o femeie tânără încă, apăru în prag şi ţipă :
—Da grăbeşte—te odată împieliţato. Abia ai aşteptat să pleci la Picquigny. Ai lenevit destul.
—Este mătuşa Zenobia, zise Rosalie, cu jumătate de glas. Aşa rea este aproape mereu.
—Ce tot şuşoteşti ?
—Zic că dacă nu m—ar fi ajutat să duc coşul, nu aş fi ajuns.
—Mai bine ai tăcea, obraznico !

Fiindcă aceste cuvinte erau aruncate pe un ton strident, în hol se arătă o femeie grasă.
—Ce mai aveţi de împărţit ? strigă ea.
—Mătuşa Zenobia mă ceartă că am întîrziat, bunico. E greu coşul.
—Bine, bine, zise bunica domol, pune—ţi coşul acolo şi du—te de—ţi ia tocana de pe plită. O s—o găseşti caldă.
—Aşteaptă—mă în curte îi spuse Rosalie, Perrinei, mă întorc imediat. Vom lua masa împreună, du—te şi cumpără—ţi pîine ; brutăria este a treia casă pe stînga. Grăbeşte—te !

Cînd Perrine reveni, o găsi pe Rosalie aşezată în faţa unei mese la umbra unui măr şi pe care erau puse

două farfurioare pline cu o tocană de cartofi.
—Aşează—te, zise Rosalie, o să împărţim mîncarea.
—Dar...
—Poţi să primeşti, am întrebat—o pe tuşa Francoise şi e de acord.
Dacă era aşa, Perrine crezu că nu trebuie să se lase rugată şi luă loc la masă.
—Am vorbit şi despre găzduirea ta, s—a aranjat; nu ai decît să—i dai cei douăzeci şi opt de bănuţi tuşei Francoise ; uite unde o să locuieşti.
Îi arătă cu degetul o casă cu zidurile de argilă, din care nu se vedea decît o parte în fundul curţii, restul era ascuns după casa de cărămidă, iar ceea ce se vedea, părea atît de veche, de stricată, încît te întrebai cum de mai stă în picioare.
—Acolo stătea tuşa Frangoise înainte de a construi casa cu banii cîştigaţi ca doică a domnului Edmond. Nu te vei simţi la fel de bine ca dincoace, dar muncitorii nu pot fi găzduiţi ca boierii, nu—i aşa?
La o altă masă, puţin mai încolo, un bărbat de vreo patruzeci de ani, grav, ţeapăn, cu un veston încheiat în nasturi avînd pe cap o pălărie înaltă, citea cu o atenţie profundă o cărticică legată.
—Este domnul Bendit, citeşte „Tatăl nostru" zise Rosalie cu jumătate de glas.
Apoi, imediat, i se adresă funcţionarului:
—Domnule Bendit, iată o fată care ştie englezeşte.
—Ah ! spuse el fără să—şi ridice ochii.
Şi abia după două minute îşi întoarse privirile spre ea.
—*Are you an English girl* ? întrebă el.
—*No, sir, but my mother was*.
Fără nici un alt cuvînt se cufundă din nou în lectura sa pasionată.
Tocmai terminau de mîncat, cînd pe drum se auzi venind o trăsură ce încetini în faţa gardului.
—Parcă ar fi faetonul domnului Vulfran, strigă Rosalie, sculîndu—se imediat.
Trăsura mai merse puţin şi se opri în faţa porţii.
—El este, zise Rosalie fugind spre stradă.
Perrine nu îndrăzni să—şi părăsească locul, dar privea cu luare aminte.
În trăsura cu roţi mici se găseau două persoane ; un tînăr care mîna şi un bătrîn cu părul alb, cu faţa palidă, brăzdată de vinişoare roşii pe obraji, care se ţinea ţeapăn, avînd pe cap o pălărie de paie. Se vedea că era bine clădit, chiar dacă stătea jos.
Rosalie se apropie de faeton.
—Vine cineva, zise tînărul care se pregătea să coboare.
—Cine este ? întrebă domnul Vulfran Paindovaine. Rosalie fu cea care răspunse la această întrebare.
—Eu, Rosalie.
—Spune—i bunicii tale că vreau să—i vorbesc. Rosalie fugi în casă şi se întoarse imediat aducînd—o pe bunica ei, care se grăbea să vină.
—Ziua bună domnule Vulfran.
—Bună ziua, Francoise.
—Cu ce vă pot fi de folos, domnule Vulfran ?
—Despre fratele dumitale Omer vreau să—ţi vorbesc. Vin de la el. N—am găsit—o decît pe beţivanca de nevastă—sa, care nu este în stare să înţeleagă nimic.
—Omer este la Amiens. Se întoarce diseară.
—Să—i spui că am aflat că a închiriat sala de bal pentru o reuniune publică unor neisprăviţi şi că nu vreau ca această întrunire să aibă loc.
—Dacă a făgăduit ?
—Să—şi ia vorba înapoi, de nu, a doua zi după adunare îl dau pe uşă afară. A fost una din condiţiile închirierii şi o vreau respectată cu stricteţe. Nu vreau astfel de întruniri aici.
—Au mai fost şi la Flexelles.
— Flexelles nu este Maraucourt. Nu vreau ca oamenii din ţinutul meu să ajungă ca cei din Flexelles, datoria mea este să veghez asupra lor ; doar nu sînteţi nomazi din Anjou sau Artois, voi ceilalţi trebuie să rămîneţi ceea ce sînteţi. Aceasta mi—este voia. Transmite—i—o şi lui Omer. La revedere Francoise.
—La revedere domnule Vulfran. Se caută prin buzunarele jiletcii.
—Unde este Rosalie ?

—Iată—mă, domnule Vulfran.

Întinse mîna în care lucea o monedă de o jumătate de franc.

—Aceasta este pentru tine.

—Oh, mulţumesc domnule Vulfran.

Trăsura porni.

Perrine nu scăpă nici un cuvînt din ceea ce spusese, dar ceea ce o mirase mai tare decît vorbele domnului Vulfran, fusese aerul autoritar şi accentul cu care îşi exprima dorinţa : „Nu vreau ca această adunare să aibă loc... Aşa vreau eu”. Niciodată nu auzise pe cineva vorbind pe acest ton, care singur spunea cît era de fermă şi impecabilă această dorinţă, căci gestul nesigur şi şovăitor era în dezacord cu vorbele.

Rosalie nu întârzie să se întoarcă, veselă, triumfătoare.

—Domnul Vulfran mi—a dat zece gologani, zise ea arătîndu—i banii.

—Am văzut.

—Numai de nu ar afla tanti Zenobia. Mi—ar lua—o ca să o păstreze ea.

—Am crezut că nu te cunoaşte.

—Cum să nu mă cunoască, este naşul meu !

—A întrebat : „Unde este Rosalie" ? Cînd erai lîngă el.

—Maica domnului ! pentru că nu vede.

—Nu vede ?

—Nu ştiai că este orb ?

—Orb !

Încet, repetă cuvîntul de două, trei ori.

—Este orb de mult ? zise ea.

—I—a slăbit vederea, dar nu cu mult timp în urmă. Nu—i dădea atenţie, credea că este din cauza mîhnirii pricinuită de absenţa fiului său. Sănătatea, care fusese bună pînă atunci, s—a înrăutăţit; a suferit de pneumonie şi a rămas cu tuşea; apoi, într—o zi, nu a mai văzut nici să citească, nici să meargă. Gîndeştete cît s—au temut oamenii să nu fie obligat să vîndă sau să părăsească fabricile. Ei bine, da, nu le—a părăsit deloc şi a continuat să lucreze ca şi cum ar fi avut ochi buni. Cei care s—au bizuit pe boală ca să facă pe stăpînii, au fost puşi la locul lor — coborî glasul — nepoţii şi demnul Talouel, directorul.

Zenobia din prag, ţipă :

—Rosalie, mai vii afurisito ?

—Termin acu de mîncat.

—Mai este lume de servit.

—Trebuie să te las.

—Nu te deranja din cauza mea.

—Pe deseară.

Alene, cu părere de rău, se îndreptă spre casă.

CAPITOLUL 13

După plecarea ei, Perrine ar fi rămas cu plăcere la masă ca şi cum ar fi fost acasă. Numai că nu era aşa, căci această curte era rezervată funcţionarilor şi nu muncitorilor care ou aveau dreptul decît la curticica din spate unde nu erau nici bănci, nici scaune, nici masă. îşi lăsă deci banca şi plecă la întîmplare, în pas de plimbare, pe străzile care i se iveau în faţă.

Dar, oricît de încet mergea, le—a străbătut pe toate imediat, şi cum se simţea urmărită de privirile curioase care o împiedicau să se oprească atunci cînd avea chef, nu mai îndrăzni să se întoarcă şi să se învîrtă la infinit în acelaşi cerc. Mai în sus, pe coastă, de cealaltă parte, a fabricilor, zărise o pădure a. cărei boltă se profila pe cer. Poate acolo va găsi singurătatea acelei zile de duminică şi va putea să se aşeze fără ca nimeni să—i dea atenţie.

Într—adevăr, era pustie aşa cum pustii erau şi păşunile care o tiveau, astfel încît, putu să se culce în voie pe muşchiul de la marginea pădurii, avînd în faţa ochilor valea şi tot satul care era în mijloc. Chiar dacă îl cunoştea destul de bine din povestirile tatălui său, se rătăcise puţin prin labirintul străzilor circulare ; dar acum, cînd îl vedea de sus, îl regăsea aşa cum şi—l închipuia cînd i—l descria mamei sale în timpul drumurilor lungi şi de asemenea, aşa cum îl vedea în nălucirile foamei ca o ţară a făgăduinţei, întrebîndu—se cu disperare dacă va putea vreodată să ajungă acolo.

Şi iată că ajunsese ; îl avea în faţa ochilor, putea arăta cu degetul locul precis al fiecărei străzi, al fiecărei case.

Cît de bucuroasă era ! Totul era aievea. Era într—adevăr acel Maraucourt al cărui nume îl rostise de atîtea ori ca o obsesie şi pe care, de cum intrase în Franţa, îl căutase pe coviltirul căruţelor care treceau sau pe cel al vagoanelor oprite în gări. Nu mai era tărîmul visului extravagant, vag sau nedesluşit, ci cel al realităţii.

Drept în faţa ei, de cealaltă parte a satului, pe costişa din faţă se înălţau clădirile fabricii, iar după culoarea acoperişului putea să le urmărească istoria ca şi cînd un om de prin părţile locului i—ar fi povestit—o.

În mijloc, pe malul rîului, o construcţie veche din cărămidă şi ţiglă înnegrită, flancată de un coş înalt şi subţire, ros de vîntul mării, de ploi şi de fum, era fosta filatură de in, părăsită mult timp, pe care în urmă cu treizeci şi cinci de ani, micul fabricant de pînzeturi Vulfran Paindavoine, o închinase pentru a se ruina, spuneau mai marii ţinutului, plini de dispreţ faţă de nebunia acestuia. Dar în locul ruinei avusese parte, de bogăţie, mai mică la început, strînsă bănuţ cu bănuţ, în curînd milion cu milion. Rapid, în jurul acestei mame Gigogne, au început să mişune o mulţime de copii. Cei mai mari rău clădiţi, timizi, piperniciţi ca şi mama lor ; ceilalţi, dimpotrivă, şi mai ales cei mai tineri, superbi, mari, mai mari decît era nevoie, împodobiţi cu decoraţii policrome, care nu aveau nimic din mizerabila tencuială de mortar sau de argilă a fraţilor mai mici, trecuţi înainte de vreme, parcă..sfidaţi truda muncii şi a anilor cu lanţurile de fier şi cu faţadele roşii sau albe din cărămidă văruită. în timp ce primele clădiri se îngrămădeau pe un teren îngust în jurul vechii fabrici, cele noi se răspîndiseră pe cîmpurile înconjurătoare, legate între ele prin cale ferată, prin arbori de transmisie şi o întreagă reţea de fire electrice care acopereau toată uzina ca **o** plasă imensă.

Privirile îi rămaseră îndelung aţintite asupra labirintului acelor străduţe, asupra coşurilor puternice, înalte şi groase, a paratrăsnetelor ce zbîrleau acoperişurile, a stâlpilor electrici, a vagoanelor, a depozitelor de cărbune, încercînd să—şi închipuie ce putea fi viaţa acelui orăşel, mort în clipa aceea, atunci cînd totul se încălzea, fumega, mergea, se învîrtea, sforăia, scotea zgomotele pe care le auzise în cîmpia Saint—Denis, după ce plecase din Paris.

Apoi, coborând privirea spre sat, văzu că şi el avusese aceeaşi dezvoltare ca şi uzina ; casele vechi învelite cu iarba urechii înflorită, aidoma unei mantii de aur, se adunaseră în preajma bisericii celei noi care mai păstră încă nuanţa roşie a ţiglei ieşită nu demult din cuptor, se împrăştiaseră în vale, în mijlocul păşunilor şi copacilor, urmînd cursul rîului, dar în comparaţie cu fabrica, casele vechi erau cele ce făceau impresie bună, cu aparenţa rezistenţei, iar cele noi păreau sărăcăcioase ca şi cum ţăranii ce locuiau pe vremuri în satul agricol Maraucourt erau mai îndestulaţi decât cei de acum care lucrau în industrie.

Dintre aceste case vechi, era una care le domina pe celelalte prin importanţa sa şi care se deosebea şi prin grădina cu arborii cei mari care o înconjurau, coborînd în două terase prevăzute cu trepte pînă la rîu, unde dădea la o spălătorie. Pe aceea o recunoscu ; era cea pe care domnul Vulfran o ocupase atunci cînd se stabilise la Maraucourt şi pe care nu o părăsise decît pentru a locui la castel. Cîte clipe fericite petrecuse în acea spălătorie tatăl ei, copil fiind, în zilele de spălat rufe şi a căror amintire o păstrase, căci ascultase acolo, în pălăvrăgeala femeilor, povestindu—se îndelung legendele ţinutului şi pe care mai tîrziu le spusese şi fiicei sale : „Ziua turbăriilor", „împotmolirea englezilor", Leuwarou d'Hangest" şi alte vreo zece pe care şi le amintea pa şi cum le—ar fi auzit doar cu d zi înainte.

Soarele mişcîndu—se, o obligă să—şi schimbe locul, dar nu făcu decît doar cîţiva paşi pentru a regăsi un altul ca cel de unde plecase, unde iarba, era tot la fel de moale, de parfumată, cu vedere la fel de frumoasă asupra satului şi a întregii văi, astfel încît, rămase pînă seara acolo într—o stare de fericire aşa cum nu mai fusese de mult timp.

Cu siguranţă că nu era atît de nesocotită încît să se lase în voia acelei plăceri şi să—şi închipuie că terminasp cu greul. Pentru că acum avea asigurate munca, pîinea şi patul, nu însemna totul. Ceea ce îi

mai rămînea de cucerit pentru a îndeplini speranţele mamei sale, părea atît de deficil încît nu se putea gîndi decît tremurînd la aceasta ; dar, în sfîrşit, era o mare realizare că se găsea la Maraucourt, acolo unde toate împrejurările se întorceau împotriva ei, ca să nu ajungă niciodată, aşa încît acum nu trebuia să—şi piardă speranţa degeaba, oricît de mult ar fi avut de aşteptat, oricît de aspre ar fi fost obstacolele de trecut.

Un acoperiş deasupra capului, zece bănuţi pe zi nu însemnau oare o adevărată avere pentru biata fată care nu avusese decît drumul mare drept culcuş şi nimic altceva de mîncat decît scoarţa de mesteacăn ?

I se părea înţelept să—şi schiţeze o anumită conduită, reţinînd ceea ce trebuie să facă sau să nu facă, să spună sau să nu spună începînd de a doua zi, cînd pentru ea avea să înceapă o viaţă nouă ; dar acest lucru era atît de greu de realizat, ţinînd cont de nepăsarea celor din jurul ei, încît înţelese în curînd că era o sarcină cu. mult peste puterile ei ; mama sa, dacă ar fi putut ajunge la Maraucourt, ar fi ştiut fără îndoială ce era de făcut ; dar ea, ea nu avea nici experienţa, nici inteligenţa, nici prudenţa, nici gingăşia şi nici o altă calitate a bietei sale mame, nefiind decît un copil, neavînd pe nimeni care să—i călăuzească paşii, să o sprijine, să o povăţuiască.

Acest, gînd şi cu atît mai mult amintirea mamei sale, îi umplu ochii de lacrimi, se porni atunci pe plîns, fără să se mai poată opri, repetînd cuvîntul pe care şi—l spusese de atîtea ori de când părăsise cimitrul, ca şi cum ar fi avut puterea magică de a o salva :

—Mamă, scumpa mea mamă !

În definitiv, nu o salvase, nu o îmbărbătase, nu o trezise atunci cînd se lăsase prinsă de iureşul oboselii, al disperării ? Ar fi luptat pînă la capăt dacă nu ar fi tot repetat ultimele cuvinte ale muribundei. „Ştiu... da, că vei fi fericită". Nu este adevărat că cei ce sînt gata să moară şi al căror suflet pluteşte deja între pămînt şi cer, ştiu destule lucruri misterioase ce nu se arată celor vii ?

Această criză în loc să o slăbească, îi făcu bine, iar sufletul i se umplu de speranţă, de încredere, închipuindu—şi că boarea care tulbura din cînd în cînd calmul serii, aducea o mîngîiere din partea mamei pe obrajii uzi şi îi şoptea ultimele ei cuvinte „ştiu că vei fi fericită".

Şi de ce nu ? De ce mama ei nu ar fi aproape de. ea, în clipa aceea, aplecată deasupra ei ca un înger păzitor ?

Atunci îi veni ideea de a vorbi cu dînsa şi de a—i cere să repete ceea ce îi spusese la Paris. Dar, oricît de înflăcărată era, nu reuşea să—şi închipuie că putea să—i vorbească, ca unei fiinţe vii, cu vorbe obişnuite şi nici că mama îi putea răspunde la fel, că morţii nu vorbesc ca viii, cu toate că vorbesc, aceasta este sigur, cu cei ce ştiu să le înţeleagă tainica limbă.

Rămase îndelung absorbită în căutarea acelui necunoscut de nepătruns, care o atrăgea tulburînd—o pînă la a o scoate din minţi ; apoi brusc, ochii i se opriră asupra unui pîlc de margarete cu flori mari albe ce înveseleau iarba în care se culcase de la marginea pădurii şi ridicîndu—se îndată, merse să adune cîteva, culegîndu—le însă cu ochii închişi, ca să nu fie obligată să aleagă.

După aceea, reveni la locul ei şi se aşeză cu o reculegere gravă ; apoi, cu o mînă pe care emoţia o făcea să tremure, începu să rupă una cîte una petalele florii :

—O să reuşesc, puţin, mult, pe de—a întregul, deloc ; o să reuşesc, puţin"; mult," pe de—a întregul, deloc.

Şi tot aşa, foarte atentă, pînă cînd îi mai rămăseseră doar cîteva petale.

Cîte ? Nu a vrut să le numere, căci numărul lor i—ar fi dat răspunsul ; şi cu toate că inima stătea gata să—i iasă din piept, le rupse :

—O să reuşesc... puţin,... mult,... pe deplin.

În aceeaşi clipă, un suflu fierbinte îi trecu prin păr şi pe buze ; răspunsul mamei sale, într—un sărut, cel mai dulce din cîte îi dăduse.

CAPITOLUL 14

În sfîrşit, se hotărî să plece. Se lăsase seara şi în valea îngustă, ca şi mai departe, în cea a rîului Somme, urcau deja vapori albi şi pluteau uşori, învăluind vîrfurile întunecate ale arborilor ; ici şi colo luminiţe spărgeau întunericul, aprinzîndu—se dincolo de geamurile caselor şi voci amestecate cu frînturi

de cîntece, tulburau calmul serii.

Se călise destul ca să nu—i mai fie frică să întîrzie prin pădure sau la drumul mare ; dar la ce bun ! Avea acum ceea ce îl lipsise atîta timp, un acoperiş şi un pat. De altfel, pentru că tot trebuia să se scoale a doua zi devreme ca să meargă la muncă, ar fi fost mai bine să se culce din timp.

Cînd ajunse în sat, îşi dădu seama că larma şi cîntecele pe care le auzise veneau din crîşmele tot la fel de pline de clienţi aşezaţi la mese ca atunci cînd sosise şi prin uşile larg deschise ieşeau mirosuri de cafea, de alcool încălzit şi de tutun, care umpleau strada ca şi cum aceasta ar fi fost adevărată cafenea. Iar acele crîşme se înşiruiau mereu, fără întrerupere, uneori una lîngă alta, aşa încît, după trei case dădeai de una care să fie prăvălie de băuturi. În călătoriile sale pe drumul tuturor ţărilor pe care le traversase, trecuse de nenumărate ori pe lîngă grupuri de beţivi, dar nicăieri nu auzise larmă de glasuri, clare şi stridente, ca cele ce ieşeau din sălile acelea joase.

Ajungînd în curtea tuşei Francoise, zări la masa la care îl mai văzuse deja pe Bendit care citea în continuare la lumina unei lumînări, aşezată în faţa lui pe masă, înconjurată de o bucată de ziar, pentru a—i apăra flacăra în preajma căreia zburau fluturi de noapte şi ţînţari, fără ca acesta să—i bage în seamă, fiind cufundat în lectură.

Totuşi, cînd trecu pe lîngă el, ridică privirea şi o recunoscu.

Pentru plăcerea de a vorbi în limba lui, o întrebă :

—*A good night's rest to you*. La care ea răspunse :

—*Good evening, sir.*

—Unde ai fost ? Continuă el în engleză.

—Să mă plimb prin pădure, răspunse ea, ajutîndu—se de aceeaşi limbă.

—Singură ?

—Singură, nu cunosc pe nimeni la Maraucourt.

—Atunci de ce nu ai rămas să citeşti ? Nu este nimic mai plăcut duminica, decît lectura.

—Nu am cărţi.

—Eşti catolică ?

—Da. domnule.

—O să—ţi împrumut eu cîteva cărţi : farewell. :

—*Good by, sir.*

În pragul casei stătea Rosalie, sprijinită de tocul uşii, odihnindu—se, respirînd aerul răcoros.

—Vrei să te culci ? zise ea.

—Aş vrea.

—Te conduc, dar înainte trebuie să te înţelegi cu tuşa Francoise ; haide în prăvălie.

Afacerea fiind aranjată între bunică şi nepoată, fu încheiată cu uşurinţă prin plata celor douăzeci şi opt de bănuţi pe care Perrine îi întinse pe masă, plus încă doi bănuţi, pentru lumina pe o săntămînă.

—Care va să zică, vrei să rămîi prin părţile noastre, zise tuşa Francoise cu un aer liniştit şi binevoitor.

—Dacă se poate.

—Se va putea dacă vrei să munceşti.

—Nu vreau decît asta.

—Ei bine,o să meargă ; nu vei cîştiga mereu cincizeci de centime, vei avea şi un franc, chiar doi, dacă mai tîrziu te vei căsători cu un muncitor harnic care să cîştige trei, o să aveţi o sută de parale pe zi ; astfel eşti un om bogat... cînd nu bei, mai ales să nu bei. Ferice de noi că domnul Vulfran a dat de lucru pentru cei din ţinut; e adevărat că mai este şi pămîntul, dar el nu poate să—i hrănească pe toţi cei care cer de mîncare.

În timp ce bătrîna doică îi ţinea această lecţie cu importanţa şi autoritatea unei femei obişnuită să i se respecte cuvîntul, Rosalie luă o legătură cu lenjerie dintr—un dulap, iar Perrine, ascultînd—o pe bătrînă, o urmărea cu privirea şi băgă de seamă că cearceafurile ce i se pregăteau erau dintr—o pînză tare de împachetat, galbenă ; dar de atîta amar de vreme nu se mai culcase în cearceafuri curate, încît trebuia să se considere fericită că le avea şi pe acelea, oricît de aspre erau. Dezbrăcată ! La Rouquerie, care în timpul călătoriei nu cheltuia niciodată bani pe aşa ceva, nu avusese ideea de a—i oferi această plăcere şi cu mult înaintea sosirii lor în Franţa, cearceafurile din. căruţă, în afara celor ale mamei sale, fuseseră vîndute sau se rupseseră.

Luă jumătate din ele şi urmînd—o pe Rosalie, străbătură curtea unde vreo douăzeci de muncitori, bărbaţi, femei, copii, stăteau pe butuci de lemn, pe blocuri de piatră şi aşteptau, discutînd şi fumînd, ora cînd aveau să se culce. Cum putea atîta lume să locuiască în casa veche, care nu era prea mare ?

Cînd Rosalie aprinse un capăt de luminare de după nişte zăbrele de fier şi văzu podul în care avea să stea, găsi răspunsul la acea întrebare. într—un spaţiu de şase metri lungime, pe puţin mai mult de trei lăţime, erau aliniate şase paturi pe lîngă perete, iar lîngă ele, pe mijloc, abia de mai rămînea un metru. Şase persoane trebuiau deci să—şi petreacă noaptea acolo unde abia de era loc pentru două ; de aceea, chiar dacă era deschisă o fereastră pe peretele din faţa intrării, se simţea încă de la uşă un miros acru şi cald din cauza căruia Perrine se sufocă. Dar nu—şi permise nici o observaţie şi cum Rosalie spunea rîzînd :

—Ţi se pare cam strîmt ?

Se mulţumi să răspundă :

—Puţin.

—Patru gologani, nu e totuna cu o sută.

—Bineînţeles.

Dar, ce mai încolo şi încoace, era mai bună camera aceea prea mică decît pădurea sau cîmpul. Fiindcă tot îndurase mirosul din cocioabele lui Bob de Sare, îl va suporta şi pe acela, fără îndoială.

—Uite patul tău, zise Rosalie, arătîndu—i—l pe cel din faţa ferestrei.

Ceea ce ea numea pat, nu era decît o saltea de paie, aşezată pe patru picioare, fiecare fiind înţepenite cu două scînduri şi nişte stinghii ; un sac ţinea loc de pernă.

—Ştii, feriga este proaspătă, zise Rosalie, nu i—am lăsat pe cei nou sosiţi să doarmă pe ferigă uscată; nu avem ce face, chiar dacă se spune că în hanurile adevărate nu se sinchisesc de acest lucru.

Dacă erau prea multe paturi în acea cămăruţă, dimpotrivă nu se vedea nici un scaun.

—Sînt cuie bătute în pereţi, zise Rosalie, răspunzînd astfel întrebării mute a Perrinei ; este foarte comod să—ţi agăţi hainele.

Mai erau de asemenea sub paturi şi cîteva lăzi şi coşuri în care locatarii care aveau ceva lenjerie să şi—o poată aşeza, dar cum nu era cazul Perrinei, cuiul bătut la capătul patului îi era de ajuns.

—Vei locui cu femei de treabă, zise Rosalie ; dacă Noyelle va vorbi în somn, înseamnă că a băut prea mult ; nu trebuie să—i dai atenţie ; e puţin cam guralivă. Mîine, scoală—te odată cu celelalte ; o să—ţi spun eu ce trebuie să faci ca să fi angajată. La revedere.

—Bună seara şi mulţumesc.

—Pentru puţin.

Perrine se grăbi să se dezbrace, bucuroasă că era singură şi că nu trebuia să suporte curiozitatea celorlalte. Dar strecurîndu—se în aşternuturi, nu încercă senzaţia de mulţumire pe care conta, într—atît erau de tari ; cusute cu aşchii şi nu ar fi fost atît de aspre, dar ce conta. Pămîntul fusese la fel prima oară cînd se culcase pe el, dar se obişnuise destul de repede.

Nu peste mult timp se deschise o uşă şi o fată de vreo cincisprezece ani intrînd în cameră, începu să se dezbrace privind din cînd în cînd spre Perrine fără să spună nimic. Se îmbrăcase în hainele de duminică, de aceea toaleta a durat mult, căci trebuia să—şi aşeze straiele de sărbătoare într—o lădiţă şi să—şi agate într—un cui pentru a doua zi, pe cele de lucru.

Sosi o alta, apoi a treia, pe urmă a patra. Atunci se iscă o flecăreală asurzitoare, toate vorbeau în acelaşi timp, povestind cum şi—au petrecut ziua. în spaţiul dintre paturi îşi trăgeau şi—şi împingeau lăzile sau coşurile care se ciocneau unele de altele şi aceasta dădea naştere la manifestări de supărare sau la cuvinte de ocară, toate îndreptîndu—se împotriva stăpînului podului.

—Ce maghernіţă !

—În curînd o să mai pună şi alte paturi pe mijloc.

—Dacă—i aşa, nu mai rămîn aici.

—Şi un să te duci ? E mai bine la ăilalţi ?

Şi strigătele se tot încrucişau ; într—un tîrziu, după ce primele două sosite se culcară, se mai făcu puţină ordine şi în curînd, toate paturile se ocupară, în afară de unul.

Dar flecăreala nu încetă deloc, numai că avu alt subiect ; după ce şi—au spus tot ce fusese mai interesant în ziua care tocmai se încheiase, trecură la cea de mîine, la lucru din ateliere, la tînguirile, la plîngerile, la certurile fiecăreia, la bîrfirea întregii fabrici, aducînd vorba şi despre şefi. Domnul Vulfran,

nepoţii lui, pe care îi numeau „tinerii", directorul Talouel, care nu a fost amintit decît odată, dar pe care îl pomeniră prin calificative care vorbeau mai bine decît frazele despre modul în care era judecat : Dihor, Măria—Sa, Iudă.

Perrine încerca simţăminte ciudate, care se băteau cap în cap. Vroia să fie numai ochi şi urechi, simţind ce importanţă putea să aibă pentru ea ceea ce auzea şi, pe de altă parte se sfia, se ruşina să asculte acele vorbe.

Şi totuşi, asculta înainte, dar adesea ele se refereau atît de vag sau de personal la oamenii pe care trebuia să—i cunoască pentru a le înţelege, de aceea îi trebui mult timp pînă să ghicească că Dihorul, Înălţimea—Sa şi Iuda, nu era altul decît Talouel, care era sperietoarea muncitorilor, urît dar şi respectat de toţi, însă cu reţinere, cu rezervă, cu prevedere, ipocrizie, care toate spuneau cît de frică le era de el. Toate observaţiile se terminau cu acelaşi cuvînt, sau aproape :

—Asta nu—l împiedică să fie un ora de treabă !

—Şi drept !

—Oh ! în privinţa asta !...

—Dar pe dată o alta adăuga :

—Asta nu—l împiedică să...

Atunci se arătau faptele în aşa fel încît să arate bunătatea şi dreptatea acestui om.

—De n—ar fi trebuit să—ţi cîştigi pîinea de zi cu zi ! încetul cu încetul sporovăială se mai domoli.

—Ce—ar fi să ne culcăm ! zise o voce adormită.

—Cine nu te lasă ?

—Noyelle nu s—a întors.

—Uite—o că vine.

—Tot beată ?

—Da.

—Destul de tare ca să nu poată urca singură scara ?

—Asta n—o mai ştiu.

—Ce—ar fi să—i închidem uşa cu zăvorul ?

—Ce gălăgie va face !

—Va începe iar ca duminica trecută.

—Poate şi mai rău chiar.

În aceeaşi clipă, pe scară se auziră paşi grei şi şovăitori.

—Iat—o!

Dar paşii se opriră şi se auzi o cădere, urmată de gemete.

—A căzut.

—De nu s—ar mai scula.

—Ar dormi la fel de bine pe scară ca şi aici.

—Iar noi am dormi nestingherite. Gemetele continuau, întretăiate de chemări.

—Vino odată Laide. Dă—mi o mînă de ajutor, copila mea.

—Cît o să mă mai duc tot eu ?

—Oh ! Laide, Laide !

Şi cum Laide nu se mişca, după cîtva timp, chemările încetară.

—Adoarme.

—Ce noroc !

Nu adormea deloc, dimpotrivă, încerca din nou să urce scara şi striga :

—Laide, vino să—mi dai o mînă de ajutor, copila mea ! Laide, Laide !

Nu înainta în mod sigur, căci chemările se auzeau tot din josul scării din ce în ce mai insistente la fiecare strigăt, astfel încît se transformară în plînset.

—Micuţa mea Laide ! Micuţa mea Laide ! micuţo, micuţo ! se prăbuşeşte scara, oh ! la ! la !

Un hohot de rîs se auzi în fiecare pat.

—Nu te—ai întors Laide ? spune, spune, Laide, spune ! Mă duc să te caut.

—În sfîrşit, sîntem liniştite, zise o voce.

—Cîtuşi de puţin o va căuta pe Laide, nu o va găsi şi cînd se va întoarce, peste o oră, o să înceapă din nou

circul.
—Nu ne culcăm pînă în zori ?
—Du—te şi o ajută, Laide.
—Da du—te şi tu !
—Pe tine te vrea.
—Laide se hotărî, îşi puse o fustă şi ieşi.
—Oh, copila mea, copila mea ! strigă vocea emoţionată a Noyellei.
Se părea că nu avea de urcat decît scara care nu se mai năruia, dar bucuria de a o vedea pe Laide îi alungă acest gînd.
—Vino cu mine, îţi fac cinste cu un păhărel. Laide nu se lăsă dusă de această propunere.
—Hai să ne culcăm, zise ea.
—Nu, vino cu mine, micuţa mea Laide.
Discuţia se prelungea căci Noyelle, care se încăpăţâna în această idee, repeta într—una cuvîntul său, mereu acelaşi :
—Un păhărel.
—N—a să se mai termine niciodată,
—Eu vreau totuşi să dorm.
—Mîine trebuie să ne sculăm devreme.
—În fiecare duminică aceeaşi poveste.
Şi Perrine, care crezuse că dacă va avea un acoperiş deasupra capului, va dormi ca un prunc ! Cît de bun era somnul sub cerul liber în ciuda umbrelor înspăimîntătoare şi a capriciilor vremii şi care făcea totuşi mai mult decît îngrămădeala din camera aceea cu murdăria, gălăgia şi mirosurile greţoase care începeau să o sufoce atît de tare, încît se întreba cum le va mai suporta peste cîteva ore.
Afară, discuţia dura încă şi se auzea vocea Noyellei care repeta : „Un păhărel" căreia îi răspundea cea a Laidei : „Mîine”.
— Mă duc să o ajut pe Laide, zise una dintre femei, că de nu, aşa o ţinem pînă în zori.
Într—adevăr, se sculă şi coborî ; atunci pe scară se produse o zarvă cumplită, întretăiată de zgomote de paşi grei. de lovituri înfundate, de strigătele celor de la parter furioşi din cauza gălăgiei ; toată casa părea răsculată.
În sfârşit Noyelie fu tîrîtă în cameră plîngînd, strigînd ca o disperată :
—Ce v—am făcut ?
Fără să—i asculte văicărelile, o dezbrăcară şi o culcară, dar în loc să adoarmă, continuă să plîngă cu suspine.
—Ce v—am făcut ca să vă purtaţi în halul ăsta cu mine ? Laide, mi—e sete.
Cu cît se văi ta mai tare, cu atît toată camera era împotriva ei, fiecare aruncîndu—i cîte un cuvînt mai mult sau mai puţin dojenitor.
Dar ea o ţinea pe a ei.
—Salut, *turlututot*, coif ascuţit, fir nealbit, te—ai scoborît.
După ce termina Coate cuvintele în „t" care îi încîntau auzul, trecu ia altele care nu mai aveau sens.
—Cafea amară, nu—ţi fie teamă, a merge la inimioară ; haideţi odat' măturători ; ale tale surori ? Bună ziua domnilor vînzători. Ah ! sînteţi băutor ? Asta mi—e fericirea, poate a ta nenorocirea. Dai în gălbinare, trebuie să ai scăpare, uitaţi—o pe directoare, mîncaţi sunătoare ; tatăl meu o vindea şi mă ospăta de aceeea îmi mergea. De sete mor, domne director, mor, mor, mor.
Din cînd în cînd vocea i se mai potolise şi slăbea ca şi cum o cuprindea somnul ; dar imediat devenea mai repezită, mâi stridentă şi atunci cele care aţipiseră se trezeau tresărind, strigau furioase de o înspăimîntau pe Noyelle, dar aceasta tot nu tăcea.
—De ce vă purtaţi în halul ăsta cu mine ? Ascultaţi, scuzaţi, mă enervaţi.
—Bună idee ai mai avut să o aduci sus !
—Ba tu ai vrut.
—Ce—ar fi să o ducem iar jos ?
—Nu vom mai dormi atunci.
Acelaşi lucru îl credea şi Perrine, care se întreba dacă într—adevăr era aşa în fiecare duminică şi cum de tovarăşele Noyellei puteau suporta să o aibă alături ; nu erau oare la Maraucourt şi alte locuinţe, unde să

dormi liniştit ?

Dar nu era numai larma supărătoare din camera aceea şi aerul de respirat începea să fie insuportabil, apăsător, cald, sufocant, cu mirosuri urîte care se amestecau, dîndu—i greţuri sau înecînd—o.

Totuşi într—un tîrziu, moara de vorbe a Noyellei se domoli, nu mai scoase decît fiinţări de cuvinte, apoi nu mai fu decît sforăitul ce îi ieşea din gură.

Şi cu toate că acum se lăsase liniştea în cameră, Perrine nu putu să adoarmă ; respira greu, tîmplele îi zvîcneau, sudoarea o scălda din cap pînă în picioare.

— Nu trebuia să caute cauza acelei indispoziţii; se sufoca fiindcă îi lipsea aerul şi dacă tovarăşele ei de cameră nu simţeau acelaşi lucru, era numai pentru că erau obişnuite să trăiască în atmosfera închisă de acolo, nu ca ea care se culca de obicei în mijlocul cîmpului.

Dar fiindcă acele femei, ţărance, se obişnuiseră atît de bine cu acel aer, se părea că şi ea, la rîndul ei o va face ; fără îndoială că va avea nevoie de curaj şi de stăruinţă, dar dacă nu era ţărancă, aceasta nu însemna că nu a dus o existenţă la fel de dură ca şi a lor şi mai rea chiar, deci nu vedea nici o raţiune pentru care să nu suporte ce ele suportau.

Nu îi mai rămînea decît să nu mai respire, să nu mai miroase, atunci va veni şi somnul şi ea ştia bine că, în timp ce dormi, mirosul nu mai funcţionează.

Din nefericire nu respiri cînd vrei şi cum vrei, abia îşi astupă gura şi nasul, că fu nevoită în curînd să deschidă buzele, nările şi să tragă puternic aer în piept; cel mai groaznic era însă faptul că trebuia să repete de mai multe ori această operaţie.

Atunci ce ? Ce avea să se întîmple ? Dacă nu respira, se sufoca, dacă respira se îmbolnăvea.

Şi cum se zbătea astfel, atinse uşor cu mîna hîrtia ce ţinea loc de geam la fereastra lîngă care era aşezat patul ei.

O hîrtie nu este tot una cu sticla, se crapă fără zgomot şi, odată spartă, lasă să intre aerul de afară. Ce rău făcea dacă o rupea ? Dacă celelalte se obişnuiseră cu mirosul acela urît, cu siguranţă că nu vor avea prea mult de pierdut. Deci, cu condiţia să nu trezească pe nimeni, putea foarte bine să rupă hîrtia.

Dar nu a fost nevoie să recurgă la această soluţie limită care ar fi lăsat urme ; pe cînd o pipăia, simţi că nu era prea bine întinsă şi cu băgare de seamă, desprinse un colţ cu unghia. Atunci, lipindu—şi gura de această spărtură, putu în sfîrşit să respire, iar somnul o cuprinse în această poziţie.

CAPITOLUL 15

Cînd se trezi, văzu geamurile albite de o rază de soare care era însă atît de firavă, încît nu lumina camera încă. Începuseră să cînte cocoşii; prin spărturile din hîrtie intra aer rece ; se iveau zorile.

În ciuda adierii ce venea de afară, mirosul urît din cameră nu dispăruse : dacă intrase puţin aer curat, în schimb aerul viciat nu ieşise deloc şi adunîndu—se, îngroşîndu—se, încălzindu—se, se transformase într—o jilăveală sufocantă.

Totuşi, toate dormeau duse şi numai din cînd în cînd se auzeau cîteva gemete înăbuşite.

Încercînd să mărească spărtura din hîrtie, dădu din neatenţie cu cotul într—un geam, atît de tare, încît, nefiind prea bine potrivit în cadrul ferestrei, răsună îndelung. Nu numai că nimeni nu se trezi, aşa cum se temea, dar se părea că acest zgomot neaşteptat nu a deranjat pe nici una din cele ce dormeau.

Atunci, hotărîrea fu luată. încetişor, îşi luă hainele din cui, cu picioarele goale se îndreptă spre uşă, a cărei direcţie i—o arătau zorii. Închisă doar cu un cîrlig, uşa se deschise fără zgomot, iar Perrine ieşi pe scări fără ca nimeni să bage de seamă.Se aşeză pe prima treaptă şi după ce se încălţă, coborî.

Ah ! ce aer curat, ce răcoare plăcută, niciodată nu respirase atîta fericire ; mergea prin curte cu gura deschisă, cu nările zvîcnind, scuturîndu—şi braţele şi capul. Zgomotul paşilor săi trezi un cîine de prin vecini care începu să latre şi îndată alţi cîini îi răspunseră furioşi.

Dar nu—i mai păsa, nu mai era o vagaboandă faţă de care cîinii aveau coate libertăţile şi dacă avea chef să se dea jos din pat şi să iasă, avea tot dreptul, fără îndoială — drept plătit cu banii ei.

Curtea fiind prea mică pentru a se mişca în voie, ieşi în stradă, poarta fiind deschisă şi merse la întîmplare, drept înainte, fără să sa întrebe unde mergea. Umbra nopţii domnea pe drum. Deasupra capului vedea zorii albind ; deja se zăreau vîrfurile copacilor şi acoperişurile caselor; în cîteva clipe se va

lumina de—a binelea.

Deodată o sonerie izbucni în mijlocul acelei tăceri : era orologiul fabricii care, bătînd de trei ori, amintea că nu mai erau trei ore pînă la începerea lucrului.

Ce avea să facă în tot acest timp ? Nevrînd să se obosească înainte de a începe să muncească, nu putea să tot meargă pînă atunci, prin urmare, cel mai bine era să se aşeze undeva unde să poată aştepta în pace.

Din minut în minut cerul se limpezea, iar lucrurile în jurul ei, în lumina piezişă ce cădea pe ele, prinseseră forme destul de clare pentru a—şi da seama unde se găsea.

Mai bine zis, pe malul unei bălţi care începea de acolo şi care părea că îşi prelungeşte întinderea de apă ca să se unească cu alte iazuri, continuînd astfel din baltă în baltă pînă la rîul cel mare, unele mai mari, altele mai mici, după cum se nimerea. Nu semăna oare locul acela cu ceea ce văzuse cînd părăsise Picquigny, dar mai retras ? Nu părea mai pustiu şi de asemenea mai împădurit, cu copaci ale căror rînduri erau de nepătruns ?

Rămase acolo o clipă şi fiindcă locul nu i se părea prea bun pentru a se aşeza, îşi continuă drumul, care îndepărtîndu—se de malul bălţii, o luă în sus pe costişa unei coline împădurite. Cu siguranţă că în crîngul acela avea să găsească ceea ce căuta.

Dar, cînd ajunse acolo, zări pe malul bălţii deasupra căreia se afla acum o colibă din crengi şi din trestie care, prin părţile locului se chema foişor şi care serveşte iarna la vînatul păsărilor migratoare. Atunci se gîndi că dacă ajunge la colibă, ar fi bine ascunsă şi nimeni nu va întreba ce făcea ea pe acolo la o oră atît de matinală şi de asemenea, nu se mai uda, căci picăturile mici de rouă şiroiau ca o ploaie adevărată din ramurile ce se împleteau într—o boltă deasupra potecii.

Coborî şi tot căutînd, găsi într—un răchitiş o cărăruie puţin bătută care părea că duce la foişor ;l o apucă într—acolo. Dar dacă potecuţa ducea într—adevăr în direcţia aceea, nu mergea însă pînă la el, căci eră construit pînă la o insuliţă, avînd trei sălcii ce îi serveau drept schelet, iar un şanţ plin cu apă îl despărţea de răchitiş. Din fericire, peste şanţ era un trunchi de copac şi cu toate că era destul de îngust, înmuiat de rouă ce părea a fi o pojghiţă de gheaţă, nu o putu opri pe Perrine. Trecu şi se pomeni în faţa unei uşi din trestie legată cu răchită, pe care o trase ca să se deschidă.

Foişorul era de formă pătrată şi acoperit de sus pînă jos cu o căptuşeală groasă de trestie şi de ierburi înalte ; cele patru laturi erau pătrunse de nişte crăpături mici, invizibile de afară, dar prin care se vedeau împrejurimile şi care lăsau să intre lumina ; pe pămînt era întins un strat gros de ferigă ; într—un colţ, o buturugă servea drept scaun.

Ah, ce cuibuşor drăguţ şi cît de puţin semăna cu camera pe care abia o părăsise ! Cît de bine ar fi fost să doarmă acolo, în aer curat, liniştită, culcată pe ferigă, în foşnetul frunzelor şi susurul apelor, decît în aşternuturile atît de aspre ale doamnei Francoise, în avalanşa de strigăte ale Noyellei şi ale tovarăşelor sale, în aerul acela oribil al cărui miros puternic o urmărea întorcîndu—i stomacul pe dos.

Se întinse pe patul de ferigă, se înghesui într—un colţ lîngă peretele moale de trestie şi închise ochii. Şi cum începea să fie cuprinsă de o dulce amorţeală, se sculă în picioare ca să nu adoarmă, temîndu—se că nu se va trezi înainte de începerea lucrului.

Acum soarele era de o suliţă pe cer şi prin crăpătura dinspre răsărit, o rază de aur intră în foişor, luminîndu—l ; afară, păsările cîntau şi, în jurul ostrovului, din iaz, din stufăriş, din sălcii, se auzeau zgomote vagi, murmure, şuierături, ţipete care anunţau trezirea la viaţă a tuturor vietăţilor din turbărie.

Se apropie de una din crăpături şi văzu păsările zbu—rînd nestingherite în jurul foişorului; în stufăriş, libelulei f zburătăceau de colo—colo de—a lungul malurilor, păsările loveau cu ciocul pămîntul jilav în căutare de viermişori şi pe iazul învăluit într—un abur uşor, o lişiţă de un brun cenuşiu, mai mică decît o raţă domestică, înota înconjurată de bobocii ei pe care încerca să—i ţină aproape prin chemările moştenite, fără să reuşească însă, căci aceştia o ştergeau printre nuferi, unde se pierdeau în urmărirea tuturor insectelor ce le treceau prin faţă. Deodată, o rază albastră fugară ca o străfulgerare o surprinse şi de abia după ce dispăru, înţelese că era un cufundar ce traversase iazul.

Îndelung, fără să se clintească, fiindcă astfel şi—ar fi trădat prezenţa şi ar fi alungat această lume, rămase la fereastră, privind—o. Cît era de frumos totul, scăldat în acea lumină clară, cît de vesel, de viu, de amuzant, de nou se arăta ochilor săi, atît de minunat încît se întrebă dacă acest ostrov, cu coliba aceea, nu era cumva o mică Arcă a lui Noe.

La un moment dat văzu lacul acoperit de o umbră neagră ce trecea, capricios, cînd mai mare, cînd mai mică, fără cauză aparentă, iar aceasta îi păru cu atît mai inexplicabilă cu cît soarele ce se înălţase deja

deasupra orizontului, strălucea pe cerul fără pată. De unde putea veni umbra aceea ? Ferestrele strimte ale foişorului, nu îi permiteau să—şi dea seama ; deschise uşa şi văzu că era produsă de trîmbele de fum aduse de vînt, provenite din coşurile înalte ale fabricii, unde fuseseră deja aprinse focurile pentru ca aburul să fie sub presiune la sosirea muncitorilor.

Lucrul începea în curînd şi mai avea timp să părăsească foişorul pentru a se îndrepta spre ateliere. Totuşi, înainta de a ieşi, luă un ziar de pe buturugă, pe care îl zărise, dar pe care i—l arătă lumina puternică ce intra pe uşa deschisă şi, mecanic, îşi aruncă ochii asupra titlului. Era „Jurnal d'Amiens" din 25 februarie trecut şi atunci făcu această socoteală, că, judecind după locul unde era pus, pe singurul lucru pe care te puteai aşeza, cît şi după dată, rezulta dovada că din 25 februarie foişorul fusese părăsit şi că nimeni nu îi trecuse pragul.

CAPITOLUL 16

În momentul în care, ieşind din răchitiş ajunsese la drum, un fluierat lung îşi făcu auzită vocea răguşită şi puternică deasupra fabricii şi, aproape imediat, alte sirene îi răspunseră la distanţe mai mari sau mai mici, la intervale egale de timp.

Înţelese că era semnalul care chema la lucru muncitorii din Maraucourt şi care se repeta din sat în sat, Saint—Pipoy, Harcheux, Bacourt, Flexelles, în toate fabricile Paindavoine anunţîndu—şi patronul că peste tot, în acelaşi timp, erau gata să înceapă ziua de muncă.

Atunci, temîndu—se să nu întârzie, grăbi pasul şi intrînd în sat, găsi toate casele deschise, pe prag muncitorii îşi mîncau supa în picioare, sprijiniţi de tocul uşii ; în crîşme unii beau, în curţi, alţii se spălau la pompă, dar nimeni nu se îndrepta spre fabrică, ceea ce însemna cu siguranţă că nu sosise încă ora cînd plecau spre ateliere şi că, prin urmare, nu avea de ce să se mai grăbească.

Dar trei bătăi scurte ce răsunară din orologiu şi care fură îndată urmate de un şuierat mai puternic, mai lung decît celelalte, făcură ca imediat această vînzoleală să fie urmată de linişte. Din case, din curţi, din crîşme, de peste tot, ieşi o mulţime compactă de oameni, strada se umpîu, ca şi cum ar fi fost un furnicar, iar această turmă de bărbaţi, femei, copii, se îndreaptă spre fabrică, unii fumîndu—şi pipa în mare grabă, alţii mestecînd în fugă o coajă de pîine, înecîndu—se ; cei mai mulţi sporovăiau zgomotos, în fiece clipă, grupuri de oameni se alăturau din străduţele laterale şi se pierdeau în acest val negru pe care o îngroşau fără încetare.

Într—un val de nou veniţi, Perrine o zări pe Rosalie, însoţită de Noyelie şi strecurîndu—şe printre oameni, ajunse la ele.

—Pe unde ai umblat ? întrebă Rosalie mirată.

—M—am sculat devreme şi m—am plimbat puţin.

—Aha ! Te—am căutat.

—Îţi mulţumesc, dar nu era nevoie. Mă scol .mereu eu noaptea în cap.

Ajungînd la intrarea în ateliere valul năvăli înăuntru sub privirea unui bărbat înalt, subţire, care se ţinea la oarecare distanţă de poartă, cu mîinile în buzunarul jiletcii, cu pălăria de paie pe ceafă, dar cu capul puţin aplecat în faţă, cu ochii în toate părţile, astfel încît nimeni să nu treacă prin faţa lui, fără a fi văzut.

—Măria Sa ! zise Rosalie cu o voce şuierată.

Dar Perrine nu avea nevoie de acest cuvînt; înainte a fi rostit, ghicise în bărbatul acela, pe directorul Taouel.

—Trebuie să intru odată cu tine ? întrebă Perrine.

—Bineînţeles.

Pentru ea, venise clipa decisivă, dar îşi stăpîni emoţia, e ce nu ar primi—o şi pe ea din moment ce avea nevoie e atîţia oameni ? Cînd ajunseră în faţa lui, Rosalie îi spuse Perrinei să o urmeze şi, ieşind din mulţime, se apropie, fără să pară intimidată.

—Dom'le director, zise ea, o prietenă ar vrea să muncească aici.

Talouel aruncă o privire rapidă asupra acelei prietene.

—Numai o clipă, să vedem, răspunse el.

Şi Rosalie, care ştia ce se cuvenea să facă, se dădu într—o parte cu Perrine.

În timpul acesta, la poartă se produse rumoare, muncitorii se dădură în lături în grabă, lăsînd cale liberă faetonului domnului Vulfran, condus de acelaşi tînăr ca şi în ajun. Chiar dacă toată lumea ştia că nu vede, toate capetele bărbaţilor se descoperiră în faţa lui, în timp ce femeile salutară cu o scurtă reverenţă.

—După cum vezi, nu este el ultimul, zise Rosalie.

—Directorul se grăbi să iasă în faţa trăsurii.

—Domnule Vulfran, respectele mele, zise cu pălăria în mînă.

—Bună ziua, Talouel.

Perrine petrecu cu privirea trăsura care îşi continua dumul şi, cînd şi—o întoarse spre poartă, văzu trecînd unul după altul slujbaşii pe care îi cunoştea deja : Fabri inginerul, Bendit, Mombleux şi alţii ale căror nume i le spusese Rosalie.

Între timp, înghesuiala era pe sfîrşite, iar cei ce soseau acum, fugeau, căci urma să bată ora de începerea lucrului.

—Cred că tinerii sînt cei de pe urmă, zise Rosalie cu jumătate de glas.

Orologiul sună odată cu un ultim val de oameni, apoi cîţiva întîrziaţi intrară de—a valma, cu sufletul la gută şi strada se goli ; totuşi Talouel nu—şi părăsi locul şi cu mîinile în buzunare continua să privească în depărtări, cu capul pe sus.

Trecură astfel cîteva minute, apoi îşi făcu apariţia un tînăr, ce nu era muncitor, ci un domn, mult mai domn chiar, după maniera şi ţinuta îngrijită decît inginerul şi funcţionarii. Mergînd cu paşi grăbiţi, îşi înnoda cravata.

Cînd ajunse în faţa directorului, acesta din urma îşi scoase pălăria aşa cum făcuse şi în faţa domnului Vulfran, dar Perrine băgă de seamă că cele două saluturi nu semănau deloc.

—Domnule Theodore, respectele mele, zise Talouel. Dar cu toate că această frază era alcătuită din aceleaşi cuvinte ca cea adresată domnului Vulfran, nu exprima deloc acelaşi lucru, era evident.

—Bună ziua Talouel. Unchiul a venit ?

—Dumnezeule ! da, domnule Theodore, acum cinci minute.

—Ah !

—Nu sînteţi ultimul astăzi; domnul Casimir este în întîrziere, cu toate că nu a fost la Paris ca dumneavoastră, dar mi se pare că îl zăresc acolo.

În timp ce Theodore se îndreaptă spre birouri, Casimir venea pe fugă,

Acesta nu semăna cîtuşi de puţin cu vărul lui, nici ca om, nici ca statură : mic, băţos, uscăţiv. Cînd trecu prin faţa directorului, îngîmfarea i se vădi printr—o scurtă înclinare a capului, neînsoţită însă de nici un cuvînt.

Cu mîinile tot în buzunarul jiletcii, Talouel îi prezentă de asemenea respectele sale şi numai după ce acesta dispăru, se întoarse spre Rosalie.

—Ce ştie să facă prietena ta ?

Perrine răspunse chiar ea la această întrebare.

—Nu am mai lucrat pînă acum în fabrică, zise ea, cu un glas pe care încerca să—l facă mai stăpîn pe sine.

Talouel o măsură rapid cu privirea, apoi adresîndu—se Rosaliei:

—Spune—i lui Oneux că am zis eu să o dea la vagoneţi, hai, fugi mai repede.

—Ce sînt vagoneţii ? întrebă Perrine mergînd după Rosalie prin curţile mari ce despărţeau atelierele unele de altele. Va fi în stare să facă b astfel de muncă, va avea puterea, inteligenţa ? Avea nevoie de cineva care să o înveţe ? Iată întrebările ce o frămîntau şi care o neliniştea, cu atît mai mult cu cît acum era angajată, simţea că depinde de ea să nu fie dată afară.

—Nu—ţi fie frică, răspunse Rosalie care îi înţelese emoţia, nimic mai simplu.

Perrine ghici sensul acelor cuvinte mai degrabă, decît să le fi auzit, căci de cîteva clipe, maşinile, războaiele se puseră în mişcare în toată fabrica, moartă în momentul cînd intrase, iar acum un muget cumplit în care se confundau mii de zgomote diverse umplea curtea; în ateliere, războaiele de ţesut băteau, suveicile fugeau, mosoarele şi bobinele se învîrteau, în timp ce afară arborii de transmisie, roţile, curelele, volanţii adăugau la ameţeala urechilor şi pe cea a ochilor.

—Vrei să vorbeşti mai tare, zise Perrine, nu te aud.

—O să te obişnuieşti, strigă Rosalie, ţi—am spus nu este greu, nu ai decît de încărcat canetele în vagoneţi; ştii ce este un vagonet ?
—Un vagon mic, presupun.
—Chiar aşa, şi după ce s—a umplut, îl duci pînă la ţesătorie, unde se descarcă; dacă îl împingi tare de la început, pe urmă merge singur.
—Dar ce este o canetă ?
—Nu ştii ce este o canetă ? oh ! Doar ţi—am spus ieri că vîrtelniţele sînt maşinile ce pregătesc firul pentru suveici; trebuie să—ţi imaginezi.
—Nu prea.
—Rosalie o privi, întrebîndu—se dacă nu cumva era proastă, apoi continuă:
—Fie, sînt nişte fusuri fixate la capete, pe care se înfăşoară firul; cînd sînt gata, se scot din maşină, se încarcă vagoneţii ce merg pe o şină îngustă şi se duc pînă la atelierul de ţesut; o adevărată promenadă. Şi eu am început aici, acum lucrez la canete.

Traversînd un libirint de curţi, Perrine era atentă la aceste cuvinte care o interesau atît cît să—şi poată opri privirea asupra a ceea ce vedea în jurul ei, cînd Rosalie îi arătă cu mîna nişte clădiri noi, cu un etaj, fără geamuri, dar luminate înspre partea expusă spre nord prin cadre de sticlă, ce formau jumătate din acoperiş.
—Am ajuns, zise ea.

Şi deschizînd o uşă, o pofti pe Perrine într—o sală lungă, unde dansul vertiginos al miilor de fusuri în mişcare producea un vacarm asurzitor.

Totuşi, în ciuda gălăgiei, auziră o voce de bărbat care striga:
—Pe unde umbli, vagaboando ?
—Cine e vagaboandă, cine e vagaboandă ? strigă Rosalie; nu sînt eu, auzi moş Popic ?
—De unde vii ?
—Înălţimea—Sa mi—a spus să—ţi aduc această fată ca să o pui la vagoneţi.

Cel care le adresase acest salut deosebit de amabil era un muncitor bătrîn cu un picior de lemn, ce—i fusese mutilat în urmă cu vreo zece ani în fabrică, de unde şi porecla de Popic. Din cauza invalidităţii sale, fusese pus supraveghetor la vîrtelniţe şi îi făcea pe copiii ce—i fuseseră daţi în ordine să se mişte iute, vorbindu—le cu asprime, certînd, mîrîind, ţipînd, înjurînd căci munca la aceste maşini este destul de obositoare şi cere tot atîta atenţie din partea ochiului cît şi îndemînare pentru a putea să scoţi canetele şi să le înlocuieşti cu altele, să legi firele rupte, şi era convins că dacă nu înjura şi nu ţipa tot timpul, însoţind fiecare înjurătură cu o lovitură puternică în podea cu ciotul de lemn ce îi ţinea loc de picior, s—ar fi oprit fusurile, ceea ce era pentru el de neîngăduit. Dar, cum în fond era un om bun, nu era ascultat deloc şi dealtfel, o parte din cuvinte se pierdeau în zgomotul maşinilor.
—Poftim, ţi s—au oprit fusurile, strigă el la Rosalie, ameninţînd—o cu pumnul.
—Şi ce, e vina mea ?
—Apucă—te de lucru, hai ce mai stai. Apoi întorcîndu—se către Perrine:
—Cum te cheamă ?

Această întrebare pe care ar fi trebuit să o prevadă, pentru că în ajun şi Rosalie i—o pusese, o surprinse şi rămase mirată, tocmai pentru că nu vroia să—şi dea adevăratul nume.

Crezu că nu a auzit şi aplecîndu—se spre ea; ţipă lovind cu piciorul bont în podea.
—Te—am întrebat cum te cheamă.

Avusese vreme să—şi revină şi să—şi aducă aminte numele pe care îl dăduse deja.

—Aurelie, zise ea.
—Aurelie şi mai cum ?
—Atît.
—Bine, vino cu mine.

O duse în faţa unui vagonet într—un colţ şi îi repeta explicaţiile Rosaliei, oprindu—se la fiecare cuvînt, pentru a striga:
—Ai înţeles ? La care ea răspundea printr—un gest afirmativ cu capul.

Şi, într—adevăr, munca ei era atît de simplă, încît ar fi trebuit să fie proastă să nu o ducă la bun sfîrşit. Fiindcă îşi dădu toată atenţia şi sîrguinţa pînă la plecare, moş Popic nu ţipă la ea mai mult de

douăsprezece ori şi atunci doar pentru a—i da sfaturi.
—Să nu zăboveşti pe drum.

Să zăbovească, nici nu avea de gînd, dar cel puţin în timp ce împingea vagonetul uşor, fără să se oprească, putea să privească la ceea ce se petrecea în diferitele ateliere prin care trecea şi să vadă ceea ce îi scăpase în timp ce ascultase explicaţiile Rosaliei. Un brînci cu umărul ca să pună căruciorul în mişcare, o sforţare din şale pentru a—l opri atunci cînd se ivea ceva şi asta era tot ; ochiii ca şi gîndurile aveau deplină libertate de a zbura încotro vroiau.

La plecare, pe cînd fiecare se grăbea să ajungă acasă, ea merse la brutar, îşi luă o jumătate de livră de pîine pe care o mîncă hoinărind pe străzi, trăgînd în piept mirosul de supă ce ieşea din casele deschise prin faţa cărora trecea, mai încet cînd era o supă de—i plăcea, mai repede cînd era una ce o lăsa indiferentă. La foamea ei, o jumătate de livră de pîine era puţin, de aceea a dispărut repede; ce mai conta cînd se obişnuise să—şi stăpînească foamea ! Nu se simţea rău. Numai cei ce sînt obişnuiţi să mănînce prea mult îşi închipuie că nu poţi să flămînzeşti, de asemenea, numai cei ce au avut un trai îmbelşugat, cred că nu—ţi poţi potoli setea bînd din căuşul palmei, din apa unui rîu limpede.

CAPITOLUL 17

Cu mult înainte de începerea lucrului se afla la poartă aşezată pe o piatră la umbra unui stîlp şi aştepta fluieratul ce—i chema din nou la lucru, privind la băieţii şi fetele de vîrsta ei ce sosiseră ca şi ea înainte şi care se jucau alergînd şi sărind, dar fără să îndrăznească să se prindă în jocul lor, cu toate că avea şi ea chef.

Cînd, sosi Rosalie intră împreună cu ea şi îşi reluă lucrul, îmboldită ca şi ieri dimineaţă de strigătele şi loviturile de picior ale lui moş Popic, dar mult mai justificate, căci în cele din urmă, oboseala, pe măsură, ce ziua înainta, îşi spunea mai tare cuvîntul. Să se tot aplece, să se înalţe pentru a încărca şi a descărca vagonetul, să—l împingă cu Umărul pentru a—l pune în mişcare, să—l oprească cu spatele, să—l tragă, să—l încetinească, nu era decît o joacă la început, dar care, repetată, continuată fără încetare, se transforma într—o muncă adevărată şi cu timpul, la sfîrşit mai ales, o oboseală pe care nu o cunoscuse niciodată, nici chiar în zilele cele mai grele de mers, puse stăpînire pe ea.
—Nu mai tot trîndăvi ! striga moş Popic.

Scuturată de lovitura de bont ce însoţea acest ordin, mărea pasul asemenea unui cal sub lovitura biciului, dar pentru a încetini imediat ce acesta nu o mai putea urmări. Iar acum, cu munca aceea care o înţepenea, curiozitatea şi atenţia nu erau îndreptate decît spre numărarea bătăilor orologiului, a sfertului, a jumătăţilor orelor, întrebîndu—se cînd avea să se termine ziua şi dacă va putea ajunge la capăt.

Cînd această întrebare o neliniştea, se supăra şi se necăjea de slăbiciunea ei. Nu putea să facă ceea ce făceau şi ceilalţi care, nefiind nici mai mari nici mai puternici decît ea, se achitau de munca lor, fără să pară a suferi ? Şi totuşi îşi dădea bine seama că era mult mai grea decît a ei, cerea mai multă luare aminte, mai multă abilitate. Ce s—ar fi făcut dacă în loc să o dea la vagoneţi, ar fi fost angajată imediat la canete? Se liniştea spunîndu—şi că îi lipsea experienţa şi că, încetul cu încetul, dînd dovadă de curaj, de voinţă, de perseverenţă, se va obişnui, pentru acesta ca de altfel pentru orice, totul era să vrea şi, ea voia. Numai de nu ar sfîrşi epuizată de tot în această primă zi.
A doua va fi mai puţin grea şi, mai puţin a treia decît a doua.

La acestea se gîndea cînd împingea sau încărca vagonetul, sau privea la tovarăşii ei care munceau cu acea îndemînare pe care o invidia, cînd, deodată, o văzu pe Rosalie care lega un fir că se prăbuşeşte lîngă vecina ei ; un ţipăt puternic şi totul se opri în acelaşi timp ; gălăgia făcută de maşini, sforăitul vibraţiilor, trepidaţiile pămîntului, zidurilor, geamurilor, la urmă o linişte de mormînt, străpunsă de vaiet de copil.
—Ah ! au ! au !

Băieţi, fete, toată lumea s—a îndreptat într—acolo; făcu şi ea la fel ca toţi ceilalţi, în ciuda ţipetelor lui moş Popic care urla.
—Mii de draci ! mi s—au oprit fusurile !

Rosalie fusese deja ridicată, lumea se îngrămădea în jurul ei, sufocînd—o.
—Ce are ? Răspunse ea însăşi.
—Mi—am strivit mîna !

Faţa îi era palidă, buzele decolorate, tremurînde, iar picături de sînge îi cădeau din mîna rănită pe podea.

Dar, după ce s—a uitat mai cu atenţie, a observat că nu avea decît două degete rănite, ba poate chiar unul strivit sau lovit mai tare.

Atunci moş Popic, care dăduse la început dovadă de compasiune, se înfurie şi îi îmbrînci pe cei ce o înconjurau pe Rosalie.

—Hai, ştergeţi—o de aici ! Nu—i mare scofală !

—Nici cînd ţi—ai strivit popicul nu a fost mare lucru ? şopti o voce.

Căută să vadă pe cel ce îndrăznise să facă o asemenea remarcă iresponsabilă, dar îi fu imposibil. Atunci nu făcu decît să strige mai tare :

—Căraţi—vă odată !

Încet, plecară cu toţii şi Perrine, ca şi ceilalţi se întorcea la vagonetul său cînd moş Popic o chemă :

—Hei, tu, noua venită, vino aici, da, tu, ce mai stai !

Se întoarse temătoare, întrebîndu—se cu ce era mai vinovată decît celelalte care îşi lăsaseră munca, dar nu era vorba de o pedeapsă.

—Du—o pe proasta asta la director, zise el.

—De ce mă faci proastă ? ţipă Rosalie, căci maşinile începuseră din nou să meargă.

—Că ţi—ai prins laba, de—aia.

—Dar ce, e vina mea ?

—Bineînţeles că este a ta, neîndemînatico, leneşo ! Totuşi se mai îmbuna.

—Te doare ?

—Nu prea.

—Hai, întinde—o.

Ieşiră amîndouă, Rosalie ţinîndu—şi cu mîna dreaptă pe cealaltă care era rănită.

—Vrei să te sprijini de mine ? întrebă Perrine.

—Mulţumesc mult ; nu este nevoie, pot să merg.

—Atunci, nu—i nimic grav, nu—i aşa ?

—Nu se ştie ; nu te doare niciodată în prima zi, ci mai tîrziu.

—Cum s—a întîmplat ?

—Nu—mi dau seama, am alunecat.

—Erai poate, obosită, zise Perrine, gîndindu—se la ea însăşi.

—Numai cînd eşti obosit ţi se întîmplă aşa ceva ; dimineaţa eşti mai odihnit, eşti mai atent. Ce—o să zică tanti Zenobia ?

—Dar nu e vina ta.

—Tuşa Francoise va crede că nu a fost din cauza mea, dar tanti Zenobia va spune că nu vreau să lucrez.

—Las—o să zică.

—Crezi că este prea plăcut să o auzi ?

Pe drum, muncitorii cu care se întîlneau le opreau pentru a le întreba. Unii o plîngeau pe Rosalie, cei mai mulţi însă o ascultau indiferenţi, ca nişte oameni ce s—au obişnuit cu astfel de lucruri şi care îşi spun că a fost dintotdeauna aşa ; te răneşti, tot aşa cum te îmbolnăveşti, ai noroc sau nu ai, fiecare la rîndul lui, astăzi unul, mîine altul, alţii se supărau.

—Vom ajunge cu toţii în halul ăsta.

—Mai bine mori de foame ?

Ajunseră la biroul directorului care se găsea în mijlocul fabricii, într—o clădire mare, din cărămidă lustruită, albastră şi roşie, unde de asemenea se găseau toate birourile ; dar în timp ce acestea, chiar cel al domnului Vulfran, nu aveau nimic caracteristic, cel al directorului ieşea în evidenţă printr—o verandă de sticlă la care ajungeai pe o scară dublă.

Cînd intrară în antreu, fuseră. întîmpinate de Talouel care se plimba în lung şi în lat ca un căpitan pe pasarelă, cu mîinile în buzunare, cu pălăria pe cap.

Părea furios.

—Ce mai are şi asta ? strigă el.

—În timp ce Rosalie se înfăşură cu batista, el umbla cu paşi mari încolo şi încoace prin verandă; după ce

şi—a bandajat mîna, directorul veni şi se propti în faţa ei.
—Goleşte—ţi buzunarele, îl privi fără să înţeleagă.
—Ţi—am spus să scoţi tot ce ai în buzunare.
Făcu ceea ce i se ceru şi scoase o serie de lucruri ciudate, un fluier făcut dintr—o alună, nişte arşice, un zar, o sticluţă cu must de iarbă dulce, trei bănuţi şi o oglindă din zinc.
Directorul o apucă numaidecît.
—Eram sigur, strigă el, în timp ce te priveai în oglindă s—a rupt un fir pesemne, caneta s—a oprit, ai vrut să cîştigi timpul pierdut şi iată.
—Dar nu m—am uitat în oglindă, zise ea.
—Toate sînteţi la fel. Ce crezi nu vă cunosc eu ? Şi acum, ia să vedem ce ai ?
—Nu ştiu, am degetele strivite.
—Şi ce vrei să fac eu ?
—Moş Popic m—a trimis la dumneavoastră. Se întoarse către.Perrine :
—Şi tu ce mai ai ?
—Eu, eu n—am nimic, răspunse ea, dezorientată de
această asprime.
—Atunci ?...
—Moş Popic i—a spus să mă însoţească pînă aici, termină Rosalie.
—Ah ! trebuie să fii şi însoţită ; ei bine, atunci să te ducă la doctorul Ruchon, dar să ştii, o să fac cercetări şi dacă a fost din vina ta, să te ţii atunci !
Vorbea răstindu—se, ceea ce făcea să răsune geamurile verandei şi să se audă în toate birourile.
Cînd ieşeau, îl văzură sosind pe domnul Vulfran care mergea cu luare aminte, nedezlipindu—şi mîna de zidul holului.
—Ce este, Talouel ?
—Nimic, domnule, o fată de la vîrtelniţe şi—a prins mîna.
—Unde este ?
—Aici, domnule Vulfran, zise Rosalie venind spre el.
—Nu cumva este vocea nepoatei Francoisei ? zise el.
—Da domnule Vulfran, eu sînt, eu sînt Rosalie.
Şi începu să plîngă, căci dacă acele cuvinte aspre îi strînseseră pînă atunci inima, tonul de milă cu care îi erau adresate aceste vorbe, o liniştea.
—Ce ai, fata mea ?
—Am vrut să leg un fir, am alunecat şi nu ştiu cum, mi—am prins mîna ; am două degete strivite... mi se pare.
—Te doare tare ?
—Nu prea.
—Şi atunci de ce plîngi ?
—Pentru că dumneavoastră nu mă bruftuluiţi. Talouel ridică din umeri.
—Poţi să mergi ? întrebă domnul Vulfran.
—Oh ! da, domnule Vulfran.
—Du—te repede acasă ; o să—l trimit pe domnul Ruchon.
Şi adresîndu—se lui Talouel :
—Scrie—i un bilet domnului Ruchon şi spune—i să treacă imediat pe la Francoise — subliniază „imediat" şi adăugă, rană gravă.
Se întoarse către Rosalie.
—Vrei pe cineva care să te însoţească ?
—Vă mulţumesc, domnule Vulfran, e cu mine o prietenă.
—Du—te fata mea. Spune—i bunicii tale că vei fi plătită.
Era rîndul Perrinei căreia îi venea acum să plîngă, dar sub privirea lui Talouel se înfrînă ; numai după ce traversară curtea ca să ajungă la poartă, îşi trăda emoţia :
—Ce bun este domnul Vulfran !
—Ar fi şi mai bun dacă ar fi singur, dar cu Măria—Sa, nu poate, şi apoi, nu are vreme să o facă, are alte

treburi pe cap.
—În sfîrşit, a fost bun cu tine. Rosalie se îndreptă.
—Oh ! eu, ştii, îl fac să se gîndească la fiul lui, mama mea a fost soră de lapte a domnului Edmond.
—Se gîndeşte la fiul lui ?
—Numai şi numai la asta.

Lumea se agăţa de garduri ca să le vadă trecînd, batista plină de sînge în care era înfăşurată mîna Rosaliei stîrnind curiozitatea ; cîteva glasuri le întrebau :
—Te—ai rănit ?
—Are degetele strivite.
—Ah ! ce nenorocire !

Era tot atîta milă cît şi mînie în acest strigăt, căci cei care îl pronunţau gîndeau că ceea ce i se întîmplase acestei fete, li se putea întîmpla şi lor a doua zi sau chiar atunci soţilor, părinţilor, copiilor ; nu trăia toată lumea la Maraucourt de pe urma fabricii ?

În ciuda acestor priviri se apropiau de casa tuşei Francoise, a cărei poartă gri se vedea deja la capătul drumului.
—Intră odată cu mine, zise Rosalie.
—Intru.
—Poate se va mai stăpîni tanti Zenobia.

Dar prezenţa Perrinei nu o potoli deloc pe mătuşă, care văzînd—o pe Rosalie că vine la o oră neaşteptată şi zărindu—i şi mîna bandajată, începu să urle.
—Te—ai rănit ticăloaso ! Pariez că ai făcut—o dinadins.
—Voi fi plătită, ripostă Rosalie, mînioasă.
—Ce vorbeşti ?
—Mi—a spus domnul Vulfran.

Dar acest lucru nu o opri. pe mătuşa Zenobia, care continua să ţipe atît de tare, încît bunica Francoise, părăsindu—şi tejgheaua, veni în prag şi nu o primi pe nepoata ei cu vorbe grele. Fugind spre ea, o luă în braţe.
—Te—ai lovit ? strigă ea.
—Un pic, bunico, la degete, nu—i nimic.
—Trebuie să—l chemăm pe doctorul Ruchon.
—L—a anunţat domnul Vulfran.

Perrine se pregătea să ie urmeze în casă, dar mătuşa Zenobia se întoarse pe călcîie şi o opri.
—Crezi că tocmai de tine avem nevoie ca să o îngrijim ?
—Mulţumesc, strigă Rosalie.

Perrinei nu—i mai rămînea decît să se întoarcă la atelier, ceea ce şi făcu, dar în momentul în,care ajunse la poartă, un şuierat lung anunţa sfîrşitul lucrului.

CAPITOLUL 18

De zece, de douăzeci de ori în ziua aceea se tot întrebase cum să facă să nu se mai culce în camera în care fusese cît pe—aci să se sufoce şi unde dormise atît de puţin.

Cu siguranţă că se va sufoca şi în noaptea următoare şi nici nu va dormi mai bine. Şi atunci, ce se va întîmpla dacă nu—şi va găsi un locşor unde să se odihnească pentru a şterge urmele oboselii de peste zi?

Era o întrebare groaznică, ale cărei consecinţe le cîntărea cu atenţie ; dacă nu ar mai avea puterea să muncească, ar fi dată afară şi gata cu speranţele ; dacă s—ar îmbolnăvi, s—ar întîmpla cu atît mai mult acelaşi lucru şi apoi, nu avea pe nimeni care să o îngrijească şi sa o ajute. Ceea ce îi mai rămînea, era doar trunchiul unui copac din pădure, atît şi nimic mai mult.

Este adevărat că putea să renunţe la patul pe care doar ea însăşi îl plătise, dar atunci unde avea să mai găsească un altul şi mai ales ce avea să—i spună Rosaliei pentru a—i explica într—un mod cuviincios, că ceea ce era bun pentru altele, nu era şi pentru ea ? Cum o vor privi celelalte atunci cînd vor afla de

gusturile ei ? Nu era oare în aceasta un motiv de ură ce putea să o oblige să plece de la fabrică ? Nu trebuia să fie numai o bună lucrătoare, ci şi o muncitoare ca toate celelalte.

Şi ziua se scurse fără să îndrăznească să ia o hotărîre.

Dar rana Rosaliei schimbă situaţia. Acum, că biata fată avea fără îndoială să rămînă în pat timp de mai multe zile, nu va şti ce se va întîmpla în cameră, cine se va culca, sau cine nu se va mai culca acolo şi, prin urmare, teme—rele sale nu erau întemeiate. Pe de altă parte, cum nici una dintre cele care locuiau în camera aceea, nu ştiau cine le fusese tovarăşă timp de o noapte, nu se vor sinchisi de această necunoscută, care putea foarte bine să—şi fi căutat găzduire în altă parte.

Odată stabilit acest lucru şi, socoteala aceasta fusese repede făcută, nu—i mai rămînea decît să caute un loc de dormit, din moment ce avea să plece din cămăruţa aceea.

Dar nu mai avea de ce să caute. Cît de mult se gîndise la foişor, cu ce plăcere deosebită ! Ce bine ar fi dormit acolo dacă ar fi fost posibil ! Nu avea de ce să se teamă de cineva, pentru că locul nu era frecventat decît în sezonul de vînătoare, aşa după cum o dovedea şi numărul din „Journal d'Amiens ;" un acoperiş deasupra capului, pereţi calzi, o uşă, iar drept pat un strat gros de ferigă uscată, fără a mai pune la socoteală plăcerea de a locui într—o casă a ei.

Şi iată că ceea ce părea greu de realizat, devenea deodată uşor şi posibil.

Nu mai ezită nici o clipă şi după ce şi—a cumpărat de la brutar o jumătate de livră de pîine pentru masa de seară, în loc să se întoarcă la tuşa Francoise, o apucă pe drumul pe care îl străbătuse de dimineaţă ca să vină la atelier.

Dar în clipa aceea, muncitorii ce locuiau în împrejurimile Maraucourtului urmau acelaşi drum pentru a se duce acasă şi cum nu. vroia deloc să fie văzută strecurîn—du—se pe poteca spre răchitiş, merse în crîngul din fîneaţă. Cînd va ii singură, se va duce la foişor şi acolo, în pace, cu uşa deschisă spre lac, cu faţa spre soare—apune, asigurată că nimeni nu va veni să o deranjeze, va mînca fără grabă, ceea ce va fi mult mai plăcut decît să înghită bucăţi de pîine din mers, aşa cum făcuse la prînz.

Era atît de încîntată de această potriveală, încît se grăbea să o pună în aplicare, dar trebui să aştepte îndelung, căci, după ce trecea unul, venea altul şi după acesta alţii încă ; atunci îi veni ideea de a—şi pregăti mutarea în foişor, care fără îndoială că era curat şi confortabil, dar care putea să devină şi mai bun dacă se îngrijea puţin de el.

Crîngul în care poposise era format în mare parte din mesteceni subţiri la picioarele cărora crescuse ferigă ; dacă şi—ar face o mătură din rămurele de mesteacăn, ar putea să—şi mături prin casă, şi dacă ar tăia un snop de ferigă uscată, şi—ar putea face un pat moale şi cald.

Uitînd de oboseala care în ultimele ore îşi lăsase puternic urma asupra ei, se apucă de treabă, după ce adună mătura, imediat o legă cu un fir de răchită şi îi puse un băţ în loc de coadă ; tot atît de repede tăie şi strînse legătura de ferigă cu o coardă de salcie, în aşa fel încît să o poată duce uşor la foişor.

În timpul acesta; ultimii oameni trecuseră pe drumul pustiu şi liniştit acum şi, de departe, cît putea să vadă, nu se mai zărea nimeni. Punîndu—şi în spate legătura de ferigă, cu mătura în mînă, coborî din crîng fugind şi astfel traversă drumul. Dar, pe potecă trebui, să—şi încetinească pasul, căci snopul de ferigă se agăţa de crengi şi nu putea să—l strecoare decît mergînd în patru labe.

Ajunse pe insuliţă, începu să scoată afară ceea ce se găsea în foişor, adică buturuga şi feriga uscată, apoi mătură peste tot, tavanul, pereţii, podeaua. De pe lac, ca şi din trestie, se înălţau zboruri zgomotoase, piuituri, ţipete ale tuturor vietăţilor apelor, şi malurilor pe care erau stăpîne de atîta vreme şi care fuseseră deranjate de acest du—te vino continuu al fetei.

Spaţiul era atît de strimt, încît termină repede curăţenia făcută cu mult sîrg, şi nu mai avu decît să aducă iar înăuntru buturuga, cît şi vechea ferigă, pe care o acoperi cu cea adusă de ea, care încă mai păstra căldura soarelui, parfumul ierburilor înflorite în mijlocul cărora crescuse.

Acum venise vremea cinei, iar stomacul îi ţipa de foame tot atît de tare cum o mai făcuse pe drumul de la Ecouen la Chantilly. Din fericire, acele zile grele trecuseră şi stabilită în această insuliţă încîntătoare, cu patul asigurat, neavînd de ce să se teamă de cineva, nici de ploaie, nici de furtună, nici de orice altceva, cu o bucată de pîine în buzunar, în seara aceea frumoasă şi blîndă, nu trebuia să—şi mai aducă aminte de necazuri, decît pentru a le compara cu clipa prezentă şi pentru a se întări în speranţa zilei de mîine.

Mîncînd încet pîinea pe care o tăie în felii mici, de frică să nu o fărîmiţeze, nu făcea nici un zgomot,

iar vieţuitoarele iazului, liniştite, se întorceau la cuiburi pentru noapte şi, în fiece clipă, zborurile lor tăiau auriul amurgului, iar păsările de apă ieşeau cu băgare de seamă din trestii şi înotau lin, cu gîtul alungit, cu auzul încordat, pentru a recunoaşte locul. Şi cum trezirea lor o amuzase de dimineaţă, acum la culcare o incîntau.

Cînd îşi termină pîinea care se duse repede, deşi pe măsură ce se micşora, tăia felii din ce în ce mai mici, apele lacului, care cu cîteva clipe mai înainte erau sclipitoare ca o oglindă, deveneau întunecate, iar cerul îşi stingea incendiul orbitor ; în cîteva minute noaptea .avea să se pogoare pe pămînt ; bătuse ora crepusculului.

Dar înainte de a închide uşa şi de a se întinde pe patul de ferigă, vru să—şi ia o ultimă măsură de precauţie şi anume, să ridice podul aruncat peste şanţ. Fără îndoială că era în siguranţă în foişor ; nimeni nu va mai veni să o deranjeze, de aceasta era sigură ; şi, în orice caz, nu s—ar fi putut apropia fără ca vietăţile lacului care aveau auzul fin, să—i dea de veste cu ţipetele lor ; dar în sfîrşit, ridicarea podului, dacă era posibilă, era un lucru bun.

Şi apoi, nu numai de siguranţă era vorba aici, dar şi de plăcere ; nu ar fi fost amuzant să—şi spună că era fără nici o legătură cu pămîntul într—o insulă adevărată pe care pusese stăpînire ? Ce păcat cu nu putea să înalţe un steag pe acoperiş, ea în cărţile de călătorie şi să tragă o salvă de tun.

Se puse pe treabă cu vioiciune şi după ce a curăţat
cu coada măturii noroiul de pe trunchiul de salcie ce
servea drept pod, putu să—l tragă pe malul unde se găsea ea.

Acum se simţea bine la ea acasă, stăpînă în regatul ei, regină a insulei pe care ea o boteză aşa cum fac marii călători; şi pentru nume nu avu nici o clipă de căutare sau şovăială ; ce putea găsi mai bun, decît cel ce răspundea situaţiei sale de acum ?

—*Good hope*.

Mai era şi Capul Bunei Speranţe, dar nu se putea confunda un cap cu o insulă.

CAPITOLUL 19

Este foarte plăcut să fi regină, mai ales cînd nu ai nici slujitori, nici vecini, dar atunci nu ai nimic altceva de făcut, decît să te tot plimbi în zilele de sărbătoare de—a lungul şi de—a latul imperiului.

Numai că pentru ea nu venise încă fericitul răgaz al sărbătorilor şi al plimbărilor. De aceea a doua zi, cînd populaţia zburătoare a lacului o trezi cu gîlceava ei şi cînd o rază de soare, strecurîndu—se printr—una din crăpăturile foişorului se juca pe chipul său, se gîndi imediat că nu mai putea să doarmă de acum încolo cu pumnii încleştaţi, ci dimpotrivă, mai destinsă, ca să se poată trezi atunci cînd primul şuierat al sirenei îşi va face auzită chemarea.

Dar somnul cel mai greu nu este întotdeauna cel mai bun, mai degrabă este cel care se întrerupe, se reia, se întrerupe iar, dînd astfel impresia de vis care se leagă şi se înlănţuie, iar visul pe care îl avusese, fusese plăcut şi nostim ; dormind, oboseala din ajun. dispăruse cu totul, încît nici nu—şi mai amintea de ea ; patul era moale, cald, parfumat ; aerul pe care îl respira mirosea a fîn uscat, păsările o legănau cu trilurile lor vesele, iar picăturile de rouă de pe frunzele de sălcii care cădeau în apă intonau o melodie cristalină.

Cînd şuieratul străpunse liniştea naturii, se sculă repede în picioare şi după ce îşi făcu toaleta amănunţită pe malul lacului, se pregăti, să plece. Dar, să iasă de pe insulă trebuia să pună la loc podul, lucru ce îi păru nu tocmai bun, deoarece prezenta pericolul de a oferi loc de trecere celor care ar fi vrut să intre în foişor presupunînd că pînă la iarnă cineva, ar fi avut această idee ciudată. Stătea în faţa şanţului, întrebîndu—se dacă ar putea să—l treacă dintr—o săritură, cînd, zări o creangă lungă lîngă foişor, în locul în care lipseau sălciile şi luînd—o, o folosi drept prăjină, sărind astfel şanţul, lucru care pentru ea, obişnuită cu acest exerciţiu pe care îi practicase adesea, a fost o joacă. Poate că această modalitate de a ieşi din regat era dezonorantă, dar cum nimeni nu o văzuse, puţin ii păsa ; de altfel, tinerele regine puteau să—şi permită" lucruri interzise celor în vîrstă.

După ce şi—a ascuns prăjina în iarba din răchitiş pentru a o găsi din nou cînd avea să se întoarcă seara, plecă şi ajunse.la fabrică printre primele. Atunci, în timp ce aştepta, văzu oameni adunîndu—se mai mulţi la un loc discutând cu un interes pe care nu îl remarcase în ajun. Ce se petrecea ?

Cîteva cuvinte pe care le auzi la intîmplare o puseră in cunoştinţă de cauză :
—Biata fată, i—a tăiat deştul.
—Deştul mic ?
—Deştul mic.
—Şi pe celălalt ?
—Pe ăla nu.
—A ţipat ?
Erau nişte zbierete de—ţi venea să plîngi dacă o auzeai.

Perrine nu avea nevoie să întrebe cui îi fusese tăiat degetul, şi după ce ia început se miră, inima i se strînse de emoţie ; o cunoştea doar de două zile, dar cea care o primise, care îi îndrumase paşii, care o considerase drept prietena ei, era acea biată fată care suferise atît de mult şi care avea să rămînă schilodită.

Se gîndea la ea mîhnită,, .cînd, ridicîndu—şi mecanic privirea îl văzu sosind pe Bendit ; atunci, ridicîndu—se, se îndreptă spre el, fără să ştie prea bine ce făcea şi fără să—şi dea seama de libertatea pe care şi—o luase în situaţia umilă în care se găsea, adresîndu—i—se unui personaj de o asemenea importanţă şi care, pe deasupra mai era şi englez.

—Domnule, zise ea în engleză, îmi daţi voie să vă întreb, dacă ştiţi ce mai face Rosalie ?

Lucru extraordinar, el binevoi să—şi coboare privirea asupra ei şi să—i răspundă.

—Am văzut—o pe bunica ei de dimineaţă, mi—a spus că a dormit bine.

—Ah ! domnule, vă mulţumesc.

Dar Bendit, care în viaţa lui nu mulţumise nimănui, nu simţi emoţia şi căldura recunoştinţei din accentul acestor cîteva cuvinte.

—Mă bucur, zise el continuîndu—şi drumul.

Toată dimineaţa, Perrine nu se gîndi decît la Rosalie şi putu să dea cu atît mai mult frîu liber imaginaţiei, cu cît se obişnuise cu munca sa care nu cerea prea multă atenţie.

La prînz se duse glonţ la casa tuşei Francoise, dar cum avu ghinionul de a da peste mătuşa Zenobia, nu trecu mai departe de pragul casei.

—Să o vezi pe Rosalie şi ce să—i Iaci ? Doctorul a spus că nu trebuie deranjată. Cînd s—o scula o să—ţi spună ea cum de s—a schilodit, proasta ! Modul în care a, fost întîmpinată de dimineaţă, a reţinut—o. A revenit şi seara fiindcă în mod sigur nu ar fi fost mai bine primită, nu avea decît să se întoarcă la msula ei pe care se grăbea să o regăsească. O găsi aşa cum o lăsase şi neavînd curăţenie de făcut în ziua aceea, putu să mănînce de îndată.

Îşi promisese să lungească masa, dar oricît de mici tăia bucăţelele de pîine, nu putu să le mărească numărul la nesfîrşit, iar cînd nu—i mai rămase nimic, soarele era încă sus pe cer, aşezîndu—se pe buşteanul dinăuntrul casei, cu uşa deschisă, avînd în faţă iazul şi mai departe păşunile tăiate de perdelele de arbori, se gîndi la un plan de viaţă pe care trebuia să şi—1 schiţeze. În ceea ce privea existenţa materială, se conturau trei puncte principale de o importanţă capitală : locuinţa, hrana şi îmbrăcămintea.

Locuinţa, mulţumită descoperirii pe care o făcuse printr—o întîmplare fericită, era asigurată, cel puţin pînă în octombrie, fără să mai cheltuie nimic.

Dar problema hranei şi a îmbrăcăminţii nu se rezolvau cu aceeaşi uşurinţă.

Era posibil ca luni şi luni de zile o livră de pîine pe zi să fie singurul aliment care să îi refacă puterile ce şi le irosea la muncă ? Ce ştia ea ! Dacă pînă acum nu muncise cu adevărat, efortul, oboseala, lipsurile, da, le cunoştea, dar numai din întîmplare datorată cîtorva zile nefericite, urmate de altele care insă o făceau să uite totul ; pe cînd de munca repetată, continuă, habar n—avea de ce putea fi, cu atît mai mult de cheltuielile pe care le cerea vremea. Fără îndoială, băgase de seamă că, de cîteva zile mesele ei se terminau îepede ; dar nu era aici, în fond, decît un moft pentru cei care, ca şi ea, cunoscuseră chinurile foamei; nu era nimic dacă rămînea mereu la acelaşi meniu, numai să—şi păstreze sănătatea şi puterea. De altfel, în curînd putea să—şi mărească porţia şi să mai pună pe felia de pîine şi puţin unt, o bucată de brînză ; nu avea deci decît să aştepte cîteva zile în plus sau în minus, cîteva săptămîni chiar, nu însemnau cine ştie ce.

Dimpotrivă, îmbrăcămintea, în cea mai mare parte era atît de prăpădită, încît trebuia să facă ceva cît mai repede, căci reparaţiile făcute în cele cîteva zile petrecute alături de La Rouquerie nu mai ţineau.

Pantofii în special se subţiaseră atît de tare, încît talpa se îndoia în dreptul degetelor cînd o pipăia. Nu era greu de calculat momentul în care avea să se desprindă căputa şi aceasta avea să se producă cu atît mai repede cu cît, pentru a—şi conduce vagonetuL trebuia să treacă peste prundişul cu care de curînd fusese acoperit pămîntul, uzura fiind astfel rapidă. Cînd aceasta se va întîmpla, ce se va face ? Neîndoielnic că ar trebui să—şi cumpere încălţăminte nouă, dar a trebui şi a putea nu e totuna ; unde să găsească bani pentru o astfel de cheltuială ?

Primul lucru de făcut, cel care o zorea cel mai mult, era să—şi confecţioneze nişte pantofi, iar aceasta îi ridica atîtea greutăţi, care la început o descurajară cînd se gîndi la cum avea să—i facă. Niciodată nu avusese ideea de a se întreba ce era acela un pantof ; dar cînd îşi scoase unul din picior pentru a—l privi cu atenţie şi cînd văzu că faţa era cusută de talpă, ştraiful era lipit de faţă, iar tocul,era pus pe urmă, înţelese că era o muncă peste puterile ei şi care nu putea să—i inspire decît respect pentru arta cizmarului. Făcut dintr—o singură faţă şi o bucată de lemn, un sabot era din această pricină mai Uşor de lucrat; dar cum să—l lucreze, cînd drept unealtă nu avea decît cuţitul ?

Tristă, rămăsese cu gîndul la neputinţa sa, cînd privirea ce—i rătăcea la întîmplare deasupra lacului şi a malurilor se lovi de un pîlc de trestii. Tulpinile acestora erau solide, înalte, groase şi printre cele crescute în primăvară, mai erau căzute în apă şi din cele de anul trecut, care nu păreau a fi încă putrezite. Văzînd aceasta, un gînd îi înflori în minte : nu te încalţi numai cu pantofi din piele sau cu saboţi din lemn, mai erau şi espadrilele a căror talpă se face din trestie împletită, iar pe deasupra din pînză. De ce nu ar încerca să—şi împletească tălpile din trestie ce părea a creşte acolo înadins pentru ca ea să o folosească, dacă o ducea mintea ?

Ieşi îndată de pe insulă şi urmărind malul, ajunse la tufa de trestii unde văzu că nu avea decît să ia cu braţul cele mai bune tulpini, adică pe cele care, deja uscate, erau totuşi mlădioase şi rezistente.

Tăie repede un snop gros pe care îl duse în foişor, unde imediat se apucă de lucru.

Dar după ce făcu un capăt de împletitură de aproape un metru lungime, înţelese că talpa aceasta prea uşoară, pentru că era prea seacă, nu ar fi avut rezistenţă şi că înainte de a împleti trestia, aceasta trebuia să suporte un tratament care, sfărîmîndu—i fibrele o transforma într—un fir gros ca de cînepă.

Acest lucru nu putea să o oprească sau să o încurce. Avea o buturugă pe care să bată trestia, nu îi lipsea decît un mai sau un ciocan. Luă de pe drum o piatră rotunjită şi imediat începu să bată trestia, dar fără să o strivească. Noaptea o surprinse tot la lucru. Se culcă gîndindu—se la frumoasele espadrile din pînză albastră cu care se va încălţa cît de curînd, căci nu se îndoia de reuşită, dacă nu la prima încercare, cel puţin la a doua, la a treia, la a zecea.

Dar nu ajunse pînă acolo. A doua zi seara, avea destulă împletitură pentru a începe să—şi croiască tălpile, iar a treia zi, după ce şi—a cumpărat o sulă care a costat un bănuţ, un ghem de aţă tot de un gologan, un capăt de panglică de bumbac albastră la acelaşi preţ, deci şapte gologani cu totul, ceea ce însemna tot ce putea cheltui dacă vroia să mai aibă şi sîmbătă o bucată de pîine, încercă să modeleze o talpă, imitînd—o pe cea a pantofului Pe prima o făcu puţin cam rotundă, ceea ce nu era chiar de forma piciorului ; a doua, mai studiată, nu semăna cu nimic, a treia nu fu deloc mai reuşită, dar în sfîrşit, a patra, strînsă bine la mijloc, mai lată la degete, subţiată la călcîi, putea fi acceptată drept talpă.

Ce fericire ! O dată mai mult, făcuse dovadă că dacă vrei cu tot dinadinsul ceva, reuşeşti, cu voinţă, cu perseverenţă, chiar dacă la început pare imposibil, chiar dacă nu ai de nici unele, nici bani, nici unelte, nimic altceva, decît puţină isteţime.

Pentru a—şi termina espadrilele, îi mai trebuia foarfecă şi ca sa o cumpere, ar fi însemnat o asemenea cheltuială, încît trebuia să renunţe. Din fericire, avea cuţitul şi cu ajutorul unei pietre pe care merse să o caute în albia rîului, îl ascuţi atît de bine, încît putu să taie docul pe care îl întinsese pe buturugă.

Feţele reuşi să le coase, dar după multe încercări şi bîjbîieli. Iată că acum ajunsese la capăt, iar sîmbătă dimineaţa avu satisfacţia să plece încălţată cu espadrilele—i cenuşii pe care o panglică albastră încrucişată la spate, le fixa bine pe picior.

În timpul acestei munci care îi ceruse patru seri şi trei dimineţi, ce începeau odată cu răsăritul soarelui, se întrebase ce va face cu pantofii atunci cînd va pleca din colibă. Fără îndoială că nu avea de ce să se teamă că îi vor fi furaţi de cineva, pentru că nimeni nu venea pe acolo. Dar. dacă i—ar fi ros şoarecii ? Şi dacă. se întîmpla — aşa ceva, ce nenorocire ! Pentru a evita acest pericol, trebuia deci să—i pună undeva unde şoarecii, care ajung peste tot, să nu—l poată atinge ; şi fiindcă nu avea nici dulap, nici cutie, nimic

altceva în care să—i încuie, hotărî să—i atîrne de tavan cu un fir de răchită.

CAPITOLUL 20

Dacă pe de o parte era mîndră de încălţămintea ei, pe de alta se temea de felul cum se va comporta în timpul mersului ; talpa se va lărgi oare, docul se va întinde încît să nu—şi mai păstreze forma ?

De aceea, în timp ce încărca sau împingea, vagonetul, se uita adesea în jos la picioarele ei. Pentru început rezistaseră, dar pentru cîtă vreme ?

Această mişcare atrase atenţia uneia din colegele ei, care după ce se uită la espadrile, le găsi pe gustul său şi îi făcu un compliment Perrinei.

—De unde ţi—ai cumpărat sandalele ? întrebă ea.

—Nu sînt sandale, sînt espadrile.

—Sînt frumoase totuşi ; te—au costat mult ?

—Eu le—am făcut din trestie împletită şi din doc de patru bănuţi.

—Frumoase.

Acest succes a determinat—o să întreprindă altceva mult mai delicat, la care se gîndise adeseori, dar de care se ferise mereu, pentru că necesita o prea mare cheltuială şi pentru că presupunea greutăţi de toate felurile. Acest .altceva, însemna să—şi croiască şi să—şi coase o cămaşă pentru a o înlocui pe singura pe care o avea şi pe care o purta pe dos, fără să o poată scoate ca să o spele. Oare cît puteau să coste doi metri de stambă, atît cît avea nevoie ? Nu ştia nimic. Cum avea să o taie dacă ar avea—o ? Nici pe ăsta nu o ştia. Acestea, erau cele cîteva întrebări care îi dădeau de gîndit, fără să mai pună la socoteală că se întreba dacă nu cumva ar fi fost mai înţelept să înceapă prin a—şi face un camizol şi o fustă de indiană în locul vestei şi juponului care începuseră să se strice, cu atît mai mult cu cît era obligată să doarmă cu ele. Momentul în care avea să o lase cu adevărat, nu era greu de aflat. Atunci cu ce va mai ieşi? Iar pentru viaţa ei, pentru plinea sa de zi cu zi, cît şi pentru reuşita planurilor sale, trebuia să continue să fie primită la fabrică.

Totuşi, sîmbătă seara, cînd avu în mînă cei trei franci pe care îi cîştigase în timpul săptămînii, nu putu să reziste tentaţiei cămăşii. Cu siguranţă că fusta şi camizolul nu apăreau mai puţin utile, dar şi cămaşa era necesară şi mai mult, pentru o serie întreagă de considerente : cultul curăţeniei în care fusese crescută, respectul de sine ,sfîrşiră prin a o convinge. Vesta şi juponul le va cîrpi din nou şi cum stofa din care erau făcute, era destul de solidă, vor mai suporta neîndoielnic, cîteva reparaţii.

În fiecare zi, cînd la ora prînzului se ducea la fabrică, trecea pe la casa tuşei Francoise pentru a afla veşti despre Rosalie. Se oprea, de cînd o rodea dorinţa unei cămăşi şi în faţa unei prăvălii mici, a cărei vitrină era împărţită în două : într—o parte erau ziare, ilustrate, cărticele de cîntece, în cealaltă, pînză, stambă, indiană, articole de mercerie. Aşezîndu—se la mijloc, părea că se uită la ziare, sau că învaţă cîntece, dar în realitate, admira materialele. Cît de fericite trebuiau să fi fost cele care puteau să treacă pragul acelei prăvălii ispititoare şi să cumpere cîte materiale doreau ! în timpul lungilor sale şederi, văzuse adesea muncitoare din fabrică intrînd în acest magazin şi ieşind de acolo cu pachete îngrijit învelite în hîrtie, pe care le strîngeau la piept şi îşi spusese că aceste bucurii nu erau pentru ea, cel puţin pentru moment.

Dar iată că acum ar putea să păşească acel prag dacă ar vrea, fiindcă în mînă îi zornăiau cele trei monede albe şi foarte emoţionată, îl trecu. .

—Doreşti ceva, domnişoară ? întrebă o bătrînică cu un ton politicos şi cu un zîmbet curtenitor..

Cum de mult nu i se mai vorbise atît de blînd, prinse curaj.

—Vreţi să—mi spuneţi, întrebă ea, cu cît daţi... cea mai ieftină stambă ?

—Am cu patruzeci de centime metrul. Perrine răsuflă uşurată.

—Vreţi să—mi daţi doi metri ?

—Nu este prea rezistentă la purtat, dar cea de şaizeci de centime...

—Cea de patruzeci de centime îmi convine.

—Cum vrei ; ţi—am dat un sfat; nu—mi plac reproşurile.

—Nu vă voi face, doamnă.

Vînzătoarea luase cuponul de stambă de patruzeci de centime, iar Perrine observă că nu era nici albă nici lucioasă, ca cea pe care o admirase în vitrină.

—Şi pe lîngă aceasta ? întrebă vînzătoarea cînd sfîşie stamba cu un zgomot sec.

—Aş vrea şi aţă.

—Ghem, scul, bobină ?...

—Cea mai ieftină.

—Ţine un ghem de zece centime, în total face optsprezece bănuţi.

La rîndul eî, Perrine încerca o bucurie ieşind din prăvălia aceea şi strîngînd la piept cei doi metri de stambă împachetaţi într—un ziar vechi, nevîndut. Nu cheltuise din cei trei franci decît optsprezece bănuţi, îi mai rămâneau deci patruzeci şi doi pînă sîmbăta următoare, iar după ce pusese deoparte cei douăzeci şi opt de bănuţi ce îi trebuiau pentru pîinea pe toată săptămînă următoare, se văzu, datorită neprevăzutului sau economiei, cu un capital de şapte gologani, nemaiavînd de plătit chiria.

Străbău în fugă drumul ce o despărţea de insula ei, unde ajunse cu sufletul la gură ; dar aceasta nu o împiedică să se apuce imediat de lucru, căci croiala pe care o vroia pentru cămaşă fusese mult timp analizată în mintea ei şi nu se va răzgîndi. Va fi strînsă cu şiret la gît, mai întîi pentru că era cel mai simplu şi mai uşor pentru ea, care nu făcuse niciodată cămăşi şi nu avea nici foarfecă şi apoi, pentru că va putea să folosească la cea nouă cordonul cămăşii vechi.

Cît nu era vorba decît de cusut, lucrurile merseră după pofta inimii, dacă nu în aşa fel încît să se felicite pentru munca sa, cel puţin să nu o ia de la capăt. Dar greul şi răspunderea îşi făcură apariţia în momentul în care a trebuit să răscroiască la gît şi la mîneci, ceea ce cu un cuţit şi o buturugă drept singure unelte i se părea destul de greu, astfel încît tremurînd puţin, se hotărî să taie pînza. În sfîrşit, ajunse la capăt, iar marţi dimineaţa putu să meargă la atelier îmbrăcată cu o cămaşă lucrată de ea, croită şi cusută cu mîna ei.

În ziua aceea cînd se duse la tuşa Francoise, îi ieşi înainte Rosalie, cu braţul prins într—o eşarfă.

—Vindecată ?

—Nu, mi se dă voie numai să mă scol şi să ies prin curte.

Bucuroasă să o vadă, Perrine nu prididea cu întrebările, dar Rosalie răspundea foarte reţinută. Ce avea oare ?

Într—un tîrziu îi adresă o întrebare care o lămuri.

—Unde locuieşti acum ?

—Era prea scump pentru mine, nu—mi mai rămînea nimic pentru hrană şi întreţinere, răspunse cu timiditate Perrine.

—Ai găsit în altă parte la un preţ mai bun ?

—Nu plătesc nimic.

—Ah !

Rămase o clipă în loc, apoi curiozitatea învinse.

—La cine ?

De data aceasta Perrine nu putu să ocolească această întrebare directă.

—Îţi voi spune mai tîrziu.

—Cînd vrei, numai să şti, cînd o vei vedea pe tanti Zenobia prin curte sau în poartă, ar fi mai bine să nu intri. Îţi poartă pică ; vino mai degrabă seara cînd ea este ocupată.

Perrine se întoarse la atelier, întristată de această primire ; cu ce era ea vinovată că nu mai putea continua să locuiască în cămăruţa de la tuşa Francoise ?

Toată ziua a trăit sub această impresie care a fost şi mai puternica seara, cînd s—a pomenit singură în foişor, neavînd nimic de făcut, pentru prima dată după opt zile. Atunci, ca să—şi scoată din cap acest gînd, îi veni ideea să se plimbe prin păşunile ce înconjurau insula şi pe care nu avusese timp să le vadă pînă atunci. Seara era de o frumuseţe strălucitoare, dar nu orbitoare aşa cum îşi amintea că trăise în copilărie în ţara natală, nici arzătoare sub un cer de indigo, ci fierbinte şi de o limpezime cernută care făcea să se vadă vîrfurile copacilor scăldate într—un abur de aur palid. Fînul necopt încă, dar ale cărui ierburi se scuturau deja, răspîndea în aer mii de miresme,care se concentrau într—un parfum ameţitor.

Părăsind insula, urmări malul rîului mergînd prin ierburile înalte care, din primăvară, de cînd

crescuseră, nu fuseseră călcate de nimeni, iar din cînd în cînd, întorcîndu—se, privea printre trestiile de pe mal către casa ei, care se confunda atît de bine cu trunchiul şi crengile unei sălcii, încît animalele sălbatice trebuie să fi crezut că nu era obiectul muncii unui om, în spatele căruia cineva ar fi putut pîndi cu o puşcă.

În clipa în care, după una din aceste opriri care o făcuseră să coboare înspre trestii şi papură vroia să urce spre mal, la picioarele ei auzi un zgomot şi o lişiţă îşi luă zborul, salvîndu—se înfricoşată. Privind înspre locul de unde zburase, zări un cuib făcut din fire de iarbă şi din pene, în care erau zece oua de un alb murdar, cu pete mici de culoarea alunei. În loc să fie aşezat pe pămînt sau în iarbă, acest cuib plutea pe apă. Se uită la el cu atenţie timp de cîteva minute, dar nu—l atinse şi observă că era construit în aşa fel încît să se înalţe sau să coboare, după cum se umflau apele. Era atît de bine înconjurat de trestii, încît nici curenţii, dacă vreo creştere, a apei i—ar fi produs, nici vîntul, nu puteau să—l dezlipească de acolo.

Se aşeză la o anumită distanţă şi rămase acolo nemişcată, ascunsă în ierburile înalte unde aproape dispăruse stînd jos, aşteptînd să vadă dacă lişiţa se mai întoarce la cuibul ei. Cum aceasta nu mai apăru, trase concluzia că nu clocea şi că ouălele erau proaspete. îşi reluă plimbarea şi, din nou, la foşnetul fustei sale prin iarba uscată, văzu înălţînduse păsări speriate : găini de apă atît de uşoare în goana lor, încît fugeau pe frunzele plutitoare ale nuferilor fără a le afunda, cristei cu ciocul roşu, codobaturi săltăreţe, cîrduri de vrăbii care, tulburate la ceasul somnului, o urmăreau cu ţipătul căruia îşi datorează numele în ţinut „cra—cra".

Mergînd astfel în cercetare, ajunse la capătul văgăunii şi. recunoscu că se unea acolo cu alta mult mai largă şi mai lungă, dar mai puţin împădurită ; de aceea, după ce urmări pentru un timp prin vîlcea unul din maluri, îşi explică de ce acolo păsările erau mai puţin numeroase.

Iazul cu copaci stufoşi, cu trestii înalte din belşug, cu plante acvatice care acopereau apele cu un covor de verdeaţă mişcătoare, fusese ales de această lume înaripată, pentru că aici îşi găsea hrana, cît şi siguranţa ; şi cînd peste o oră, întorcîndu—se, revăzu acest univers pe jumătate înecat de umbra serii, atît de calm, de verde, de frumos, îşi spuse că avusese tot atîta înţelepciune ca şi dobitoacele acelea de a—şi face şi ea cuibul acolo.

CAPITOLUL 21

La Perrine, evenimentele scurse în timpul zilei se transformau în vise peste noapte, astfel încît, dacă ultimele luni fuseseră pline de tristeţe, visele erau la fel ca şi viaţa. De cîte ori, de cînd nenorocirea începuse să o lovească, se trezi lac de sudoare, sufocată de coşmarurile care prelungeau în somn mizeriile realităţii. Ce—i drept, după ce sosise la Maraucourt, sub influenţa speranţei ce se năştea în ea, cît şi cu gîndul la lucru, aceste coşmaruri mai puţin frecvente, deveniseră mai puţin dureroase, greutatea lor, nu o mai apăsase aşa de tare, degetele lor de fier se încleştară mai uşor în gîtul ei.

Acum, cînd se culca, se gîndea la ziua de mîine, la un mîine asigurat, la atelier, la insula ei, la ceea ce făcuse sau vroia să facă, pentru a—şi îmbunătăţi situaţia ; espadrilele, cămaşa, camizolul, fusta. Şi atunci visul, ca şi cum ar fi ascultat de un îndemn misterios, regiza subiectul pe care. încerca să şi—l impună spiritului : cînd un atelier în care bagheta unei zîne înlocuia ciotul lui moş Popic, punînd în mişcare maşinile fără ca cei ce le conduceau să obosească ; sau, o zi luminoasă plină de bucurii pentru toţi ; altă dată, se făcea că apărea o insulă nouă de o frumuseţe supranaturală cu peisaje şi animale fantastice care nu trăiesc decît în vise, altul în care, se făcea că are de cusut ghetuţe minunate ce înlocuiau espadrilele sau, rochii încîntătoare, ţesute de îngeri în peşteri de diamante şi de rubine, care vor lua locul la un moment dat, camizolului şi fustei din indiană.

Fără îndoială că acest mijloc de sugestii nu era sigur, iar imaginaţia inconştientă nu o asculta nici atît de fidel, nici destul de regulat pentru a avea certitudinea că, închizînd ochii, gîndurile de peste noapte le vor continua pe cele de peste zi sau pe cele pe care şi le făurea atunci cînd o prindea somnul, dar în sfîrşit, acestea se înlănţuiau cîteodată şi atunci, aceste nopţi minunate îi aduceau o uşurare sufletească cît şi fizică, ce o înălţau.

În seara aceea, cînd se culcă în coliba bine închisă, ultima imagine ce îi trecu prin faţa ochilor pe

jumătate închişi de somn, cît şi ultimul gînd care pluti prin mintea—i amorţită, continuară călătoria de exploatare prin vecinătatea visului. Totuşi, precis, nu excursia aceea o visă, ci altceva. într—o bucătărie înaltă şi mare ca o catedrală, o armată de mici bucătari albi, de natură diabolică, se îngrămădeau în jurul unor mese imense, al unui foc infernal ; unii spărgeau ouălele pe care alţii le băteau şi care creşteau cu o spumă ca de nea şi din toate aceste ouă, ba mari cît un pepene, ba mici cît un bob de mazăre, preparau mîncaruri minunate, astfel încît păreau a avea drept ţel pregătirea ouălelor în toate felurile cunoscute, fără să uite nici unul : fierte .moi în coajă, cu brînză, cu unt negru, cu roşii, cu ridichii, cu dulceaţă, cu rom ce ardea cu sclipiri de fulger. Alături de aceştia, alţii şi mai importanţi şi care negreşit erau şefii, amestecau alte ouă într—o cocă pentru a face prăjituri, sufleuri, aluaturi crescute. De fiecare dată cînd se trezea pe jumătate, se scutura pentru a alunga acest vis absurd, dar din nou apărea, iar bucătarii nu o lăsau deloc şi îşi continuau munca fantastică ; astfel, atunci cînd fluierul fabricii o trezi, încă mai urmărea pregătirea unei creme de ciocolată al cărei gust şi parfum le simţea pe buze.

Cînd începu să se facă lumină în mintea ei, înţelese că ceea ce o impresionase în călătorie, nu fusese nici farmecul, nici frumuseţea, nici liniştea insulei ei, ci pur şi simplu ouăle de lişiţă care îi amintiseră că aveau să fie în curînd cinsprezece zile de cînd stomacul ei nu avea parte decît de pîine şi apă, iar aceste ouă îi declanşaseră visul, arătîndu—i pe acei bucătari şi toată acea bucătărie fantastică. Stomacului îi era poftă de toate acele bunătăţi şi îşi spunea cuvîntul în felul său, dîndu—i acele viziuni care în realitate erau doar proteste.

De ce nu luase ouăle acelea sau măcar cîteva, că doar erau ale nimănui ! Lişiţa care le ouase era o pasăre sălbatică. Cu siguranţă că neavînd la îndemînă nici cratiţă, nici tigaie, nici ustensile de nici un fel, nu putea să—şi pregătească nimic din mâncărurile ce defilaseră prin faţa ochilor, unele mai apetisante, mai sofisticate ca altele ; dar aici era meritul ouălor care nu au nevoie de pregătiri savante : un chibrit pentru a da foc unei grămăjoare de lemne uscate adunate de prin crîng, iar sub cenuşă i—ar fi fost uşor să le coacă aşa cum dorea, moi, tari, pînă cînd şi—ar fi putut permite să—şi cumpere o cratiţă sau o farfurie. Dacă nu s—ar fi asemănat cu festinul pe care îl inventase visul ei, cel puţin ar fi fost un regal care ar fi meritat.

Nu odată în timpul lucrului acest „de ce" îi revenea în minte şi dacă nu avu caracterul unei obsesii la fel ca şi visul, fu totuşi, destul de apăsător, pentru că la plecare se hotărî să ia o cutie de chibrituri şi sare de un bănuţ, apoi odată făcute aceste cumpărături, se întoarse în fugă la văgăuna ei.

Reţinuse prea bine locul cuibului ca să nu—l descopere imediat, dar în seara aceea mama nu mai era acolo, numai că, venise la un moment oarecare al zilei, fiindcă acum, în loc de zece ouă, erau unsprezece, ceea ce dovedea că nu terminase de ouat şi nu clocea încă.

Avea noroc, mai întîi că ouăle erau proaspete şi apoi, pentru că luînd cinci sau şase din ele, lişiţa, care nu ştia să numere, nu—şi va da seama de nimic.

Altădată, Perrine nu ar fi avut astfel de scrupule şi ar fi golit de tot cuibul, fără nici o grijă, dar amărăciunile pe care le încercase, născuseră în ea o compasiune tandră pentru necazurile celorlalţi, aşa după cum dragostea ei pentru Palikare îi inspirase pentru toate dobitoacele o simpatie pe care nu o cunoscuse în copilărie. Oare această lişiţă nu—i era tovarăşă ? Sau mai degrabă, continuîndu—şi jocul, o supusă ? Dacă regii au dreptul să—şi exploateze supuşii şi să dispună de viaţa lor, trebuie însă să—i şi protejeze.

Cînd pusese la cale această vînătoare, în acelaşi timp se gîndise şi la felul cum le va pregăti ; bineînţeles că nu o va face în foişor, căci cea mai mică dîră de fum care s—ar înălţa, ar putea să dea de bănuit celor care o vor vedea, ci pur şi simplu într—o carieră din crîng, unde poposeau nomazii care traversau satul şi unde, prin urmare, nici focul, nici fumul, nu trebuia să atragă atenţia cuiva. Repede adună un braţ de vreascuri şi în curînd avu un jar în cenuşa căruia a copt unul din ouă, în timp ce, între două cremene curate şi bine şlefuite, rîşnea un vîrf de sare, ca să se facă mai fină. în realitate îi lipsea un păhăruţ de ouă, dar acesta era un obiect de nelipsit doar celor care sînt învăţaţi cu prea multe. îi ţinu locul însă o găurice făcută în bucata de pîine. Şi în curînd avu posibilitatea de a înmuia o felie în oul îndeajuns de copt. La prima înghiţitură i se păru că niciodată nu mîncase ceva mai bun şi îşi spuse că, în cazul acesta, chiar bucătarii din visul ei, dacă existau cu adevărat, nu puteau cu siguranţă să prepare ceva mai bun care să se apropie de acel ou de lişiţă, copt moale în cenuşă.

Mulţumită în ajun numai cu pîinea goală, neînchipuindu—şi că va mai mînca şi altceva timp de mai multe săptămîni, luni chiar, această cină ar fi trebuit să—i satisfacă pofta şi dorinţa stomacului. Totuşi nu

a fost aşa ; nici nu—şi terminase oul că se şi întrebă dacă nu va putea să gătească, în alt fel, pe cele care îi mai rămăseseră, cît şi pe cele care mai avea de gînd să şi le procure prin noi descoperiri. Bine, foarte bine, ouă moi în coajă, dar ce bună ar fi fost şi o supă caldă, legată cu un gălbenuş. Şi această idee a supei îi umblase prin gînd, însoţită însă de regretul viu de a fi obligată să renunţe la ea. Fără îndoială că espadrilele şi cămaşa îi inspiraseră o oarecare încredere. Dar încrederea în ea nu mergea pînă acolo. încît să creadă, demonstrîndu—i că poţi obţine ceva numai perseverînd, că va putea vreodată să—şi facă o oală din pămînt sau din tablă pentru supă, cu atît mai mult o lingură dintr—un metal oarecare, ori şi mai simplu, din lemn, ca să mănînce. Iată cîteva piedici pentru care îşi bătea capul şi, în aşteptarea momentului în care ar fi cîştigat destul ca să—şi procure aceste două ustensile, trebuia, în ceea ce privea supa, să se mulţumească cu aroma pe care o respira cînd trecea prin faţa caselor şi cu zgomotul lingurilor care o însoţeau.

În acest fel gîndea într—o dimineaţă pe cînd se ducea la lucru, cînd, puţin mai înainte de intrarea în sat, la poarta unei case de unde locatarii se mutaseră în ajun, zări o grămadă de paie aruncată în şanţ şi rămăşiţe de toate felurile, iar printre aceste resturi, o cutie de tablă în care fuseseră conserve de carne, de peşte, de legume, de diferite forme, mari, mici, înalte, plate.

Izbind—o strălucirea pe care suprafaţa lor netedă i—o proiecta în faţă, se opri brusc, dar nu avu nici o clipă de ezitare. Cratiţele, farfuriile, lingurile, furculiţele care îi lipseau, tocmai îi săriseră în ochi ; pentru ca setul ei să fie complet, aşa cum şi—l dorea, nu avea decît să folosească acele cutii vechi. Dintr—un salt traversă drumul şi în grabă, alese patru cutii, pe care le luă cu ea şi fugi pentru a le ascunde într—un boschet, sub o grămadă de frunze uscate. La întoarcere, seara, le va găsi tot acolo şi atunci, cu puţină iscusinţă, toate meniurile pe care le inventa, vor putea fi preparate.

Dar le va mai găsi ? întrebarea aceasta o frămîntă toată ziua. Dacă i le—ar lua, degeaba s—ar gîndi la tot felul de combinaţii în timpul lucrului, ca să vadă apoi că se spulberă chiar atunci cînd credea că va putea să le realizeze.

Din fericire nici unul din cei care trecuseră pe acolo nu se strădui să le ia şi, după ce termină—lucrul, se întoarse la tufiş, şi văzu că erau în acelaşi loc unde le ascunsese. După cum nici zgomot nu putea să facă pe insulă, aşa cum nu făcea nici fum, se stabili în carieră, sperînd să găsească acolo uneltele de care avea nevoie, adică pietre din care va face ciocane cu care să bată tabla ; pe cele plate le va folosi drept nicovală, iar pe cele rotunde drept dorn ; altele îi vor servi drept foarfecă pentru a o tăia.

Această muncă îi dădu cea mai mare bătaie de cap şi îi trebuiră nu mai puţin de trei zile ca să modeleze o lingură, numai că, încă nu putea să ştie dacă arătînd—o cuiva, acesta ar, ghici că era o lingură, dar cum era aşa cum o dorise, era de—ajuns şi, pe de altă parte, cum mînca singură, nu avea de ce să se teamă de părerile altora despre obiectele ei de tablă.

Acum, pentru a face supa de care avea o aşa poftă, nu îi mai lipseau decît untul şi măcrişul.

În ceea ce privea untul, va face la fel ca şi cu pîinea şi sarea; neputînd să—l prepare ea însăşi, pentru că nu avea lapte, trebuia să îl cumpere. Dar pentru măcriş, ar economisi ceva bani căutînd în păşunile din jur, unde va găsi nu numai măcriş sălbatic, dar şi morcovi, tarhon, care deşi nu au frumuseţea şi mărimea legumelor cultivate, vor fi încă foarte bune pentru ea.

Şi apoi, nu avea numai ouăle şi legumele din care putea să—şi compună meniul da seară. Acum, că îşi făcuse vase pentru fiert, o lingură de tablă şi o furculiţă din lemn cu care să mănînce, mai avea şi peşti din lac, dacă era destul de îndemînatică să îi prindă. De ce avea nevoie pentru aceasta ? De nişte undiţe, la care va folosi drept momeală viermişorii pe care îi va căuta prin nămol. Din sforicică pe care o cumpărase pentru espadrile îi mai rămăsese un Capăt; nu avea decît să prăpădească un bănuţ pentru a cumpăra cîrlige şi cu părul de cal pe care îl luă de la potcovărie, undiţele erau tocmai bune pentru a pescui cu ele mai multe specii de peşti, dacă nu cei mai frumoşi pe care ii vedea prin apa limpede, trecînd mîndri prin faţa momelii prea simple, cel puţin cîţiva peştişori, mai puţin pretenţioşi şi care pentru ea erau suficient de mari.

CAPITOLUL 22

Foarte ocupată cu aceste munci atît de diverse care îi luau toate serile, mai mult de o săptămînă nu merse să o vadă pe Rosalie; pe de o parte, pentru că avea veşti despre ea de la una din colegele de la vîrtalniţe şi care locuia la tuşa Francoise pe de altă parte,, că se temea să fie văzută de zgripţuroaica de tanti Zenobia, de aceea lăsă să se scurgă atîtea zile. În sfîrşit, într—o seară, se hotărî să nu se întoarcă imediat acasă, unde de altfel nu mai trebuia să—şi pregătească cina compusă dintr—un peşte rece prins şi fript în ajun.

Tocmai bine, Rosalie era singură în curte, aşezată la umbra unui măr. Zărind—o pe Perrine, veni la poartă cu un aer pe jumătate supărat, pe jumătate foarte mulţumit.

—Credeam că nu mai vrei să vii !

—Am fost ocupată.

—Cu ce ?

Perrine nu putea să nu răspundă. îi arătă espadrilele, apoi îi povesti cum îşi lucrase cămaşa.

—Nu puteai să împrumuţi o foarfecă de la oamenii din casă ? zise Rosalie mirată.

Nu este nimeni care să—ţi împrumute foarfecă, acolo unde locuiesc eu.

—Dar toată lumea are foarfeci.

Perrine se întrebă dacă trebuie să mai continue să păstreze secretul instalării sale, dar, gîndindu—se că nu o va putea face decît cu reţineri ce ar supăra—o pe Rosalie, se hotărî să vorbească.

—Nu locuieşte nimeni în casa mea, zise ea zîmbind.

—Nu se poate.

—Este adevărat totuşi şi iată de ce. Neputînd să fac rost nici măcar de o cratiţă pentru a face o supă şi de o lingură ca să mănînc, a trebuit să le fac eu însumi şi te asigur că a fost mult mai greu cu lingura decît cu espadrilele.

—Glumeşti.

—Ba nu, vorbesc serios.

Şi fără să ascundă nimic, îi povesti cum se instalase în foişor, cum trudise la fabricarea ustensilelor, cum vînase ouă, cum pescuise, cum îşi mutase bucătăria în carieră.

De fiecare dată, Rosalie scotea exclamaţii de bucurie, ca şi cum asculta o poveste de—a dreptul extraordinară.

—Ce bine trebuie să te simţi ! strigă ea cînd Perrine îi povesti cum făcuse prima supă de măcriş.

—Cînd îmi reuşeşte, da, dar cînd nu merge... !

Am muncit trei zile la lingură, nu puteam să o scobesc şi am stricat două bucăţi de tablă. Nu—mi mai rămînea decît una. Gîndeşte—te numai cîte lovituri mi—am dat peste degete.

—Mă gîndesc la supa ta.

—Adevărul este că era bună.

—Te cred.

—Pentru mine, care nu mănînc prea des ceva cald, eu atît mai mult.

—Ba eu mănînc în fiecare zi, dar nu este acelaşi lucru ; ce ciudat să găseşti pe cîmp măcriş şi morcovi şi tarhon !...

—Ba chiar şi creson, arpagic, salată sălbatică, păstîrnac, napi, clopoţei, sfeclă roşie şi alte plante bune de mîncat.

—Trebuie să le şti.

—Tata m—a învăţat să le recunosc.

Rosalie păstră tăcere pentru o clipă, reflectînd, apoi se hotărî:

—Vrei să merg şi eu să văd ?

—Cu plăcere, dacă îmi promiţi că nu spui nimănui unde locuiesc.

—Îţi promit.

—Atunci, cînd vrei să vii ?

—Duminică, mă duc la mătuşa din Saint—Pipoy; cînd mă întorc, pot să trec pe la tine.

La rîndul ei, Perrine şovăi un moment, apoi cu un ton curtenitor îi zise:

—Fă mai bine şi ia masa cu mine.

Ca o adevărată ţărancă ce era, Rosalie se pierdu în răspunsuri ceremonioase, fără să spună nici da, nici ba ; dar era uşor de observat că dorea sincer să accepte.

Perrine insistă.

—Zău că îmi.face plăcere, sînt atît de singură !

—Da, este adevărat.

—Atunci, ne—am înţeles ; dar adu—ţi şi lingură, că n—o să am timp şi nici tablă ca să o fac şi pe a doua,

—Să aduc şi pîine, nu—i aşa ?

—Te rog. Te voi aştepta la carieră: o să fiu ocupată cu bucătăria.

Perrine fusese sinceră cînd îi spusese că—i face plăcere să o invite şi se bucură dinainte:'o musafiră de tratat, un meniu de alcătuit, provizii de găsit, ce preocupare ! Iar importanţa acesteia o copleşea. Cine ar fi crezut acum cîteva zile că va putea invita o prietenă la masă ?

Ceea ce era mai greu, era vînătoarea şi pescuitul, căci dacă nu dădea de ouă şi nu pescuia nimic, cina s—ar fi redus la o supă de măcriş, ceea ce într—adevăr ar fi fost prea puţin. Încă de vineri seara merse prin văgăunile vecine, unde avu norocul să descopere cuibul unei găini de apă; este adevărat că ouăle ei sînt mult mai mici decît ale unei lişiţe, dar nu avea dreptul să fie prea pretenţioasă. Dealtfel, cu pescuitul a mers mai bine reuşind să prindă cu undiţa, avînd drept momeală un viermişor roşu — un biban — fiind de ajuns pentru ea şi Rosalie. Vru să aibă la masă şi un desert, pe care i—l oferi un agriş crescut pe un lăstar de salcie, se putea ca agrişele să nu fie prea coapte, dar acesta era una din calităţile acestui fruct, de a putea fi mîncat şi verde.

Cînd, la sfîrşitul după amiezii Rosalie ajunse la carieră, o găsi pe Perrine aşezată în faţa focului pe care fierbea supa.

—Te—am aşteptat că să bat gălbenuşul la supă, zise Perrine; mestecă tu în timp ce torn eu încet zeama; pîinea este tăiată.

Cu toate că Rosalie se gătise pentru această cină, nu zise nu şi se grăbi la munca aceasta, care era un joc, încă din cele mai nostime.

În curînd supa fu gata şi nu mai rămase decît să fie dusă pe insulă, ceea ce făcu Perrine.

Pentru a o primi pe prietena ei care încă mai ţinea mîna pe eşarfă, puse din nou scîndura ce servea drept pod.

—Eu intru și ies cu prăjina, zise ea, dar nu ar fi fost uşor pentru tine, din cauza mîinii.

Prin uşa deschisă, Rosalie zări aşezate în cele patru colţuri, jerbe din diferite flori, una de papură, alta de nuferi, una de stînjenei de baltă galbeni, alta din mărul lupului cu clopoţei albaştri, iar pe jos, aşternură masa. Scoase o exclamaţie care o răsplăti pe Perrine pentru tot ce făcuse.

—Cît este de frumos !

Pe un pat de ferigă proaspătă, două frunze mari de măcriş erau aşezate în faţă drept farfurii, iar pe o frunză, mai mare, aşa cum se cuvenea— pentru un platou, se găsea bibanul garnisit cu creson; mai era o frunză, dar mai mică, care servea drept solniţă, aşa după cum mai era o alta ce înlocuia o compotieră pentru agrişe; între fiecare „farfurie"era cîte o floare de nufăr care pe verdeaţa aceea proaspătă, era de un alb strălucitor.

—Dacă vrei să iei loc, zise Perrine întinzîndu—i mîna.

Şi după ce se aşezară una în faţa celeilalte, începu cina.

—Ce rău mi—ar fi părut dacă nu veneam, zise Rosalie, vorbind cu gura plină ; este atît de frumos şi bine.

—De ce să nu fi venit ?

—Pentru că voiau să mă trimită la Picquigny din cauza domnului Bendit care este bolnav.

—Dar ce are domnul Bendit ?

—Febră tifoidă ; este foarte bolnav, drept dovadă că de ieri nu mai ştie ce vorbeşte şi nu mai recunoaşte pe nimeni ; iată de ce, chiar de ieri am vrut să te caut.

—Pe mine ? ce să fac ?

—Ah ! mi—a venit şi mie o idee.

—Dacă pot să fac ceva pentru domnul Bendit, sînt gata să o fac ; a fost bun cu mine ; dar ce poate o amărîtă ca mine ? Nu înţeleg.

—Mai dă—mi puţin peşte cu creson şi o să—ţi explic. Ştii doar că domnul Bendit este funcţionarul

însărcinat cu corespondenţa străină, el traduce scrisorile englezeşti şi nemţeşti. Acum că nu mai ştie de el, nu mai poate să traducă. Vroiau să cheme un alt funcţionar ca să—l înlocuiască şi cum acesta ar fi putut să îi ia locul, chiar atunci cînd domnul Bendit s—ar fi vindecat, domnul Fabry şi domnul Mombleux şi—au propus ei această sarcină, pentru ca acesta să aibă în continuare unde munci, mai tîrziu. Numai că ieri, domnul Fabry a fost trimis în Scoţia, iar domnul Mombleux a rămas în încurcătură, fiindcă, dacă citeşte destul de bine germana şi .dacă poate să facă traduceri din engleză cu ajutorul domnului Fabry care a stat mai mulţi ani în Anglia, cînd este singur, nu mai merge la fel de bine mai ales cînd este vorba de scrisori în engleză al cărui scris trebuie să—l ghiceşti. Explica acest lucru la masă, cînd tocmai îl serveam şi spunea că îi este frică să nu fie obligat să renunţe la a—l înlocui pe domnul Bendit. Atunci mi—a venit ideea de a—i spune că tu vorbeşti engleza la fel ca şi franceza...
—Vorbeam franceza cu tata, engleza cu mama, iar atunci cînd stăteam de vorbă toţi trei, foloseam cînd o limbă, cînd alta, la întîmplare, fără să bag de seamă.
—Totuşi nu am îndrăznit, dar acum pot să—i spun ?
—Bineînţeles, dacă eşti sigură că poate să aibă nevoie de o biată fată ca mine.
—Nu este vorba aici că eşti o fată amărîtă sau o domnişoară, ci dacă şti să vorbeşti englezeşte.
—De vorbit, vorbesc, dar să traduc o scrisoare de afaceri, este altceva.
—Nu cu domnul Mombleux care ştie afacerile.
—Poate. Atunci, dacă este aşa, spune—i domnului Mombleux că aş fi bucuroasă să fac ceva pentru domnul Bendit.
—O să—i spun.

Bibanul în ciuda mărimii sale, fusese devorat, cresonul dispăruse de asemenea. Ajunseră la desert. Perrine se sculă şi puse în locul frunzelor pe care servise peştele frunze de nufăr lucioase în formă de cupă, cu vinişoare, ca şi cum ar fi fost cel mai frumos email, apoi îi oferi agrişele.
—Serveşte cîteva fructe din grădina mea, zise ea rîzînd, ca şi cum s—ar fi jucat cu păpuşa.
—Unde ţi—este grădina ?
—Deasupra capetelor noastre, printre crengile uneia dintre sălciile ce susţin casa, a crescut un agriş.
—Ştii că nu vei putea rămîne aici mult timp ?
—Pînă la iarnă, cred.
—Pînă la iarnă ? Dar vînătoarea păsărilor de baltă care va începe în curînd ? Atunci foişorul va fi în mod sigur căutat.
—Ah ! doamne.

Ziua, care începuse atît de bine, se sfîrşi cu această ameninţare teribilă, iar noaptea aceea a fost cu siguranţă, cea mai urîtă,pe care Perrine a petrecut—o pe insulă, de cînd se instalase acolo.

Unde se va duce ? Şi cu toate ustensilele ei pentru care se zbătuse atîta să şi le adune, ce va face?

CAPITOLUL 23

Dacă Rosalie nu i—ar fi vorbit decît de apropiata deschidere a sezonului de vînătoare în mlaştină, Perrine ar fi fost lovită de această veste plină de ameninţări în ceea ce o privea, dar ceea ce îi spusese despre boala lui Bendit şi despre traducerile lui Mombleux. îi distrăgea atenţia de la aceasta.

Da, insula ei era încîntătoare şi ar fi fost o.adevărată tragedie să o părăsească ; dar, nedezlipindu—se deloc de acolo, nu se va apropia nicicînd de scopul fixat de mama sa şi pe care trebuia să îl urmeze. în timp ce, dacă tot se ivea ocazia de a fi folositoare lui Bendit şi lui Mombleux, îşi crea astfel relaţii care îi vor întredeschide poate porţile prin care va putea să treacă mai tîrziu. Iată un argument ce trebuia să fie mai presus decît celelalte, chiar şî mîhnirea de a fi deposedată de regatul său. Doar nu pentru a juca acest joc, oricît de amuzant ar fi fost, pentru a descoperi cuiburi, a pescui, a culege flori, a asculta cîntările păsărelelor, a oferi o gustare, îndurase chinurile şi mizeria dureroasei sale călătorii.

Luni, aşa cum stabilise.cu Rosalie, trecu în pauza de prînz prin faţa casei tuşei Francois, pentru a se pune la dispoziţia Iui Mombleux, dacă acesta avea nevoie de ea, dar Rosalie veni şi îi spuse că, deoarece lunea ajungeau scrisorile din Anglia, în dimineaţa aceea nu erau traduceri, poate a doua zi.

Perrine, întoarsă acum la atelier, îşi reluă lucrul, cînd la cîteva minute după ora două, Popic o apucă de umăr în trecere.
—Du—te repede la birou.
—Ce să fac acolo ?
—Ce mă priveşte pe mine ? Mi—a spus să te trimit la birou. Du—te !
Nu întrebă nimic mai mult, mai întîi pentru că era în zadar să—l descoase pe Popic, apoi pentru că bănuia ce vroiau de la ea ; totuşi, nu înţelegea foarte bine de ce, dacă era vorba să lucreze cu Mombleux la vreo traducere dificilă fusese chemată la birou, unde toată lumea ar fi putut să o vadă şi, prin urmare, să afle că acesta avea nevoie de ea.
De sus de pe scară, Talouel, care o văzu venind o strigă :
—Vino aici.
Urcă repede treptele.
—Tu eşti cea care vorbeşti engleza ? întrebă el. Răspunde—mi fără să minţi.
—Mama mea era englezoaică,
—Şi franceza ? Nu ai accent.
—Tata era francez.
—Vorbeşti care va să zică două limbi ?
—Da, domnule.
—Bine, vei merge la Saint—Pipoy, unde domnul Vulfran are nevoie de tine.
Auzind acel nume, lăsă să i se vadă surpriza pe chip, ceea ce îl supără pe director..
—Ce, eşti proastă ?
Avusese deja vreme să—şi revină şi să găsească un răspuns pentru a explica mirarea.
—Nu ştiu unde este Saint—Pipoy.
—O să te ducă cu trăsura, nu te vei rătăci, astfel.
—De sus, acesta strigă :
—Guillaume !
Trăsura domnului Vulfran pe care o văzuse oprită la umbră, lîngă birouri, se apropie :
—Uite—o pe fată, zise Talouel, poţi să o conduci la domnul Vulfran şi cît mai repede. Ne—am înţeles ?
Perrine coborîse deja scara şi voia să se urce alături de Guillaume,. dar acesta o opri, arătîndu—i cu mîna.
—Nu aici, zise el, în spate.
Într—adevăr, în spate se găsea un scăunel pentru o singură persoană, se urcă şi trăsura porni în galop.
După ce ieşiră din sat, Guillaume, fără să încetinească viteza, se întoarse spre Perrine.
—Este adevărat că ştii engleza ? întrebă eL
—Da.
—Stăpînul o să se bucure.
Ea prinse curaj şi mai puse o întrebare.
—Cum aşa ?
—Da, pentru că este cu doi mecanici englezi care tocmai au venit să instaleze o maşină şi nu se pot face înţeleşi. L—a luat cu el pe domnul Mombleux care vorbeşte, englezeşte, aşa zice el, dar engleza domnului Mombleaux nu este cea a mecanicilor, aşa încît se ceartă fără să se înţeleagă unul pe altul, iar patronul este furios ; să mori de rîs nu alta. Pînă la urmă, domnul Mombleux nemai—putînd şi sperînd să—l liniştească pe stăpîn, i—a spus că este o fată la canete pe nume Aurelie, care vorbeşte engleza, iar patronul m—a trimis să te iau.
Urmă un minut de tăcere, apoi din nou se întoarse către ea.
—Dar să şti, dacă vorbeşti englezeşte la fel ca domnul Mombleaux, ai face mai bine să cobori imediat.
Îşi luă un aer dispreţuitor.
—Să opresc ?
—Puteţi merge mai departe.
—Ce ţi—am spus, este numai spre binele tău.
—Mulţumesc.
—Totuşi, în ciuda fermităţii răspunsului său, încerca o teamă ce îi ştrangula inima, căci fiind sigură pe

engleza ei, nu ştia care era cea a mecanicilor acelora. Bănuia că fiecare meserie îşi are limba ei, sau cel puţin îşi are cuvintele sale tehnice, iar ea nu vorbise niciodată limba mecanicii. Dacă nu va înţelege; dacă va şovăi, domnul Vulfran nu se va înfuria aşa cum o făcuse şi din cauza domnului Mombleaux ?

Se apropia deja de fabricile din Saint—Pipoy, ale cărei coşuri fumegînde se zăreau deasupra vîrfurilor plopilor. Ştia că la Saint—Pipoy era o filatură şi o ţesătorie, ca şi la Maraucourt. Aici se făceau corzi şi sfori, numai că, şi de o ştia şi de nu, ceea ce avea de auzit şi de s,pus, o neliniştea.

Cînd putu, la cotul drumului, să cuprindă cu privirea ansamblul clădirilor risipite prin cîmpii, avu impresia că, deşi nu erau atît de importante[1] ca cele din Maraucourt, erau totuşi considerabile, dar deja trăsura trecuse de poartă şi aproape imediat se opri în faţa birourilor.

—Vino cu mine, zise Guillaume.

O conduse într—o cameră unde se găsea domnul Vulfran, avîndu—l alături pe directorul din Saint—Pipoy, cu care vorbea.

—Uitaţi—o pe fată, zise Guillaume, cu pălăria în mînă.

—Bine, lasă—ne acum.

Fără să se adreseze Perrinei, domnul Vulfran făcu semn directorului să se aplece spre el şi îi vorbi cu voce joasă ; directorul îi răspunse în acelaşi fel ; dar Perrine avea auzul fin şi înţelese mai degrabă decît auzi, că domnul Vulfran întreba cine era, iar directorul răspundea : „O fată de vreo doisprezece, treisprezece ani, care nu pare proastă deloc".

—Apropie—te copilul meu, zise domnul Vulfran, cu un ton pe care—l mai auzise atunci cînd vorbise cu Rosalie şi chiar nu semăna cîtuşi de puţin cu cel pe care îl avea faţă de funcţionarii săi.

Prinse curaj şi putu să înfrunte emoţia care o tulbura,

—Cum te cheamă ? întrebă domnul Vulfran.

— Aurelie.

—Cine sînt părinţii tăi ?

—I—am pierdut.

—De cînd lucrezi la mine ?

—De trei săptămîni.

—De unde eşti ?

—Vin de la Paris.

—Vorbeşti englezeşte ?

—Mama era englezoaică.

—Atunci ştii engleza ?

—Ştiu engleza vorbită şi o înţeleg, dar...

—Nu există dar, ştii sau nu ?

—Nu o ştiu pe cea a diverselor meserii, unde se folosesc cuvinte pe care nu le cunosc.

—Vezi, Benoist, ceea ce. spune micuţa, este adevărat, zise domnul Vulfran, adresîndu—se directorului.

—Vă asigur că nu pare neghioabă deloc.

Se ridică şi sprijinindu—se de un baston. Îl luă pe director de braţ.

—Urmează—ne, copilul meu. De obicei, ochii Perrinei ştiau să vadă şi să reţină, ceea ce întîlneau, dar pe traseul pe care îl făcu în spatele domnului Vulfran îşi puse întrebarea : Ce avea să se întîmple în urma. întîlnirii cu mecanicii englezi ?

Sosind în faţa unei clădiri mari, noi, construită din cărămidă albă şi albastră lucioasă, îl zări pe Mombleaux care se plimba în lung şi în lat, cu un aer plictisit şi i se păru că se uită urît la ea.

După ce au intrat, urcară la primul etaj, unde, în mijlocul unei săli mari, pe podea erau nişte lăzi din lemn alb, pe care erau zugrăvite în diferite culori numele „Matter" şi „Platte" ; „Manchester" şi care se repetau peste tot; pe una din aceste lăzi se. aşezară mecanicii englezi, iar Perrine observă că cel puţin după îmbrăcăminte păreau a fi gentlemeni : haine de postav, ac de argint la cravată, aceasta dîndu—i speranţa că va putea să—i înţeleagă mai bine, decît dacă ar fi fost muncitori neciopliţi. La sosirea domnului Vulfran se ridicară în picioare ; atunci acesta se întoarse spre Perrine,

—Spune—le că vorbeşti engleza şi că pot să discute cu tine.

Făcu ceea ce i se porunci şi de la primele cuvinte, avu satisfacţia de a vedea chipurile încruntate ale muncitorilor, luminîndu—se ; este adevărat că nu era decît o frază din vorbirea curentă, dar zîmbetul

schiţat de ei era de bun augur.

—Au înţeles perfect, zise directorul.

—Atunci, acum, zise domnul Vulfran, întreabă—i de ce vin cu opt zile înainte de data fixată pentru sosirea lor; aceasta face ca inginerul care trebuia să—i conducă şi care vorbeşte şi engleza, să fie absent.

Traduse această frază fidel şi imediat unul dintre, ei, răspunse.

—Zic că dacă tot au terminat de montat nişte maşini la Cambrai, mai repede decît sperau, au venit aici direct, în loc să se mai ducă în Anglia.

—La Cambrai ? la cine au montat maşinile acelea ? întrebă domnul Vulfran.

—La domnii Aveline, fraţii.

—Ce fel de maşini ?

Puse întrebarea, primii răspunsul în engleză, dar Perrine şovăi.

—De ce eziţi ? întrebă domnul Vulfran, cu un ton neliniştit.

—Pentru că este un cuvînt tehnic pe care nu îl cunosc.

—Şi cuvîntul din engleză,

—*Hydraulic mangle.*

—Bine.

Repetă cuvîntul din engleză/dar cu un totul alt accent decît muncitorii, ceea ce explica de ce nu—i înţelesese atunci cînd îl pronunţaseră, apoi adresîndu—se directorului :

—Vezi bine că Aveline ne—au luat—o înainte, nu mai avem timp de pierdut. îi voi telegrafia lui Fabry să vină înapoi cît de repede, dar aşteptîndu—l, trebuie să—i punem pe oamenii aceştia la treabă. întreabă—i, micuţo, de ce stau cu braţele încrucişate ?

Traduse întrebarea, la care cel ce părea a fi şeful dădu un răspuns lung.

—Ei bine ? întrebă domnul Vulfran.

—Spun lucruri foarte grele pentru mine.

—Încearcă totuşi să mi le explici.

Spun că podeaua nu este îndeajuns de solidă ca să ţină maşina care cîntăreşte o sută douăzeci de mii de livre...

Se întrerupse pentru a—i mai întreba odată în engleză.

—*One hundred and twenty ?*

—Yes.

—Ei bine, o sută douăzeci de mii de livre, iar această greutate ar crăpa podeaua în timpul funcţionării maşinii.

—Bîrnele au şaizeci de centimetri înălţime. Transmise obiecţia, ascultă răspunsul muncitorilor şl continuă :

—Spun că au verificat orizontalitatea podelei şi că s—a îndoit. Vor să facă din nou calculul rezistenţei şi să se pună grinzi sub podea.

—Calculul îl va face Fabry la întoarcere ; grinzile se vor pune imediat. Spune—le asta. Să se apuce de lucru fără să mai piardă o clipă. Le vor fi puşi la dispoziţie toţi muncitorii de care pot avea nevoie : dulgheri, zidari. Nu au decît să ceară, adresîndu—se ţie, care vei sta pe lîngă ei, iar tu vei transmite cererile lor domnului Benoist.

Traduse aceste instrucţiuni muncitorilor, care părură a fi mulţumiţi cînd le spuse că ea va fi interpreta.

—Vei rămîne aici deci, continuă domnul Vulfran ; ţi se va da o fişă pentru hrană şi cazarea la han, unde nu vei avea nimic de plătit. Dacă sîntem mulţumiţi de tine, vei primi o gratificaţie cînd se va întoarce domnul Fabry.

CAPITOLUL 24

Să fie interpretă era mai bine decît să împingă vagoneţi. În această calitate, cînd s—a sfîrşit ziua de lucru, i—a condus pe muncitori la hanul din sat, unde a închiriat cîte o cameră pentru ei, alta pentru ea, dar nu o cămăruţă murdară, ci o cameră în care fiecare să se simtă ca acasă. Cum aceştia nu înţelegeau şi

nici nu ştiau vreo boabă franţuzeşte, doriră ca ea să mănînce cu ei, ceea ce le permise să comande o cină care ar fi săturat zece picarzi şi care, prin abundenţa cărnii nu semăna cu nimic festinului atît de îmbelşugat pe care, în ajun, Perrine îl oferise Rosaliei.

În noaptea aceea se culcă într—un pat adevărat şi se înveli cu cearceafuri adevărate, totuşi somnul veni greu, foarte greu ; mai mult, atunci cînd sfîrşi prin a închide pleoapele, fu atît de agitată, încît se trezi de o sută de ori. Se străduia să se liniştească spunîndu—şi că trebuia să urmărească mersul evenimentelor fără să caute să ghicească dacă. vor fi fericite sau nefericite ; că acesta era singurul lucru rezonabil ; că nu putea să se frămînte atunci cînd lucrurile păreau să ia o întorsătură atît de favorabilă; în sfîrşit, că trebuia să aştepte. Dar cele mai frumoase discursuri dacă se adresează ţie însuţi, nu au niciodată darul de a te adormi, ba chiar cu cît sînt mai frumoase, cu atît au şansa de a te ţine treaz.

A doua zi dimineaţa, cînd se auzi sirena fabricii, merse şi bătu la uşa celor doi englezi, ca să îi anunţe că venise ora să se scoale, dar aceştia nu ascultau nici de sirenă nici de clopoţel, cel puţin pe continent şi abia după o toaletă pe care picarzii nu o cunosc, după ce au înghiţit mai multe ceşti de ceai şi copioase felii de pîine prăjită unse cu unt, se duseră la lucru urmaţi de Perrine care îi aşteptase discret în faţa uşii, întrebîndu—se dacă vor termina vreodată şi dacă domnul Vulfran nu va fi la fabrică înaintea lor.

Abia după amiază, acesta veni însoţit de unul din nepoţii săi, cel mai tînăr, domnul Casimir, căci neputînd vedea cu ochii săi, avea nevoie să vadă altcineva pentru el.

Casimir aruncă o privire dispreţuitoare asupra celor ce montau maşinile, care, pe drept cuvînt nu erau decît în faza de pregătire.

—Tot ce se poate ca băieţii aceştia sa nu facă mare lucru pînă cînd nu se va întoarce Fabry, zise el; în rest nu—i nimic de mirare cu supraveghetorul pe care li l—ai dat.

Pronunţă aceste ultime cuvinte cu un ton sec şi dispreţuitor, dar domnul Vulfran, în loc să se asocieze acestei glume, o luă drept una proastă.

—Dacă ai fi fost în stare să faci tu acest lucru, nu aş fi fost obligat să o iau pe micuţa aceasta de la vîrtelniţe.

Perrine îl văzu încordîndu—se furios sub lovitura dată de această observaţie făcută cvi o voce severă, dar Casimir nu se abţinu să răspundă aproape cu uşurinţă.

—Este sigur că dacă aş fi prevăzut că într—o zi voi fi obligat să plec de la administraţie pentru industrie, aş fi învăţat engleza în loc de germană.

—Nu este niciodată prea tîrziu ca să înveţi, replică domnul Vulfran, în aşa fel încît să pună capăt acestei discuţii, unde de fiecare parte se spuseseră cuvinte tari.

Perrine se făcu mică, fără să îndrăznească să se mişte, dar Casimir nu—şi întoarse privirile spre ea şi aproape îndată ieşi dîndu—i braţul unchiului său. Atunci fu liberă să—şi urmărească gîndurile. Domnul Vulfran era într—adevăr aspru cu nepotul său, dar şi nepotul era arogant, necioplit şi dezgustător. Dacă aveau afecţiune unul pentru altul, negreşit că nu lăsau să se vadă. De ce ? De ce tânărul nu era tandru cu bătrînul copleşit de durere şi de boală ? De ce bătrînul era atît de sever cu unul din cei ce îi înlocuiau fiul?

Pe cînd îşi punea aceste întrebări; domnul Vulfran intră din nou în atelier, însoţit de data aceasta de director, care, ajutîndu—l să se aşeze pe o ladă de ambalaj, îi explică unde ajunseseră muncitorii cu lucrul.

După un anumit timp, îl auzi pe director strigînd—o de două ori.

—Aurelie ! Aurelie !

Dar, ea nu se clintea, uitînd că Aurelie era numele ei de împrumut.

Strigă şi a treia oară :

—Aurelie !

Atunci, tresărind, fugi spre el.

—Eşti surdă ? întrebă Benoist.

—Nu domnule, îi urmăream pe montatori.

—Poţi pleca, zise domnul Vulfran directorului..

Apoi, cînd acesta plecă, i se adresă Perrinei care rămase în picioare în faţa lui :

—Ştii să citeşti, copilul meu ?

—Da domnule.

—În engleză ?

—Ca şi în franceză ; şi una şi alta, mi—e totuna.

—Dar citind în engleză, ştii să traduci în franceză ?
—Cînd nu sînt fraze prea frumoase, da, domnule.
—Articolele dintr—un ziar ?
—Nu am încercat niciodată, pentru că dacă citeam un ziar în engleză, nu aveam nevoie să mi—l traduc mie însumi, fiindcă înţeleg ce vrea să spună.
—Dacă înţelegi, poţi să traduci ? '
—Cred că da, domnule, totuşi nu sînt prea sigură.
—Ei bine, hai să încercăm. În timpul cît lucrează montatorii, dar după ce îi anunţi că rămîi la dispoziţia lor şi că pot să te cheme dacă au nevoie de tine, vei încerca să—mi traduci din acest ziar articolele pe care ţi le voi indica. Du—te şi le spune şi vino să te aşezi alături de mine.

După ce—şi făcu datoria, se aşeză la o distanţă respectoasă de domnul Vulfran, acesta îi întinse ziarul: „Dundee News".
—Ce trebuie să citesc ? întrebă ea desfăcîndu—l.
—Caută foaia comercială.

Se pierdu în coloanele lungi şi negre care se succedau nedesluşit, temătoare, întrebîndu—se cum o va scoate la capăt cu această muncă nouă pentru ea şi, dacă domnul Vulfran nu se va plictisi de încetineala ei, sau se va supăra din cauza neîndemînării ei.

Dar în loc să o repeadă, o linişti, căci cu fineţea urechii atît de subtilă la orbi, îi ghici emoţia după tremurul hîrtiei.
—Nu te grăbi, aveni timp destul ; de altfel, poate nu ai citit niciodată un ziar comercial.
—Este adevărat, domnule.

Îşi căută cercetările şi deodată scoase un ţipăt scurt.
—Ai găsit ?
—Aşa cred.
—Acum caută rubrica „Linen, hemp, jute, saks, twim."
—Dar, domnule, dumneavoastră ştiţi engleza ? strigă ea fără să—şi dea seama.

După ce o găsi, începu traducerea, care fu însă de o încetineală disperată pentru ea, cu şovăieli, cu bîibîieli, tot, din păcate.
—Cinci sau şase cuvinte legate de meseria mea, asta—i care făceau să vorbească transpiraţia de pe mîinile ei, cu toate că din cînd în cînd domnul Vulfran o încuraja.
—E de ajuns, am înţeles, mergi mai departe.

Şi o luă din nou de la capăt, ridicînd glasul atunci cînd mecanicii ameninţau să o acopere cu loviturile de ciocan.

În sfîrşit, termină.
—Acum, vezi dacă sînt veşti din Calcutta.
—Ea căută.
—Da, iată : „De la corespondentul nostru special",
—Asta era, citeşte.
—„Veştile pe care le primim de la Dakka.„ Pronunţă acest nume cu un tremur al vocii, care nu îi scăpă domnului Vulfran.
—De ce tremuri ? întrebă el.
—Nu ştiu dacă am tremurat, fără îndoială că emoţia este de vină.
—Ţi—am spus să nu te tulburi, ceea ce redai este mai mult decît mă aşteptam.
—Citi traducerea corespondenţei de la Dakka, în care era vorba despre recolta de iută de pe malurile Brahmaputrei, apoi după ce termină, îi spuse să caute la „veşti de pe mare" dacă găsea o depeşă de pe Sfînta Elena.
—Saint Helena este cuvîntul englezesc, zise el. începu din nou să coboare şi să urce pe coloanele negre ; în sfîrşit, numele de Saint Helena îi sări în ochi.
—Trecut pe 23 vasul englez „Alma" de la Calcutta spre Dundee ; pe 24, vasul norvegian „Grundlowen" de la Naraingaud spre Boulogne.

Păru satisfăcut.
—Foarte bine, zise el, sînt mulţumit de tine.
Ar fi vrut să îi răspundă, dar de teamă ca vocea să nu—i trădeze bucuria, păstră tăcerea. El continuă :

—Văd că, aşteptînd ca bietul Bendit să se facă bine, mă voi putea servi de tine.

După ce s—a interesat de ceea ce făcuseră montatorii şi după ce le—a repetat recomandările de a se grăbi atît cît vor putea, îi zise Perrinei să îl conducă la biroul directorului.

—Să vă dau mîna ? întrebă ea timid.

—Bineînţeles, copilul meu, cum mă vei conduce altfel ?

Atrage—mi de asemenea atenţia cînd vom da de vreun obstacol pe drum, mai ales să nu fi cu capul în nori.

—Oh ! vă asigur domnule, că puteţi avea încredere în mine !

—Vezi bine că am.

—Respectuos îi luă mîna stîngă, în timp ce cu dreapta îşi ţinea bastonul cu care pipăia aerul din faţa lui.

Abia ieşiră din atelier, că în faţa lor se desfăşură drumul de cale ferată cu şinele ieşite în afară şi crezu că trebuie să îl avertizeze.

—Pentru aceasta este inutil, zise el, am în minte şi în picioare terenul tuturor fabricilor mele, dar ceea ce nu ştiu, sînt obstacolele neprevăzute pe care le—am putea întîlni, pe acelea trebuie să mi le semnalizezi sau să mă faci să le evit.

Nu numai amplasarea acestor fabrici o avea în cap, dar şi personalul. Cînd trecea prin curte, muncitorii îl salutau, nu doar descoperindu—se ca şi cum l—ar fi văzut, dar chiar rostindu—i numele :

—Bună ziua domnule Vulfran.

Şi celor mai mulţi cel puţin celor mai vechi, le răspundea în acelaşi fel :

”Bună ziua, Jacques" sau „bună ziua, Pascal" fără ca urechea să le fi uitat glasul. Cînd nu era prea sigur pe memoria sa, ceea ce era lucru rar, căci îi cunoştea aproape pe toţi, se oprea :

—Nu eşti tu ? zicea el numindu—l.

Dacă se întîmpla să se înşele, explica de ce.

Mergînd atît de încet, drumul de la atelier şi pînă la birou fu lung ; după ce îl conduse la fotoliu, îi dădu drumul să plece.

—Pe mîine, zise el.

CAPITOLUL 25

Într—adevăr, a doua zi, la aceeaşi oră ca şi în ajun, domnul Vulfran intră în atelier, însoţit de director, dar Perrine nu putu să alerge înaintea lui aşa cum ar fi vrut, căci în momentul acela era ocupată să transmită instrucţiunile şefului montator şi muncitorilor pe care îi adunase la un loc : zidari, dulgheri, fierari, mecanici, şi clar, fără să ezite, fără să mai repete, traduse fiecăruia indicaţiile ce—i erau date, iar în acelaşi timp, repeta şefului montator întrebările sau obiecţiile pe care muncitorii francezi i le adresau.

Încet, domnul Vulfran se apropiase şi cum ceilalţi tăcuseră, făcu semn cu bastonul să continue ca şi cum nu ar fi fost acolo.

Şi, în timp ce Perrine, ascultătoare, se conformase acestui ordin, se aplecă spre director.

—Ştiai că micuţa aceasta ar fi un inginer excelent ? zise el cu jumătate de glas, dar nu destul de încet totuşi ca Perrine să nu—l audă.

—Sigur, este uimitoare în decizii.

—Şi chiar în multe alte lucruri încă, aşa cred ; mi—a tradus ieri „Dundee News" mai inteligent decît Bendiţ şi era pentru prima oară că citea foaia comercială a unui ziar.

—I se cunosc părinţii ?

—Poate Talouel să ştie, eu nu.

—În orice caz, pare a fi într—o stare de mizerie demnă de milă.

—I—am dat cinci franci pentru hrană şi locuinţă.

—Este vorba despre ţinuta ei : vesta este din dantelă ; n—am văzut niciodată vreo fustă asemănătoare cu a ei, decît poate la ţigănci ; cu siguranţă că ea şi—a făcut espadrilele cu care este încălţată.

—Dar fizionomia, cum este, Benoist ?

— Inteligentă, foarte inteligentă.

—Vicioasă ?
—Nu, deloc, cinstită mai degrabă, sinceră şi hotărîtă, ochii ar fi în stare să străpungă un zid şi totuşi, au o mare blîndeţe, amestecată cu neîncredere.
—De unde dracu vine ?
—În mod sigur că nu este din părţile noastre.
—Mi—a spus că mama ei era englezoaică.
—Nu văd în ea nimic din englezii pe care i—am cunoscut ; este altceva, cu totul altceva ; cu toate acestea este drăguţă, şi cu atît mai mult cu cît hainele într—adevăr sărăcăcioase îi pun în evidenţă frumuseţea.

Cert este că are ceva în ea, ce o face simpatică sau poate o autoritate înăscută, căci muncitorii noştri par a o asculta, în ciuda unei asemenea ţinute.

Şi cum Benoist de felul lui nu pierdea nici o ocazie de a—l măguli pe patron, care aproba lista premierilor, adăugă:
—Fără să o fi văzut, aţi ghicit totul.
—Accentul ei m—a izbit.

Cu toate că nu auzise în întregime acest discurs, Perrine prinse cîteva cuvinte care îi provocară o stare de agitaţie puternică pe care se străduia să şi—o stăpînească, findcă nu la ceea ce se spunea în spatele ei trebuia să asculte pricit de interesant ar fi putut să fie, ci la cuvintele pe care i le adresa montatorul şi muncitorii. Ce—ar crede domnul Vulfran dacă, în explicaţiile sale în franceză ar scăpa vreo prostie care ar dovedi că nu este atentă?

Norocul făcu să termine cu explicaţiile şi atunci domnul Vulfran o chemă lîngă el:
—Aurelie !
—De data aceasta luă aminte şi răspunse la acel nume, care, de acum încolo, trebuia să fie al ei.

Ca în ajun, o puse să se aşeze lîngă el, dîndu—i o hîrtie pentru a traduce, dar nu mai era *„Dundee News"* ci o circulară de la *„Dundee trades o report Association"*, care era într—un fel buletinul oficial al comerţului cu iută ; de aceea fără să mai caute, trebui să îl traducă de la un capăt la altul.

După ce şedinţa de traduceri se termină, el se lăsă condus prin curtea fabricii, dar de data aceasta îi pusese şi întrebări.
—Mi—ai spus că ţi—ai pierdut mama. Cît timp este de atunci ?
—Cinci săptămâni.
—La Paris ?
—La Paris.
—Şi tatăl tău ?
—El a murit acum şase luni.

Cum o ţinea de mînă, simţi din contracţia sa cît de dureroasă era emoţia pe care amintirile i—o produseseră, de aceea, fără să se îndepărteze de la subiect, trecu peste întrebările care. în mod necesar decurgeau din cele la care tocmai răspunsese.
—Ce făceau părinţii tăi ?
—Aveau o căruţă şi făceau negoţ,
—În împrejurimile Parisului ?
—Cînd într—o ţară, cînd în alta ; călătoreau.
—Şi după ce a murit mama ta, ai plecat din Paris ?
—Da, domnule.
—De ce ?
—Pentru că mama mi-a spus să promit că nu voi rămîne la Paris, după ce ea nu va mai fi, şi, că voi pleca în nord, la familia tatălui meu.
—Şi atunci de ce ai venit aici ?
—Pînă să moară biata mamă, a trebuit să vindem căruţa, măgarul nostru, puţinul pe care îl aveam, iar banii aceia s—au dus pe medicamente. La ieşirea din cimitir îmi mai rămăseseră, cinci franci şi treizeci de centime, ceea ce nu îmi permitea să iau trenul. Atunci m—am hotărît să fac drumul pe jos.

Domnul Vulfran fu străbătut prin degete de un fior perceptibli a cărui cauză nu o înţelegea.
—Iertaţi—mă dacă vă plictisesc, domnule, fără îndoială că spun lucruri care nu vă privesc.
—Nu mă plictiseşti, dimpotrivă, sînt mulţumit să aflu că eşti o fată curajoasă. Îmi plac oamenii care dau

dovadă de voinţă, de curaj, de hotărîre şi care nu se lasă cu una cu două, şi dacă mă bucur să întîlnesc aceste calităţi la oameni, cu atît mai mult sînt fericit să le găsesc la un copil de vîrsta ta. Aşa deci, ai plecat doar cu o sută şapte bănuţi în buzunar...

—Şi un cuţit, o coajă de săpun, un degetar, două ace de cusut, aţă, o hartă rutieră, asta era tot.

—Ştii să te foloseşti de o hartă ?

—Trebuie să ştii cînd pleci la drum lung. A fost tot ce—am putut salva din mobilierul căruţei noastre.

El o întrerupse.

—Avem la stînga un copac mare, nu—i aşa ?

—Cu o bancă în juru—i, da domnule.

—Haide acolo ; ne vom simţi mai bine pe bancă.

După ce se aşezară, ea îşi continuă povestirea pe care nu se mai strădui să o scurteze, căci băgase de seamă că îl interesa pe domnul Vulfran.

—Nu ţi—a venit ideea să cerşeşti ? întrebă el, cînd ea ajunsese cu povestirea la ieşirea din pădurea în care furtuna se năpustise asupra ei.

—Nu domnule, niciodată.

—Dar pe ce te—ai bizuit atunci cînd ai văzut că nu găseşti de lucru ?

—Pe nimic; am ştiut că merg atît cît voi fi avut putere, că mă voi salva, şi aşa a fost, atunci cînd eram la capătul puterilor, cînd mă lăsasem în voia soartei, pentru că nu mai puteam ; dacă aş fi abandonat cu o oră mai devreme, aş fi fost pierdută.

Povesti apoi cum a trezit—o din leşin măgarul său care începuse să o lingă, cum fusese salvată de negustoreasa de zdrenţe, apoi trecînd repede peste timpul cît a stat la La Rouquerie, ajunse la întîlnirea cu Rosalie.

—Din vorbă în vorbă, zise ea, am aflat că.în fabricile dumneavoastră se dă de lucru tuturor celor care vor şi m—am hotărît să mă prezint ; m—au trimis la vîrtelniţe.

—Cînd te vei pregăti de plecare ?

Nu se aşteptă la această întrebare care o surprinse.

—Dar nu mă gîndesc să plec răspunse ea după o clipă de gîndire.

—Şi neamurile tale ?

—Nu le cunosc, nu ştiu dacă sînt dispuse să mă primească, fiindcă erau supăraţi pe tatăl meu_. Mă duceam la ei pentru că nu am pe nimeni cui să cer ocrotire, dar fără să ştiu dacă vor vrea să mă primească. Dacă tot am găsit de lucru aici, mi se pare că pentru mine este bine să ră—mîn. Ce mă voi face dacă mă vor respinge ?

Mi—e frică să mai umblu după noi aventuri. Nu mă voi expune decît dacă voi avea toate şansele de partea mea.

—Rudele tale nu s—au ocupat niciodată de tine ?

—Niciodată.

—Atunci prudenţa ta este de explicat ; totuşi, dacă nu vrei să baţi la o uşă care rămîne închisă şi te lasă afară, de ce nu seri, fie rudelor tale, fie primarului sau preotului satului ? Poate că nu au posibilitatea de a te primi, şi atunci rămîi aici, unde viaţa îţi este asigurată. Dar, pot fi de asemenea fericiţi, să te primească cu braţele deschise, atunci vei găsi la ei afecţiune, îngrijire, un sprijin care îţi vor lipsi dacă rămîi aici şi trebuie să ştii că viaţa este grea pentru **o** fată de vîrsta ta care este singură pe lume... şi tristă.

—Da, domnule, mai ales tristă, ştiu, o simt în fiecare zi şi vă asigur că dacă aş găsi nişte braţe deschise, m—aş arunca în ele cu toată bucuria ; dar dacă rămîn închise pentru mine, aşa cum au rămas şi pentru tatăl meu...

—Neamurile erau atît de supărate pe tatăl tău, vreau să spun dacă aveau motive legitime, în urma unor greşeli grave ?

—Nu vreau să cred că tata, pe care l—am cunoscut atît de bun cu toată lumea, atît de curajos, de generos, de tandru, de plin de afecţiune pentru mine şi mama, a făcut vreodată ceva rău, dar, în sfîrşit şi rudele nu s—au supărat pe el fără să aibă motive serioase, mi se pare.

—Evident, ce aveau cu tatăl tău, aveau, dar nu se pot purta şi cu tine la fel. Greşelile părinţilor nu sînt şi ale copiilor lor.

—De—ar fi aşa !

Spuse aceste cuvinte cu un accent atît de plin de emoţie, încît domnul Vulfran fu surprins.
—Vezi doar, în străfundul sufletului doreşti să fi primită de ei.
—Dar de nimic nu mă tem mai mult, decît de a fi respinsă.:
—Şi de ce ai fi ? Bunicii tăi aveau şi alţi copii decît pe tatăl tău ?
—Nu.
—De ce n—ar fi fericiţi ca tu să ţii locul fiului pierdut ? Nu ştii ce înseamnă să fii singur pe lume.
—Ba da, o ştiu cu vîrf şi îndesat.
—Tinereţea retrasă, care are viitorul în faţa ei, nu este de loc în aceeaşi situaţie ca bătrîneţea care nu are decît moartea.

Dacă el nu putea să o vadă, în schimb ea nu îl scăpa din ochi, încercînd să citească în el sentimentele pe care cuvintele sale le trădau. După această aluzie la bătrîneţe, uită să mai caute pe chipul lui gîndul din adîncurile fiinţei sale.
—Ei bine, zise el după un moment de aşteptare, ce—ai hotărît ?
—Nici nu vă închipuiţi, domnule, cît îmi este de greu. Emoţia mă împiedică să răspund ; ah ! dacă aş putea crede că mă vor primi ca pe o fiică şi nu ca pe o străină, pe care o vor alunga !
—Nu ştii ce—i viaţa fetiţo ! dar ia aminte că bătrîneţea nu poate accepta să fie singură ca şi copilăria.
—Toţi bătrînii gîndesc aşa, domnule ?
—Dacă nu gîndesc, o simt.
—Credeţi ? zise ea cu ochii aţintiţi asupra lui, tremurînd de emoţie.

Nu îi răspunse direct, dar vorbind cu jumătate de glas, ca pentru sine:
—Da, zise el, da, o simt.

Apoi, ridicîndu—se brusc, ca pentru a se elibera de gîndurile care îl dureau, zise pe un ton poruncitor:
—La birou.

CAPITOLUL 26

Cînd se va întoarce inginerul Fabry ?

Iată întrebarea pe care Perrine şi—o punea cu nelinişte; căci în ziua aceea rolul său de interpretă pe lîngă montatorii englezi se va sfîrşi.

Cel de traducătoare a ziarelor din Dundee pentru domnul Vulfran se va prelungi pînă la vindecarea lui Bendit? Era o altă întrebare şi mai de temut încă.

Joi, sosind dimineaţa cu montatorii, îl găsi pe Fabry în atelier, ocupat cu inspectarea lucrărilor făcute. Discret, ea se ţinu la o distanţă respectuoasă şi se păzi să nu se amestece în explicaţiile care se schimbau de o parte şi de alta, dar şeful montator o făcu totuşi să intervină.
—Fără micuţa aceasta, zise el nu. am fi avut decît Ea stăm cu mîinile în sîn.

Atunci Fabry o privi, fără să—i spună nimic, dar nu îndrăznea să întrebe ce trebuia să facă cu ea : dacă trebuie să rămînă la Saint—Pipoy, sau să se întoarcă la Maraucourt.

Rămase în aşteptare, gîndindu—se că din moment ce domnul Vulfran o chemase, tot el trebuie să o dea afară.

Acesta nu veni decît la ora obişnuită, însoţit de director, care îi făcu cunoscute instrucţiunile pe care le dăduse inginerul şi observaţiile pe care le făcuse, dar acesta nu îl satisfăcură pe deplin :
—Mă supără faptul că micuţa aceea nu este aici, zise el necăjit.
—Ba da, este aici, răspunse directorul, care îi făcu semn Perrinei să se apropie.
—De ce nu te—ai întors la Maraucourt ? întrebă domnul Vulfran.
—Am crezut că nu trebuie să plec decît atunci cînd îmi veţi porunci dumneavoastră, răspunse ea.
—Ai dreptate, zise el, trebuie să fi aici, la dispoziţia mea, cînd vin...

Se opri, pentru a relua aproape imediat.
—Ba chiar voi avea nevoie de tine şi la Maraucourt. Te vei întoarce deci diseară, iar mîine dimineaţă te

vei prezenta la birou, îţi voi spune eu ce ai de făcut.

După ce o puse să traducă ordinele pe care voia să le dea montatorilor, plecă, iar în ziua aceea nu a mai fost vorba să citească ziarele.

Dar ce conta ! Nu trebuie să—şi facă griji din cauza decepţiei din ziua aceea, cînd a doua zi părea asigurată.

„Voi avea nevoie de tine la Maraucourt". Acesta a fost cuvîntul pe care şi—l repetă tot drumul făcut alături de Guillaume, venind de la Saint—Pipoy. La ce va fi folosită ? Gîndul îi zbură fără a se putea însă agăţa de ceva solid. Un lucru era sigur, nu se va mai întoarce la canete. în rest, trebuia să aştepte, dar acum nu o mai făcea, stăpî—nită de teamă, căci ceea ce obţinuse îi permitea să spere orice dacă ar avea înţelepciunea de a urma drumul trasat de mama ei înainte de a muri, încet, prudent, fără să grăbească nimic, fără să compromită nimic. Acum avea viaţa în propriile mîini şi va dormi aşa cum îşi va aşterne ; iată ce trebuia să—şi spună de fiecare dată cînd avea de luat o hotărire, de fiecare dată cînd va face un pas înainte şi aceasta fără să ceară sfatul nimănui.

Se întorcea la Maraucourt gîndindu—se la aceste lucruri, mergînd alene, oprindu—se atunci cînd voia să culeagă cîte o floare, sau cînd deasupra vreunei bariere naturale putea să privească mlaştinile şi fîneţele. Un clocot interior, un fel de febră, o făcea să grăbească pasul, dar îl încetinea de bună voie. La ce bun să se grăbească ?

Era o regulă pe care trebuia, să şi—o impună să nu cedeze niciodată impulsurilor instinctive.

Îşi regăsi insula în starea în care o lăsase, cu fiecare lucru la locul lui. Păsările ocoliseră agrişele din salcie, care pe timpul absenţei se copseseră şi care acum alcătuiau pentru cină o masă la care nu sperase deloc.

Cum se întorsese mult mai devreme decît atunci cînd ieşea de la atelier, nu se culcă imediat după masă şi aşteptînd căderea nopţii, îşi petrecu seara în faţa foişorului, aşezată între trestii, în locul în care privirea putea să alerge liberă deasupra mlaştinii şi malurilor sale. Atunci îşi dădu seama de faptul că, oricît de scurtă îi fusese atenţia, timpul mersese înainte şi adusese schimbări ameninţătoare pentru ea.

În păşuni nu mai domnea aceeaşi linişte solemnă a serilor, care o izbise atît de tare în primele zile ale instalării sale în insulă, cînd în toată valea, nu se auzea, pe ape, în ierburile înalte cît şi sub frunzişul copacilor, decît zbaterea păsărilor ce se întorceau pentru noapte. Acum, valea era tulburată în depărtare de tot felul de zgomote : de bătutul coasei, de scîrţîitul osiilor de la căruţă, de pocnetul biciului, de şoapte. Într—adevăr, aşa cum remarcase deja, întorcîndu—se de la Saint—Pipoy, în fîneţele mai bine expuse începuse cositul finului, acolo unde iarba se copsese mai repede, şi în curînd, cosaşii vor ajunge să taie şi iarba din mlaştina ei pe care umbra mai deasă îi întîrziase coacerea.

Atunci cu siguranţă că îşi va părăsi cuibul, care nu va mai fi de locuit, dar fie pentru cosit, fie pentru vînătoare, rezultatul nu ar fi fost acelaşi peste cîteva zile ?

Cu toate că se obişnuise cu cearceafuri curate, cu uşa şi geamul închise peste noapte, dormi pe patul de ferigă ca şi cum nu l—ar fi părăsit deloc şi se trezi abia la răsăritul soarelui.

La deschiderea porţilor se găsea deja în faţa intrării, dar în loc să—şi urmeze tovarăşii pentru a merge la vîrtelniţe, se îndreptă la birouri, întrebîndu—se ce trebuia să facă : să intre, să aştepte,?

Se opri la această din urmă hotărîre.

Stînd în faţa uşii, va fi uşor de găsit dacă o vor chema.

Această aşteptare dură aproape o oră. în sfîrşit, îl văzu venind pe Talouel, care aspru, o întrebă ce făcea acolo.

—Domnul Vulfran mi—a spus să mă prezinl în dimineaţa aceasta la birou.

—Curtea nu este birou.

—Aştept să mă cheme.

—Urcă.

Ea îl urmă. Ajuns în verandă, se aşeză călare pe un scaun şi îi făcu semn cu mîna să se apropie.

—Ce—ai făcut la Saint—Pipoy ?

Îi spuse la ce o folosise domnul Vulfran.

—Deci domnul Fabry spunea prostii ?

—Nu ştiu.

—Cum nu ştii, nu eşti deşteaptă deloc ?

—Bineînţeles că nu sînt.
—Ba eşti şi dacă nu răspunzi, înseamnă că nu vrei să o faci. Nu uita cu cine vorbeşti. Cine sînt eu ?
—Directorul.
—Adică stăpînul şi, cum în calitate de stăpîn îmi trece totul prin mîini, trebuie să ştiu, tot ; pe cei care nu mă ascultă, îi dau afară, să nu uiţi asta.

Era într—adevăr omul despre care le auzise pe muncitoare vorbind în cămăruţă, stăpînul aspru, tiranul care voia să fie cel dinţii în fabrici, nu numai la Maraucourt, dar şi la Saint—Pipoy, la Bacourt, la Flexelles, peste tot şi pentru care toate mijloacele erau bune pentru a—şi întinde şi menţine autoritatea, alături şi chiar mai presus decît cea a domnului Vulfran.
—Te întreb ce prostie a făcut domnul Fabry, reluă el coborînd glasul.
—Nu pot să vă spun, pentru că nu ştiu, dar vă pot repeta observaţiile pe care domnul Vulfran m—a pus să le traduc montatorilor.

Repetă acele observaţii fără să uite un singur cuvînt.
—Asta—i tot ?
—Tot.

Domnul Vulfran te—a pus să—i traduci scrisori ?
—Nu domnule ; am tradus numai pasaje din *„Dundee News"* şi în întregime *„Dundee trades raport Association"*.
—Să şti că dacă nu—mi spui adevărul, întregul adevăr, o să—l aflu eu destul de repede şi atunci, afară cu tine.

Un gest sublinie acest din urmă cuvînt, deja destul de precis prin brutalitatea, sa.
—De ce nu v—aş spune adevărul ?
—Te avertizez.
—Îmi voi aminti, domnule, vă promit.
—Bine, acum du—te şi te aşează pe banca de acolo, dacă domnul Vulfran va avea nevoie de tine, îşi va aduce aminte că ţi—a spus să vii.

Rămase aproape două ore pe bancă, neîndrăznind să ~e mişte, atît timp cît Talouel era încă acolo, neputînd nici să mediteze, venindu—şi în fire doar atunci cînd acesta ieşea, dar se nelinişte a în loc să se calmeze, căci ar fi vrut să creadă că nu avea de ce să se teamă de acest om teribil. Ceea ce voia de la ea, se ghicea în mod vădit : să fie spionul său pe lîngă domnul Vulfran, pe scurt, să—i raporteze tot ce conţineau scrisorile pe care le va traduce.

Dacă aceasta era o ocazie bine venită pentru a o speria, totuşi avea şi partea ei bună, că îi dădea de înţeles că Talouel ştia, sau, cel puţin, presupunea că va avea scrisori de tradus, cu alte cuvinte, că domnul Vulfran o va lua alături de el, atîta timp cît Bendit era bolnav.

De cinci sau şase ori, văzîndu—l apărînd pe Guillaume, care atunci cînd nu îndeplinea misiunea de vizitiu, era în serviciul personal al domnului Vulfran, crezuse că vine să o caute, dar de fiecare dată, acesta trecuse fără să îi adreseze nici un cuvînt, grăbit, preocupat, ieşind şi intrînd în curte. La un moment dat, reveni, aducînd trei muncitori, pe care îi conduse în biroul domnului Vulfran, unde îi urmă şi Talouel. Se scurse astfel un timp destul de lung, întretăiat uneori de frînturi de vorbe ce ajungeau pînă la ea atunci cînd se deschidea uşa din vestibul. Era clar că domnul Vulfran avea altceva de făcut decît să se ocupe de ea şi chiar să—şi aducă aminte că era acolo.

În sfîrşit, muncitorii revenîră, însoţiţi de Talouel. Cînd trecuseră prima oară, aveau pasul hotărît al oamenilor care merg tot înainte, siguri pe ei înşişi ; acum însă erau nemulţumiţi, încurcaţi, şovăitori. în clipa în care erau cît pe—aci să iasă, Talouel îi reţinu cu un semn făcut cu mîna.
—Stăpînu v—a spus oare altceva decît ceea ce v—am spus şi eu ? Nu, nu—i aşa ? Numai că nu a făcut—o aşa de blînd ca mine şi a avut dreptate.
—Dreptate ! Ah ! Doamne ! Nu puteţi spune asta.
—Ba da, o spun că aşa este. Eu am fost întotdeauna pentru adevăr şi dreptate. între voi şi patron, —nu sînt nici cu unul, nici cu¯ altul, ci de partea mea, la mijloc. Cînd aveţi dreptate, da, recunosc, cînd vă înşelaţi, vă spun. Iar astăzi greşiţi. Reclamaţiile voastre nu stau în picioare. Sînteţi împinşi de la spate şi habar n—aveţi unde sînteţi duşi. Spuneţi că vă exploatează patronul, dar cei care se folosesc de voi, vă, exploatează şi mai mult; cel puţin patronul vă dă posibilitatea să trăiţi, ceilalţi vă fac să crăpaţi de foame,

voi şi nevestele şi copiii voştri. Acum faceţi ce vreţi, este treaba voastră, nu a mea. Eu o voi scoate la capăt cu maşinile cele noi care vor merge în opt zile şi care vă vor înlocui mai bine, mai repede, mai economic şi fără să mai pierd vremea cu ele vorbindu—le — ceea ce este o realizare, nu—i aşa ?
—După ce vă veţi fi strîmbat destul şi vă veţi întoarce cu coada între picioare, locul vostru va fi deja ocupat, nu vom mai avea nevoie de voi. Banii pe care îi voi cheltui pentru noile maşini îi voi recupera repede. Asta este. Gata cu vorba.
—Dar...
—Dacă tot nu aţi înţeles, sînteţi nişte proşti ; doar nu o să—mi pierd vremea ascultîndu—vă.

Daţi astfel afară, cei trei muncitori plecară cu capul în piept şi Perrine îşi reluă aşteptarea, pînă cînd Guillaume veni să o ia să o ducă într—un birou spaţios, unde îl găsi pe domnul Vulfran aşezat la o masă mare, plină cu dosare peste care erau puse nişte prese—papiruri însemnat cu o literă în relief pentru a le recunoaşte cu mîna în lipsa văzului, în celălalt capăt al mesei erau aparatele electrice şi telefonice.

Fără să îl fi prevenit, Guillaume închisese uşa în urma ei. După o clipă de aşteptare, crezu că trebuie să—l anunţe pe domnul Vulfran de prezenţa ei.
—Eu sînt, Aurelie, zise ea.
—Ţi—am recunoscut pasul. Apropie—te şi ascultă—mă ! Ceea ce mi—ai povestit despre necazurile tale, cît şi energia de care ai dat dovadă, m—au făcut să mă interesez de soarta ta. Pe de altă parte în rolul de interpretă pe lîngă montatori, în traducerile pe care te—am pus să mi le faci, în sfîrşit din discuţiile noastre, am avut posibilitatea să descopăr în tine o inteligenţă care mi—a plăcut. De cînd am orbit, am nevoie de cineva care să vadă pentru mine, să ştie să privească ceea ce îi arăt şi să—mi explice, ceea ce îl uimeşte. Sperasem să întîlnesc acest lucru la Guillaume, care şi el este inteligent, dar din păcate, băutura l—a îndobitocit într—atîta, încît nu mai este bun decît de vizitiu, cu condiţia să fiu prea indulgent. Vrei să—i iei tu locul lui Guillaume care nu a ştiut să—l păstreze ? Pentru început vei avea douăzeci şi patru de franci pe lună şi gratificaţii ; după cum sper, sînt mulţumit de tine...

Sufocată de bucurie, Perrine rămase fără răspuns.
—Nu spui nimic ?
—Caut cuvintele pentru a vă mulţumi, dar sînt emoţionată, atît de tulburată, încît nu ştiu ce să zic. Să nu credeţi...

El o întrerupse.
—Cred că eşti emoţionată într—adevăr, se vede după glas şi sînt fericit, este o promisiune că vei face tot ce vei putea ca să—mi fii pe plac. Acum altceva : le—ai scris rudelor ?
—Nu domnule, nu—am putut, nu am hîrtie.
—Bine, bine, o vei putea face, o să găseşti tot ce vei vrea în biroul lui Bendit, pe care îl vei ocupa tu pe timpul bolii sale. Scriindu—le, va trebui să le spui de poziţia pe care o ai la firma mea, dacă au ceva mai bun să—ţi ofere, te vor chema, dacă nu, te vor lăsa aici.
—Cu siguranţă că voi rămîne aici.
—Aşa gîndesc şi eu şi cred că este cel mai bun lucru pentru tine, acum. Şi cum îţi vei petrece o bună parte din zi în birouri, unde vei fi în relaţii cu ceilalţi funcţionari cărora le vei transmite ordinele mele şi cum pe de altă parte vei ieşi cu mine, nu—ţi mai poţi păstra hainele de muncitoare, care după cîte mi—a spus Benoist, sînt cam ponosite...
—Zdrenţe. Dar vă asigur, domnule, că nu din lene sau din delăsare, din păcate !
—Nu te apăra. Dar în sfîrşit, trebuie să te schimbi. Vei merge la casă unde ţi se va da p fişă pe care vei putea lua de la doamna Lachaise tot ce îţi trebuie de îmbrăcăminte, lenjerie de corp, pălărie, încălţăminte.

Perrine asculta ca şi cum în locul bătrînului orb cu chipul grav, i—ar fi vorbit o zînă, atingînd—o cu bagheta fermecată.

Domnul Vulfran o readuse la realitate.
—Eşti liberă să alegi ce vrei, dar nu uita că alegerea ta mă va convinge de caracterul tău. Ocupă—te de asta. Pentru astăzi nu mai am nevoie de tine. Pe mîine.

CAPITOLUL 27

După ce la casă i se dădu, după un examen atent din cap pînă în picioare, fişa promisă pe domnul Vulfran, ieşi din fabrică întrebîndu—se unde locuia această doamnă Lachaise.

Ar fi vrut să fie stăpîna magazinului de unde cumpărase materialul, pentru că o cunoştea deja, ar fi fost mai puţin stînjenită în a o consulta în legătură cu ceea ce trebuia să cumpere.

Grozavă întrebare care întărea şi mai mult ultimele cuvinte ale domnului Vulfran : ”Alegerea ta mă va convinge de caracterul tău". Fără îndoială că nu avea nevoie de acest avertisment ca să nu—şi aleagă o toaletă extravagantă, dar ceea ce va fi decent pentru ea, va fi şi pentru domnul Vulfran ? În copilărie, ştiuse ce înseamnă rochiile frumoase, le purta chiar, era mîndră să—şi dea ifose ; desigur că nu asemenea rochii erau indicate în prezent, dar cele mai simple pe care le putea găsi, vor fi mai bune ?

Dacă i s—ar fi spus în ajun, atunci cînd suferea din cauza mizeriei, că va avea parte în curînd de haine şi de lenjerie, nu şi—ar fi închipuit că acest cadou neaşteptat o va umple de bucurie şi totuşi, nehotărîrea şi teama cîntăreau mai mult în sufletul ei decît orice alt sentiment.

Doamna Lachaise îşi avea magazinul în piaţa Bisericii şi era netăgăduit, cel mai frumos şi cel mai cochet din Maraucourt, cu o etalare de stofe, de baticuri, de lenjerie, de pălării, de bijuterii, de parfumuri, ce trezea plăcerile, stîrnea pofta cochetelor din ţinut, făcîndu—le să—şi cheltuiască acolo agoniseala, asemenea taţilor sau soţilor prin cîrciumi.

Această prezentare a mărfurilor, mări şi mai mult timiditatea Perrinei şi cum intrarea unei zdrenţăroase nu atrase atenţia nici a stăpînei casei, nici a muncitoarelor care lucrau în spatele tejghelei, rămase o clipă în mijlocul magazinului, nehotărîtă, neştiind cui să se adreseze. Într—un tîrziu se decise să desfacă plicul pe care îl ţinea în mînă.

—Ce este micuţo ? întrebă doamna Lachaise. îi întinse plicul, care la unul din colţuri avea tipărit înscrisul „Uzinele Maraucourt, Vulfran Paindavoine".

Negustoreasa nu apucă să citească fişa în întregime, că faţa i se lumină de un zîmbet promiţător.

—Ce doreşte domnişoara ? întrebă ea, părăsind tejgheaua şi oferindu—i un scaun.

Perrine răspunse că avea nevoie de haine, de lenjerie, de încălţăminte, de o pălărie.

—Avem de toate, de cea mai bună calitate ; vrei să începem cu rochia ? Da, nu—i aşa ? Vino să—ţi arăt stofele.

Dar ea nu voia să vadă deloc stofele, ci o rochie de gata pe care să o poată îmbrăca imediat, sau cel puţin în seara aceea, ca să poată ieşi a doua zi cu domnul Vulfran.

—Ah ! trebuie să ieşi cu domnul Vulfran, zise repede vînzătoarea a cărei curiozitate era stîrnită de ceea ce aflase, întrebîndu—se ce legătură avea atotputernicul stăpîn din Maraucourt cu această ţigancă.

Dar, în loc să răspundă la această întrebare, Perrine îşi continua explicaţiile, spunînd că rochia de care avea nevoie trebuia să fie neagră, fiindcă era în doliu.

—Este pentru vreo înmormîntare rochia aceasta ?

—Nu.

—Înţelege domnişoară că împrejurările în care vei folosi rochia vorbesc de cum trebuie să fie, ce croială să aibă, din ce stofă, la ce preţ.

—Croiala cea mai simplă, stofa rezistentă şi uşoară, preţul cel mai scăzut.

—Bine, bine, răspunse vînzătoarea o să—ţi arăt. Virginie, ocupă—te tu de domnişoara !

Cum se schimbase tonul, cum manierele erau altele, doamna Lachaise îşi reluă demn locul la casă, simţindu—se jignită să se ocupe ea însăşi de o cumpărătoare care avea asemenea preferinţe. Era vreo fată de servitor, fără îndoială, căreia domnul Vulfran îi făcea pomană rochie de doliu. Dar care servitor ?

Totuşi cînd Virginie puse pe tejghea o rochie de caşmir, împodobită cu fireturi şi cu paiete, interveni din nou, arătîndu—i fusta şi bluza din indiană neagră.

—Fusta poate să fie puţin mai lungă, iar bluza un pic mai largă, dar cu un tiv şi cu nişte pense, totul va merge de minune, în rest nu avem altceva, răspunse vînzătoarea.

Era un argument care o scutea de altele. De altfel, în ciuda taliei, Perrine găsi fusta şi bluza foarte drăguţe şi fiindcă fusese încredinţată că numai cu cîteva retuşuri vor fi tocmai bune, trebuia să o creadă.

În ceea ce privea ciorapii şi cămăşile, alegerea era mai uşoară, căci voia ceea ce era mai ieftin, dar cînd spuse că lua doar două perechi de ciorapi şi două cămăşi, domnişoara Virginie se arătă la fel de dispreţuitoare ca şi patroana şi numai din milă binevoi să—i arate pantofii şi pălăria de pai neagră ce

completetau îmbrăcămintea acestei neghioabe. Te puteai gîndi la o prostie mai mare ? Două perechi de ciorapi, două cămăşi, iar cînd Perrine ceru batiste de buzunar, care de multă vreme erau obiectul dorinţelor sale, această nouă cumpărătură, limitată de altfel la trei batiste, nu schimbă nici părerea patroanei, nici pe cea a domnişoarei ce o ajuta în magazin.

—O nimica toată şi cu fata asta.

—Iar acum trebuie să ţi le trimit acasă ? întrebă doamna Lachaise.

—Vă mulţumesc, doamnă, voi veni eu să le iau deseară.

—Nu înainte de ora opt şi nici după nouă.

Perrine avea dreptate că nu vrea să i se trimită hainele, căci nu ştia unde se va culca în seara aceea. Pe insulă nici că era vorba de aşa ceva. Acolo nu avea nimic, nici uşă, nici broască, iar averea, căci în ciuda dispreţului acelei negustorese, ceea ce cumpărase constituia pentru ea o avere, trebuia să fie păzită, trebuia deci ca noaptea următoare să aibă o locuinţă şi evident, se gîndi să închirieze la bunica Rosaliei ; ieşind de la doamna Lachaise. se îndreptă spre casa tuşei Francoise, ca să vadă dacă va găsi acolo ceea ce dorea, adică o odaie sau o cămăruţă care să nu coste prea mult.

Ajunse la poartă şi o văzu pe Rosalie ieşind cu pas zglobiu.

—Pleci ?

—Dar tu, tu eşti liberă ?

În cîteva vorbe spuse la repezeală, se lămuriră una pe alta.

Rosalie, care se ducea la Piccjuigny cu un comision urgent, nu putea să se întoarcă la bunica ei imediat cum ar fi vrut, ca să aranjeze mai bine închirierea odăii ; dar dacă Perrine tot nu avea nimic de făcut toată ziua, de ce să nu o însoţească pînă la Picquigny ? S—ar întoarce împreună şi ar fi o adevărată plăcere.

Odată comisionul făcut, totul veni de la sine, iar la întoarcere pălăvrăgiră, hoinăriră, alergară prin păşune, se odihniră la umbră, astfel încît, abia seara se întoarseră la Maraucourt, dar numai după ce trecu pragul porţii, Rosalie îşi făcu grijă din cauza orei tîrzii.

—Ce—o să zică tanti Zenobia ?

—Doamne !

—Din partea mea n—are decît, m—am distrat foarte bine. Şi tu ?

—Dacă te—ai distrat tu care ai cu cine să vorbeşti toată ziua, gîndeşte—te ce a însemnat pentru mine această plimbare, căci eu nu am pe nimeni.

—Ai dreptate.

Din fericire, tanti Zenobia era ocupată să servească funcţionarii, în aşa fel încît socoteala a fost încheiată cu tuşa Francoise, ceea ce s—a făcut repede, fără să fie prea greu : cincizeci de franci pe lună pentru două mese pe zi, doisprezece franci pentru o odaie în care se găsea o oglinjoară, cu o fereastră şi cu o măsuţă de toaletă.

La ora opt, Perrine cina singură la masa ei din sala comună cu un şerveţel pe genunchi, la opt şi jumătate mergea să—şi ia hainele care acum erau gata, şi la nouă, în odaia a cărei uşă se încuie cu cheia. Se culcă, puţin tulburată, un pic ameţită, cu capul vîjîind, dar în fond, plină de speranţă. Va vedea ce va mai fi.

A doua zi dimineaţa, după ce a dat ordinele şefilor de serviciu, chemîndu—i printr—o sonerie pe care apăsa de un anumit număr de ori la tabloul electric din vestibul, domnul Vulfran o chemă în cabinet. Atunci văzu un chip aspru care o derută, căci deşi ochii care se întorseseră spre ea cînd intră erau fără privire, nu putu să se înşele asupra expresiei acestei fizionomii pe care o cunoştea, căci o observase îndelung.

Desigur că ea nu exprima bunăvoinţă, ci mai degrabă nemulţumirea şi furia.

Ce făcuse rău ca să i se poată reproşa ?

La această întrebare pe care şi—o puse, nu găsi decît un răspuns : cumpărăturile de la doamna Lachaise erau exagerate, în funcţie de ele, domnul Vulfran judeca firea. Şi ea care se străduise să dea dovadă de cumpătare şi de discreţie ! Ce trebuia deci să cumpere, sau mai degrabă să nu cumpere ?

Dar nu avu vreme să mai caute, domnul Vulfran i se adresă pe un ton dur.

—De ce nu mi—ai spus adevărul ?

—În legătură cu ce să vă fi spus adevărul ? întrebă ea speriată.

—În legătură cu comportarea ta de cînd eşti aici.

—Dar vă asigur, domnule, vă jur că v—am spus adevărul.
—Mi—ai spus că locuiai la Francoise. După ce—ai plecat de la ea, unde ai fost ? Te previn că Zenobia, fata Francoisei, întrebată ieri de cineva care voia să aibă informaţii despre tine, a spus că ai petrecut o noapte la mama ei şi că ai dispărut apoi fără ca nimeni să ştie ce ai făcut de atunci încoace.

Perrine ascultase începutul acestui interogatoriu cu inima strînsă, dar pe măsură ce avansa, se mai linişti.
—Există cineva care ştie ce am făcut de cînd am plecat din cămăruţa tuşei Francoise.
—Cine ?
—Rosalie, nepoata ei, care poate să vă confirme ceea ce vă voi spune, dacă găsiţi că ceea ce am făcut din ziua aceea merită să fie cunoscut de dumneavoastră.
—Locul pe care ţi l—am destinat alături de mine, necesită ca eu să ştiu totul despre tine.
—Ei bine domnule, vă voi spune. După ce veţi afla, veţi chema—o pe Rosalie, o veţi întreba, fără ca eu să o fi văzut şi veţi avea dovada că nu v—am înşelat.
—Se poate proceda astfel, zise el cu o voce îndulcită. Hai povesteşte !

Ea povesti, insistând asupra nopţii de coşmar petrecută în cămăruţa aceea, asupra dezgustului, neliniştii, greţurilor, sufocărilor,
—Nu puteai să suporţi, ceea ce alţii acceptă ?
—Ceilalţi poate nu au trăit ca mine în aer liber, căci vă asigur că nu sînt pretenţioasă deloc, iar mizeria m—a învăţat să îndur orice ; aş fi murit şi nu mă gîndesc că ar fi o laşitate să încerci să scapi de moarte.
—Cămăruţa Francoisei este deci atît de murdară ?
—Ah ! domnule, dacă aţi vedea—o, nu aţi da voie ca muncitorii dumneavoastră să trăiască acolo.
—Continuă.

Trecu la descoperirea insulei şi la ideea de a se instala în foişor.
—Nu ţi—a fost frică ?
—M—am obişnuit să nu—mi fie frică.
—Vorbeşti de ultima mlaştină pe stînga, pe drumul spre Saint—Pipoy ?
—Da domnule.
—Acest foişor îmi aparţine şi serveşte acum nepoţilor mei. Acolo ai dormit ?
—Nu numai că am dormit, dar am lucrat, am mîncat, chiar i—am oferit o cină Rosaliei, care va putea să vă povestească; nu am plecat de acolo decît atunci cînd am fost la Saint—Pipoy, cînd mi—aţi spus să rămîn la dispoziţia montatorilor şi în noaptea aceasta cînd am tras la tuşa Francoise, unde pot acum să—mi plătesc o odaie pentru mine singură.
—Eşti deci bogată dacă poţi să oferi o cină prietenei tale ?
—Dacă aş îndrăzni să vă spun !
—Trebuie să—mi spui tot.
—Vă puteţi permite să vă pierdeţi vremea cu poveşti de copii ?
—Timpul pentru mine nu mai este aşa de scurt de cînd nu—l mai pot folosi aşa cum aş vrea, ci lung, foarte lung... şi gol.

Văzu trecînd pe chipul domnului Vulfran un nor întunecat, care trăda tristeţile unei existenţe ce părea atît de fericită şi pe care atîţia oameni o invidiau şi după felul în care rosti cuvîntul „gol" inima i se înduioşa. Şi ea, de cînd îşi pierduse tatăl şi mama, rămînînd singură pe lume, ştia ce sînt zilele lungi şi goale pe care nimic nu le umple, decît grijile, necazurile, mizeriile, clipei prezente, fără nimeni care să le împărtăşească, care să te îmbrăţişeze şi să te înveselească. El nu cunoştea nici necazurile, nici lipsurile, nici sărăcia. Dar oare ele sînt singurele pe lume ? Sînt doar şi alte suferinţe şi alte dureri. Pe acestea însă le trădau cele cîteva cuvinte, accentul lor, cît şi acel cap plecat, acele buze, acei obraji, acea fizionomie tristă, din cauza unor amintiri neplăcute.

Dacă ar încerca să îl înveselească ? Ar fi un lucru destul de îndrăzneţ pentru ea care îl cunoştea atît de puţin. Dar de ce să nu rişte pentru că el ii cerea să—i vorbească, să înveselească acel chip întunecat şi să—l facă să zîmbească ? Putea să—l examineze şi va vedea dacă îl distra sau îl plictisea.

Imediat cu o voce veselă, care aducea a cîntec, începu :
—Ceea ce este mai nostim decît masa noastră, este modul în care mi—am făcut rost de ustensilele de bucătărie pentru fiert şi de asemenea, cum fără să cheltui nimic, ceea ce mi—ar fi fost imposibil, am

încropit felurile de mîncare. Iată ce vă voi spune începînd cu începutul, explicîndu—vă cum am trăit în foişor de cînd m—am instalat acolo.

Pe timpul povestirii, nu—l scăpă pe domnul Vulfran din ochi, gata să pună capăt dacă vedea că dă semne de plictiseală, care cu siguranţă nu îi va scăpa.

Dar nu de plictiseală fu vorba, ci dimpotrivă, de curiozitate şi interes.

—Tu ai făcut totul ? o întrerupse el de mai multe ori. Atunci o descusu, pentru a o face să precizeze ceea ce, din teama de a nu—l obosi, prescurtase şi îi puse întrebări, care dovedeau că voia să—şi dea mai bine seama nu numai de munca sa, dar mai ales de mijloacele folosite pentru a înlocui ceea ce îi lipsea.

—Tu ai făcut totul ?

Cînd ajunse la capătul istorisirii, îi puse mîna pe păr.

—Eşti o fată curajoasă, zise el, şi văd că se va putea face ceva din tine. Acum, du—te în biroul tău şi fă ce vrei, la ora trei plecăm.

CAPITOLUL 28

Biroul ei, sau mai degrabă cel al lui Bendit, nu.avea nimic din dimensiunile şi mobilierul cabinetului domnului Vulfran, care cu cele trei ferestre, cu mesele, cu rafturile, cu fotoliile mari din piele Verde, cu planurile diferitelor uzine agăţate pe pereţi în rame de lemn aurit, era foarte impunător şi bine făcut pentru a—ţi face o idee despre importanţa afacerilor care se hotărau aici.

Dimpotrivă, biroul lui Bendit era foarte mic, mobilat cu o singură masă şi două scaune, rafturi din lemn înnegrit şi o *„chart of the world"* pe care steguleţe de diferite culori marcau principalele linii d[e] navigaţie, şi totuşi, cu parchetul de pin bine lustruit, cu fereastra din mijloc acoperită cu un stor de iută cu desene roşii, îi părea Perrinei destul de vesel, nu numai prin el însuşi, dar şi pentru că atunci cînd lăsa uşa deschisă putea să vadă şi, cîteodată, chiar să audă ceea ce se petrecea în birourile vecine. La dreapta şi la stînga cabinetului domnului Vulfran, cele ale nepoţilor, ale domnului Edmond şi domnului Casimir, apoi cele de la contabilitate şi de la casă, în sfîrşit, alături, cel al domnului Fabry, în care proiectanţii desenau aplecaţi deasupra unor mese înclinate.

Neavînd nimic de făcut şi neîndrăznind să ocupe locul lui Bendit, Perrine se aşeză lîngă uşă şi ca să treacă timpul, citi dicţionarele care erau singurele cărţi ce alcătuiau biblioteca acestui birou. Drept este că ar fi preferat altele, dar trebui să se mulţumească cu acelea, care îi dădură impresia că timpul trece mai uşor.

În sfîrşit, clopotul suna ora prînzului şi fu printre primii care ieşi, dar pe drum fu prinsă din urmă de Fabry şi de Mombleux care. ca şi ea, se duceau la tuşa Francoise.

—Ei bine, domnişoară, iată că eşti colega noastră, zise Mombleux care nu uitase că fusese umilit la Saint—Pipoy şi voia să—i plătească celui care i—o făcuse.

Cîteva clipe se simţi tulburată din cauza acelor cuvinte a căror ironie,o atinseseră, dar se refăcu, repede.

—A dumneavoastră, nu, domnule, zise ea încet, ci a lui Guillaume.

Tonul acestei replici îi plăcu desigur inginerului. întorcîndu—se spre Perrine, îi adresă un zîmbet ce era o încurajare şi o aprobare în acelaşi timp.

—Asta pentru că îl înlocuieşti pe Bendit, continuă Mombleux, care din cauza încăpăţînării, nu era nici pe departe picard.

—Domnişoara îi ţine locul, zise Fabry.

—Este acelaşi lucru.

—Ba deloc, căci după vreo zece, cincisprezece zile, cînd domnul Bendit se va reface, îşi va lua locul, ceea ce nu s—ar fi întîmplat dacă domnişoara nu s—ar fi găsit acolo ca să i—l păstreze ea.

—Mi se pare că dumneata pe de o parte, eu pe de alta, am contribuit amîndoi la păstrarea lui.

—Iar domnişoara, la fel, ceea ce înseamnă că domnul Bendit are o mare obligaţie faţă de toţi trei, atît cît un englez poate să fie îndatorat cuiva, dacă este spre folosul lui.

Dacă Perrine ar fi putut să se înşele asupra adevăratului sens al cuvintelor lui Mombleux, modul în

care a fost tratată la tuşa Francoise, o convinse, căci nu avea tacîmul aşezat la masa funcţionarilor cum s—ar fi cuvenit pentru o colegă, ci la o măsuţă, care deşi era în aceeaşi sală, era totuşi retrasă într—un colţ şi acolo a fost servită ultima.

Dar nimic din toate acestea nu o rănea. Ce—i păsa dacă era prima sau ultima şi că bucăţile mai bune dispăruseră ? Ceea ce o interesă, era să fie aşezată destul de aproape de ei pentru a le auzi conversaţiile şi prin ceea ce spuneau, să încerce să—şi traseze o linie de conduită în mijlocul greutăţilor pe care le avea de înfruntat. Aceştia cunoşteau obiceiurile casei, îl cunoşteau pe domnul Vulfran, pe nepoţi, pe Talouel, de care îi era atît de frică. Un cuvînt de—al lor putea să—i lumineze neştiinţa şi arătîndu—i pericolele pe care nu le bănuia, să—i permită să le ocolească. Nu îi Va spiona, nu va asculta pe la uşi ; cînd ei vor vorbi, vor şti că nu sînt singuri ; putea deci fără mustrări de cuget să profite de observaţiile lor.

Din nefericire, în ziua aceea nu spuseră nimic care să o intereseze, conversaţia lor se fixă tot timpul mesei asupra unor subiecte nesemnificative : politică, vînătoare, un accident de cale ferată şi nu mai aveau nevoie să—şi ia un aer indiferent, pentru a nu da impresia că dă atenţie celor spuse de ei.

De altfel, se străduia să se grăbească în dimineaţa aceea, căci. voia să o descoase pe Rosalie, pentru că dorea să ştie cum de aflase domnul Vulfran că ea nu dormise decît o noapte la tuşa Francoise.

—Măria—Sa a venit în timp ce noi eram la Picquigny, a discutat cu tanti Zenobia şi, doar ştii că nu e chiar uşor sa vorbeşti cu ea, mai ales cînd miroase că acest lucru nu—i aduce nici un profit ; ea este deci cea care i—a spus că tu nu ai petrecut decît o noapte aici şi încă altele.

—Ce altceva ?

—Nu ştiu, căci nu eram aici, dar poţi să—ţi închipui tot ce—i mai rău ; dar din fericire nimic nu s—a întors împotriva ta.

—Dimpotrivă, mi—a făcut un mare bine, căci am putut cu povestea mea să—l distrez pe domnul Vulfran.

O să—i povestesc şi mătuşii Zenobia : o să turbeze, nu alta !

—Nu o întărită împotrivă mea.

—Să o aţîţ împotriva ta ? Acum nu mai este nici un pericol. Cînd va afla de interesul pe care domnul Vulfran ţi—l acordă, nici că vei avea o prietenă mai bună... de faţadă ; o să vezi mîine, numai că, dacă vrei ca Măria—Sa să nu—ţi afle socotelile, nu—i spune şi ei.

—Fii liniştită.

—Este cam răutăcioasă.

—Bine că m—ai anunţat.

La ora trei, aşa cum o prevenise, domnul Vulfran o sună pe Perrine şi plecară cu trăsura, pentru a face turul obişnuit al fabricilor. Nu lăsa să treacă nici o zi fără să viziteze diferitele aşezări, cînd unele, cînd altele, dacă nu pentru a vedea totul, dar cel puţin pentru a se face văzut, dînd ordine directorilor, după ce le asculta observaţiile.

În ziua aceea îşi începură vizita la Flexelles, care era un sat mare, unde erau atelierele de dărăcit in şi cînepă şi ajungînd la fabrică, în loc să se lase condus în biroul directorului, domnul Vulfran vru să intre sprijinit de umărul Perrinei, într—un şopron imens, unde tocmai se depozitau baloţii de cînepă ce se descărcau din vagoanele cu care fuseseră aduşi..

Era o regulă ca peste tot unde se ducea, să nu trebuiască să se deranjeze pentru a—l primi şi nici să i se Vorbească vreodată, exceptînd atunci cînd i se răspundea. Lucrul continua ca şi cum nu ar fi fost acolo, puţin mai alert însă, într—o ordine generală.

—Ia aminte la ce îţi voi explica, îi zise el Perrinei, căci vreau să încerc pentru prima oară o experienţă de a vedea prin ochii tăi, examinînd cîţiva din baloţii care se descarcă. Ştii cum arată culoarea argintie, nu—i aşa ?

Ea şovăi.

—Sau mai degrabă culoarea gri perlat.

—Gri perlat, da, domnule.

—Bine, cred că ştii să diferenţiezi nuanţele de verde : verde închis, verde deschis, griul, maroniul şi roşu.

—Da domnule, cel puţin pe—aproape.

—Ajunge şi atît ; ia o mînă de cînepă din primul balot ce vine, uită—te bine la ea şi să—mi spui ce nuanţă are.

Făcu ceea ce i se ordonă şi după ce examina bine cînepă, zise timid.

—Roşie, este bine roşie ?
—Dă—mi—o mie.
O duse la nas şi o mirosi. ,
—Nu te—ai înşelat, zise el, într—adevăr, cînepă aceasta trebuie să fie roşie.
Ea îl privi surprinsă şi cum el ghici mirarea, continuă :
—Miroase cînepă asta, îi simţi mireasma de zahăr ars, nu—i aşa ?
—Sigur, domnule.
—Ei bine, acest miros presupune că a fost uscată în cuptor, unde a fost arsă, ceea ce trădează de asemenea şi culoarea ei roşie, deci, mirosul şi culoarea controlîndu—se şi confirmîndu—se, îmi dau dovada că ai văzut bine şi mă fac să sper că pot avea încredere în tine. Să mergem la un alt vagon şi ia o altă mînă de cînepă. De data aceasta, culoarea era verde.
—Sînt douăzeci de feluri de verde, la ce plantă ai mai văzut culoarea de care vorbeşti ?
—La varză, mi se pare, şi mai mult, din loc în loc, sînt pete maronii şi negre.
—Dă—mi să văd.
În loc să o ducă la nas, o întinse cu amîndouă mîinile iar firele se rupseră.
Cînepa aceasta a fost uscată cînd era prea verde, zise el, ba chiar s—a şi umezit în balot. Şi de data aceasta examenul tău a fost corect. Sînt mulţumit de tine, este un început bun.
Îşi continuară vizita prin alte sate, Bacourt, Hercheux, pentru a termina cu Saint—Pipoy, unde au poposit mai mult examinînd munca lucrătorilor englezi.
Ca întotdeauna după ce domnul Vulfran cobora, trăsura fu dusă la umbra unui plop şi în loc să rămînă lîngă cal pentru a—l supraveghea, Guillaume îl legă de o bancă şi plecă să se plimbe prin sat, socotind că se va întoarce înaintea stăpînului său, care nu ştia nimic de escapada lui. Dar în locul unei plimbări rapide, intrase într—o cîrciumă cu un prieten, astfel încît uită cît era ceasul, iar cînd domnul Vulfran se întoarse şi vru să se urce în trăsură, nu găsi ne nimeni.
—Caută—l pe Guillaume, zise el directorului care îl însoţea.
Guillaume fusese greu de găsit, spre marea turbare a domnului Vulfran, care nu admitea să piardă vreun minut din timpul său.
În sfîrşit, Perrine îl văzu pe Guillaume alergînd într—un fel de—a dreptul ciudat, cu capul sus, gîtul şi corpul ţeapăn, cu picioarele împleticite şi le ridica în aşa fel încît le arunca înainte, iar la fiecare pas, părea că vrea să sară peste un obstacol.
—Ia te uită ce mers ciudat, zise domnul Vulfran, care auzise paşii aceia inegali, animalul e ameţit, nu—i aşa Benoist ?
—Nu vi se poate ascunde nimic.
—Nu sînt surd, mulţumesc lui Dumnezeu.
Apoi adresîndu—se lui Guillaume, care. se oprise :
—De unde vii ?
—Domnule... o să... vă spun...
În timp ce vorbea, Guillaume dezlegase calul şi punînd dîrlogii în trăsură, scăpă din mînă biciul ; vru să se aplece ca să—l ia, şi de trei ori sări pe deasupra lui, fără să—l poată apuca.
—Cred că ar fi mai bine să vă conduc eu la Maraucourt, zise directorul.
—De ce ? replică obraznic Guillaume, care auzise totul.
—Taci, porunci domnul Vulfran cu un ton ce nu admitea replică, începînd de—acum nu mai eşti în slujba mea.
—Domnule.... o să... vă spun..,
—Mulţumesc, Benoist, beţivanul va fi înlocuit de fetiţa aceasta.
—Ştie să conducă ?
—Părinţii ei erau negustori ambulanţi, ea a condus adesea căruţa. Nu—i aşa micuţo ?
—Desigur, domnule.
—De altfel, Coco este ca o oaie, dacă nu îl mîni spre şanţ, nici el nu se duce.
Se urcă în trăsură, iar Perrine se aşeză lîngă el, atentă, serioasă, cu conştiinţa făţişă a responsabilităţii cu care era însărcinată.
—Nu prea repede, zise domnul Vulfran, cînd ea îl Iovi pe Coco uşor cu biciul.

—Nu ţin deloc să merg repede, vă asigur, domnule.
—Tot înseamnă ceva.
Ce curpriză, cînd pe străzile din Maraucourt fu văzut faetonul domnului Vulfran, condus de o fetiţă ce avea pe cap o pălărie de paie, neagră, îmbrăcată în doliu şi care îl mîna pe bătrînul Coco cu grijă, nu ca Guillaume care îl obliga pe bietul animal la un trap dezordonat ! Ce se întîmplase ? Cine era fetiţa aceea? Lumea se agăţa de garduri şi—şi punea aceste întrebări, neştiind ce loc îi rezervase domnul Vulfran alături de el. în faţa casei tuşei Francois, tanti Zenobia vorbea sprijinită de poartă cu două cumetre, cînd o zări pe Perrine. Ridică mîinile spre cer într—un gest de stupefacţie, dar îndată o salută cum se putea mai dulce, adresîndu—i cel mai cald zîmbet, a unei prietene adevărate.
—Bună ziua, domnule Vulfran, bună ziua domnişoară Aurelie.
Îndată ce trăsura le depăşi, povesti vecinelor sale cum făcuse ca această tînără, care era în pensiunea lor, să ocupe lin loc atît de bun pe lîngă domnul Vulfran, prin informaţiile pe care i le dăduse Măriei—Sale.
—E o fată drăguţă, nu o să uite ceea ce—mi datorează, căci trebuie să ştiţi că nouă ne datorează totul.
Ce informaţii putuse ea să dea ?
Una peste alta inventase o întreagă poveste, luînd ca punct de plecare istorisirile Rosaliei, care se împrăştie în Maraucourt, îmbogăţită după bunul plac al fiecăruia, în funcţie de împrejurări şi astfel se ţesu în jurul Perrinei o legendă, sau mai corect o sută de legende, ce deveniră repede subiect de discuţie atît de pasionante încît nimeni nu—şi explica acest noroc neaşteptat, ceea ce făcea loc tuturor presupunerilor, tuturor explicaţiilor şi altor povestiri pe deasupra.
Dacă satul fu mirat să—l vadă trecînd pe domnul Vulfran avînd—o pe Perrine drept vizitiu, Talouel, văzîndu—l sosind, fu de—a dreptul uimit.
—Unde este Guillaume ? strigă el, repezindu—se pe scara de la verandă pentru a—l primi pe stăpîn.
—Dat afară din cauza patimei înăscute a beţiei, răspunse domnul Vulfran surîzînd.
—Bănuiesc că de mult aveaţi intenţia de a lua această hotărîre, zise Talouel.
—Aşa este.
Acest cuvînt „bănuiesc" fusese cel care—i agonisise averea lui Talouel şi îi desăvîrşea puterea. Dibăcia sa, într—adevăr constase în a—l convinge pe domnul Vulfran că nu există decît un om, tot atît de ascultător, de devotat care să execute mereu ceea ce patronul ordona sau gîndea.
—Dacă am vreo calitate, spunea el, este să ghicesc ce vrea patronul şi să mă confund cu interesele lui, să citesc în sufletul lui.
De aceea îşi începea aproape toate frazele, prin cuvîntul său favorit :
—Bănuiesc că vreţi...
Şi cum atenţia sa de ţăran era mereu la pîndă, iar pentru a iscodi, orice mijloc era bun, rare erau cazurile cînd domnul Vulfran să aibă vreun alt răspuns, decît cel care
era întotdeauna pe buzele lui :
—Aşa este.
—Bănuiesc, de asemenea, zise el ajutîndu—l pe domnul Vulfran să coboare că cea cu care l—aţi înlocuit pe beţivanul acela, s—a arătat a fi demnă de încrederea dumneavoastră.
—Aşa este.
—Nu mă miră deloc ; din ziua în care a venit aici, adusă de micuţa Rosalie, m—am gîndit că trebuie făcut ceva pentru dumneavoastră să o descoperiţi.
Vorbind astfel, se uită la Perrine, iar acea privire îi spunea, insistînd :
—Vezi ce fac pentru tine, să nu cumva să uiţi şi să fi gata să—mi înapoiezi serviciul.
Cererea de plată nu se lăsă prea mult aşteptată. Cu puţin înainte de a se termina lucrul, se opri în faţa biroului Perrinei şi. fără să intre, cu jumătate de glas, în aşa fel încît să nu fie auzit decît de ea, o întrebă:
—Ce s—a întîmplat la Saint—Pipoy cu Guillaume ?
Cum această întîmplare nu aducea după sine destăinuirea unor lucruri grave, crezu că îi poate răspunde şi îi povesti ceea ce i—a cerut.
—Bine, zise el, poţi să fi liniştită, cînd Guillaume va veni şi va cere să fie primit înapoi, va avea de—a face cu mine.

CAPITOLUL 29

Seara la cină, această întrebare „Ce s—a întîmplat cu Guillaume la Saint—Pipoy" ? îi fusese din nou pusă de Fabry şi de Mombleux, căci nu era nimeni de—al casei care să nu ştie că ea îl adusese pe domnul Vulfran. Reluă povestea pe care i—o spusese deja lui Talouel şi toţi declarară că beţivul căpătase ceea ce merita.

—Mare minune că nu l—a răsturnat de vreo zece ori pe stăpîn, zise Fabry, căci mîna ca un nebun.

—Ar fi trebuit dat afară de mult.

Ea deveni numai ochi şi urechi, dar străduindu—se să nu dea impresia că acordă atenţie acelor vorbe.

—Era dator acelei persoane.

—Putea să facă altfel ?

—Ar fi putut, dacă n—ar fi fost influenţat de cineva. Te ţii tare să rezişti la toate presiunile de oriunde ar veni cînd mergi direct la ţintă.

—Dracul era ţinta lui.

—Eşti sigur că nu a fost încurajat în viciul lui, în loc să—l fi prevenit că de pe o zi pe alta putea fi dat afară ?

—Cred că a făcut o mutră cînd a văzut că nu se mai întoarce ! Aş fi vrut să fiu acolo.

—O să se descurce şi o să—l înlocuiască cu altcineva, care să spioneze şi să raporteze tot la fel de bine.

—Culmea este că cel care este victima acestei spionări,— nu ghiceşte şi nu înţelege că acest minunat acord de idei cu care se laudă ide această intenţie extraordinară, nu sînt decît rezultatul unor pregătiri amănunţite. Dacă mi se şopteşte că, de dimineaţă ţi—ai exprimat părerea că ficatul de viţel cu garnitură de morcovi este o mîncare gustoasă, nu voi avea cine ştie ce merit, deseară, să presupun că îţi place mînzatul cu morcovi.

Începură să rîdă, privindu—se cu un aer zeflemitor.

Dacă Perrine ar fi avut nevoie de o cheie pentru a ghici numele care nu se pronunţau, acest cuvînt „bănuiesc" i—o dădu imediat şi tot atunci înţelese că acel „cineva." care punea la cale spionarea, era Talouel, iar cel care o suporta, domnul Vulfran.

—În sfîrşit, ce plăcere poate găsi în toate aceste poveşti ? întrebă Mombleux.

—Cum ce plăcere ? Este sau nu invidios, la fel cum este sau nu ambiţios ? Uite ce este ! se spune că este invidios, dar şi mai plin de ambiţie. Plecat de la nimic, adică de la muncitor, a devenit al doilea la o firmă care, în fruntea industriei franceze, are mai mult de douăsprezece milioane beneficiu pe an, iar ambiţia îl face să treacă de pe al doilea rînd, pe primul. S—a mai întîmplat aşa ceva. Nu s—au mai văzut simpli funcţionari, care să înlocuiască pe cei care au întemeiat o industrie puternică ? Cînd a văzut că împrejurările, necazurile din familie, boala, putea de pe o zi pe alta să—l pună pe patron în imposibilitatea de a mai conduce fabricile, a făcut în aşa fel, încît să fie indispensabil şi s—a impus ca fiind singurul în stare să poarte această greutate. Cea mai bună metodă pentru a ajunge acolo, nu era să—l cucerească pe cel pe care spera să îl înlocuiască, demonstrîndu—i de dimineaţă pînă seara că este de o capacitate, de o inteligenţă, de o pricepere în afaceri ieşite din comun ? De aici nevoia de a şti dinainte ceea ce a spus patronul, ce a făcut, ce gîndeşte, astfel să fie mereu în înţelegere perfectă cu el, ba chiar să i—o ia înainte, aşa încît, atunci cînd spune : „Bănuiesc că veţi vrea să mîncaţi mînzat cu morcovi, răspunsul obligatoriu să fie : „Aşa este".

Din nou începură să rîdă şi în timp, ce Zenobia schimbă farfuriile pentru desert, păstrară un moment de linişte prudentă, dar, îndată ce aceasta ieşi, îşi reluară conversaţia, neînchipuindu—şi că fetiţa aceea care mînca liniştită în colţul ei, putea să ghicească dedesubturile pe care aceştia le dezvăluiau într—adins.

—Şi dacă cel dispărut ar reveni ? . zise Mombleux.

—Iată ceea ce toată lumea trebuie să şi—o dorească, dar.dacă nu se întoarce, înseamnă că are motive să o facă. O fi murit, probabil.

—Este acelaşi lucru, ambiţia la. acest om este de neclintit cînd ştie ce este el şi, mai ales ce este casa pe care o voia pentru el.

—Dacă încăpăţînatul şi—ar fi dat cu adevărat seama de distanţa care îl desparte de scopul ţintit, de multe ori ar fi renunţat, în orice caz, nu te înşela asupra omului nostru, care este mult mai tare decît crezi, dacă ar fi să compari locul de unde a plecat, cu cel la care vrea să ajungă..

—Doar nu este el cel care a contribuit la dispariţia celui căruia vrea să îi ia locul !
—Cine poate şti că nu a provocat această dispariţie, sau că nu îi convine ca ea să dureze !
—Crezi ?
—Nici unul dintre noi nu era aici în vremea aceea, nu putem să ştim ce s—a întîmplat, dar dat fiind caracterul acestui personaj, se poate admite că un eveniment de asemenea gravitate nu s—a putut produce fără ca el să lucreze la înveninarea situaţiei, în aşa fel încît să tragă spuza pe turta lui.
—Nici nu mă gîndesc la aşa ceva, ia te uită, ce vorbeşti !
—Gîndeşte—te şi dă—ţi seama de rolul, jucat nu zic, dar pe care ar fi putut să—l joace, văzînd importanţa pe care această dispariţie putea să i—o dea.
—Desigur că pe atunci nu putea să prevadă că alţii vor moşteni locul celui dispărut, dar acum, că acest loc este ocupat, ce speranţe mai poate avea ?
—Măcar aceea că acest loc nu este atît de solid precum pare şi, adevărul fiind spus, este oare atît de sigur?
—Crezi ?
—Am crezut cînd am venit aici că aşa era, dar am văzut apoi din nişte nimicuri, pe care şi dumneata le—ai remarcat, că desfăşoară o adevărată muncă subterană pentru orice fleac, încît ghiceşti mai degrabă decît te străduieşti să afli, că scopul lui nu este decît să facă acest loc de nesuportat. Dar va fi în stare ? Pe de o parte va ajunge să le facă viaţa atît de grea, încît aceştia să prefere, sătui pînă peste cap, să se retragă. Pe de altă parte, — va găsi mijlocul prin care să—i dea de—o parte. Nu pot să ştiu.
—Să—i dea de—o parte ? Doar nu te gîndeşti la aşa ceva !
—Ba bine că nu, şi mai ales dacă nu dau prilejul unor atacuri serioase, va fi posibil. Dar dacă cu încrederea pe care le—o inspiră situaţia lor nu se păzesc, dacă nu sînt mereu în apărare, dacă fac vreo greşeală şi cine nu face, atunci bineînţeles că eşti atotputernic şi că poţi să crezi într—un viitor asigurat şi nu zic că nu o să asistăm la revoluţii interesante.
—Pe mine nu mă interesează revoluţiile, doar ştii asta.
—Nu cred că voi avea mai mult de cîştigat decît dumneata, dar ce putem face noi ca să—i împiedicăm ? Să hotărîm pentru unul ? Să hotărîm pentru celălalt ? P cinstea mea. nu. Cu atît mai mult cu cît, în realitate, îmi este drag cel a cărui moştenire este pusă la bătaie şi nu mă gîndesc la vreo boală care, aşa după cum cred unii sau alţii să—l fi doborît de curînd, ceea ce pentru mine nu este deloc valabil.
—Nici pentru mine.
—De altfel nici nu mi s—a cerut vreodată părerea şi nu sînt eu omul care să mi—o dau în astfel de situaţii.
—Nici mie.
—Mă mulţumesc cu rolul de spectator şi cînd văd pe vreunul din personajele piesei care se joacă sub ochii noştri că încearcă să dea o luptă ce pare imposibilă, atît de nebună, neavînd de partea lui decît îndrăzneala, energia...
—Ticăloşia.
—Dacă vrei, sînt de acord cu dumneata, acest lucru mă interesează, cu toate că nu ignor faptul că această, bătălie nu mă poate lovi şi pe mine. Iată de ce studiez personajul, care nu are decît laturi tragice,, dar şi unele comice, cum de altfel se potriveşte unei drame în toată regula.
—Eu nu cred că este comic.
—Cum nu ţi se pare comic un personaj care la douăzeci de ani, abia ştia să citească şi să—şi mîzgălească numele Şi care a muncit ca un cîine ca să ajungă să aibă un scris şi o ortografie fără pată, care să—i permită să critice pe toată lumea, nici mai mult, nici mai puţin, decît ca un dascăl!
—Pe cinstea mea, eu cred că este de—a dreptul remarcabil, dar partea comică este că, educaţia nu a mers paralel cu această instruire primară, pe care omul nostru şi—o închipuie ca fiind totul pe lume, aşa încît, în ciuda scrisului său frumos şi ortografiei sale foarte corecte, nu mă pot abţine să nu rîd, cînd îl aud făcînd uz de limbajul lui distins în care fasolea este „flageolet" iar bastonul „dovlecel" : noi ne mulţumim cu supă, el nu mănîncă decît „ciorbă", cînd vreau să ştiu dacă te—ai dus la plimbare, te întreb : „Ai fost să te plimbi ?" El îţi spune : „Aţi fost în promenadă ? *Cum* vă simţiţi ? Şi cînd văd că se crede superior folosind aceste cuvinte frumoase, îmi spun că dacă ar deveni stăpîn pe fabricile la care rîvneşte, ceea ce este posibil, senator, administrator al marilor companii, va vrea fără îndoială să fie numit şi în Academia

Franceză şi nu va înţelege de ce nu îl primesc.

În acel moment în cameră intră Rosalie şi o întrebă pe Perrine dacă nu vroia să meargă să cumpere ceva din sat. Cum să refuze ? Terminase de mult de mîncat şi dacă mai rămînea acolo, ar fi putut să trezească bănuieli pe care trebuia să le evite dacă voia să se vorbească tot aşa de liber în faţa ei.

Seara era plăcută şi oamenii stăteau pe stradă vorbind în faţa porţii şi Rosalie ar fi vrut să hoinărească, transformînd acel drum în plimbare, dar Perrine nu consimţi această fantezie, pretextînd că este obosită şi că vrea să se întoarcă.

În realitate, ceea ce dorea era să reflecteze, nu să armă şi, în liniştea cămăruţei sale, cu uşa încuiată, să—şi ea seama de situaţia ei şi de conduita pe care o va adopta. Deja, din noaptea în care le auzise pe colegele ei de cameră vorbind despre Talouel, putuse să şi—l închipuie ca pe un om de temut. De atunci, de cînd i se adresase pentru ca ea să îi spună tot adevărul despre prostiile lui Fabry", adăugind că el era stăpînul şi că în această calitate trebuia să ştie tot, văzuse cum acest om, ce inspira teamă, îşi consolidase puterea prin mijloacele pe care le folosea, totuşi, aceasta nu era nimic faţă de ceea ce dezvăluia discuţia pe care tocmai o auzise.

Că ar fi vrut să aibă autoritatea unui tiran, mai presus chiar decît a domnului Vulfran o ştia, dar că spera să—l înlocuiască într—o bună zi pe atotputernicul stăpîn din Maraucourt şi că de multă vreme lucra la realizarea acestui scop, asta nu şi—o mai închipuise.

Şi totuşi, acest lucru rezulta din conversaţia inginerului şi a lui Mombleux, care ştiau mai bine ca oricine ceea ce se întîmpla, să judece faptele, oamenii şi să—şi spună părerea.

Astfel acel „cineva" pe care de altfel nu îi denumiseră, trebuia să facă în aşa fel, încît să înlocuiască cu altcineva spionul pe care îl pierduse, dar acel altcineva, era chiar ea care îi luase locul lui Guillaume. Cum se va apăra ? Situaţia în care se găsea nu era înfricoşătoare ? Ea nu era decît un copil, fără experienţă, fără sprijin.

Îşi pusese deja această întrebare, dar nu în aceleaşi condiţii ca acum.

Stînd pe marginea patului, căci îi era imposibil să rămînă culcată, într—atît neliniştea **o** enerva, îşi repeta cuvînt cu cuvînt, ceea ce auzise.

„Cine ştie dacă nu cumva el a provocat această dispariţie, sau că nu el este cel care o prelungeşte".

Locul pe care l—au luat cei care trebuie să—l înlocuiască pe dispărut, este atît de sigur pe cît se crede? Nu desfăşoară el o muncă subterană pentru a—i obliga să—l abandoneze, fie forţîndu—i să se retragă, fie făcînd în aşa fel încît să fie daţi afară ?

Cum avea puterea de a—i da afară pe cei care păreau a fi desemnaţi să—l înlocuiască pe stăpîn. atunci ce mai însemna ea, care era un nimic dacă încerca să—i ţină piept şi dacă refuza să fie spioana pe care el şi—o dorea !

Cum să nu se lase păcălită ?

Îşi petrecu astfel o jumătate de noapte agitată din cauza acelor întrebări, iar cînd în sfîrşit oboseala o făcu să pună capul pe pernă nu văzuse decît greutăţile, fără să le găsească nici un răspuns liniştitor.

CAPITOLUL 30

Prima grijă a domnului Vulfran, dimineaţa cînd sosea la birou, era să deschidă corespondenţa, pe care un băiat o lua de la poştă şi i—o punea pe masă în două teancuri, unul din Franţa, celălalt din străinătate. Altădată, desfăcea singur toate scrisorile franceze şi dicta unui funcţionar adnotările pe care fiecare le cerea, pentru răspunsuri de dat sau ordine de transmis, dar de cînd era orb, era asistat în această muncă de nepoţii săi sau de Talouel, care citeau scrisorile cu glas tare şi le adnotau. în ceea ce privea soarta scrisorilor străine, de cînd cu boala lui Bendit, după ce le deschideau, le trimetea lui Fabry dacă erau englezeşti, cele germane lui Mombleux.

În dimineaţa care urmă discuţiei dintre Fabry şi Mombleux, care o emoţionase pe Perrine atît de puternic, domnul Vulfran, Theodore, Casimir şi Talouel erau ocupaţi cu această triere a corespondenţei. Theodore, care desfăcea corespondenţa din străinătate, anunţînd locul de uncie fusese trimisă, zise :

—O scrisoare din Dakka, din 29 mai.
—În franceză ? întrebă domnul Vulfran.
—Nu, în engleză.
—Semnătura ?
—Nu foarte citeaţă, ceva ce aduce a Feldes, Faldes, Fildes, precedată de un cuvînt pe care nu pot să—l citesc ; patru pagini, numele dumitale revine de mai multe ori. Să i—o dau domnului Fabry, nu—i aşa ?
—Nu, dă—mi—o mie.

În aceeaşi clipă, Theodore şi Talouel îl priviră pe domnul Vulfran, dar văzînd că amîndoi îşi surprinseseră unul altuia acelaşi gest care le scăpase şi care trăda aceeaşi seriozitate, luară un aer indiferent.
—Îţi pun scrisoarea pe masă, zise Theodore.
—Nu, dă—mi—o.

În curînd treaba lua sfîrşit, iar comisia se retrase, luînd cu şine corespondenţa adnotată. Theodore şi Talouel au vrut să—l întrebe pe domnul Vulfran care erau instrucţiunile sale asupra mai multor probleme, dar acesta le spuse să—l lase şi, îndată ce plecară, o sună pe Perrine. Ea veni imediat.
—Ce este cu scrisoarea aceasta ? întrebă domnul Vulfran.

Luă scrisoarea pe care i—o întindea şi îşi aruncă ochii deasupra. Dacă ar fi putut să vadă, ar fi observat că fata pălise şi că mîinile îi tremurau.
—Este o scrisoare în engleză, trimisă din Dakka la 29 mai.
—Semnătura ? întoarse scrisoarea.
—Părintele Fildeş.
—Eşti sigură ?
—Da domnule, părintele Fildes.
—Ce spune în ea ?
—Îmi daţi voie să citesc cîteva rînduri înainte de a răspunde ?
—Bineînţeles, dar repede.

Ar fi vrut să dea ascultare acelui ordin, totuşi emoţiile în loc să—i treacă, se intensificară, cuvintele dansau în faţa ochilor tulburi.
—Ei bine ? întrebă domnul Vulfran, cu o voce nerăbdătoare,
—Domnule, este greu de citit şi de înţeles. Frazele sînt lungi.
—Nu o traduce, analizeaz—o doar ; despre ce e vorba ? Se mai scurse ceva timp pînă să răspundă, apoi zise.
—Părintele Fildes, spune că părintele Leclerc, căruia i—aţi scris, a murit şi că el însuşi, însărcinat de către părintele Leclerc să vă răspundă, a fost împiedicat sa o facă pentru că a lipsit mai mult timp, dar şi din dificultatea de a aduna informaţiile pe care le cereţi ; se scuză că v—a scris în engleză, dar nu posedă decît imperfect frumoasa dumneavoastră limbă.
—Care sînt informaţiile acelea ? strigă domnul Vulfran.
—Dar, domnule, nu am ajuns pînă acolo.

Cu toate că îi răspunse pe un ton foarte blînd, el simţi că nu va cîştiga nimic repezind—o.
—Ai dreptate, zise el, doar nu citeşti o scrisoare în franceză, trebuie să o înţelegi înainte de a mi—o explica. Uite ce ai de făcut : o să iei scrisoarea şi te vei duce în biroul lui Bendit, unde o vei traduce cît de fidel posibil, scriind traducerea pe care mi—o vei citi... să nu pierzi nici o clipă. Sînt nerăbdător să ştiu ce conţine.

Ea se îndepărtă, dar el o reţinu :
—Ascultă bine ce—ţi spun. Este vorba de afaceri personale în această scrisoare, care nu trebuie să fie cunoscute de nimeni. Auzi, de nimeni. Oricine te—ar întreba, dacă se găseşte cineva care să îndrăznească să întrebe, nu trebuie să spui nimic, ba chiar să nici nu—l laşi să ghicească ceva. Vezi cîtă încredere am în tine ; mă bizui pe faptul că vei fi demnă de aceasta. Dacă mă vei servi cu credinţă, fi sigură că—ţi va fi şi ţie bine.
—Vă promit, domnule, să fac totul pentru a merita această încredere.
—Du—te, şi să te întorci repede.

În ciuda acestui sfat, nu începu să scrie imediat traducerea, dar citi scrisoarea de la un capăt la altul, o reciti, şi numai după aceea luă o foaie mare de hîrtie şi începu :

„Dakka, 29 mai"

„Onorate domn"

Îmi revine această sarcină de a vă face cunoscut, că, ne—a îndurerat pierderea reverendului nostru, părintele Leclerc, căruia i—aţi cerut anumite informaţii, de o deosebită importanţă pentru dumneavoastră, care m—a determinat să vă răspund în locul lui, cerîndu—mi scuze că nu am făcut—o mai devreme. Am fost împiedicat de călătoriile pe care le—am făcut prin ţară şi, pe de altă parte, de greutăţile de care, după mai mult de doisprezece ani cîţi s—au scurs de atunci, m—am lovit strîngînd aceste informaţii într—un mod cît de cît precis. Fac deci apel la, bunăvoinţa dumneavoastră, pentru a mă ierta pe această cale de întîrzierea nedorită, cît şi pentru faptul că vă scriu în engleză, cunoaşterea imperfectă a limbii dumneavoastră, fiind singura cauză.

După ce a scris această frază care era într—adevăr lungă, aşa cum i—o spusese şi domnului Vulfran şi care, numai din acest punct de vedere prezenta reale dificultăţi pentru a fi scrisă pe curat, se opri pentru a o reciti şi a o corecta. Se străduia din toate puterile, îşi concentra toată atenţia, cînd uşa biroului pe care o închisese se deschise în faţă lui Theodore Paindavoine, care intră şi îi.ceru un dicţionar englez—francez.

Tocmai avea deschis acest dicţionar în faţa ei, dar îl închise şi i—l întinse lui Theodore.

—Nu îţi trebuie ? zise acesta venind spre ea,

—Ba da, dar pot să mă lipsesc.

—Cum aşa ?

—Am nevoie de el mai degrabă pentru ortografia cuvintelor franceze, decît pentru sensul cuvintelor englezeşti ; un dicţionar francez, îmi va folosi tot aşa de bine.

Îl simţea în spate şi cu toate că nu putea să îi vadă ochii, neîndrăznind să se întoarcă, ghicea că citea pe deasupra umărului ei.

—Traduci scrisoarea din Dakka ?

Fu surprinsă de faptul că el cunoştea acea scrisoare care trebuia să rămînă strict secretă. Dar, imediat se gîndi că poate o întrebă pentru a o cunoaşte şi, aceasta părea cu atît mai probabil cu cît dicţionarul era parcă un pretext. De ce ar avea nevoie de un dicţionar englez—francez, din moment ce nu ştia nici o boabă englezeşte?

—Da domnule, zise ea.

—Şi cum merge traducerea ?

Simţi cum se apleca spre ea, căci avea vederea proastă ; atunci întoarse foaia cu repeziciune în aşa fel încît să nu o vadă decît pe—o parte.

—Ah ! Vă rog, domnule, nu citiţi, nu merge deloc, caut... este o ciornă.

—Nu are nimic.

—Ba da, domnule, are, mi—ar fi ruşine.

Vru să ia foaia de hîrtie, dar ea puse mîna deasupra ; dacă începuse a se apăra luînd—o pe căi ocolite, acum era hotărîtă să ţină piept, chiar unuia din şefi.

—Dă—mi ciorna, chiar crezi că sînt omul care să facă pe dascălul cu o fată drăguţă ca tine ?.

—Nu domnule; este imposibil.

—Hai, hai !

Şi încercă să i—o ia rîzînd, dar ea se opuse.

—Nu domnule, nu vă voi lăsa să o luaţi.

—Era doar o glumă.

—Nu şi pentru mine. Domnul Vulfran mi—a interzis să las pe cineva să vadă această scrisoare, aşa că îl ascult pe dumnealui.

—Eu am deschis—o.

—Scrisoarea în engleză nu este tot una cu traducerea ei.

—Unchiul îmi. va arăta numaidecît această faimoasă scrisoare.

—Dacă unchiul dumneavoastră o să v—o arate, nu este treaba mea, dumnealui mi—a dat o poruncă şi îl ascult. Iertaţi—mă.

Era atîta hotărîre în accentul şi în atitudinea ei încît, cu siguranţă că dacă voia hîrtia aceea, trebuia să i—o ia cu forţa, dar atunci nu o să ţipe ?

Theodore nu îndrăzni să meargă pînă acolo.

—Sînt încîntat să văd, zise el, fidelitatea pe care o arăţi poruncilor unchiului meu, chiar în nişte lucruri

atît de mărunte.

După ce închise în urma lui uşa, Perrine avu de gînd să se pună din nou pe treabă, dar era atît de tulburată, încît îi fu aproape imposibil. Ce—avea să se aleagă din rezistenţa aceea de care spusese că este încîntat, cînd, dimpotrivă, era furios ? Dacă voia să i—o plătească, cum avea să mai lupte, o amărîtă fără nici o apărare, împotriva unui , duşman atotputernic ? La prima lovitură, va fi doborîtă. Şi atunci va trebui să părăsească această casă, pe unde fusese doar în trecere.

În clipa aceea, uşa se deschise din nou, împinsă încet şi Talouel intră furişîndu—se cu ochii aţintiţi asupra pupitrului pe care se găseau scrisoarea şi începutul traducerii.

—Ei, cum este, merge traducerea scrisorii din Dakka ?

—Abia am început.

—Domnul Theodore te—a deranjat Ce dorea ?

— Un dicţionar englez—f rancez.

—Ce să facă cu el ? Nu ştie engleza.

— Nu mi—a spus.

—Nu te—a întrebat ce conţine scrisoarea ?

—Nu sînt decît la prima frază.

—Dar nu vrei să mă faci să cred că nu ai citit—o ?

—Nu am tradus—o încă.

—Nu ai scris—o în franceză, dar ai citit—o. Ea nu răspunse.

—Te întreb dacă ai citit—o, poate îmi răspunzi şi mie.

—Nu pot să răspund.

—De ce ?

—Pentru că domnul Vulfran mi—a interzis să vorbesc despre această scrisoare.

—Ştii bine doar că domnul Vulfran şi cu mine Sîntem unul. Toate ordinele pe care le dă aici domnul Vulfran, trec pe la mine, de asemenea toate favorurile pe care le acordă. Trebuie deci să cunosc şi eu ceea ce îl priveşte.

—Chiar afacerile personale ?

—Deci despre chestiuni personale este vorba în scrisoarea aceea ?

Ea înţelese că se lăsase prinsă.

—Nu am spus asta, dar v—am întrebat dacă în cazul problemelor personale, va trebui să vă fac cunoscut conţinutul acestei scrisori.

—Mai ales atunci cînd este vorba de afaceri personale trebuie să le cunosc şi aceasta chiar în interesul domnului Vulfran. Nu ştii să s—a îmbolnăvit în urma unor necazuri care au sfîrşit prin a—l doborî ? Dacă află dintr—o dată vreo veste care să—i aducă o nouă supărare sau care să îi provoace o mare bucurie, iar această veste este anunţată prea brusc, fără nici o pregătire, îi poate fi mortală. Iată de ce trebuie să ştiu dinainte conţinutul scrisorii. Ar fi mai bine dacă mi—ai citi pur şi simplu traducerea.

Ţinu acest mic discurs pe nerăsuflate cu o voce caldă, insinuantă, care nu se asemăna deloc cu manierele obişnuite atît de grosolane şi de arţăgoase.

Şi cum ea rămăsese mută, privindu—l cu o emoţie care o făcea să pălească, el continuă :

—Sper că eşti destul de deşteaptă ca să înţelegi ce—ţi spun şi să—ţi dai seama cît de important este pentru noi toţi, pentru întreg ţinutul, care trăieşte de pe urma domnului Vulfran, pentru tine chiar care ai găsit pe lîngă dumnealui un loc cald, ca sănătatea să nu—i fie slăbită de lovituri puternice la care nu va rezista. Pare încă în putere, dar nu este aşa pecum se crede, supărarea îl roade şi, pe de altă parte, pierderea vederii îl aduce la disperare. Iată de ce noi toţi care lucrăm aici trebuie să îi îndulcim viaţa şi eu în primul rînd, pentru că eu sînt cel în care şi—a pus încrederea.

Dacă Perrine nu ar fi ştiut nimic despre Talouel, s—ar fi lăsat pradă negreşit cuvintelor sale meşteşugit căutate pentru a o tulbura şi emoţiona, dar după ceea ce auzise şi de la femeile din odăiţă, care nu erau nişte proaste şi de la Fabry şi Mombleux care ştiau ce se întîmplă şi care judecau oamenii la justa lor valoare, nu mai putea să creadă în sinceritatea acestui discurs, sau să se bizuie pe devotamentul directorului ; voia să o facă să vorbească, asta era, şi, ca să ajungă acolo, erau bune toate tertipurile : minciuna,— înşelătoria, ipocrizia. Ar fi putut avea îndoieli asupra acestui subiect, pe care tentativa lui Theodore trebuia să o împiedice să le admită ; nu numai nepotul, dar nici directorul nu era sincer şi unul şi celălalt vrea să ştie despre ce era vorba în scrisoarea din Dakka, atît şi nimic altceva, deci, la ei se

referea domnul Vulfran atunci cînd spusese : „Dacă se găseşte cineva care să îndrăznească să te întrebe, nu numai că nu trebuie să spui nimic, dar nici să—l laşi să ghicească" şi numai de domnul Vulfran, care cu siguranţă prevăzuse aceste tentative, numai şi numai de el trebuia să asculte, fără să—i pese de furia şi ura ce se vor dezlănţui împotriva ei.

Stătea în picioare înaintea ei, sprijinit de birou, aplecat spre ea, fixînd—o cu privirea, învăluind—o, dominînd—o ; îşi luă inima în dinţi şi cu o voce puţin răguşită care îi trăda emoţia, dar care nu tremura, zise :

—Domnul Vulfran mi—a interzis să vorbesc cuiva despre această scrisoare.

Se îndreptă furios din cauza acestei rezistenţe, dar aproape îndată, aplecîndu—se din nou spre ea, deveni linguşitor în voce şi maniere.

—Dar eu nu sînt oricine, fiindcă eu sînt dublura lui, un alt el.

Ea nu răspunse.

—Dar ce, eşti proastă ? strigă el cu un glas înăbuşit.

—Bineînţeles, sînt.

—Atunci încearcă să înţelegi că trebuie să fi isteaţă pentru a ocupa locul pe care domnul Vulfran ţi l—a oferit şi pentru că această isteţime îţi lipseşte, nu poţi păstra acest loc şi în loc să te sprijin aşa cum aş fi vrut, datoria mea este să te dau afară. înţelegi ?

—Da domnule.

—Ei bine, mai reflectează, gîndeşte—te la situaţia ta de astăzi, închipuie—ţi ce vei face mîine în plină stradă şi ia o hotărîre pe care mi—o vei anunţa diseară.

Acestea fiind zise, după ce mai aşteptă^o clipă, fără ca ea să cedeze, ieşi, strecurîndu—se aşa cum intrase.

—Gîndeşte—te !

Ar fi vrut să se gîndească, dar cum ? Acum cînd domnul Vulfran o aştepta ?

Începu din nou să traducă, spunîndu—şi că în timp ce va lucra, emoţia îi va trece poate şi atunci va fi în stare cu siguranţă să—şi analizeze situaţia şi să hotărască ce avea de făcut.

„Principala dificultate, aşa cum v—am mai spus, de care m—am lovit în căutările mele, a fost cea a timpului scurs de la căsătoria domnului Edmond Paindavoine, fiul dumneavoastră drag. Mai întîi vă mărturisesc că, lipsit de îndrumările reverendului nostru, părintele Leclerc care a binecuvîntat această unire, am fost complet dezorientat şi că a trebuit să caut în toate părţile înainte de a culege elementele unui răspuns care să vă poată mulţumi.

Din acestea, rezultă că cea care a devenit soţia domnului Edmond Paindavoine era o tînără dotată cu toate calităţile, inteligenţă, bunătate, blîndeţe, duioşie, demnitate, fără să mai fie vorba de farmecele personale care, deşi sînt trecătoare, nu au o mai mică importanţă, adesea hotărîtoare pentru cei care îşi unesc sufletele în faţa vanităţilor acestei lumi.

De patru ori revăzu traducerea acestei fraze, cea mai încîlcită pesemne din scrisoare, dar se strădui să o redea cu toată precizia de care putea da dovadă şi, dacă nu fu în stare să se mulţumească pe sine însăşi, cel puţin avea conştiinţa că făcuse tot ce îi stătuse în putinţă.

Nu mai sîntem pe vremea cînd toată ştiinţa femeilor hinduse consta în cunoaşterea etichetei, a artei de a te ridica sau aşeza, şi cînd toată educaţia, în afara acestor puncte esenţiale, era considerată ca o decădere. Astăzi, un mare număr chiar, printre cele din castele superioare au spiritul cultivat şi îşi amintesc că, în vechea Indie, studiul era pus pe invocarea zeiţei Sarasvati. Cea despre care vă vorbesc, aparţine acestei categorii, iar tatăl ei cît şi mama, care se trăgeau dintr—o familie brahmană, adică născuţi de două ori, după expresia hindusă, avuseseră fericirea de a fi convertiţi la sfînta noastră religie catolică, apostolică şi romană de către reverendul nostru, părintele Leclerc, în timpul primilor ani ai misiunii sale. Necazul care pîndeşte răspîndirea credinţei noastre în Hind, este influenţa atotputernică a castei, astfel încît, cel care îşi pierde credinţa, îşi pierde casta, adică rangul, relaţiile, viaţa socială. Acesta a fost şi cazul acestei familii, care numai pentru faptul că devenea creştină, devenea de asemenea un fel de paria.

Vi se va părea deci normal că alungată din lumea hindusă, să—şi întoarcă faţa spre societatea europeană, aşa încît, printr—o asociaţie de afaceri şi de prietenie, s—a unit cu o familie franceză în scopul înfiinţării şi exploatării unei fabrici importante de muselină sub firma Doressany (hindus) şi Bercher (francez).

În casa doamnei Bercher, domnul Edmond Paindavoine a cunoscut—o pe domnişoara Doressany şi s—a îndrăgostit de ea. De aici rezultă că ea era într—adevăr tînăra pe care v—am descris—o, toate mărturiile pe care le—am adunat se potrivesc unele cu altele în a afirma acest lucru, dar nu pot să întăresc, deoarece nu am cunoscut—o, eu sosind la Dakka, abia după plecarea lor.

De ce s—au înălţat piedici în calea căsătoriei pe care voiau să o încheie ? Este o întrebare care mă depăşeşte.

Cu toate acestea, căsătoria a fost celebrată şi în capela noastră, reverendul părinte Leclerc dînd binecuvîntarea nunţii domnului Edmond Pandavoine şi domnişoarei Mărie Doressany ; certificatul de căsătorie este înscris la data respectivă în registrele noastre şi vă va putea fi trimisă o copie, dacă doriţi.

Timp de patru ani, domnul Edmond Paindavoine trăi în casa părinţilor soţiei sale, unde domnul nostru atotputernic le dărui un copil, o fetiţă. Amintirile pe care le—au păstrat despre ei, cei care. i—au cunoscut pe vremea aceea la Dakka, sînt dintre cele mai bune şi ii reprezintă ca pe un model de soţi, lăsîndu—se ispitiţi poate de plăcerile mondene, dar nu aveau vîrsta pentru aşa ceva, iar indulgenţa nu trebuie acordată tinereţii ?

Îndelung prosperă, firma Doressany şi Bercher cunoscu rînd pe rînd pirderi considerabila care ii ruinară de tot. Domnul şi doamna Doressany muriră după cîteva luni, familia Bercher s—a întors în Franţa, iar domnul Edriiond Paindavoine a făcut o călătorie de explorare în Dalhouzia în calitate de colecţionar de plante şi de curiozităţi de toate felurile pentru casele englezeşti, cu el luîndu—le şi pe tînăra sa soţie şi pe fetiţa lor, pe atunci în vîrstă de vreo trei anişori.

De atunci nu s—a mai întors la Dakka, dar am aflat de la unul din prietenii săi că i—a scris de mai multe ori, cît n dela unul din preoţii noştrii care deţinea aceste informaţii de.la părintele referend Leclerc care a corespondat în continuare cu domnul Edmond Paindavoine, că a locuit timp de mai mulţi ani la Dehra, aleasă de el însuşi ca centru de explorare, la graniţa tibetană, în Himalaya, ani care după cum spune acest prieten, au fost rodnici.

Nu cunosc Dehra, dar avem o misiune în acest oraş şi, dacă dumneavoastră credeţi că acest lucru vă poate ajuta în cercetări, îmi va face plăcere să trimit o scrisoare unuia din preoţii noştri, al cărui concurs ar putea să vă fie de folos."

CAPITOLUL 31

În sfîrşit scrisoarea fu terminată şi, imediat după ce scrise ultimul cuvînt,. fără a mai traduce formula de politeţe de la sfîrşit, adună foile şi se duse repede la domnul Vulfran, pe care îl găsi mergînd de la un capăt la altul al cabinetului, numărînd paşii, atât pentru a nu se lovi, cît şi pentru a—şi astâmpăra neliniştea.

—Ai fost foarte înceată, zise el.

—Scrisoarea era lungă şi grea.

—Nu cumva te—a deranjat cineva ? Am auzit uşa biroului tău deschizîndu—se şi închizîndu—se de două ori.

Dacă el o întrebă, crezu că trebuie să—i răspundă sincer.. Poate că era singura soluţie cinstită şi corectă la întrebările pe care şi le pusese, fără să le găsească răspunsurile satisfăcătoare.

—Domnul Theodor și domnul Talouel au venit la mine în birou.

—Ah !

Dădu impresia că vru să mai discute asupra acestui subiect, dar se opri şi apoi zise :

—Scrisoarea mai întîi, vom vedea pe urmă. Aşează—te lîngă mine şi citeşte încet, clar, fără să ridici glasul.

Îi citi scrisoarea aşa cum îi poruncise, cu o voce mai mult slabă decît clară.

Din cînd în cînd domnul Vulfran o întrerupea, dar i se adresa urmîndu—şi gîndul :

„... Model de soţi".,

„Plăceri mondene".

„Familii englezeşti, ce familii" ?
„Unul din prietenii săi, ce prieten" ?
„Din ce vreme datează aceste informaţii" ?
Şi cînd ea ajunse la sfîrşitul scrisorii, rezumîndu—şi impresiile, zise.:
—Vorbe. Nici un nume, nici o dată. Cîtă lume cu mintea goală !
Cum aceste informaţii nu îi erau făcute direct, Perrine nu răspunse. Atunci se aşternu liniştea pe care domnul Vulfran nu o rupse decît după un timp destul de lung.
—Poţi să traduci din franceză în engleză, aşa cum ai tradus din engleză în franceză ?
—Dacă nu sînt fraze prea grele, da.
—O depeşă ?
—Da, cred.
—Ei bine, aşează—te la măsuţă şi scrie. El dictă.

„Părintele Fildeş",
„Misiunea"
„Dakka"

„Mulţumiri pentru scrisoare".
„Rog trimiteţi prin telegramă răspuns plătit pentru douăzeci de cuvinte, numele prietenului care a primit veşti şi ultima dată a acestora. De asemenea, numele părintelui din Dehra. Scrieţi—i pentru a—l preveni şi mă voi adresa direct lui".
„PAINDAVOINE"
—Tradu asta în engleză şi fă în aşa fel încît să fie mai degrabă mai scurtă decît mai lungă ; la un franc şaizeci de cuvinte, nu trebuie să cheltuiesc peste măsură. Scrie foarte citeţ.
Traducerea fu terminată destul de repede şi o citi cu voce tare.
—Cîte cuvinte ? întrebă el.
—În engleză patruzeci şi cinci.
Atunci el calculă pe loc :
—Asta înseamnă şaptezeci şi doi de franci pentru depeşă, treizeci şi doi pentru răspuns, o sută patru franci cu totul, pe care ţi—i voi da. O vei duce tu însuţi la telegraf şi i—o vei citi funcţionarei, ca să nu facă vreo greşeală.
Traversînd veranda îl găsi acolo pe Talouel, care cu mîinile în buzunare se plimba de colo—colo, în aşa fel încît să supravegheze tot ce se petrecea în curte şi în birouri.
—Unde te duci ? întrebă el.
—La telegraf să trimit o depeşă. Cu o mînă ţinea telegrama, cu cealaltă banii ; el i—o luă trăgîndu—o atît de tare, încît dacă nu i—ar fi dat drumul ar fi rupt—o şi imediat o deschise. Dar. văzînd că era în engleză, se înfurie.
—Ştii că ai să—mi spui ceva, zise el.
—Da domnule.
Abia la ora trei îl revăzu pe domnul Vulfran, cînd acesta o sună pentru a pleca. Nu odată se gîndise la cine îl va înlocui pe Guillaume ; mirarea—i fu mare cînd domnul Vulfran îi spusese să ia loc alături de el, după ce îi dădu drumul vizitiului, care îl adusese pe Coco.
— Fiindcă ai condus bine ieri, nu ai nici un motiv să nu conduci la fel şi astăzi. De altfel avem de vorbit şi ar fi mai bine să fim singuri.
Abia după ce ieşiră din sat, unde trecerea lor născu aceeaşi curiozitate ca în ajun şi după ce trecură de fîneţele unde cositul era în toi, domnul Vulfran, pînă atunci tăcut, luă cuvîntul spre marea nelinişte a Perrinei, care ar fi vrut să întîrzie încă momentul acelei explicaţii atît de plină de pericol pentru ea, după cum se părea.
—Mi—ai spus că domnul Theodore şi domnul Talouel au venit în biroul tău.
—Da domnule.
—Ce voiau ?
Ea şovăi, cu inima strînsă.
—De ce eziţi ? Nu trebuie să—mi spui totul ?
—Da domnule, trebuie, dar aceasta nu mă împiedică să ezit.
—Nu trebuie să eziţi niciodată, atunci cînd îţi faci datoria, dacă tu consideri că trebuie să taci, fă—o;

dacă dimpotrivă, crezi că trebuie să răspunzi la întrebarea mea, căci eu te întreb ceva, răspunde.
—Cred că trebuie să răspund.
—Te ascult.

Îi povesti exact ceea ce se petrecuse între ea şi Theodore, nici un cuvînt în plus, nici unul în minus.
—Asta e tot ? întrebă domnul Vulfran, după ce sfîrşi.
—Da, domnule, tot.
—Şi Talouel ?

Povesti pe îndelete ce se întîmplase cu directorul, aşa cum făcuse şi cu nepotul, tot atît de fidel, pieptănînd numai puţin ceea ce avea legătură cu boala domnului Vulfran, în aşa fel încît să nu repete, că o veste proastă anunţată prea brusc, fără să fie pregătit, ar putea să—l ucidă. Apoi, după prima tentativă a lui Talouel, îi spusese ceea ce i se întîmplase cu depeşa, fără să îi ascundă întîlnirea care îi fusese dată pentru sfîrşitul zilei.

În timpul povestirii, îl lăsase pe Coco să meargă la pas, iar bătrînul cal profitînd de această libertate, se legăna liniştit, sorbind mireasma plăcută a finului uscat pe care vîntul fierbinte i—l aducea în nări.

Cînd tăcu, domnul Vulfran rămase mult timp fără să scoată un cuvînt, şi cum putea să îl observe fără ca el să ştie că îşi aţintise ochii asupra lui, văzu cum chipul îi trăda o preocupare dureroasă pricinuită se pare, atît de nemulţumire, cît şi de tristeţe.
—Înainte de toate trebuie să te liniştesc, fi sigură că nu ţi se va întîmpla nimic rău din cauza cuvintelor tale şi nici nu vor fi repetate, iar dacă cineva vreodată ar vrea să se răzbune de rezistenţa pe care ai opus—o atît de demn acestor tentative, voi şti să te apăr. În rest, eu sînt responsabil de ceea ce s—a întîmplat. Presimţeam că aşa va fi, cînd ţi—am spus să nu vorbeşti despre această scrisoare care trebuie să fi stîrnit curiozitatea şi încă de pe atunci ar fi trebuit să nu te expun. Pe viitor, nu va mai fi aşa. începînd de mîine, vei pleca din biroul lui Bendit unde te—ar putea găsi şi, vei ocupa în cabinetul meu măsuţa pe care ai scris de dimineaţă telegrama. De faţă cu mine nu te va mai întreba nimeni nimic.

Dar, cum ar putea să încerce să o facă în afara biroului, la Francoise, începînd din seara aceasta vei avea o cameră la castel şi vei mînca cu mine. Prevăd că voi întreţine cu India un schimb de scrisori şi de telegrame pe care tu le vei cunoaşte. Trebuie să iau măsuri de precauţie ca să nu mai încerce să—ţi smulgă cu forţa sau să—ţi fure cu îndemînare informaţii ce trebuie să rămînă secrete. Lîngă mine vei fi în siguranţă.

Mai mult, acesta îmi este răspunsul pentru cei care au vrut să te facă să vorbeşti, dar şi un avertisment dat celor care ar dori să mai încerce. în sfîrşit, este şi o recompensă pentru tine.

Perrine, care la început tremura, se linişti repede ; acum **o** încerca atît de puternic fericirea, încît nu mai găsea nici un cuvînt să răspundă.
—Încrederea în tine mi—a dat—o curajul pe care l—ai arătat în lupta împotriva mizeriei ; cînd eşti curajos aşa Ca tine, înseamnă că eşti cinstit ; mi—ai demonstrat că nu m—am înşelat şi că pot să mă bizui pe tine ca şi cum te—aş cunoaşte de zece ani. De cînd eşti aici, pesemne că ai auzit vorbindu—se despre mine cu invidie : să fi în locul domnului Vulfran, să fi domnul Vulfran, ce fericire ! Adevărul este că viaţa mea este aspră, foarte aspră, mai grea, mai dificilă decît pentru cei mai săraci dintre muncitorii mei. Ce este bogăţia fără sănătatea care îţi permite să te bucuri de ea ? Cea mai dureroasă povară. Iar cea care îmi apasă pe umeri, mă copleşeşte. în fiecare dimineaţă îmi spun că şapte mii de muncitori trăiesc de pe urma mea şi la care trebuie să mă gîndesc, că dacă n—aş mai fi, ar fi un dezastru ; pentru mulţi ar însemna sărăcia, foamea, moartea poate. Trebuie să rezist pentru ei, pentru onoarea acestei case pe care am întemeiat—o, care este bucuria, gloria mea, iar eu sînt orb !

Urmă o clipă de tăcere, timp în care durerea acestui vaiet umplu ochii Perrinei de lacrimi, dar curînd domnul Vulfran reîncepu.
—Trebuie să fi aflat de discuţiile de prin sat şi din scrisoarea pe care ai tradus—o că am un fiu, dar între el şi mine au avut loc, din mai multe motive despre care nu vreau să vorbesc, conflicte care au dus la despărţirea noastră şi care, după căsătoria lui încheiată în ciuda împotrivirii mele, au provocat o ruptură completă, dar care nu au fost în stare să—mi stingă dragostea ce i—o purtam, căci îl iubesc, după atîţia ani de absenţă, ca şi cînd ar mai fi copilul pe care l—am crescut. Cînd mă gîndesc la el, zile şi nopţi ce îmi par atît de lungi, acel copil drag îmi apare în faţa ochilor fără lumină. Tatălui său, fiul i—a preferat pe femeia iubită şi cu care s—a însurat printr—o căsătorie nulă. în loc să se întoarcă lîngă mine, a acceptat

să trăiască alături de ea pentru că eu nu puteam şi nici nu trebuia să o primesc. Am sperat că va renunţa ; trebuia să creadă că şi eu voi. ceda. Dar amîndoi avem acelaşi caracter. Nu am cedat nici unul, nici celălalt. Nu am mai avut veşti de la el.

Odată cu boala de care cu siguranţă a luat cunoştinţă, căci nu pot crede că nu îl ţineau la curent cu tot ce se petrecea aici, am crezut că se va întoarce. Nu s—a întors, reţinut pesemne de femeia aceea blestemată, care nu s—a mulţumit numai să mi—l ia, dar îl ţine la ea, ticăloasa...

Perrine asculta uitîndu—se fix la buzele domnului Vulfran, nemaiputînd respira. La acest cuvînt îl întrerupse :

—Scrisoarea părintelui Fildeş spune ; „O fată dotată cu cele mai încîntătoare calităţi" : inteligenţă, bunătate, blîndeţe, duioşie, demnitate". Nu se vorbeşte astfel despre o ticăloasă.

—Ce spune scrisoarea poate să meargă împotriva faptelor ? Motivul care mi—a insuflat această exasperare şi ură împotriva ei, este că îmi ţine acolo băiatul, în loc să se dea la o parte, aşa cum se cuvine din partea unei creaturi de soiul ei, pentru ca fiul meu să regăsească şi să—si reia aici viaţa, care trebuie să fie a sa. în sfîrşit, din cauza ei în ciuda cercetărilor pe care le—am făcut, nici nu ştiu unde este ; ca şi mine vezi care sînt greutăţile care se opun acestor căutări. Ceea ce le complică şi mai mult, este o situaţie deosebită pe care trebuie să ţi—o explic, cu toate că poate fi fără îndoială, prea puţin clară pentru un copil de seama ta, dar în sfîrşit, trebuie să—ţi dai seama cît de cît, fiindcă prin încrederea pe care mi—o pun în tine, mă vei ajuta în sarcina mea. Absenţa îndelungată, dispariţia fiului meu, ruptura, răstimpul scurs de la ultimele veşti pe care le—am primit de la el, au trezit în mod fatal anumite întrebări. Dacă fiul meu nu mai este aici ca să îmi ia locul cînd nu voi mai fi în stare să mă achit de sarcini, ca să moştenească averea cînd voi muri, cine va ocupa acest loc ? înţelegi speranţele pe care mi le—am pus în spatele acestor întrebări ?

—Aproape da, domnule.

—Este de ajuns, ba chiar mi—ar place mai mult să nu le înţelegi prea bine. Sînt, prin urmare, alături de mine, printre cei care ar trebui să mă susţină şi să mă ajute, persoane care au interesul ca fiul meu să nu se întoarcă şi care, numai prin faptul că acest interes le tulbură mintea, îşi pot închipui că este mort. Cum să fie cu putinţă ! Oare Dumnezeu m—a lovit atît de groaznic ? Ei nu au decît să creadă, eu nu pot. Ce m—aş face dacă Edmond ar fi mort ? Legea naturii face ca părinţii să piară înaintea copiilor şi nu copiii înaintea părinţilor. Am o sută de motive, unele mai bune ca altele care dovedesc lipsa de judecată a acestor speranţe deşarte. Dacă Edmond ar fi pierit într—un accident, aş fi ştiut—o, soţia lui ar fi fost prima care m—ar fi anunţat. Deci Edmond nu este, nu poate fi mort, aş fi un tată fără credinţă, să admit contrariul.

Perrine nu—şi mai ţinea ochii aţintiţi asupra domnului Vulfran, dar şi—a întors capul pentru a—şi ascunde faţa, ca şi cum ar fi putut să o vadă.

—Ceilalţi, care nu au credinţa aceasta, pot să creadă că a murit şi asta le explică curiozitatea şi în acelaşi timp, precauţiile pe care le iau pentru ca tot ce ţine de cercetările mele să rămînă secrete. îţi spun toate astea ca să—ţi dai seama de sarcina la care te înhami, să—i redai unui tată fiul, şi sînt sigur că ai destulă inimă să te ocupi de aceasta cît mai cu credinţă. Şi ţi—o mai spun, pentru că întotdeauna regula mea de viaţă a fost să merg direct la ţintă, spunînd pe faţă încotro merg ; cîteodată, vicleniì aceştia nu au vrut să mă creadă şi au presupus că fac orice ca sa cîştig ; au fost pedepsiţi de fiecare dată. Au încercat deja să te înşele şi vor mai încerca. Te—am prevenit, este tot ce trebuia să fac.

Sosiră în locul de unde se vedeau coşurile fabricii din Hercheux, dintre toate, cea mai îndepărtată de Maraucourt ; doar cîţiva paşi şi intrau în sat.

Perrine, tulburată, înfiorată, îşi căuta cuvintele pentru a răspunde şi nu găsea nimic, cu inima frîntă de emoţie, cu gura încleştată, cu buzele uscate.

—Şi eu, strigă ea în sfîrşit, trebuie să vă spun că sînt de partea dumneavoastră din tot sufletul.

CAPITOLUL 32

Seara, după ce inspecţia fabricilor luă sfîrşit, în loc să se întoarcă la birou aşa cum îi era obiceiul, domnul Vulfran ii spuse Perrinei să îl conducă direct la castel şi pentru prima oară fata trecu de partea cealaltă a porţii aurite, capodoperă a lăcătuşeriei, pe care un rege nu putuse să şi—o permită la una din ultimele expoziţii, după cîte se povesteşte, dar pe care bogatul industriaş nu o găsise prea scumpă pentru casa lui de la ţară.

—Ia—o pe aleea mare, zise domnul Vulfran.

Tot pentru prima dată ea văzu de aproape covorul de flori pe care pînă atunci nu îl zărise decît de departe, formînd pete roşii sau roze pe catifeaua de un verde închis a gazonului tuns scurt. Obişnuit să facă acest drum, Coco mergea la pas şi fără să mai fie nevoie să îl conducă, ea putea să—şi arunce ochii cînd la dreapta, cînd la stînga, la coşurile cu flori sau la plantele pe care frumuseţea ie făcea demne de a fi contemplate, căci deşi stăpînul lor nu le mai putea admiră ca altădată, nimic nu fusese schimbat în aranjamentul grădinii, atît de costisitor întreţinută, ca pe vremea cînd în fiecare dimineaţă şi seară le trecea în revistă cu mîndrie.

Coco se opri singur în faţa peronului larg, unde aştepta un bătrîn servitor, anunţat de clopoţelul de la poartă.

—Bastien, eşti aici ? întrebă domnul Vulfran, fără să se dea jos.

—Da, domnule.

—Condu—o pe această domnişoară în camera fluturilor care va fi a ei şi ai grijă să i se dea tot ce îi trebuie ;îi vei pune tacîmul alături de al meu. Între timp, trimite—l pe Felix să mă ducă la birou.

Perrine se întreba dacă se trezise.

—Vom lua masa la ora opt, zise domnul Vulfran, pînă atunci eşti liberă.

Coborî şi îl urmă pe bătrînul valet, mergînd de parca ar fi fost ameţită, ca şi cum s—ar fi găsit într—un palat fermecat.

Şi într—adevăr, holul monumental de unde pornea o scară somptuoasă cu trepte din marmoră albă, pe care un covor însemna un drum roşu, avea ceva din măreţia unui palat. La fiecare etaj, flori minunate şi plante cu frunze mari aşezate în ghivece imense, înmiresmau cu parfumul lor aerul închis.

Bastien o conduse ia al doilea etaj şi fără să intre, îi deschise o uşă.

—O să trimit menajera, zise el retrăgîndu—se. După ce străbătu un hol mic întunecat, se trezi într—o cameră mare, foarte luminoasă, îmbrăcată într—o stofă de culoarea fildeşului, presărată cu fluturi viu coloraţi care pluteau uşor ; mobila era din arţar pătat, iar din covorul cenuşiu, creşteau jerbe de flori de cîmp, bănuţi, maci, albăstrele, boboci de aur.

Ce proaspăt şi frumos era totul !

Nu—şi venise încă în fire, amuzîndu—se, afundîndu—şi piciorul în covorul moale, cînd în cameră intră slujitoarea.

—Bastien mi—a spus să vă stau la dispoziţie, domnişoară.

O servitoare în uniformă, avînd pe cap o bonetă din *tul*, în slujba celei care cu cîteva zile mai înainte se culcase într—o colibă, pe un pat de trestii, în mijlocul unei mlaştini, cu şobolanii şi broaştele ! îi trebui ceva timp pentru a se dezmeticii.

—Vă mulţumesc, zise ea în sfîrşit, dar nu am nevoie de nimic... mi se pare.

—Dacă domnişoara doreşte, îi pot arăta apartamentul.

Ceea ce ea înţelegea prin a—i „arăta apartamentul" însemna a deschide uşile unui şifonier cu oglindă şi ale unui dulap din perete, ca de altfel şi sertarele unei măsuţe de toaletă, toate pline cu perii şi foarfeci, cu săpunuri şi sticluţe ; după aceea apăsă pe un buton ascuns în tapet.

—Acesta, zise ea, este pentru cazul cînd aveţi nevoie de ceva, celălalt pentru iluminat.

Deodată, camera, holul şi baia fură inundate de o lumină strălucitoare, care tot aşa se şi stinse, iar Perrinei i se păru că mai era pe cîmpurile din împrejurimile Parisului cînd o prinsese furtuna şi cînd fulgerele ce cădeau din cerul căscat îi ardeau drumul sau îl înecau în umbră.

—Cînd domnişoara va avea nevoie de mine, nu. are decît să sune : o dată pentru Bastien, de două ori pentru mine.

Dar domnişoara avea nevoie să fie singură, atît pentru a trece la vizitarea camerei sale cît şi pentru

a—şi veni, în fire, negăsindu—se pe sine, din cauza tuturor celor întîmplate din zori şi pînă atunci.

Cîte evenimente, cîte surprize în cîteva ore şi cine ar fi crezut de dimineaţă, cînd sub ameninţările lui Theodore şi Talouel se şi vedea într—un mare pericol ; că dimpotrivă, vîntul avea să bată atît de favorabil pentru ea ! Avea toate motivele să rîdă, cînd se gîndea că, numai duşmănia lor. Îi adusese acel noroc.

Şi cît ar mai fi rîs, dacă ar fi văzut mutra directorului, ieşind să îl primească pe domnul Vulfran pe scara ce ducea la birouri !

—Bănuiesc că fata a făcut vreo prostie, zise Talouel.

—Nu, nu se poate !

—Totuşi aţi fost însoţit de Felix.

—Asta pentru că am lăsat—o la castel, ca să aibă timp să se pregătească pentru cină.

—Cină ! Bănuiesc că...

Într—atît îşi pierduse răsuflarea, încît nu găsi imediat ceea ce trebuia să bănuiască.

—Bănuiesc şi eu, zise domnul Vulfran că nu şti ce să bănuieşti.

—... Bănuiesc că va lua masa cu dumneavoastră.

—Aşa este. De mult doream să am alături de mine pe — cineva inteligent, discret, credincios în care să pot avea încredere. Iar această fetiţă mi s—a părut a întruni aceste calităţi inteligentă este, sînt sigur, discretă şi fidelă este de asemenea, am dovada.

Nimic din ceea ce a fost spus nu a fost făcut pe un ton mult mai deosebit, totuşi Talouel nu se putea îndoi de sensul acelor vorbe.

—O iau cu mine, pentru că nu vreau să fie expusă anumitor pericole, nu pentru ea, căci am siguranţa că le—ar face faţă, dar pentru alţii, ceea ce m—ar obliga să mă despart de ei...

Apăsă pe aceste cuvinte.

—Oricare ar fi aceştia. Nu mă va mai lăsa singur, aici va lucra în cabinetul meu, peste zi mă va însoţi, va mînca cu mine, ceea ce va avea darul de a face ca masa să nu—mi mai fie aşa tristă, mă va înveseli cu sporovăială ei şi va locui la castel.

Talouel avusese răgazul să—şi regăsească liniştea şi cum nu—i stătea în caracter şi nici în maniere de a se opune cîtuşi de puţin ideilor stăpînului, zise :

—Bănuiesc că vă va aduce toate satisfacţiile, pe care pe drept, mi se pare, le aşteptaţi de la ea.

—Şi eu bănuiesc acelaşi lucru.

În acest timp, Perrine, sprijinită în coate pe balconul camerei sale, visa admirînd priveliştea care se desfăşura în faţa ei : peluzele înflorite ale grădinii, fabricile, satul cu casele şi biserica lui, fîneţele, mlaştinile ale căror suprafeţe argintii sclipeau sub razele piezişe ale soarelui ce apunea, iar alături, pe partea cealaltă, pilcul de pădure, unde se aşezase în ziua sosirii şi unde, în adierea serii auzise trecîndu—i pe la ureche, glasul dulce al mamei care îi şoptea „ştiu că o să fii fericită."

Scumpa ei mamă îi văzuse viitorul, iar margaretele, tălmăcind oracolul, spuneau şi ele adevărul : da, fericită începea să fie şi, dacă nu reuşise pînă atunci prea mare lucru, cel puţin spera să reuşească un pic, numai să aibă răbdare, să ştie să aştepte, iar restul va veni cu timpul. Cine o mai grăbea acum ? Nici sărăcia, nici nevoile nu o mai atingeau în castelul în care pătrunsese atît de repede.

Cînd fluierul sirenei anunţa terminarea lucrului, era încă pe balcon, plutind pe aripile visării şi numai acele zgomote stridente o readuseră din viitor în realitatea prezentă. Atunci, de la înălţimea observatorului său de unde domina străzile satului şi drumurile albe din cuprinsul fîneţelor verzi şi al cîmpurilor aurii, văzu răspîndindu—se furnicarul negru al muncitorilor, care mişunînd la început într—o mulţime compactă, nu întîrzie să se dividă în mai multe şuvoaie, să se fărîmiţeze la nesfîrşit şi să nu mai rămînă în curînd nimic din el, decît grupuleţe care la rîndul lor se risipiră repede ; clopotele de la poartă sunară şi trăsura domnului Vulfran urcă pe aleea circulară în pasul liniştit al bătrînului Goco.

Totuşi nu părăsi imediat camera, aşa cum o sfătuise, îşi făcu toaleta, dedîndu—se la un desfrîu pe cinste cu apă de colonie, cu săpun, cu un săpun adevărat gras, spumos, parfumat cu mirosuri fine şi coborî abia atunci cînd pendula aşezată deasupra şemineului bătu ora opt.

Se întreba cum avea să găsească sufrageria, dar nu trebui să o caute, căci un servitor în haine negre, pe care. Îl întîlni pe hol, o conduse acolo. Aproape imediat intră şi domnul Vulfran, neînsoţit de nimeni. Ea băgă de seamă că acesta urma o traversă de doc aşezată pe covor, care îi călăuzea paşii, înlocuindu—i

astfel vederea. Un coş cu orhidee cu mirosul suav ocupa mijlocul mesei pe care se mai găseau şi o argintărie grea, şlefuită şi cristaluri ale căror feţe reflectau strălucirea luminii electrice, revărsate din lustră.

Pentru o clipă rămase în picioare în spatele scaunului, neştiind ce trebuie să facă. Din fericire domnul Vulfran îi veni în ajutor.

—Stai jos.

Îndată începu şi servitul mesei, iar servitorul care o condusese îi puse o farfurie cu ciorbă în faţă, în timp ce Bastien îi aducea o alta stăpînului său, aceasta fiind plină ochi.

Dacă ar fi mîncat singură cu domnul Vulfran, ar fi fost mai în largul ei, dar sub privirile curioase, deşi demne ale celor doi valeţi pe care le simţea pironite asupra ei, pentru a vedea desigur cum mănîncă o prostuţă ca ea, se intimidase, iar acest examen o deranja puţin în mişcări.

Totuşi avu norocul să nu facă vreo greşeală.

—De cînd m—am îmbolnăvit, zise domnul Vulfran, am obiceiul să mănînc două porţii de supă, ceea ce este mai comod pentru mine, dar să nu crezi că şi tu, care vezi cu ochii tăi, trebuie să faci la fel.

—Am fost atîta timp lipsită de supă, încît voi mînca şi eu două porţii.

Dar nu le—a fost servită aeraşi ciorbă, ci una nouă, de varză, cu cartofi şi cu morcovi, tot atît de simplă ca cei țărănească.

În rest, cina păstră, în afara desertului, aceeaşi simplitate, compunîndu—se dintr—o pulpă de berbec cu mazăre verde şi salată, dar desertul presupunea patru farfurii cu picior pline cu prăjituri, cu fructe minunate, demne prin mărimea şi frumuseţea lor, de florile din vazele mari de argint din mijlocul mesei.

— Mîine poţi să mergi, dacă vrei, să vizitezi serele de unde vin aceste fructe, zise domnul Vulfran.

Ea luă discret cîteva cireşe, dar domnul Vulfran insistă să ia şi caise, piersici şi struguri.

—La vîrsta ta, aş fi mîncat toate fructele de pe masă... dacă mi—ar fi fost oferite.

Atunci, Bastien, pe care acele cuvinte îl înveseliseră, dori să pună pe farfuria acelei „prostuţe", aşa cum ar fi făcut—o pentru o maimuţă inteligentă, o caisă şi o piersica pe care le alese cu competenţa unui cunoscător, părăsind pentru aceasta, locul pe care îl ocupa în spatele scaunului domnului Vulfran.

În ciuda fructelor, Perrine răsuflă uşurată, văzînd că masa luase sfîrşit ; cu cît era mai scurtă, cu atît mai bine ; a doua zi, curiozitatea servitorilor ar lăsa—o în pace negreşit.

—Acum eşti liberă pînă mîine dimineaţă, zise domnul Vulfran, ridicîndu—se de la masă, poţi să te plimbi prin grădină sub clar de lună, să citeşti în bibliotecă, sau să iei o carte la tine în cameră.

Era încurcată, întrebîndu—se dacă nu trebuia să—i propună domnului Vulfran să îi stea la dispoziţie. Şi cum nu ştia ce să facă, îl văzu pe Bastien făcîndu—i semne pe ascuns, încît la început nu înţelese nimic, cu mîna stingă părea că ţine o carte pe care o frunzărea, cu dreapta apoi în—trerupîndu—se, arăta spre domnul Vulfran, mişcînd din buze cu o fizionomie încîntată. Deodată înţelese ce îi spunea : să—l întrebe pe domnul Vulfran dacă vrea să—i citească, şi cum ea avusese aceeaşi idee, îi fu teamă să şi—o exprime înaintea lui Bastien, totuşi încercă :

—Dar nu aveţi nevoie de mine, domnule ? Nu aţi vrea să vă citesc ?

Avu satisfacţia să îl vadă pe Bastien aprobîndu—o cu mişcări ample ale capului; ghicise, iată ce trebuia să spună.

—Se cuvine ca atunci cînd lucrezi, să ai orele tale de libertate, răspunse domnul Vulfran.

—Vă asigur că nu mă supără de loc.

—Atunci, zise el, vino cu mine în birou.

Aceasta era o cameră mare, întunecoasă, pe care o despărţea de sufragerie un vestibul, spre care ducea o traversă de pînză, ce îi permitea domnului Vulfran să meargă drept, dar oricum nu avea cum să se rătăcească, fiindcă avea în minte ca şi în picioare, simţul corect al distanţelor.

Perrine se întrebase nu odată, cum îşi petrecea domnul Vulfran vremea, atunci cînd era singur, din moment ce nu putea citi, dar camera aceea, în clipa în care apăsă pe butonul de iluminat, nu răspunse deloc acelei întrebări. Drept mobilă, o masă mare încărcată cu hîrtii, rafturi, scaune, acestea erau totul. în faţa unei ferestre, un fotoliu cu spătar înalt, dar fără nimic în jur. Totuşi, uzura tapiţeriei care îl acoperea indica faptul că domnul Vulfran trebuia să fi stat aici ore întregi, în faţa cerului, ai cărui nori nu—i putea zări.

—Ce vrei să—mi citeşti ? întrebă el.

Pe masă erau mai multe ziare, înfăşurate cu o panglică multicoloră.
—Un ziar, dacă doriţi.
—Cu cît acorzi mai puţină importanţă ziarelor, cu atît mai bine.
Nu răspunse nimic, spusese aşa numai ca să propună ceva.
—Îţi plac cărţile de călătorie ? întrebă el.
—Da, domnule.
—Şi mie. Îţi înveselesc sufletul şi îl pun la treabă. Apoi, ca şi cum ar fi vorbit cu sine însuşi, fără ca ea să fi fost acolo să îl audă :
—Să ieşi din tine, să trăieşti alte vieţi decît pe a ta. Dar după o clipă de tăcere, întorcîndu—se spre ea spuse :
—Hai în bibliotecă.
Aceasta comunica cu biroul, nu era decît o uşă de deschis, iar pentru a o lumina, decît un buton de apăsat şi, cum nu se aprinse decît o singură lampă, sala cea mare cu dulapuri din lemn negru, rămase în întuneric.
—Ai auzit de „înconjurul Pămîntului" ? întrebă el.
—Nu, domnule.
—Ei bine, în tabelul alfabetic sînt indicaţiile de care avem nevoie.
O conduse la dulapul în care se găsea acea listă şi îi spuse să o caute, ceea ce îi luă ceva timp ; în sfîrşit, găsi.
—Ce trebuie să caut ? spuse ea.
—La litera „i", cuvîntul „India".
Era mereu cu gîndul la acelaşi lucru ; nici nu avusese ideea de a retrăi viaţa celorlalţi, aşa cum se exprimase, căci ceea ce dorea în realitate, era să o retrăiască pe cea a fiului său, citind descrierea ţinuturilor în care pusese să—l caute.
—Ce ai găsit ? zise.
—„India Rajanilor", călătorie în regatele Indiei centrale şi în statul Bengal, 1871, de la 209 la 288.
—Aceasta înseamnă că în al doilea volum din 1871 la pagina 209, găsim începutul acestei călătorii. Ia volumul şi hai să ne întoarcem la mine în birou.
Dar cînd se înălţă pe o scăriţă să ia volumul acela, în loc să se dea jos, rămase să privească un portret aşezat deasupra şemineului, pe care îi căzură ochii ce se obişnuiseră deja cu semiîntunericul.
—Ce ai ? întrebă el.
Răspunse fără ezitare, dar cu un glas emoţionat.
—Mă uit la portretul de deasupra şemineului.
—El este fiul meu, cînd avea douăzeci de ani, dar pesemne că nu îl vezi bine ; să fac mai multă lumină.
Îndreptîndu—se către lambriurile de lemn, apăsă pe un buton şi deodată, o mulţime de lămpi aşezate deasupra ramei şi în faţa portretului, îl inundară în lumină.
Perrine, care coborîse şi se apropiase cu cîţiva paşi, scoase un strigat şi lăsă să—i cadă din mînă volumul din „înconjurul Pămîntului".
—Ce ai ? zise el.
Dar ea nu se gîndea să răspundă şi rămase cu privirea aţintită asupra tînărului blond, îmbrăcat într—un costum de vînătoare din catifea verde, avînd pe cap o caschetă naltă cu cozoroc mare, sprijinit cu o mînă de puşcă şi cu cealaltă mîngîind capul unui prepelicar negru, care ţâşnea din perete ca o vedenie vie. Tremura din cap pînă în picioare şi un şuvoi de lacrimi îi curgea pe faţă fără să se poată opri, transportată, prăbuşită în contemplare.
Aceste lacrimi, în tăcerea pe care o păstra, îi trădară emoţia.
—De ce plîngi ?
Trebuia să răspundă. Printr—un efort suprem încerca să devină stăpînă pe cuvinte, dar auzindu—le, înţelese inocenţa.
—Acest portret... fiul dumenavoastră... dumneavoastră... tatăl lui...
Pentru o clipă, el nu înţelese nimic, aştepta, apoi cu un glas pe care compasiunea îl îndulcea :
—Te—ai gîndit la al tău ?

—Da, domnule,... da. domnule.
—Biata de tine !

CAPITOLUL 33

Ce surpriză ! A doua zi de dimineaţă, cînd intrînd în biroul unchiului lor, pentru desfacerea corespondenţei, cei doi nepoţi, tot în întârziere, o văzură pe Perrine instalată la masă ca şi cum nu ar fi avut nevoie să se urnească de acolo.

Talouel se ferise să—i prevină, dar făcuse în aşa fel încît să fie acolo atunci cînd aceştia aveau să sosească şi, să rîdă de ei.

A fost de—a dreptul comic şi în plus îmbucurător pentru el căci dacă era furios din cauza acelei vagaboande care, de pe o zi pe alta, fără să fie ajutată de nimeni, se impunea slăbiciunii senile a unui bătrîn, cel puţin avea mulţumirea să vadă că şi nepoţii încercau o mînie egală cu a sa. Cît era de nostim cînd îi aruncau privirile acelea neliniştite, în care se citea atît turbarea cît şi surpriza ! în mod sigur că nu înţelegeau nimic din prezenţa ei în biroul acela sfînt, în care nici ei nu rămîneau decît atît cît era necesar pentru a asculta explicaţiile pe care unchiul lor le avea de dat sau pentru a comunica rezultatul afacerilor cu care erau însărcinaţi. Iar privirile pe care le schimbau între ei, fără să îndrăznească să ia o hotărîre, fără chiar să încerce o observaţie sau o întrebare, îl făceau să rîdă fără să se mai ostenească să—şi ascundă satisfacţia şi bătaia de joc, căci dacă între ei s—ar fi declarat război, într—o bună zi aveau să ştie la ce să se aştepte unul de la altul din cauza sentimentelor reciproce, născute din speranţele secrete pe care fiecare le hrănea la rîndul său : Talouel împotriva nepoţilor, nepoţii împotriva lui Talouel, aceştia, unul împotriva celuilalt.

De obicei, Talouel se mulţumea să le arate duşmănia prin zîmbete ironice, prin tăceri dispreţuitoare sau prin forma unei politeţi umile, dar în ziua aceea nu putu să reziste poftei de a le juca o farsă, în felul lui şi care îi va prilejui cîteva clipe de delectare. Îl luau pe sus fiindcă îşi închipuiau că au toate drepturile în virtutea sorgintei lor — nepoţii sînt cu mult deasupra directorului — unul pentru că era fiul unui frate, celălalt fiul unei surori a stăpînului, în timp ce el, care nu era decît un copil de muncitor, muncise din greu pentru reuşita glorioasei firme care, în cea mai mare parte, era a sa. Ei bine, aveau ei să vadă ! Ah ! ah !

Ieşi cu ei şi, cu toate că erau grăbiţi de a se întoarce în birourile lor pentru a—şi împărtăşi impresiile şi să vadă fără îndoială ce aveau de făcut împotriva intrusei, la un semn de care aceştia ascultară — ceea ce era deja un triumf — îi luă cu el pe verandă, de unde zgomotul vocilor înăbuşite nu putea să ajungă pînă la biroul demnului Vulfran.

—Aţi fost miraţi să o vedeţi pe această.... micuţă instalată în biroul patronului ? zise el.

Ei nu crezură de cuviinţă să răspundă, nefiind în stare nici să—şi recunoască mirarea, dar să o mai şi nege.

—Eu am văzut, spuse el întărind cuvintele ; dacă n—aţi fi întîrziat de dimineaţă, aş fi putut să vă previn ca să ştiţi la ce să vă aşteptaţi.

Astfel le dădea o lecţie dublă : prima, atenţionîndu—i că întîrziaseră, a doua, spunîndu—le, el care nu trecuse nici prin şcoala Politehnică, nici prin colegii, că atitudinea lor fusese lipsită de corectitudine. Poate că această lecţie era puţin cam grosolană, dar educaţia sa îl autoriza să nu caute una mai fină. De altfel, împrejurările îi permiteau să nu se jeneze de ei ; orice va spune, aceştia îi vor asculta şi profită de acest lucru. Continuă :

—Ieri, domnul Vulfran m—a avertizat că o instalează pe micuţă la castel şi că de acum încolo va lucra în biroul lui.

—Dar cine este fata aceasta ?

—Acelaşi lucru vă întreb şi eu. Eu nu ştiu nimic, nici domnul Vulfran, cred.

—Atunci ?

—Atunci, mi—a spus că demult dorea să aibă alături de el pe cineva inteligent, discret, credincios, în care să poată avea încredere,

—Dar nu ne are pe noi ?

—Chiar aşa i—am spus şi eu. Nu—l aveţi pe domnul Casimir, pe Domnul Theodore ? Domnul Casimir, elev al şcolii Politehnice, unde a învăţat totul, în teorie, se înţelege, care în această privinţă nu se teme de nimeni, în sfîrşit de care sînteţi aşa de ataşat; domnul Theodore, care ştie ce este viaţa şi comerţul, căci şi—a petrecut primii ani alături de părinţii săi, în greutăţi, care în mod sigur l—au călit şi care pe de altă parte, are pentru dumneavoastră atîta afecţiune. Nu sînt amîndoi deştepţi, discreţi, fideli,—nu vă puteţi pune toată încrederea în ei ? Se gîndesc ei la altceva decît la cum să vă ajute, să vă uşureze munca, să vă ferească de grija afacerilor ca doi nepoţi buni ce sînt, tandri, recunoscători, uniţi, uniţi ca nişte fraţi, care au o singură inimă, pentru că nu au decît un ţel?

În ciuda chefului ce—l avea, nu insista asupra fiecărui cuvînt caracteristic, dar cel puţin sublinia ironia printr—un zîmbet sfidător, pe care îl adresa lui Theodore atunci cînd vorbea de superioritatea lui Casimir în ştiinţa tehnicii şi lui Casimir cînd îi aducea vorba despre greutăţile în ale comerţului ale familiei lui Theodore şi amîndurora, cînd insista asupra frăţiei lor de suflet, care nu avea decît un scop.

—Ştiţi ce mi—a răspuns ? continuă el. Ar fi vrut să facă o pauză, dar de frică să nu—i încă spatele înainte de a le spune totul, continuă repede :

—Mi—a zis : „Hei, nepoţii mei !" Ce înseamnă asta ? ă închipuiţi că nu mi—am permis să insist, vă repet numai. Şi imediat voi adăuga şi ce mi—a mai spus cînd, pentru a explica hotărîrea sa de a o lua la castel şi a o instala în biroul său, că a făcut—o pentru a nu mai fi expusă anumitor pericole, nu pentru ea, căci avea siguranţa că va şti să le depăşească, dar pentru ceilalţi, care l—ar obliga să se despartă de ei, oricare ar fi aceia. Vă dau cuvîntul meu, că vă repet cuvînt cu cuvînt ceea ce mi—a spus. Acum, care sînt ceilalţi ? vă întreb.

Pentru că nu răspundeau, el insistă :

—La cine a vrut să facă aluzie ? Unde vede dumnealui pe cineva care i—ar pricinui vreun rău micuţei ? Ce pericole ? Sînt întrebări de neînţeles şi tocmai de aceea am crezut de cuviinţă să vi le fac cunoscute, dumneavoastră domnilor, care în lipsa domnului Edmond, sînteti îndreptăţiţi prin naştere să ocupaţi locul de frunte în această casă.

Se jucase destul cu ei, asemenea unei pisici cu un şoarece, totuşi crezu că mai poate încă odată să—i facă să sară în aer cu o lovitură puternică de labă.

—Adevărul este că domnul Edmond se poate întoarce de pe o zi pe alta, mîine chiar, cel puţin dacă te referi la intensele cercetări pe care le—a făcut domnul Vulfran, ca şi cum s—ar găsi pe drumul cel bun.

—Ştiţi ceva despre asta ? întrebă Theodore care nu avu demnitatea să—şi reţină curiozitatea.

—Nimic altceva decît ceea ce văd, adică domnul Vulfran nu a luat—o pe micuţa aceasta decît pentru a—i traduce scrisorile şi telegramele pe care le primeşte din India ?

Apoi cu o bonomie afectată :

—Este păcat totuşi că dumneavoastră domnule Casimir, care aţi învăţat atîtea, să nu ştiţi engleza. Aceasta v—ar fi ţinut la curent cu ceea ce se petrece. Fără să mai punem la socoteală că v—aţi fi descotorisit de micuţa aceasta, care este pe punctul de a ocupa la castel un loc la care nu are dreptul. Tot ce se poate este să găsiţi dumneavoastră un alt mijloc, mult mai bun decît acesta pentru a ajunge acolo şi dacă vă pot ajuta, ştiţi doar că puteţi conta pe mine... fără să se observe, bineînţeles.

În timp ce vorbea, arunca din cînd în cînd şi pe furiş cîte o privire rapidă în curte, mai degrabă prin forţa obişnuinţei decît din nevoi imediate. În clipa aceea îl văzu intrînd pe poştaşul de la telegraf, care fără a se grăbi, căsca gura în stînga şi în dreapta.

—Iată, spuse el, soseşte o telegramă care este poate răspunsul la cea trimisă la Dakka. Este enervant totuşi să nu puteţi şti ce conţine, în aşa fel încît să fiţi primii: care să—l anunţe pe stăpîn de întoarcerea fiului său. Ce fericire, nu? Cît despre mine, antenele mele sînt, gata. Dar uite că dumneavoastră nu ştiţi engleza, iar micuţa aceasta, da.

Ce rău îi părea că nu putea să le zică mai multe, dar poştaşul ajunsese în sfîrşit la picioarele scării. Talouel alergă repede înainte—i.

—Hei, da să şti că nu te prea grăbeşti, spuse el.

—Că doar n—o să mă omorîţi.

—Fără să răspundă, Talouel luă depeşa şi i—o duse domnului Vulfran, cu o grabă zgomotoasă.

—Vreţi să o deschideţi ? întrebă el.

—Perfect.

Dar nu desfăcu hîrtia pînă la linia punctată, că strigă.
—Este în engleză !
—Atunci este treaba Aureliei, zise domnul Vulfran cu un gest pe care directorul nu putea să nu—l înţeleagă.

Îndată ce uşa fu închisă, ea traduse depeşa : „Prietenul Lasserre, comerciant francez ; ultimele veşti, cinci, ani, Dehra, reverendul Mackerness, scrieţi—i lui după cum vă este voia."
—Cinci ani, strigă domnul Vulfran care n—a fost atent decît la această indicaţie. Ce s—a întîmplat de atunci şi cum să mai dau de vreo urmă, după ce s—au scurs cinci ani ?

Dar nu era omul care să se piardă cu văicăreli inutile.
—Regretele nu au înlocuit niciodată faptele, să tragem foloase din ce avem. Mergi şi scrie imediat o depeşă, în franceză, pentru acest domn Lasseire, căci este francez şi una în engleză pentru părintele MacKerness.

Scrise cu uşurinţă depeşa pe care trebuia să o traducă în engleză, dar pentru cea care trebuia pusă în franceză, la telegraf, se opri încă de la primele rînduri şi ceru permisiunea să meargă să ia un dicţionar din biroul lui Bendit.
—Nu eşti sigură pe ortografia ta ?
—Oh ! deloc domnule şi aş vrea să nu—şi bată joc la ghişeu de o scrisoare trimisă de dumneavoastră.
—Cum nu eşti în stare să scrii o scrisoare fără greşeli ?
—Sînt sigură că o scriu cu multe greşeli ; cu începutul cuvintelor mai merge, dar nu cu sfîrşitul sau, cînd sînt acorduri de făcut. Apoi, nici cu literele duble nu merge şi nici cu multe alte lucruri. Este mult mai uşor să scrii în engleză decît în franceză.
—Nu ai fost niciodată la şcoală ?
—Niciodată. Nu ştiu decît ceea ce m—a învăţat mama şi tata, la întîmplare, pe drumuri, cînd aveam vreme să poposim undeva. Sau cînd, rămîneam într—o ţară să ne odihnim ; atunci mă puneau la treabă, dar ca să spun adevărul, nu am lucrat niciodată prea mult.
—Eşti o fată bună că—mi vorbeşti deschis ; voi avea grijă să remediez această lipsă ; pentru moment, să ne ocupăm de ceea ce avem de făcut.

Abia a doua zi după amiază, în trăsură, cînd vizitară fabricile, domnul Vulfran reveni la problema ortografiei.
—Le—ai scris neamurilor ?
—Nu, domnule.
—De ce ?
—Pentru că tot ce—mi doresc este să rămîn aici, lîngă dumneavoastră, care mă trataţi cu atîta bunătate şi mă faceţi atît de fericită.
—Atunci nu doreşti să mă părăseşti ?
—Aş vrea să vă demonstrez, în fiecare zi, pentru tot, să ştiţi cîtă recunoştinţă vă port în suflet şi alte sentimente respectuoase pe care nu îndrăznesc să le exprim.
—Dacă—i aşa, poate că este mai bine să nu le seri, cel puţin pentru moment ; vom vedea mai tîrziu. Dar, ca să—mi fi folositoare, trebuie să lucrezi şi să fi în stare să—mi fi secretară pentru mai multe afaceri, în care trebuie să seri corect, căci seri în numele meu. Pe de altă parte, este bine şi pentru tine să te instruieşti. Vrei ?
—Sînt gata să fac tot ce vreţi şi vă asigur că nu mi—e frică de muncă.
—Dacă este aşa, lucrurile se pot aranja, fără să mă lipsesc de ajutorul tău. Avem aici o învăţătoare minunată. Cînd ne întoarcem, îi voi cere să—ţi dea lecţii după ce va termina orele, de la şase la opt, atunci cînd nu voi mai avea nevoie de tine. Este un om foarte bun care nu are decît două defecte : una, statura ei ; este mai mare decît mine şi mai mare în umeri, mai masivă, cu toate că nu are decît patruzeci de ani ; a doua, numele său Belhomme, care nu i se potriveşte. Lipsită de o pregătire superioară, a început prin lecţii particulare, dar ţinuta ei de căpcăun le speria pe bietele fetiţe, în timp ce numele le făcea să rîdă pe mame sau pe surorile mai mari. Atunci a renunţat ia viaţa de la oraş şi cu curaj, a abordat ciclul primar, unde a avut multe reuşite. Clasele ei sînt fruntaşe în departament, şefii o consideră învăţătoare model. Nu s—ar găsi la Amiens o profesoară mai bună pentru tine.

După ce terminară de vizitat fabricile, trăsura se opri în faţa şcolii primare de fete şi domnişoara

Belhomme fugi înaintea domnului Vulfran, dar acesta ţinu să coboare şi să intre pentru a—i prezenta cererea sa. Atunci, Perrine care îi urmă, putu să o examineze. Era chiar uriaşa femeie de care îi vorbise demnul Vulfran, impunătoare, dar cu un amestec de demnitate şi bunătate, are nici cînd nu ar fi dat ocazia să—şi bată cumva joc de ea, de nu ar fi avut un aer timid, în dezacord cu structura ei.

Desigur, nu avea de ce să îl refuze pe atotputernicul stăpîn din Maraucourt nu era nici o piedică ; avea pasiunea predării care îi era singura plăcere şi apoi, pe de altă parte, această micuţă cu ochii adînci îi plăcea.

—Vom face din ea o fată instruită, zise ea, aceasta este sigur. Ştiţi că are ochi de gazelă ? Este adevărat că nu am văzut niciodată gazele şi totuşi, sînt sigură că au astfel de ochi.

Dar despre cu totul altceva a fost vorba a treia zi, cînd, după două ore de lecţii putu să—şi dea seama de ceea ce era, într—adevăr o gazelă şi, cînd domnul Vulfran, întorcîndu—se la castel la vremea cinei o întrebă ce credea, ea îi răspunse :

—Ce catastrofă ar fi fost — domnişoara Belhomme folosea cu plăcere cuvinte mari şi tari ca şi ea — ce catastrofă ar fi fost, dacă această tînără ar fi rămas fără cultură !

—Deşteaptă, nu—i aşa ?

—Inteligentă ! mai bine zis *inteligisimă*, dacă îndrăznesc să zic aşa.

—Scrisul ? întrebă domnul Vulfran care îşi urmărea interogatoriul în funcţie de exigenţele pe care le avea Perrine.

—Nu prea strălucit, dar şi—l va forma.

—Ortografia ?

—Slabă.

—Atunci ?

—Aş fi putut, pentru a o verifica, să o pun să scrie după dictare, de unde mi—aş fi dat seama de scris şi de ortografie, dar numai atît. Ara vrut să—mi fac despre ea o părere mai bună şi i—am cerut o mică povestire despre Maraucourt în douăzeci de rînduri, sau o sută, să—mi spună ceva despre acest ţinut, cum îl vede ea. în mai.puţin de o oră, fără să lase tocul din mînă, fără să—şi caute cuvintele, mi—a scris patru pagini mari, într—adevăr extraordinar. Găseşti aici totul : satul, fabricile, peisajul general, ansamblul, cît şi amănuntul. Este o pagină întreagă despre mlaştini şi vegetaţie, păsările şi peştii lor, despre aspectul lor în ceaţa dimineţii, despre aerul curat al serii, ca şi cum ar fi fost copiată dintr—un mare scriitor, dacă n—aş fi văzut—o scriind. Din nefericire, caligrafia şi ortografia sînt ceea ce v—am spus ; dar ce contează ! Este vorba de cîteva luni, în timp ce toate lecţiile din lume nu ar fi reuşit să o înveţe să scrie dacă nu ar fi avut darul de a vedea şi a simţi, cît şi a reda ceea ce vede şi simte. Dacă aveţi răgazul, puneţi—o să vă citească această pagină despre mlaştini ; vă va demonstra că nu exagerez deloc.

Atunci, domnul Vulfran, pe care această apreciere îl înveseli, căci îi mai linişteau obiecţiile pe care şi le făcuse asupra înflăcărării sale pentru această micuţă, îi povesti domnişoarei Belhomme cum locuise Perrine într—un foişor ce se găsea într—una din mlaştinile locului şi cum din nimic, în afara celor ce le avea la îndemînă, ştiuse să—şi facă espadrile şi un întreg set de bucătărie în care îşi pregătise o masă completă, oferită de mlaştină, de păsările, de peştii, florile, ierburile, fructele de aici.

Chipul lat al domnişoarei Belhomme se însenină în timpul acestei povestiri care, fără îndoială, o interesa ; apoi, cînd domnul Vulfran se opri, tăcu şi ea, reflectînd.

—Nu găsiţi, zise ea în sfîrşit, că a şti să—ţi faci rost de ce—ţi trebuie este o calitate de preţ, mai de invidiat decît celelalte ?

—Cu siguranţă şi chiar acest lucru m—a uimit mai întîi la această fată şi apoi voinţa ; cereţi—i să vă spună povestea ei, veţi vedea cîtă energie i—a trebuit ca să ajungă aici.

—Şi—a primit răsplata, căci v—aţi interesat de ea.

—M—am interesat şi chiar ataşat, fiindcă nu preţuiesc în viaţă nimic decît voinţa, căreia îi datorez ceea ce sînt astăzi. De aceea vă cer să—o încurajaţi prin lecţiile dumneavoastră, căci dacă este adevărat că poţi ceea ce vrei, cel puţin să şti ce vrei, cea ce nu—i este dat oricui ; şi acest lucru se învaţă, dacă există metode totuşi pentru aşa ceva, dar în privinţa pregătirii, nu te ocupi decît de spirit, ca şi cum caracterul nu ar trebui să treacă înainte, în sfîrşit, pentru că aveţi o elevă dotată din acest punct de vedere, v—aş ruga să vă străduiţi să—i dezvoltaţi această latură.

Domnişoara Belhomme era tot atît de neputincioasă pentru a spune ceva drept măgulire, cît şi de a păstra tăcerea din timiditate sau încurcătură.

—Exemplul face mai mult decît. lecţiile, spuse ea, iată de ce la şcoala dumneavoastră va învăţa mai multe decît la a mea şi văzînd că în ciuda bolii, a anilor, a averii nu staţi o clipă, ca şi cum ar fi vorba de îndeplinirea unei sarcini, caracterul ei va urma sensul pe care îl doriţi ; în orice caz, eu îmi voi face datoria, dar ea s—ar arăta indiferentă sau insensibilă — ceea ce m—ar mira — faţă de ceea ce ar privi—o.

Şi cum era femeie de cuvînt, nu scăpă ocazia de a—l da drept exemplu pe domnul Vulfran, vorbind mereu despre el, chiar atunci cînd nu era neapărat necesar lecţiei sale, antrenată adesea, fără să—şi dea seama, de întrebările dibace ale Perrinei.

Bineînţeles că se străduia să o asculte pe domnişoara Belhomme cu luare aminte, chiar atunci cînd trebuia să îi urmărească explicaţiile privitoare la regula „acordului adjectivelor", corelate în raporturile lor cu substantivele sau la cea a „participiului trecut" pentru verbele active, neutre, pentru cele propriu—zise sau accidental pronominale, sau pentru verbele impersonale ; dar ochii ei de gazelă trădau interesul cu atît mai mult, cu cît putea să abată discuţia asupra anumitor puncte încă necunoscute de ea, sau prost înţelese din istorisirile Rosaliei, care nu erau niciodată foarte precise, sau din aluziile lui Fabry şi Mombleux, într—adins enigmatice, cu lacune, din auzite de la oamenii care vorbesc pentru ei, şi nu pentru cei ce pot să—i asculte şi chiar cu grija de a nu fi înţeleşi de aceştia.

De mai multe ori o întrebase pe Rosalie ce era cu boala domnului Vulfran şi cum orbise, dar nu obţinuse decît răspunsuri vagi, dimpotrivă, cu domnişoara Belhomme avu parte de toate detaliile în legătură cu boala şi cu orbirea, care după cum se zicea, nu era incurabilă, dar care nu se vindeca, dacă o trata, decît în anumite condiţii, care aveau să asigure succesul operaţiei.

Ca toată lumea din Maraucourt, şi domnişoara Belhomme se preocupase de sănătatea domnului Vulfran şi vorbise despre aceasta de nenumărate ori cu doctorul Ruchon pentru a fi în stare să—i satisfacă Perrinei curiozitatea într—un mod mult mai competent decît Rosalie.

Domnul Vulfrar era atins de o cataractă dublă. Dar această cataractă nu părea incurabilă şi vederea putea fi recuperată printr—o operaţie. Dacă nu se încercase încă, era pentru că sănătatea generală nu i—o permisese. În realitate suferea de o mai veche bronşită, care se complica cu congestii pulmonare repetate, însoţite de sufocări, de palpitaţii, de digestii proaste, de un somn agitat. Pentru ca operaţia să fie posibilă, trebuia să înceapă prin a vindeca bronşita şi pe de altă parte, trebuia ca toate celelalte accidente să dispară. Ori, domnul Vulfran era un bolnav detestabil care făcea imprudenţe peste imprudenţe şi care refuza să urmeze întocmai prescripţiile medicului. De fapt, nu îi era uşor ; cum putea să rămînă calm, aşa cum îi recomanda domnul Ruchon, cînd dispariţia fiului său şi cercetările pe care le făcea în această privinţă, îi provocau în fiece clipă accese de nelinişte sau de furie, care dădeau naştere unei febre constante de care nu se vindeca decît prin muncă ? Atît timp cît nu era edificat asupra sorţii fiului său, nu era nici o şansă pentru operaţie şi o amîna mereu. Mai tîrziu va mai fi posibilă ? Nu ştia nimic şi această incertitudine avea să plutească, atîta timp cît starea domnului Vulfran nu va fi prin bune îngrijiri, destul de sigură pentru ca oculiştii să se hotărască.

Să—i aducă vorba despre domnul Vulfran şi să o facă să vorbească era în fond ceva uşor pentru Perrine, dar nu a mai fost acelaşi lucru atunci cînd a vrut să completeze ceea ce aflase din discuţia dintre Fabry şi Mombleux despre speranţele secrete ale nepoţilor, cît şi ale lui Talouel. Dar nu era bîrfitoare, mai era mult pînă atunci. încît să se lase ispitită direct sau indirect de asemenea subiect.

Că Perrine fusese curioasă să ştie ce era cu boala domnului Vulfran, în ce condiţii se produsese şi care erau şansele ca el să—şi recapete sau nu într—o bună zi vederea, era firesc, ba chiar legitim ca ea să se preocupe de sănătatea binefăcătorului ei.

Dar să arate aceeaşi curiozitate şi pentru intrigile nepoţilor şi ale lui Talouel, despre care se vorbea în sat, aceasta nu era admisibil. Oare aceste lucruri o privesc pe copilă ? Este un subiect de conversaţie între o profesoară şi eleva sa ? Cu poveşti şi cu pălăvrăgeală de felul acesta se formează caracterul unui copil?

Ar fi trebuit să renunţe la a mai scoate ceva de la institutoare în privinţa aceasta, dacă o vizită la Maraucourt a doamnei Bretoneux, mama lui Casimir, nu i—ar fi descleştat gura domnişoarei Belhomme, care altfel ar fi rămas închisă.

Avertizată de către Domnul Vulfran de această vizită, Perrine o anunţă şi pe domnişoara Belhomme, spunîndu—i că lecţia de a doua zi va fi poate întreruptă, iar în clipa în care primi această veste, învăţătoarea vădi o preocupare de—a dreptul extraordinară pentru ea, căci una din calităţile ei era să nu

fie tulburată de nimic şi să—şi țină constant eleva în mînă, asemeni unui cavaler care trebuie să—şi pună calul să sară şanţul dincolo de care sînt numai pericole.

Dar ce o apucase ? Cu puţin timp înainte de a pleca, Perrine avu răspunsul la această întrebare, care de vreo douăzeci de ori îi trecuse prin cap.

—Draga mea copilă, zise domnişoara Belhomme, coborînd glasul, trebuie să te sfătuiesc să te arăţi discretă si rezervată mîine cu doamna, a cărei vizită îţi este anunţată.

—Discretă, în legătură cu ce ? rezervată, de ce şi cum ?

—Domnul Vulfran m—a însărcinat nu numai cu pregătirea, ci şi cu educaţia ta, iată de ce îţi adresez un sfat, în interesul tău şi al tuturor.

—Vă rog, domnişoară, explicaţi—mi ce trebuie să fac, fiindcă vă asigur că nu înţeleg deloc ce presupune sfatul pe care mi—l daţi şi aşa cum este, mă sperie.

—Cu toate că nu eşti decît de puţină vreme la Maraucourt, trebuie să ştii că boala domnului Vulfran şi dispariţia domnului Edmond pricinuiesc neliniştea întregului ţinut.

—Da, domnişoară, am auzit vorbindu—se despre asta.

—Ce s—ar întîmplat cu fabricile unde îşi cîştigă existenţa şapte mii de muncitori, fără a mai pune la socoteală pe cei întreţinuţi de către aceştia, dacă domnul Vulfran ar muri şi dacă domnul Edmond nu s—ar întoarce ? Trebuie să fi simţit că aceste întrebări nu s—au pus fără a stîrni lăcomia unora. Domnul Vulfran va lăsa conducerea celor doi nepoţi sau, unuia singur care îi va inspira mai multă încredere decît celălalt, ori celui care de douăzeci de ani a fost mîna dreaptă şi care, conducînd alături de el această maşină imensă, este, poate, mai mult ca nimeni în situaţia şi în stare de a nu o lăsa să se deterioreze. Cînd domnul Vulfran l—a chemat pe nepotul său domnul Theodore, s—a crezut că acesta va fi desemnat drept succesor. Dar cînd anul trecut l—a chemat şi pe domnul Casimir, în momentul în care acesta termina şcoala de drumuri şi poduri, s—a văzut că s—a greşit şi că alegerea domnului Vulfran nu s—a fixat asupra nimănui, datorită singurului motiv că nu îl vrea moştenitor decît pe fiul lui, căci în ciuda disputelor care au dus la despărţirea lor, de mai bine de doisprezece ani, tot pe fiul lui îl iubeşte cu o dragoste şi un orgoliu de tată şi îl aşteaptă să vină. Oare domnul Edmond se va întoarce? Nu se ştie nimic, findcă nu se ştie dacă este viu sau mort. O singură persoană primea veşti de la el, aşa după cum şi domnul Edmond primea de la această persoană, care nu este altul decît fostul nostru paroh, domnul abate Poiret, dar abatele Poiret a murit de doi ani, iar astăzi pare aproape sigur că este imposibil să mai ai veşti complete despre el. Domnul Vulfran e convins că fiul său va sosi, azi, mîine. Cei care au interesul ca domnul Edmond să fie mort, cred, nu mai puţin ferm, sînt aproape siguri că a murit cu adevărat şi uneltesc în aşa fel încît să fie stăpîni pe situaţie, în ziua în care îi va fi adusă domnului Vulfran vestea acestei morţi, care, de altfel, ar putea să—l ucidă. Acum, dragul meu copil, înţelegi interesul pe care îl ai, tu care trăieşti în intimitatea domnului Vulfran să fi discretă şi rezervată cu mama domnului Casimir, care prin toate mijloacele, trage sforile în favoarea fiului ei, cît şi împotriva celor care l—ar ameniţa. Dacă te—ai purta bine cu ea, te—ai pune rău cu mama domnului Theodore. De asemenea, dacă te—ai avea bine cu aceasta din urmă, cînd va veni şi ea, şi cu siguranţă că nu va întîrzia să p facă, ai avea—o drept adversar pe doamna Bretoneux. Fără a mai socoti că dacă ai cuceri graţiile amîndurora, îţi vei atrage poate duşmănia celui care are toate motivele să se teamă de ele. Iată de ce îţi recomand cea mai mare atenţie. Să vorbeşti cît mai puţin posibil. Şi de fiecare dată cînd vei fi întrebată, în aşa fel încît va trebui să răspunzi, să nu spui lucruri nesemnificative sau vagi ; în viaţă, adeseori, ai interesul să fi cît mai şters decît să străluceşti şi să fi luat drept puţin cam prost decît prea deştept ; este cazul tău şi cu cît vei părea mai puţin deşteaptă, cu atît vei cîştiga mai mult.

CAPITOLUL 34

Sfaturile date eu toată bunăvoinţa unui prieten, nu **o** liniştiră pe Perrine, care era tulburată din cauza sosirii doamnei Bretoneux.

Şi totuşi, oricît de sincere erau, au avut darul de a diminua adevărul fără a—l exagera, căci tocmai datorită faptului că domnişoara Belhomme era, fizic vorbind, nefericit de exagerată, moral era însă de o reţinere excesivă, fără a se băga în faţă, nespunînd lucrurilor pe nume, sugerîndu—le fără să le interpreteze, respectînd întocmai preceptele pe care i le dăduse Perrinei şi care erau şi ale ei.

În realitate, situaţia era şi mai dificilă decît spusese domnişoara Belhomme, datorată atît cupidităţii născute în jurul domnului Vulfran, cît şi caracterului celor două mame care se angajează în luptă, pentru ca fiul lor să moştenească singur, într—o bună zi, fabricile din Maraucourt şi averea ce se ridica, aşa cum se zvonea, la o sută de milioane.

Doamna Stanislav Paindavoine, soţia fratelui mai mare a domnului Vulfran, trăise cu invidia în suflet, aşteptînd ca soţul ei, mare negustor de stofe de pe strada Sentier, să—i asigure existenţa strălucită la care rîvneau gusturile sale mondene. Şi cum nici soţul, nici norocul nu îi îndepliniseră această dorinţă, continua să se frămînte, aşteptînd acum, ca prin unchiul lui, Theodore să obţină ceea ce ea nu—i putuse oferi şi să—şi trăiască în lumea pariziană, viaţa pe care ea şi—o ratase.

Cealaltă, doamna Bretoneux, sora domnului Vulfran, căsătorită cu un comerciant din Boulogne, care încercase tot felul de profesii, fără însă să se îmbogăţească — agent de vamă, asigurant maritim, negustor de ciment, comisionar expeditor, slujbaş la o întreprindere de transporturi rutiere şi maritime — cealaltă deci, vroia averea fratelui său atît de dragul bogăţiei, cît şi pentru a nu i—o lăsa cumnatei sale, pe care o detesta.

Atît timp cît domnul Vulfran şi fiul său trăiseră în înţelegere, se mulţumiseră să împrumute de la fratele lor bani pe care nu—i mai înapoiau, să ceară garanţii comerciale, credite şi tot ceea ce o rudă bogată este obligată să dea.

Dar cînd în ziua în care, în urma risipei nemăsurate şi a cheltuielilor exagerate Edmond era trimis în India ca achizitor de iută pentru firma tatălui său, dar în realitate ca fiu pedepsit, cele două cumnate s—au gîndit să profite de această situaţie şi, cînd acest fiu, ca semn de revoltă s—a căsătorit în ciuda interdicţiei tatălui său, acestea au început, fiecare la rîndul ei să—şi pregătească fiul, ca la un moment dat să ia locul exilatului.

Pe vremea aceea, Theodore nu avea douăzeci de ani şi nu părea, cel puţin aşa dovedise pînă atunci, că va fi vreodată în stare să muncească şi să se ocupe de probleme comerciale. Răsfăţat, cocoloşit de mama sa de la care moştenise gusturile şi mentalitatea, nu trăia decît pentru teatrele, cursele de cai, plăcerile pe care Parisul le oferă fiilor de bani gata, pentru care punga se umple tot aşa de uşor precum se goleşte. Ce decădere, cînd a trebuit să se închidă într—un sat, supus unui stăpîn care nu ştia decît munca şi iar munca şi care se arăta tot atît de aspru cu nepotul său ca şi cu ultimii funcţionari ! Nu îndurase această viaţă disperată decît cu ura în suflet împotriva a tot ce îi pricinuia plictiseala, oboseala, dezgustul. De zece ori pe zi se hotăra să lase totul baltă şi dacă nu o făcea, era pentru că spera că el avea să fie stăpînul, singurul stăpîn al acelei averi considerabile şi că, atunci va putea să o pună la bătaie în aşa fel încît să o administreze de departe, mai ales de departe, adică de la Paris, unde în sfîrşit îşi va scoate pîrleala pentru toate suferinţele îndurate.

Cînd Theodore începuse să lucreze cu unchiul său, Casimir nu avea decît unsprezece sau doisprezece ani şi era prin urmare prea tînăr pentru a ocupa un loc alături de vărul său. Dar mama lui nu pierduse încrederea că într—o bună zi, el avea să îl ocupe, recîştigînd astfel timpul pierdut. Ca inginer, de la înălţimea şcolii Politehnice, Casimir îl va impresiona pe domnul Vulfran şi în acelaşi timp va zdrobi cu superioritatea lui oficială pe verişorul său care era un nimic. Fusese deci îndrumat către şcoala Politehnică, pregătindu—se doar la materiile cerute pentru examenele din timpul şcolii şi aceasta numai în proporţia importanţei lor : 58 pentru matematică, 10 fizică, 5 chimie, 6 franceză. În aceste condiţii, rezultatul fu dezastruos pentru el, căci la Maraucourt, banalele cunoştinţe de toată ziua erau mai folositoare decît Politehnica, iar inginerul nu—şi mai impresiona unchiul şi nici nu—şi zdrobi vărul. Ba chiar, acesta din urmă avea experinţa celor zece ani de viaţă comercială şi dacă nu era savant, cel puţin era practic, după cum pretindea el şi ştia bine că această calitate era hotărîtoare pentru unchiul său.

—Cum dracu să înveţe ce—i bine, spunea Theodore, din moment ce nici măcar o scrisoare de afaceri nu este în stare să o scrie clar, cu o ortografie corectă ?

—Ce păcat, explica Casimir, că vărul meu îşi închipuie că mi poţi trăi altundeva decît la Paris ! Cîte servicii i—ar face unchiului meu de nu ar avea aceste vicii ! Dar la ce să te aştepţi mai bun de la un monoman care, de joi nu se gîndeşte de cum să o şteargă sîmbătă seara la Paris, punînd totul la cale pentru acest unic ţel şi care, de luni dimineaţa pînă joi este pierdut în amintirile zilei de duminică petrecută la Paris.

Cele două mame nu făceau decît să dezvolte aceste teme, înflorindu—le care cum putea, dar în loc să—l convingă pe domnul Vulfran, una, că numai Theodore putea să îi calce pe urme, alta, că doar

Casimir era un fiu adevărat, îl făcură să creadă despre Theodore, ceea ce spunea mama lui Casimir, iar despre Casimir ceea ce spunea mama lui Theodore ; adică în realitate, că nu mai putea conta nici pe unul, nici pe altul, nici în prezent, nici în viitor.

De aici şi deciziile lui in privinţa lor, care erau altele decît cele pe care fiecare dintre ele le dorise atît de mult. Nepoţii erau nepoţi, nu copii.

Şi chiar procedînd astfel în ceea ce îl privea, se putea vedea cu uşurinţă că ţinuse ca această distincţie să fie evidentă pentru toţi, căci, în ciuda cerinţelor de tot felul, direct sau pe ocolite cu care era copleşit, nu simţise niciodată să—i găzduiască la castel, unde, totuşi, nu ducea lipsă de camere şi nici să—şi permită să—şi împartă viaţa intimă cu ei, oricît de tristă şi de solitară ar fi fost.

—Nu vreau nici certuri, nici gelozii în preajma mea, răspundea el mereu.

De aceea îi dăduse lui Theodore casa în care locuise el însuşi înainte de a—şi construi castelul, şi lui Casimir pe cea a fostului şef de la contabilitate, pe care acum îl înlocuia Mombleux.

Astfel se explică de ce mirarea le—a fost atît de mare, iar indignarea pe măsură, cînd o străină, o puştoaică, o ţigancă, s—a instalat în castelul în care ei nu aveau voie să intre decît ca musafiri.

Ce însemna asta ?

Cine era fata aceea ?

Trebuia să se teamă de ea ?

Iată ceea ce doamna Bretoneux voia să afle de la fiul ei, dar răspunsurile lui nu o mulţumiseră, de aceea a vrut să facă ea însăşi o anchetă care să o lămurească.

Foarte agitată la sosire, nu îi trebui decît puţin timp pentru a se linişti, într—atît de bine îşi juca Perrine rolul pe care domnişoara Belhomme i—l inspirase.

Dacă domnul Vulfran nu dorea ca nepoţii săi să locuiască la el, nu era însă mai puţin ospitalier, ba chiar generos, fastuos de ospitalier în ceea ce privea familia sa, atunci cînd sora şi cumnata, fratele şi cumnatul veneau .să îl vadă la Maraucourt. Cu aceste ocazii castelul avea un aer de sărbătoare cu care nu era obişnuit. Furnalele încălzeau la maximum, slujitorii se îmbrăcau în livrea, trăsurile şi caii ieşeau din şopron şi din grajd cu harnaşamentul de gală ; seara, în întuneric, locuitorii satului puteau vedea castelul scăldat în lumină, de la parter şi pînă la acoperiş, iar de la Picquigny la Amiens, de la Amiens la Picquigny bucătarul şi administratorul făceau tot timpul curse pentru aprovizionare.

Pentru primirea doamnei Bretoneux, au fost respectate aceleaşi reguli şi, coborînd în gara Picquigny, aceasta găsi trăsura trasă la scară, cu vizitiu şi fecior în livrea, care să o ducă la Maraucourt; aşa după cum atunci cînd se dădu jos din trăsură îl găsi pe Bastien care să o conducă în camera ei, mereu aceeaşi, care îi era rezervată la primul etaj.

Cu toate acestea, ziua de lucru a domnului Vulfran şi a nepoţilor săi, chiar cea a lui Casimir, nu fusese modificată cu nimic. îşi va vedea sora la ora mesei şi va petrece seara cu ea, atît şi nimic mai mult, afacerile înainte de toate ; cît despre fiu şi nepot, acelaşi lucru era valabil şi pentru ei. Vor prinzi şi vor cina la castel, unde vor rămîne seara, atît cît vor dori, dar atît. Orele de muncă erau sfinte.

Sfinte erau pentru nepoţi, dar şi pentru domnul Vulfran, prin urmare şi pentru Perrine, astfel încît doamna Bretoneux nu—şi putea organiza şi urmări ancheta asupra „ţigăncii" aşa cum vrusese.

Să—l întrebe pe Bastien şi pe slujnice, să se ducă la Francoise ca să o tragă de limbă, atît pe ea cît şi pe Zenobia şi Rosalie, era uşor şi în privinţa aceasta obţinu toate informaţile ce le putea afla, cel puţin pe cele referitoare la sosirea în ţinutul acela al „ţigăncii", la modul în care domnul Vulfran, datorat în exclusivitate, aşa se părea, cunoaşterii limbii engleze, dar să o examineze chiar pe Perrine care nu îl părăsea pe domnul Vulfran, să o facă să vorbească, să vadă ce era şi ce avea în ea, să caute de asemenea cauzele succesului atît de neaşteptat, nu era prea simplu.

La masă, Perrine nu spunea nimic, dimineaţa pleca cu domnul Vulfran, după masa de prînz se urca imediat în camera ei, la întoarcere, după vizitarea fabricilor, lucra cu domnişoara Belhomme, seara după masă se urca din nou în camera ei. Atunci cînd, unde şi cum să o prindă singură şi să o iscodească în voie?

Sătulă de toate acestea, doamna Bretoneux se hotărî în ajunul plecări, să o caute în camera ei, unde Perrine, care credea că a scăpat de ea, dormea dusă.

Cîteva lovituri în uşă o trezirǎ ; ascultă. Loviturile se repetară. Se sculă şi se duse spre uşă pe dibuite.

—Cine este ?

—Deschide, eu sînt.

—Doamna Bretoneux ?
—Da.
Perrine trase zăvorul şi doamna Bretoneux se furişă în cameră, în timp ce Perrine apăsă pe butonul de lumină electrică.
—Culcă—te, zise doamna Bretoneux, aşa vom discuta mai pe îndelete.
Luînd un scaun, se aşeză la capătul patului, aşa încît să o aibă pe Perrine în faţa ei, apoi începu.
—Vreau să—ţi vorbesc despre fratele meu, în legătura cu nişte recomandări pe care doresc să ţi le dau. Căci dacă tu îl înlocuieşti pe Guillaume, poţi să îi menajezi sănătatea, ceea ce în ciuda defectelor sale, Guillaume o făcea. Pari inteligentă, eşti fată de treabă, mai mult ca sigur că dacă vrei, poţi să—i faci aceleaşi servicii ca şi Guillaume. Îţi promit că ştim să fim recunoscători.
De la primele cuvinte Perrine se încredinţase : dacă voia să—i vorbească despre domnul Vulfran, nu avea de ce să se teamă, dar cînd o auzi pe doamna Bretoneux vorbindu—i de isteţimea ei, suspiciunea i se trezi, căci era imposibil ca doamna Bretoneux, care era într—adevăr inteligentă şi vicleană, să poată fi sinceră vorbind astfel, ori dacă nu era sinceră, trebuia să fie atentă.
—Vă mulţumesc doamnă, bineînţeles că nu vreau decît să fac aceleaşi servicii ca şi Guillaume.
Sublime aceste din urmă cuvinte în aşa fel încît să o lase să înţeleagă că putea să—i ceară orice.
—Spuneam că eşti isteaţă, reluă doamna Bretoneux şi cred că putem să ne bizuim pe tine...
—Nu aveţi decît să porunciţi, doamnă.
—Mai întîi, este necesar să fi atentă şi să veghezi la sănătatea fratelui meu şi să iei măsurile de prevedere ca să nu răcească, pentru că acest lucru îi poate fi fatal; i s—ar declanşa astfel una din congestiile pulmonare la care este expus adesea, sau i s—ar agrava bronşita. Ştiai că dacă s—ar vindeca de această boală, ar putea fi operat şi şi—ar recăpăta vederea ? Gîndeşte—te ce bucurie ar fi pentru noi toţi !
De data aceasta, Perine răspunse.
—Şi eu aş fi fericită.
—Vorbele acestea dovedesc sentimente frumoase, dar tu, oricît de recunoscătoare ai fi pentru ceea ce face pentru tine, nu faci parte din familie.
Ea îşi reluă aerul neghiob.
—Bineînţeles, dar asta nu mă împiedică să fiu ataşată de domnul Vulfran puteţi să mă credeţi.
—Cu atît mai mult cu cît poţi să ne demonstrezi ataşamentul prin grijile de toată ziua de care îţi vorbeam, ba chiar mai mult decît atît. Fratele meu nu trebuie numai să fie păzit de frig, are nevoie şi să fie apărat de emoţiile bruşte, care luîndu—l pe neaşteptate, l—ar putea ucide.
De aceea, domnii aceştia mi—au spus că în momentul de faţă face cercetări peste cercetări în îndia pentru a obţine veşti despre fiul lui, dragul nostru Edmond.
Făcu o pauză, dar degeaba, că Perrine nu răspunse la această provocare, sigură fiind că, aceşti domni, adică cei doi veri nu—i putuseră vorbi doamnei Bretoneux de acele cercetări, că numai Casimir i—a spus, mai mult ca sigur, findcă el o chemase pe,mama sa în ajutor ; Theodore era cu neputinţă să o facă.
—Mi—au spus că prin mîinile tale trec scrisori şi telegrame pe care le traduci fratelui meu. E bine, ar fi foarte important, ca în cazul în care aceste veşti ar fi proaste — aşa cum ne temem, din păcate — ca fiul meu să fie avertizat primul; îmi va trimite o depeşă, şi cum distanţa de aici la Boulogne nu este prea mare, voi da fuga să—mi sprijin fratele ; o soră, mai ales o soră mai mare, găseşte altceva în suflet decît o cumnată. Înţelegi ?
—Oh ! desigur doamnă, înţeleg, sau cel puţin aşa cred.
—Atunci putem conta pe tine ?
Perrine şovăi o clipă, dar nu putu să nu răspundă.
—Voi face totul pentru domnul Vulfran.
—Dacă o faci pentru el, o faci şi pentru noi, aşa după cum ceea ce faci pentru noi, faci şi pentru el. îţi voi demonstra îndată, că în ceea ce ne priveşte nu sîntem ingraţi Ce—ai zice dacă ţi—aş dărui o rochie ?
Perrine nu voia să răspundă, dar cum datora un răspuns acestui cadou, o făcu cu un zîmbet.
—O rochie frumoasă cu o trenă mică, continuă doamna Bretoneux.
—Sînt în doliu.
—Dar doliul nu te împiedică Să porţi o rochie cu trenă. Nu eşti prea bine îmbrăcată ca să mănînci la aceeaşi masă cu fratele meu, ba chiar eşti foarte sărăcăcios îmbrăcată, fără gust, ca un cîine de circ.

Perrine ştia că nu era bine îmbrăcată, totuşi s—a simţit umilită să fie comparată cu un cîine de circ şi mai ales de felul cum a fost făcută această comparaţie, cu intenţia vădită de a o înjosi.
Am luat ceea ce am găsit, la doamna Lachaise.

— Doamna Lachaise era bună să te îmbrace atunci cînd nu erai decît o vagaboandă, dar acum, că fratele meu a avut plăcerea să te primească la masa lui, nu mai trebuie să roşim pentru tine, ceea ce între noi fie vorba, se întîmplă acum.

Sub lovitura aceasta, Perrine pierdu controlul asupra rolului pe care îl juca.

—Ah ! zise ea tristă.

—Cît eşti de caraghioasă cu bluza asta !

Evocarea acestei amintiri o făcu să rîdă pe doamna Bretoneux ca şi cum ar fi avut bluza în faţa ochilor.

—Dar nu este greu de îndreptat şi cînd vei fi frumoasă aşa cum doresc să fi, cu o rochie de seară pentru masa de seară, cu un costum drăguţ pentru plimbările cu trăsura, îţi vei aminti cui îi datorezi acestea. Iar pentru lenjerie, bănuiesc că este aceeaşi problemă ca şi cu rochia. Ia să vedem.

Spunînd aceasta, cu un aer autoritar, deschise unul cîte unul sertarele comodei şi dispreţuitoare, le închise cu o mişcare bruscă, ridicînd din umeri în semn de milă.

—Bănuiam eu, reluă ea, este jalnic, nedem de tine. Perrine, sufocată, nu răspunse nimic.

—Ai avut noroc, continuă doamna Bretoneux că am venit la Maraucourt şi că mă interesez de tine.

Cuvîntul ce îi veni pe buze Perrinei fu de refuz ; nu avea nevoie să se ocupe de ea şi, mai ales în felul acela, dar avu puterea să se abţină ; avea un rol de jucat, nimic nil trebuia să o facă să—l uite ; la urma urmei doar cuvintele doamnei Bretoneux erau urîte şi dure, intenţiile dimpotrivă, se anunţau a fi bune şi generoase.

—Îi voi spune fratelui meu, reluă doamna Bretoneux, că trebuie să—ţi comande la o croitoreasă din Amiens, a cărui adresă i—o voi da eu, o rochie şi un costum care iţi trebuie neapărat şi mai mult, la o lenjerească bună, un trusou complet. Ai încredere în mine ; vei avea ceva drăguţ, care, în fiece clipă, cel puţin aşa cred, îţi va aduce aminte de mine. Acum dormi, şi nu uita nimic din ceea ce ţi—am spus.

CAPITOLUL 35

Să facă tot ce va putea pentru domnul Vulfran, nu însemna în ochii Perrinei ceea ce doamna Bretoneux crezuse că înţelege. De aceea avu grijă să nu—i sufle nici un cuvînt lui Casimir despre cercetările care îşi continuau cursul în India şi în Anglia.

Şi totuşi, cînd o întîlnea singură, Casimir avea un mod de a o privi care ar fi trebuit să o facă să vorbească.

Dar ce confidenţe ar fi putut face, cînd s—ar fi hotărît să rupă tăcerea pe care domnul Vulfran i—o poruncise ?

Veştile ce soseau de la Dakka, Dehra sau Londra erau atît de vagi, de contradictorii şi mai ales incomplete, cu goluri ce păreau greu de umplut, mai ales în privinţa ultimilor trei ani. Dar aceasta nu făcea ca domnul Vulfran să dispere şi să—i slăbească încrederea. „Am făcut ce era mai greu, zicea el uneori, căci am făcut lumină asupra vremurilor celor mai îndepărtate ; cum să nu lămurim şi ceea ce s—a petrecut mai aproape de zilele noastre ? Într—o zi sau alta, firele se vor înnoda şi atunci nu vom mai avea decît să urmărim unul".

Dacă în privinţa aceasta, doamna Bretoneux nu reuşise deloc, cel puţin nu acelaşi lucru se întîmplase cu îngrijirile pe care o sfătuise pe Perrine să i le acorde domnului Vulfran. Pînă atunci, Perrine nu şi—ar fi permis ca, în zilele cu ploaie să ridice capota trăsurii şi nici în zilele friguroase sau ceţoase să—i amintească domnului Vulfran că era mai prudent să—şi ia în spate un pardesiu, sau să—şi înnoade un fular în jurul gîtului şi, cu atît mai mult nu ar fi îndrăznit, cînd serile erau răcoroase, să închidă ferestrele biroului ; dar din moment ce fusese avertizată de doamna Bretoneux că frigul, umezeala, ceaţa, ploaia, puteau să agraveze boala domnului Vulfran, nu se mai lăsă oprită de aceste scrupule şi sfieli.

Acum, nu se mai urca în trăsură oricum ar fi fost timpul, fără să se încredinţeze că pardesiul se găsea la locul lui cu un fular în buzunar şi la cea mai mică suflare de vînt, ea însăşi îl punea pe umerii domnului Vulfran sau îl ruga să se îmbrace.

Un strop de ploaie să fi căzut, că se şi oprea imediat să ridice capota. Dacă seara nu era, prea caldă, după cină, refuza să iasă. La început, cînd făcea o plimbare pe jos, mergea cu pasul ei obişnuit, iar el o urma fără să se plîngă, căci de văicăreală avea cel mai mult oroare, atît în privinţa lui, cît şi a altora, dar acum cînd ştia că mersul mai vioi îi provoacă o suferinţă, însoţită de tuse şi sufocări, de palpitaţii, găsea întotdeauna motive, fără însă să—i spună pe cel adevărat : să nu se mai obosească şi să nu facă decît un exerciţiu uşor, mai precis, pe cel care îi era trebuincios, nu vătămător.

Într—o după amiază pe cînd traversa pe jos satul, o întîlniră pe domnişoara Belhomme. care după ce—l salută pe domnul Vulfran şi după cîteva cuvinte de politeţe, îl părăsi spunîndu—i :

—Vă las în paza Antigonei dumneavoastră,

Ce voia să spună cu aceasta ? Perrine nu ştia, iar domnul Vulfran, pe care îl întrebă, nu ştia nici el mai mult. Seara o întrebă pe învăţătoare, care îi explică ce era cu această Antigonă, punînd—o să citească Oedip la Colonos de Sofocle, însoţit de un comentariu potrivit minţii sale fragede, care ignorase lucrurile antichităţii, iar în zilele următoare, lăsînd la o parte „înconjurul pămîntului, Perrine reluă această lectură pentru domnul Vulfran, care se arătă emoţionat, sensibil mai ales la ceea ce se potrivea cu propria sa situaţie.

—Adevărat, spuse el, eşti o Antigonă pentru mine. ba chiar mai mult, fiindcă Antigona, fiică a nefericitului Oedip dăruia grijile şi tandreţea tatălui său.

Prin acestea, Perrine văzu ce drum îşi croise în inima domnului Vulfran, care nu avea în obicei să se reverse în efuziune. Ea a fost atît de tulburată încît, luîndu—i mîna i—o sărută.

—Da zise el, eşti o fată bună.

Şi punîndu—i mîna pe cap, adăugă ;

—Chiar cînd fiul meu se va întoarce, nu ne vei părăsi, va şti şi el să preţuiască ceea ce ai însemnat pentru mine.

—Am însemnat atît de puţin şi aş vrea să însemn mai mult !

—Îi voi spune ce ai fost pentru mine şi de altfel o va vedea şi el, căci este un om cu suflet mare, băiatul meu.

Adesea se exprimase în aceşti termeni sau în alţii de acelaşi fel despre fiul lui şi mereu ea avusese de gînd să—l întrebe cum de putuse, cu astfel de sentimente să se arate atît de aspru ? Dar de fiecare dată cuvintele i se opriră în gîtul înecat de emoţie. Era un lucru destul de grav din partea ei să abordeze un asemenea subiect.

Totuşi, în seara aceea, încurajată de ceea ce se petrecuse, se simţi mai tare ; niciodată nu se ivise **o** ocazie mai favorabilă. Era singură cu domnul Vulfran în biroul lui, unde nu intrase nimeni pînă atunci fără să fie chemat, aşezată lîngă el, sub lumina lămpii. Trebuia să mai ezite mult timp ?

Cu siguranţă că nu.

—Îmi permiteţi, spuse ea, cu inima strînsă şi cu vocea tremurîndă, să vă întreb ceva ce nu înţeleg şi la care mă gîndesc în fiecare clipă, fără să îndrăznesc să vă vorbesc.

—Spune.

—Ceea ce nu înţeleg, este că iubindu—vă fiul, aşa cum îl iubiţi acum, aţi putut să vă despărţiţi de el.

—La vîrsta ta nu înţelegi, nu simţi decît afecţiunea, fără să şti ce este datoria, ori datoria mea de tată, lege pentru mine, m—a făcut să impun fiului meu, vinovat de unele greşeli ce îl puteau duce la rîpă, o pedeapsă să—i servească drept lecţie. Trebuia să aibă dovada că voinţa mea era mai presus decît a sa, iată de ce l—am trimis în India unde nu aveam intenţia să—l ţin decît puţină vreme şi unde îi cream o situaţie care să—i fi cruţat demnitatea, căci acolo era reprezentantul firmei mele. Puteam să prevăd că se va îndrăgosti de această creatură mizerabilă şi că se va lăsa antrenat într—o căsătorie nebună, absolut nebună ?

—Dar părintele Fildeş, spune că cea cu care s—a căsătorit nu era cîtuşi de puţin un om de nimic. .

—Ea era, pentru că a acceptat o căsătorie nulă în Franţa şi în consecinţă, nu o puteam recunoaşte drept fiica mea şi nici nu puteam să îl rechem lîngă mine pe fiul meu, atîta timp.cît nu se despărţea de ea. Ar fi însemnat să nu—mi mai fac datoria de tată. în acelaşi timp, să abdic de la crezul meu, iar un om ca mine nu poate să ajungă pînă aici ; vreau cea ce trebuie şi nu cad la învoială cu voinţa, decît atunci cînd este vorba de datorie.

Spuse aceasta cu un accent ferm care o îngheţă pe Perrine, apoi imediat continuă :

—Acum poţi să te întrebi de ce vreau să—l chem pe fiul meu lîngă mine, nevrînd la început să—l

primesc după căsătorie. Asta, pentru că astăzi nu mai sînt aceleaşi .condiţii ca pe vremea aceea. După treisprezece ani de la această pretinsă căsătorie, fiul meu trebuie să fie sătul de această fiinţă, cît şi de viaţa mizeră pe care l—a făcut să o trăiască alături de ea. Pe de altă parte şi în ceea ce mă priveşte s—au schimbat multe : sănătatea mea este departe de ceea ce a fost, sînt bolnav, sînt orb şi nu—mi pot recupera vederea decît printr—o operaţie ce nu va fi făcută decît dacă sînt într—o stare de calm, care să asigure şanse serioase de reuşită. Cînd fiul meu va afla acest lucru, crezi că va mai ezita să o părăsească pe această femeie căreia de altfel îi voi asigura cea mai generoasă existenţă, atît ei cît şi fiicei sale ? Dacă eu îl iubesc, mă iubeşte şi el. De cîte ori nu şi—a întors privirile de la Maraucourt ! Cîte păreri de rău a încercat ! Dacă va afla adevărul, îl vei vedea dînd fuga.

—Va trebui deci să—şi părăsească soţia şi fiica ?

—Nu are nici soţie, nu are nici fiică.

—Părintele Fildeş spune că s—a căsătorit în capela misiunii, slujba fiind oficiată de părintele Leclerc.

Această căsătorie este nulă în Franţa, fiindcă a fost făcută împotriva legii.

—Dar în India, este nulă ?

—O să fac să fie ruptă la Roma.

—Dar fiica sa ?

—Legea nu recunoaşte această copilă.

—Legea este totul ?

—Ce vrei să spui ?

—Că nu legea spune să—ţi iubeşti sau nu copiii, părinţii, îl iubeam pe bietul tata nu în virtutea legii, ci pentru că era bun, tandru, afectuos, atent cu mine, fiindcă eram fericită atunci cînd mă săruta, veselă cînd îmi spunea cuvinte calde sau, cînd îmi zîmbea atunci cînd îmi vorbea fiind ocupat cu treburile lui. Iar el mă iubea fiindcă mă crescuse, pentru că îmi acorda grija, afecţiunea sa şi mai mult aşa cum cred, fiindcă simţea că îl iubesc din tot sufletul meu. Legea nu avea ce căuta aici, nu mă întrebam dacă legea îl făcea să fie tatăl meu, căci eram sigură că aveam unul pentru altul multă afecţiune.

—Unde vrei să ajungi ?

—Scuzaţi—mă dacă spun ceva care să vi se pară nesăbuit, dar vorbesc aşa, căci aşa gîndesc, aşa simt.

—Tocmai de aceea te ascult, pentru că vorbele tale, chiar lipsite de experienţă, sînt cel puţin cele ale unei fete inimioase.

—Ei bine, domnule, aici voiam să ajung, dacă vă iubiţi fiul şi vreţi să îl aveţi alături şi el trebuie să—şi iubească fata şi să vrea să o aibă lîngă el.

Între tată şi fiică nu va ezita ; de altfel odată căsătoria anulată, ea nu va mai însemna nimic pentru el. Fetele din India sînt precoce, va putea să o mărite în curînd, ceea ce cu zestrea pe care i—o voi asigura, va fi uşor. Nu va fi deci atît de lipsit de judecată, încît să nu se despartă de o copilă, care, la rîndul ei, nu va ezita să se despartă de el urmîndu—şi soţul. De altfel, viaţa nu ne este făcută numai din sentimente ci şi din alte lucruri care cîntăresc greu asupra hotărîrilor noastre. Cînd Edmond a plecat în India, averea mea nu era aceeaşi ca acum ; cînd îşi va da seama şi eu i—o voi arăta, de poziţia pe care o va avea în fruntea industriei ţării sale, de viitorul pe care îl promite, de toate satisfacţiile bogăţiei şi onorurilor, nu se va lăsa oprit de o negricioasă mică.

—Dar poate că negricioasa aceasta, nu este atît de urîtă precum v—o închipuiţi.

—O hindusă, asta e.

—În cărţile pe care vi le citeam, se spune că hindus sînt în medie mai frumoşi decît europenii,

—Exagerări de turist.

—Că au picioarele subţiri, chipul de un oval perfect, ochii adînci cu o privire mîndră, gura discretă, fizionomia blîndă, că sînt îndemînatici, graţioşi în mişcări, că sînt sobri, liniştiţi, harnici.

—Văd că ai memorie bună.

—Nu trebuie să reţii ceea ce citeşti ? în sfîrşit, rezultă din aceste cărţi că o hindusă nu este neapărat o oroare aşa cum sînteţi înclinat să credeţi.

—Puţin îmi pasă, că şi aşa nu o voi cunoaşte.

—Dar dacă aţi cunoaşte—o, aţi putea s—o îndrăgiţi, să vă ataşaţi de ea.

—Niciodată. Numai cînd mă gîndesc la ea şi la maică—sa, mă prinde indignarea.

—Dacă aţi cunoaşte—o, poate că această mînie s—ar mai potoli.

Strînse pumnii cuprins de furie, ceea ce o sperie pe Perrine, dar nu o întrerupse.

—Înţeleg, dacă n—ar fi ceea ce presupuneţi, căci se poate şi asta, nu—i aşa ? să fie opusul a ceea ce ura dumneavoastră îşi închipuie. Părintele Fildeş zice că mama ei era înzestrată cu cele mai încîntătoare calităţi : inteligenţă, bună, blîndă...
—Părintele Fildeş este un popă care vede viaţa şi oamenii cu prea multă indulgenţă ; de altfel nici nu a cunoscut pe femeia despre care vorbeşte.
—Spune că vorbeşte după mărturiile tuturor celor care au cunoscut—o ; oare ele nu cîntăresc mai mult decît părerea unui singur om ? în sfîrşit, dacă aţi prim—o, aici, nepoata dumneavoastră nu ar avea parte de îngrijiri mai mari decît cele pe care le pot avea eu ?
—Nu vorbi împotriva ta.
—Nu vorbesc nici pentru, nici împotriva mea, dar pentru dreptate...
—Dreptate !
—Aşa cum o simt eu, sau dacă vreţi, pentru ceea ce în ignoranţa mea, cred că este dreptatea. Mai precis, pentru că naşterea sa este ameninţată şi contestată, această fată, văzîndu—se primită nu ar putea să nu fie cuprinsă de o profundă recunoştinţă. Numai pentru acest lucru, în afara celorlalte raţiuni care poate ar opri—o şi tot v—ar iubi din tot sufletul.
Îşi împreună mîinile privindu—l ca şi cum şi el ar fi putut să o vadă şi cu un elan care îi imprima vocii un accent tremurat, îi spuse :
—Oh ! domnule, nu vreţi să fiţi iubit de fiica dumneavoastră ?
El se ridică nervos.
—Ţi—am spus că nu va fi niciodată fata mea. O urăsc aşa cum o urăsc şi pe mama ei. Ele mi—au luat băiatul şi mi—l ţin acolo. Dacă nu l—ar fi vrăjit, nu ar fi fost lîngă mine de mult ? Nu au fost totul pentru el, cînd eu, tatăl lui, nu eram nimic ?
Vorbea cu răutate, mergînd cu paşi repezi prin birou, înfuriat, scuturat de un acces de mînie, pe care nu i—l cunoscuse pînă atunci.
Deodată se opri în faţa ei.
—Urcă—te în camera ta, zise el, şi niciodată, auzi, niciodată nu îţi voi mai permite să—mi vorbeşti despre aceste creaturi, căci la urma urmei, ce te priveşte pe tine ? Cine te—a pus să—mi ţii un asemenea discurs ?
După o clipă de stupoare, îşi reveni.
—Oh ! nimeni domnule, va jur, a fost ideea mea de copil fără părinţi, punîndu—mă în locul nepoatei dumneavoastră.
El se mai îmblînzi, dar adăugă pe un ton ameninţător :
—Dacă nu vrei să ne certăm, de acum înainte să nu te mai legi de acest subiect, care, după cum vezi, îmi este dureros : nu trebuie să mă enervezi.
—Iertaţi—mă, zise ea, cu glasul sugrumat de lacrimi care o înăbuşeau, cu siguranţă că ar fi trebuit să—mi ţin gura.
—Aşa ar fi trebuit, cu atît mai mult cu cît ceea ce ai spus, era inutil.

CAPITOLUL 36

Pentru a completa veştile pe care corespondenţii săi nu i le mai dădeau despre viaţa fiului său în ultimii trei ani, domnul Vulfran dădea un anunţ care apărea în principalele ziare din Calcutta. Dakka, Dehra, Bombai, Londra, anunţ care se repeta în fiecare săptămînă, promiţînd patruzeci de livre drept recompensă, celui care ar putea da vreo informaţie, oricît de mică, dar sigură totuşi, despre Edmond Paindavoine şi cum una din scrisorile pe care le primise de la Londra vorbea de un proiect al lui Edmond de a trece în Egipt şi poate în Turcia, acesta şi extinse căutările în Cairo, Alexandria, Constantinopol. Nimic nu trebuia neglijat, chiar imposibilul.

Nevrînd să—şi dea adresa, ceea ce l—ar fi expus la tot felul de solicitări mai mult sau mai puţin cinstite, domnul Vulfran o menţionase pe cea a bancherului său din Amiens ; acesta era deci cel care primea scrisorile de la cei pe care oferta celor o mie de franci îi ademenea şi pe care le transmitea la

Maraucourt.

Dar, din scrisorile acestea destul de numeroase, nici măcar una nu era serioasă, cele mai multe proveneau de la agenţi particulari care se angajau să facă cercetări al căror succes îl garantau, dacă binevoia să le trimită o sumă indispensabilă primelor demersuri ; unele erau romane ieftine care se lansau într—o fantezie vagă, promiţînd totul şi nedînd nimic în schimb, altele, povesteau fapte ce se petrecuseră cu cinci sau zece ani în urmă ; nici una nu se referea la ultimii trei ani prezentaţi în anunţ, cu atît mai mult cu cît nu furnizau indicaţia cerută în mod precis.

Perrine era cea care citea aceste scrisori sau le traducea şi chiar dacă erau fără importanţă, nu—l descurajau pe domnul Vulfran şi nu—i clătinau credinţa.

—Numai anunţul repetat produce efectul dorit, spunea el mereu.

Şi fără să se lase, îl publica într—una.

Într—o zi, o scrisoare datată din Sarajevo, în Bosnia, propune o ofertă ce părea că poate fi luată în consideraţie. Era scrisă într—o engleză stricată şi spunea că dacă se vor depune cele patruzeci de livre promise prin intermediul ziarului „Times" la un bancher din Sarajevo, se va angaja să furnizeze veşti despre domnul Edmond Paindavoine, începînd cu luna noiembrie a anului trecut. în cazul în care această propunere va fi acceptată, trebuia să răspundă prin post restant la Sarajevo la numărul 917.

—Iată, vezi că aveam dreptate, strigă domnul Vulfran, luna noiembrie este aproape de noi. Şi manifesta o bucurie ce dezminţea temerile pe care le avusese. Acum putea să afirme existenţa lui Edmond, cu dovezi la mînă şi nu numai în virtutea credinţei sale de tată.

Pentru prima dată de cînd i se porniseră cercetările, le vorbi despre fiul său, nepoţilor şi lui Talouel.

—Am marea bucurie de a vă anunţa că am veşti despre Edmond. Era în Bosnia în luna noiembrie.

Emoţia fu mare cînd în ţinut se răspîndi această ştire. Ca întotdeauna în astfel de circumstanţe, fu amplificată.

—Domnul Edmond se va întoarce.

—Este oare cu putinţă ?

—Dacă vrei să te convingi, uită—te la faţa nepoţilor şi la cea a lui Talouel. în realitate era destul de curioasă, preocupată la Theodore cît şi la Casimir, înfloritoare la Talouel, care de mult îşi luase obiceiul de a—şi exprima prin fizionomie, ca şi prin cuvinte, exact contrariul a ceea ce gîndea.

Totuşi erau şi oameni care nu voiau să creadă în această întoarcere.

—Bătrînul a fost prea aspru, fiul nu merita ca numai pentru cîteva datorii, să fie trimis în India. Alungat din familia lui, şi—a făcut o alta acolo.

—Şi apoi, să fi în Bosnia, în Turcia, undeva pe acolo, nu este totuna cu a fi în drum spre Maraucourt.

Această reflecţie era a lui Bendit, care cu sînge rece de englez, judeca lucrurile numai din punct de vedere practic, fără să amestece aici nici o consideraţie de ordin sentimental.

—Ca şi voi, şi eu doresc întoarcerea fiului, spunea el; aceasta ar da firmei o siguranţă care îi lipseşte, dar nu este de ajuns să doresc un lucru pentru ca să şi cred în el ; asta ţine de francezi, nu de englezi, iar eu după cum ştiţi. *I am an English man*.

Tocmai că aceste reflecţii erau ale unui englez ; lumea nu le prea lua în seamă. Dacă stăpînul vorbea de întoarcerea fiului său, puteai să ai încredere în el; nu era el omul care să se înflăcăreze degeaba.

—În afaceri, da, dar în sentimente, nu. Industriaşul vorbeşte acum ca tată.

De fiecare dată domnul Vulfran se întreţinea cu Perrine despre speranţele sale.

—Nu mai este decît o chestiune de timp. Bosnia nu este India, o mare în care să dispari, dacă am avea nişte veşti sigure pentru luna noiembrie, acestea ne vor duce pe o pistă ce va fi uşor de urmat.

De aceea dorise ca Perrine să ia din bibliotecă toate cărţile în care era vorba despre Bosnia. Căutînd în ele, nu găsi o explicaţie satisfăcătoare. Ce vrusese să facă în această ţară sălbatică, cu un climat aspru, unde nu se dezvoltă nici comerţul, nici industria ?

—Poate că se găsea numai în trecere, zise Perrine.

—Fără îndoială şi este un indiciu în plus pentru a demonstra că se va întoarce ; mai mult, dacă era pe acolo în trecere, se pâre, într—adevăr, că nu era însoţit de soţia şi de fiica sa, căci Bosnia nu este o ţară pentru turişti, deci s—au despărţit.

Cum ea nu răspundea nimic, cu toate că avea de gînd, el se supără.

—Nu zici nimic ?

—Pentru că nu îndrăznesc să nu fiu de acord cu dumneavoastră.

—Ştii bine că vreau să—mi spui tot ce gîndeşti.
—Vreţi numai ceea ce vă convine. Nu mi—aţi interzis dumneavoastră să mă mai leg de ceea ce ţine de această fată ? Nu vreau să risc să vă mai supăr.
—Nu mă vei supăra spunîndu—mi raţiunile pentru care admiţi că şi ele au putut veni în Bosnia.
—Mai întîi, pentru că Bosnia nu este o ţară inabordabilă pentru femei, mai ales că aceste femei au călătorit prin munţii Indiei, care nu se aseamănă Cu nimic în ceea ce priveşte sălbăticia şi pericolele din Balcani. Şi apoi, pe de altă parte, dacă domnul Edmond nu face decît să traverseze Bosnia, nu văd de ce soţia şi fiica sa să nu—l fi însoţit, din moment ce scrisorile pe care le—aţi primit din diferitele părţi ale Indiei spun că erau cu el peste tot. în sfîrşit, mai este încă un argument pe Care nu îndrăznesc să—l spun, pentru că nu este întocmai de acord cu Speranţele dumneavoastră.
—Spune—l totuşi.
—Îl voi spune, dar înainte de aceasta, vă rog să nu vedeţi în cuvintele mele decît grija pe care o am în privinţa sănătăţii dumneavoastră, care ar fi atinsă în cazul în care această aşteptare ar fi înşelată, ceea ce este posibil, nu—i aşa ?
—Explică—te mai clar.
—Fiindcă domnul Edmond era la Sarajevo în noiembrie, trageţi concluzia că trebuie să se întoarcă aici.. în curînd.
—Evident.
—Şi totuşi nu este de găsit.
—Nu admit aşa ceva.
—Un motiv sau altul îl poate împiedica să revină... Nu—i posibil oare să fi dispărut ?
—Dispărut ?
—Dacă s—ar fi întors în India., sau altundeva ? Dacă a plecat în America ?
—Toţi aceşti „dacă" unul după altul nu fac decît să ducă la absurd.
—Desigur, domnule, dar alegînd ceea ce nu convine şi respingînd ceea ce nu ne place, ne expunem...
—La ce ?
—De—ar fi numai tulburarea. Vedeţi doar cît de agitat sînteţi de cînd aţi primit vestea aceasta de la Sarajevo, şi totuşi nu s—a scurs destul timp ca să vă parvină răspunsul. Nu mai tuşeaţi aproape deloc; dar acum aveţi mai multe accese pe zi, agitaţii, sufocări, ochiul vi se înroşeşte de fiecare dată, venele de la tîmple vi se umflă... Ce s—ar întîmpla,. dacă acest răspuns se lasă aşteptat şi mai ales dacă,... nu este cel pe care—l vreţi ? V—aţi obişnuit într—atît să spuneţi : „Aşa este şi nu altfel", încît.nu pot să nu mă neliniştesc. Este îngrozitor să fi lovit de.ce—i mai rău, atunci cînd nu crezi decît în bine şi dacă vorbesc aşa, este pentru faptul că toate acestea mi s—au întîmplat şi mie. După ce am tremurat pentru tata, eram sigure că se va însănătoşi, chiar şi în ziua în care l—am pierdut; eram înnebunite şi eu şi mama ; cu siguranţă că violenţa acestei neaşteptări a omorît—o şi pe biata mama ; nu a mai putut să se mai refacă, iar după şase luni, a murit şi ea. Atunci, gîndindu—mă la acest lucru, îmi spun că...

Dar nu apucă să termine, hohote de plîns i se opriră în gît şi cum voi, să şi le stăpînească, căci îşi dădea seama că erau ne justificate, sfîrşiră prin a o sufoca.
—Nu mai evoca astfel de amintiri, biata de tine, zise domnul Vulfran şi, pentru că tu ai fost atît de crud încercată, să nu—ţi închipui că pe lumea asta sînt decît nenorociri ; ţi—ar face rău, mai mult chiar, ar fi nedrept.

Era limpede că orice ar fi zis, orice ar fi făcut, nu i—ar fi spulberat încrederea aceea, care nu voia să admită decît ceeea ce era pe placul lui, nu avea decît să aştepte întrebîndu—se, plină de nelinişte, ce se va întîmpla atunci cînd va sosi scrisoarea la bancherul din Amiens, cu răspunsul din Sarajevo ? Dar nu sosi o scrisoare, ci bancherul în persoană.

Într—o dimineaţă, pe cînd Talouel, ca de obicei se plimba făcîndu—şi rondul, cu mîinile în buzunare, supraveghind cu privirea care nu lăsa să—i scape ceva, curtea fabrici, îl văzu pe bancher pe care îl cunoştea bine, coborînd din trăsură la poarta Sides şi apoi îndreptîndu—se spre birouri cu un pas grav, cu un aer reţinut.

Coborî val—vîrtej scara verandei şi fugi înaintea lui. Apropiindu—se, constată că şi chipul era în ton cu mersul şi ţinuta.

Nefiind in stare să se abţină, strigă :

—Bănuiesc că veştile sînt rele, domnule dragă !.
—Rele.
Răspunsul se limită doar la acest singur cuvînt. Talouel insistă.
—Dar...
—Rele.
Apoi schimbînd imediat subiectul :
—Domnul Vulfran este în birou ?
—Desigur.
—Trebuie să vorbesc cu dînsul mai întîi.
—Totuşi...
—Înţelegeţi...
Dacă bancherul n—ar fi fost tulburat ar fi ghicit că în cazul în care Talouel ar deveni într—o bună zi stăpînul fabricilor din Maraucourt, l—ar pune să plătească scump această discreţie.
Cu cît Talouel se arătase mai slugarnic atunci cînd sperase să obţină ceea ce dorea să ştie, cu atît afişă mai multă brutalitate în clipa în care văzu că avansurile sale erau respinse.
—Îl veţi găsi pe domnul Vulfran în cabinetul său, zise îndepărtîndu—se cu mîinile în buzunare.
Cum nu era pentru prima dată cînd bancherul venea la Maraucourt, nu îi fu greu să găsească cabinetul domnului Vulfran şi, odată ajuns în faţa uşii, se opri o clipă pentru a se pregăti.
Nici nu apucă să bată, cînd o voce, cea a domnului Vulfran strigă :
—Intraţi !
Nu mai avea de ce să amîne, aşa că intră.
—Bună ziua, domnule Vulfran.
—Cum, dumneata aici la Maraucourt ?
—Da, am avut treabă de dimineaţă la Picquigny, aşa că m—am repezit pînă aici ca să vă aduc veştile de la Sarajevo.
Perrine, aşezată la masa ei, nu avea nevoie ca numele lui să fie rostit pentru a şti cine intrase ; rămase împietrită.
—Atunci ? întrebă domnul Vulfran cu o voce tremurătoare.
—Nu sînt ceea ce trebuie să fi sperat, ceea ce speram cu toţii.
—Omul nostru a vrut să ne fure cele patruzeci de livre?
—Se pare că este un om cinstit.
—Nu ştie nimic ?
—Informaţiile sale nu sînt decît rele... din nefericire.
—Din nefericire ?
Era primul cuvînt de îndoială pe care îl rostea domnul Vulfran.
Se aşternu o clipă de tăcere, iar pe chipul domnului Vulfran care se întuneca, era uşor de citit prin ce sentimente trecea.
—Atunci nu mai există veşti despre Edmond din luna noiembrie ? zise el.
—Nu mai există.
—Dar ce veşti sînt din perioada acea ? Ce caracter de certitudine, de autenticitate prezintă ?
—Avem acte oficiale, vizate de Consulul Franţei la Sarajevo.
—Atunci vorbiţi, spuneţi care sînt ele.
—În noiembrie, domnul Edmond a sosit la Sarajevo ca fotograf.
—Staţi aşa, vreţi să spuneţi că avea aparate de fotografiat ?
—Şi o căruţă de fotograf ambulant, în care călătorea cu familia, însoţit fiind de soţia şi fiica lui. Timp de cîteva zile, a făcut portrete într—o piaţă din oraş.
Căută prin hîrtiile pe care le desfăcuse pe un colţ al biroului domnului Vulfran.
—Dacă tot aveţi documente, citiţi—le, zise domnul Vulfran, va merge mai repede.
—Vi le voi citi. Vă spuneam că a lucrat ca fotograf într—o piaţă publică, piaţa Filippovici. La începutul lunii noiembrie a părăsit Sarajevo pentru a se îndrepta spre...
Consultă din nou hîrtiile.
—Spre Travnik şi căzu... bolnav într—un sat situat între aceste două oraşe.

—Doamne, strigă domnul Vulfran, Doamne, Dumnezeul meu!

Îşi împreună mîinile cu faţa descompusă din cap pînă în picioare, ca şi cum fiul său s—ar fi arătat înaintea lui.

—Sînteţi un om tare...

—Nu există tărie în faţa morţii. Băiatul meu !

—Ei bine, da, trebuie să cunoaşteţi groaznicul adevăr: la 7 noiembrie... domnul Edmond... a murit, la Busovacia de o congestie pulmonară.

—Imposibil.

—Din păcate, domnule, şi eu mi—am spus: „imposibil" primind aceste documente, cu toate că traducerea lor este vizată de consulul Franţei, dar acest certificat de deces al lui Edmond Vulfran Paindavoine, născut la Maraucourt, în vîrstă de treizeci şi patru de ani, nu conferă un caracter de autenticitate acestor informaţii atît de precise ? Totuşi, cum nu vroiam să cred, ieri, primind aceste acte, am telegrafiat consulului nostru de la Sarajevo. Iată răspunsul : „Acte autentice, moarte sigură".

Dar domnul Vulfran părea că nu mai ascultă. Prăbuşit în fotoliu, doborît, cu capul plecat în faţă sprijinit pe piept, nu mai dădea nici un semn de viaţă şi Perrine, înnebunită, îngrozită, sufocată, se întreba dacă nu cumva murise.

Deodată, îşi ridică faţa brăzdată de lacrimile care îi izvorau din ochii fără lumină şi întinzînd mîna, apăsă pe butonul soneriei electrice care răspundea în biroul lui Talouel, Theodore şi Casimir.

Această chemare era atît de violentă, încît toţi trei dădură fuga îndată.

—Sînteţi aici ? zise el, Talouel, Theodore şi Casimir? Toţi trei răspunseră în acelaşi timp.

—Am aflat de moartea fiului meu. Este sigură. Talouel, opreşte lucrul peste tot şi imediat; telefonează să se anunţe că se va relua poimîine şi că mîine va fi celebrată o slujbă la bisericile din Maraucourt, Saint—Pipoy, Hercheux, Bacourt şi Flexelles.

—Unchiule ! strigară într—un glas cei doi nepoţi.

Dar el îi opri.

—Am nevoie să fiu singur, lăsaţi—mă ! Toată lumea ieşi, Perrine rămase singura.

—Aurelie, eşti aici ? întrebă domnul Vulfran. Ea răspunse într—un hohot.

—Să ne întoarcem la castel.

Ca de fiecare dată îşi puse mîna pe umărul Perrinei şi astfel ieşiră odată cu primul val de muncitori, care părăseau atelierele. Traversară astfel satul unde vestea zbura deja din poartă în poartă şi fiecare, văzîndu—l trecînd, se întreba dacă va rezista acestei veşti nimicitoare. Cît era de gîrbovit, el, care de obicei mergea atît de ţeapăn, de aplecat în faţă, asemenea unui copac pe care furtuna l—a despicat în două !

Dar Perrine îşi punea întrebarea aceasta cu şi mai mare nelinişte, căci pe lîngă tremurul pe care mîna lui il imprima umărului său simţea, chiar dacă. nu scotea nici un cuvînt, cît este de zguduit.

După ce îl conduse în biroul său, îi dădu drumul să plece.

—Spune—le de ce vreau să fiu singur, zise el ; să nu intre nimeni, să nu—mi vorbească nimeni.

CAPITOLUL 37

Toată noaptea în castel fu agitaţie şi zgomot, căci sosiră pe rînd: de la Paris domnul şi doamna Stanislav Paindavoine, anunţaţi de Theodore; de la Boulogne, domnul şi doamna Bretoneux, chemaţi de Casimir, în sfîrşit de la Dunkerpue şi de la Rouen cele două fiice ale. doamnei Bretoneux cu soţii şi copiii lor. Nimeni nu ar fi vrut să scape slujba bietului Edmond. De altfel, nu trebuia să fie acolo pentru a lua poziţie şi a se apăra ? Acum că locul era gol şi gol rămînea pentru totdeauna, cine urma să pună mîna pe el ? Era ora manevrelor abile, cînd fiecare trebuia să—şi folosească pe deplin enegia, intriga. Ce dezastru dacă această industrie, care era una din cele mai puternice din ţară, ar fi căzut în mîinile unui incapabil ca Theodore ! Ce nenorocire, dacă un om îngust la minte, pecum Casimir ar lua conducerea ! Şi nici una din familii nu avusese de gînd să admită că era posibilă o asociere, că se putea face un partaj între cei doi

veri. Voiau totul pentru ei, pentru celălalt, nimic; ce drepturi avea, in definitiv celălalt ?

Perrine se aştepta la vizita matinală a. doamnei Bretoneux, dar şi la cea a doamnei Paindavoine, dar nu le văzu nici pe una, nici pe alta, ceea ce îi dădu de înţeles că nu mai era nevoie de ea, cel puţin pentru moment. Cine era ea, în fond, în casa aceea ? Fratele domnului Vulfran, sora sa, nepoţii, nepoatele, moştenitorii săi, erau acum stăpînii.

Se aştepta, de asemenea, ca domnul Vulfran să o cheme ca să—l conducă la biserică, aşa cum o făcea în fiecare duminică după ce îl înlocuise pe Guillaume, dar nu se întîmplă aşa, iar cînd clopotele, care din ajun băteau din sfert în sfert de oră anunţară slujba, îl văzu urcîndu—se în cupeu, sprijinit de braţul fratelui său, însoţit de sora şi cumnata sa, în timp ce membrii familiei luau loc în alte trăsuri.

Atunci, nemaiavînd timp de pierdut, căci trebuia să facă drumul pe jos pînă la biserică, plecă în graba mare. Fu mirată să vadă că satul, pe care îl străbătea în fugă, avea aceeaşi înfăţişare de duminică, crîşmele erau pline de muncitori care beau făcînd o zarvă asurzitoare, în timp ce în faţa caselor, aşezate pe scaune sau în pragul porţii, femeile discutau, iar copiii se jucau prin curţi. Nimeni nu va veni la slujbă?

Intrînd în biserică, unde se temea că nu vă putea pătrunde, o văzu pe jumătate goală ; în strană era familia, ici şi colo autorităţile satului, furnizorii, înaltul personal al fabricilor, dar puţini, foarte puţini erau muncitorii, bărbaţii, femeile, copiii, care în această zi ale cărei consecinţe totuşi ar fi putut fi dintre cele mai grave pentru ei, avuseseră bunătatea să vină şi să—şi alăture rugăciunile celor ale patronului.

Locul său duminica era lîngă domnul Vulfran, dar cum nu avea acum nici o calitate de a—l ocupa, îşi luă un scaun lîngă Rosalie care o însoţea pe bunica ei, îmbrăcată în haine de doliu.

—Ce păcat ! micuţul meu Edmond, şopti bătrîna doică plîngînd, ce nenorocire ! Ce zice domnul Vulfran?

Dar oficiul care tocmai începea o scuti pe Perrine să mai răspundă şi nici Rosalie, nici Francoise nu îi mai adresară nici un cuvînt, văzîndu—o cît era de tulburată.

La ieşire fu oprită, de domnişoara Belhomme care, ca şi Francoise vru să o întrebe despre domnul Vulfran şi căreia trebui să—i răspundă că nu îl văzuse din ajun.

—Te întorci pe jos ? întrebă învăţătoarea.

—Da.

—Atunci, hai să facem drumul împreună pînă la şcoală.

Perrine ar fi vrut să fie singură, dar nu avea cum să refuze şi trebui să o asculte pe învăţătoare.

—Ştii la ce mă gîndeam, cînd îl vedeam pe domnui Vulfran ridicîndu—se, aşezîndu—se, îngenunchind în timpul slujbei, aşa cum era de necăjit, de zdrobit, încît dădea impresia că niciodată nu—şi va mai reveni ? Că poate, pentru prima oară astăzi, e bine că este orb.

—De ce ?

—Pentru că nu a văzut cît de goală era biserica. Ar fi fost un necaz în, plus să vadă cît de indiferenţi sînt oamenii la durerea lui.

—Nu erau prea mulţi, este adevărat.

—Cel puţin nu a văzut.

Dar credeţi că nu şi—a dat seama din cauza liniştii ce domnea în biserică şi în acelaşi timp datorită zarvei din crîşme pe cînd traversa satul ? Cu auzul doar, reconstituie o serie întreagă de lucruri.

—Ar fi într—adevăr o povară în puls pentru el, de care nu mai are nevoie, bietul om şi totuşi...

Făcu o pauză pentru a opri la timp ceea ce vroia să spună, dar cum nu îi stătea în fire să ascundă ceea ce gîndea, adăugă :

—Şi totuşi ar fi o lecţie, o lecţie adevărată, căci, vezi tu, copilul meu, nu putem cere celorlalţi să se alăture durerilor noastre, decît. atunci cînd şi noi la rîndul nostru împărtăşim suferinţele lor, sau ceea ce şi ei simt şi, putem spune pentru că este adevărul adevărat... Coborî glasul:

—...nu a fost niciodată cazul domnului Vulfran. Cinstit cu muncitorii, le—a dat tot ceea ce credea că trebuie să le dea, dar atît ; ori, numai dreptatea ca singura lege pe lumea aceasta, nu ajunge : să nu fi decît drept, înseamnă să fii nedrept. Ce păcat că domnul Vulfran nu a avut niciodată ideea că putea să fie ca un tată pentru lucrătorii săi, dar antrenat, absorbit de afaceri, nu şi—a pus inteligenţa decît în slujba afacerilor sale. Cît bine ar fi putut face nu numai aici, ceea ce deja este considerabil, dar peste tot prin exemplul dat. Dacă ar fi fost aşa, poţi fi sigură că nu am fi văzut astăzi... ceea ce ne—a fost dat să vedem.

Se prea poate să fi fost adevărat, dar Perrine nu era în situaţia de a judeca morala acelor cuvinte, care

o răneau prin ceea ce spuneau, dar şi pentru că le auzea din gura domnişoarei Belhomme, pentru care purta un respect plin de afecţiune. Dacă altcineva ar fi exprimat aceste gînduri,ar fi lăsat—o poate indiferentă, dar suferea ştiind că ele erau ale unei femei în care îşi pusese toată încrederea.

Ajungînd în faţa şcolii, se grăbi să plece.

—De ce nu intri ? vom lua masa împreună, zise domnişoara Belhomme, care ghicise că eleva sa nu trebuia să ia parte la masa de familie.

—Vă mulţumesc, dar poate domnul Vulfran are nevoie de mine.

—Atunci du—te.

Dar sosind la castel, văzu că domnul Vulfran nu avea nevoie de ea, ba chiar că nici nu se gîndea la ea, căci Bastien pe care—l întîlni pe scară, îi spusese că după ce a coborît din trăsură, domnul Vulfran s—a închis în cabinetul lui, unde nu trebuia să intre nimeni.

—Într—o zi ca asta, nici masa nu vrea să o ia împreună cu familia.

—Ceilalţi rămîn ?

—Nu, după masă pleacă toată lumea. Cred că nu vrea nici să—şi ia rămas bun de la rude. Ah ! cît este de îndurerat ! Ce—o să ne facem. Doamne ! Trebuie să ne ajuţi.

—Ce pot eu să fac ?

—Poţi multe, Domnul Vulfran are încredere în tine şi te iubeşte mult.

—Mă iubeşte ?

—Ştii ce zic şi e lucru mare.

Aşa cum îi spusese Bastein, toate neamurile plecară după dejun, dar pînă spre seară Perrine rămăsese în camera ei, fără ca domnul Vulfran să o fi chemat. Cu puţin timp înainte de culcare, Bastien veni să îi spună că stăpînul îi cerea să fie gata să îl însoţească a doua zi de dimineaţă la ora obişnuită.

—Vrea să se apuce de treabă, dar nu va fi în stare. Aşa e mai bine. Munca este viaţa lui.

A doua zi la ora ştiută, ca în fiecare dimineaţă, era în hol, aşteptîndu—l pe domnul Vulfran şi curînd îl văzu apărând, adus pe spate, condus de Bastien, care pe muteşte îi făcu semn că avusese o noapte rea.

—Aurelie este aici ? întrebă el ca glas schimbat, trist şi slab ca al unui copil bolnav.

Ea înainta repede.

—Iată—mă, domnule.

—Să urcăm în trăsură. Ar fi vrut să—l întrebe ceva, dar nu îndrăzni odată instalat în trăsură, se cufundă în gînduri şi cu capul în piept, nu mai scoase nici un cuvînt.

La capătul peronului dinspre birouri, Talouel era pregătit să—l primească şi să—l ajute să coboare, ceea ce şi făcu în mod servil.

—Bănuiesc că v—aţi simţit în putere să veniţi, zise el cu o voce plină de compasiune care contrasta cu strălucirea ochilor săi.

—Nu m—am simţit deloc în putere, dar am venit nentru că trebuia să vin.

—Asta am vrut să zic şi eu...

Domnul Vulfran îi tăie vorba chemînd—o pe Perrine, lăsîndu—se condus de ea în cabinet.

În curînd începu desfacerea corespondenţei care era voluminoasă, conţinînd scrisori de două zile. Urmări această muncă fără să facă vreo observaţie, fără să dea vreun ordin, ca şi cum ar fi fost surd sau adormit.

Urmă apoi şedinţa cu şefii de servicii, în care, în ziua aceea trebuia să se hotărască o problemă importantă, care angaja serios interesele firmei. Trebuia să le vîndă proviziile însemnate de iută pe care le! avea în India şi în Anglia, păstrîndu—se doar ceea ce era indispensabil pentru producţia curentă a fabricilor pentru un anumit timp, sau dimpotrivă, trebuiau făcute noi achiziţii. Într—un cuvînt, să treacă la creşterea sau la scăderea preţurilor.

De obicei, afacerile de genul acesta se tratau după o metodă riguroasă de la care nu se depărta nimeni. Fiecare pe rînd, începînd cu cel mai tînăr, îşi dădea părerea şi îşi dezvolta ideile; domnul Vulfran asculta şi, la sfîrşit, îşi făcea cunoscută hotărîrea pe care îşi propunea să o respecte, — ceea ce nu însemna că o respecta — căci nu odată a aflat, după şase luni sau chiar un an, că făcuse exact contrariul cu o precizie cu care îi uimea pe angajaţii săi şi mereu discuţia lua astfel sfîrşit. În dimineaţa aceea, deliberarea îşi urma mersul său obişnuit, fiecare îşi expunea argumentele pentru a vinde sau a cumpăra, dar cînd îi veni rîndul la cuvînt lui Talouel, nu mai fu vorba despre o afirmaţie pe care acesta să o explice, ci de o îndoială.

—Nu am fost niciodată într—o astfel de încurcătură, sînt tot atîtea raţiuni pentru, dar şi tot atîtea împotrivă.

Era sincer, mărturisind această îndoială, căci era o regulă la el să urmărească discuţia de pe fizionomia stăpînului, mai mult decît de pe buzele celui ce vorbea, şi să se hotărască în funcţie de ceea ce spunea acesta. El nu făcea decît să aducă o măgulire patronului, a cărui opţiune trebuia mereu şi întru totul să o devanseze. Ori în dimineaţa aceea, chipul acela nu exprimase nimic, decît o uşoară iritare. Voia să cumpere, voia să vîndă ? De fapt părea că nu—i pasă nici de una, nici de alta, absent, dus cu gîndul, pierdut într—o altă lume decît cea a afacerilor.

După Talouel au mai fost emise încă două păreri, apoi veni rîndul patronului să pronunţe hotărîrea luată şi ca întotdeauna, se instala o tăcere respectoasă, în timp, ce toţi ochii rămăseseră aţintiţi asupra lui. Aşteptau şi, cum nu spunea nimic, se întrebau din priviri. Îşi pierduse raţiunea sau sentimentul realităţii ? În sfîrşit, ridică mîna şi spuse:

—Vă mărturisesc că nu ştiu cum să decid. Cîtă stupefacţie ! Cum ajunsese aici ?

Pentru prima oară de cînd îl cunoşteau, era nehotărît, el, care era mereu atît de sigur, atît de stăpîn pe voinţa sa.

Şi privirile, care pînă de curînd se căutau, evitau acum să se întîlnească: unele din compasiune, altele, în special cele ale lui Talouel şi ale nepoţilor, de frica de a nu se trăda. El mai spuse:

—O să vedem mai tîrziu.

Fiecare se retrase fără să mai zică o vorbă, ieşind fără să—şi mai schimbe părerile.

Rămas singur cu Perrine, care era aşezată la masa ei de unde nu se clintise, nu păru că dă atenţie plecării angajaţilor săi şi păstră aceeaşi atitudine mohorîtă.

Timpul se scurgea şi el nu se mişca deloc. Îl văzu adesea stînd neclintit în faţa ferestrei deschise, cufundat în gîndurile sau visurile lui, dar această atitudine se explica, cum de altfel şi inactivitatea sau muţenia, căci nu putea nici să citească, nici să scrie, dar starea de acum nu semăna deloc cu cea de altădată cînd, încordîndu—şi auzul, urmărea mersul fabricii din zgomotele specifice, ca şi cum ar fi supravegheat—o cu ochii, în fiecare atelier sau curte. Bătaia războaielor, scăpările de abur, sforăitul canetelor, lamentabilele vaiete ale vălţuitorilor, prinderea şi desprinderea vagoanelor, huruitul vagoneţilor, şuieratul locomotivelor, comenzile de manevre, chiar mersul muncitorilor cînd traversau cu paşi leneşi vreun drum pietruit, nimic nu—i scăpa, ceea ce îi permitea să ştie ce se întîmpla şi. cum se achitau oamenii de sarcini.

Dar acum, urechea, chipul, fizionomia, mişcările, toate păreau a fi împietrite, mumificate, ca şi cum ar fi fost statuie. Era atît de izbitor, încît Perrine, în liniştea aceea, se simţea cuprinsă de un fel de groază care o dobora.

Deodată îşi duse mîinile la ochi şi cu glas puternic, ca şi cum ar fi fost singur, sau mai degrabă ca şi cum n—ar fi ştiut unde se găsea şi că alţii puteau să—l audă, zise :

—Doamne ! Doamne ! ţi—ai întors faţa de la mine. Ce ţi—am făcut ca să mă părăseşti ?

Apoi, urmă din nou tăcerea mai apăsătoare mai jalnică pentru Perrine, pe care strigătul acela o tulburase şi nu putea să măsoare toată întinderea şi profunzimea disperării pe care el o încerca,

Domnul Vulfran, datorită marii averi pe care şi—o făcuse şi a locului pe care îl ocupa, ajunsese să creadă că este un privilegiat, un ales într—un anumit fel, pe care Providenţa îl servea pentru a conduce lumea. Plecat de jos, cum ar fi ajuns atît de sus, dacă nu s—ar fi folosit decît de inteligenţa sa ? O mînă atotputernică îl trăsese din mulţime, pentru lucruri măreţe şi mai tîrziu, îl călăuzise atît de sigur. Mintea sa ascultase de o inspiraţie superioară, ca de altfel şi puterea şi voinţa sa care nu—l înşelaseră. Ce dorea se împlinea întotdeauna, triumfase mereu, şi adversarii săi fuseseră învinşi. Dar iată că deodată, ceea ce dorea cel mai arzător, ceea ce credea că va obţine în mod sigur, pentru prima oară nu se realiza. îşi aştepta fiul, ştia că avea să—l vadă sosind, tot timpul se pregătea petru această întîlnire, iar fiul său era mort.

Şi atunci ? Nu înţelegea nici prezentul, nici trecutul. Ce fusese ? Ce era ? Şi dacă într—adevăr, vreme de patruzeci de ani fusese ceea ce crezuse că este, de ce nu mai era acelaşi şi acum ?

CAPITOLUL 38

Această stare de deprimare se prelungi, la care s—au adăugat şi unele tulburări de sănătate. Bronşita, palpitaţiile se „agravară, se îmbolnăvi chiar de o congestie pulmonară, care timp de o săptămînă îl ţinu pe domnul Vulfran la pat, iar întreaga conducere a fabricii îi reveni lui Talouel, care triumfa.

Totuşi se refăcu repede, dar tulburarea psihică nu se ameliora şi după cîteva zile, fu înştiinţat medicul.

Perrine încercase de mai multe ori să—l tragă de limbă, dar abia îi răspunse, doctorul Ruchon nefiind omul care să satisfacă curiozitatea unei puştoaice. Din fericire, fusese mai politicos faţă de Bastien şi de domnişoara Belhomme cu care se întîlnea adesea la vizita de seară, astfel încît, de bine de rău, teama îi era alinată datorită bătrînului servitor şi a institutoarei.

—Nu este nici un pericol de moarte, spunea Bastien, dar domnul Ruchon n—ar vrea să—l vadă din nou la treabă.

Domnişoara Belhomme, venind la castel pentru lecţii, vorbea cu doctorul, repetînd cu plăcere elevei sale ceea ce îi spusese acesta.

—Ar avea nevoie de un şoc, de ceva care să—i pună din nou în mişcare mecanismul moral oprit, al cărui mare resort nu prea s—a stricat încă.

Mult timp acest şoc era de temut, iar frica de a nu se produce pe neaşteptate fusese cea care, de mai multe ori, întîrziaseră operaţia de cataractă, pe care starea generală părea că o permite. Dar acum era de dorit. Dacă s—ar fi întîmplat aşa, dacă domnul Vulfran, sub influenţa sa şi—ar recăpăta interesul pentru, afaceri, pentru munca lui, pentru tot ce însemna viaţa lui, poate că într—un viitor poate nu , prea îndepărtat, operaţia se va putea încerca cu şanse de reuşită şi mai ales emoţiile puternice ale unei reîntoarceri sau ale unei morţi nu ar mai fi de temut, care numai din punctul de vedere strict al operaţiei ar fi fost de evitat.

Dar cum să fie provocat ?

La această întrebare nu se găsea răspuns, într—atît părea de detaşat de toate, încît ajunsese să nu—i mai primească nici pe Talouel nici pe nepoţi.

Cînd, părăsind patul, se întorsese la birou, cu greu îşi dăduse seama de ceea ce făcuse Talouel, foarte abil, foarte priceput, foarte prudent de altfel, de a lua toate măsurile pe care însăşi patronul le—ar fi luat.

Această apatie nu o împiedica totuşi pe Perrine să—l însoţească la fel ca odinioară pe la diverse fabrici, dar acum făceau drumul în linişte, fără ca el să răspundă cel mai adesea observaţiilor pe care i le adresa din cînd în cînd şi odată ajunşi la fabrică, abia dacă asculta raportul directorului.

—Pentru orice eventualitate, înţelegeţi—vă cu Talouel.

—Cît timp avea să mai dureze aceasta ?

Într—o după amiază pe cînd se întorceau din inspecţia fabricilor şi se apropiau de Maraucourt în trapul adormit al bătrînului cal, se auzi sunetul unei trîmbiţe.

—Opreşte, zise domnul Vulfran, mi se pare că a luat foc.

Trăsura se opri, trîmbiţa se auzi clar.

—Foc, zise domnul Vulfran, vezi ceva ?

—Un nor de fum negru.

—În ce parte ?

—Dincolo de perdeaua de plopi, nu—mi dau seama.

—În dreapta sau în stînga ?

—În stînga mai degrabă. La stînga era fabrica.

—Să mergem în galop ? întrebă Perrine.

—Nu, dar hai mai repede !

Apropiindu—se, trîmbiţa se auzi mai bine, dar cum drumul şerpuia în funcţie de capriciile bălţilor străjuite de plopi, Perrine. nu putea să repereze locul precis de unde se înălţa fumul, părea că vine mai degrabă din centrul satului şi nu de la fabrică.

Îi spuse acest lucru şi domnului Vulfran, care nu răspunse nimic.

Ceea ce o făcu să confirme această părere, era faptul că acum trîmbiţa se auzea numai din partea stînga, adică în preajma fabricii.

—Nu sună de acolo de unde a luat foc, zise ea.

—Iată un lucru bine gîndit, replică domnul Vulfran. Dar acest răspuns avea un ton indiferent, ca şi cum

nu l—ar fi interesat să ştie de unde venea focul. Abia cînd au intrat în sat s—au lămurit.
—Nu vă grăbiţi, domnule Vulfran, strigă un ţăran, nu a luat foc la dumneavoastră, arde casa bietei Tiburce.

Tiburce era o bătrînă beţivancă ce avea grijă de copiii mici care nu puteau fi primiţi la cămin şi care locuiau într—o colibă sărăcăcioasă, veche, pe jumătate prăbuşită, aşezată în fundul unei curţi din preajma şcolii.
—Să mergem, zise domnul Vulfran.

Nu avea decît să se ţină după oamenii care fugeau, acum se vedea fumul şi flăcările înălţîndu—se în trîmbe deasupra caselor şi se simţea un miros puternic de ars. Înainte de a ajunge, a fost nevoie să se oprească, fiindcă i—ar fi strivit pe curioşii care, pentru nimic în lume nu s—ar fi deranjat. Atunci, domnul Vulfran coborî din trăsură şi condus de Perrine, traversă mulţimea. Pe cînd se apropiau de uşa casei, Fabry, cu casca pe cap, căci el era şeful pompierilor din fabrică, veni spre ei.
—Am stins focul, zise el, dar casa a ars complet şi ceea ce este mai grav, este făptui că mai mulţi copii, cinci sau poate şase, au pierit, unul este sub dărîmături, doi au fost asfixiaţi, de ceilalţi trei nu se ştie.
—Cum a izbucnit ?
—Tiburce dormea, beată — mai este încă — Copiii, mai mari s—au jucat cu chibriturile ; cînd totul a fost cuprins de flăcări, unii s—au salvat, Tiburce înspăimîntată a făcut la fel, uitîndu—i pe ceilalţi în leagăne.

Din curte se auzi un urlet însoţit de strigăte. Domnul Vulfran vru să se îndrepte într—acolo.
—Nu vă duceţi, zise Fabry, cele care plîng sînt marinele celor doi copii asfixiaţi.
—Cine sînt ?
—Muncitoare la fabrică.
—Trebuie să le vorbesc.

Îşi puse mîna pe umărul Perrinei, pentru a—l conduce.

Urmîndu—l pe Fabry care le făcea loc, intrară în curte, unde pompierii curăţau locul de ruinele casei ce se prăbuşise între cele patru ziduri rămase în picioare, iar sub jeturile de apă ţîşneau vîrtejuri de flăcări ce trosneau.

Din colţul opus înţesat de femei, se înălţau strigăte pe care le auziseră. Fabry îndepărtă grupurile iar domnul Vulfran condus de Perrine, înainta spre cele două mame, care îşi ţineau copiii pe genunchi. Printre lacrimi, una din ele, care credea poate într—un ajutor suprem, îl văzu apărînd. Dîndu—şi seama că nu putea fi decît stăpînul, întinse spre. el o mînă ameninţătoare.
—Vino de vezi ce faci cu copiii noştri în timp ce ne spetim pentru tine ! Ai venit să—i învii ? Oh ! copilul meu !

Aplecîndu—se asupra copilului izbucni în plîns şi începu să ţipe. Preţ de o clipă, domnul Vulfran nu ştiu ce să zică, apoi îi spuse lui Fabry.
—Aveai dreptate, să mergem.

Se întoarseră la birou şi nu mai vorbi deloc despre incendiu, pînă în clipa în care Talouel veni şi îi comunică domnului Vulfran că din cei şase copii despre care se crezuse că muriseră, trei fuseseră găsiţi teferi prin vecini, unde fuseseră duşi din primul moment. În realitate nu erau decît trei victime, a căror îngropăciune urma să se stabilească a doua zi.

După ce Talouel plecă,. Perrine, care îndată după întoarcerea la fabrică se cufundase într—o meditaţie adîncă, se hotărî să—i vorbească domnului Vulfran.
—Nu vă duceţi la înmormîntare ? întrebă ea cu un tremur al vocii, care îi trăda emoţia.
—De ce m—aş duce ?
—Pentru că acesta vă va fi răspunsul cel mai demn pe care l—aţi putea da acuzaţiilor acelei biete femei.
—Dar muncitorii au venit la slujba fiului meu ?
—Nu s—au alăturat durerii dumneavoastră, dar asta nu înseamnă să faceţi la fel. Este şi acesta un răspuns care va fi înţeles..
—Nici nu ştii cît este de rău muncitorul!
—Rău, de ce ? Pentru banii pe care îi primeşte ? Se prea poate şi pentru toate acestea, pentru că el nu vede banul din acelaşi punct de vedere ca cel care i—l dă ; are drepturi depline asupra lui. Această nerecunoştinţa există aşa cum spuneţi. Dar credeţi că este aceeaşi cu nepăsarea faţă de un semn de interes, de un ajutor părintesc ? Prietenia naşte prietenie, li iubeşti pe cei care simţi că la rîndul tău te

iubesc ; cred că dacă vom face în aşa fel încît să devenim prietenii celorlalţi, ei la rîndul lor vor deveni prietenii noştrii. Nu—i puţin lucru să alini suferinţele celor necăjiţi, dar şi mai mult înseamnă să le mîngîi durerea împărtăşind—o.

Mai avea încă multe alte lucruri de spus în acest sens, dar cum domnul Vulfran nu răspundea nimic, cum părea că nici nu o mai ascultă, nu mai avu .curajul să continue. Va relua acest subiect mai tîrziu.

Cînd trecură prin faţa verandei lui Talouel pentru a se duce la castel, domnul Vulfran se opri.

—Anunţă—l pe preot, zise el, că iau asupra mea cheltuielile pentru înmormîntarea copiilor, să facă o slujbă convenabilă ; voi asista şi eu...

Talouel avu o tresărire.

—Pune să se afişeze că toţi cei care vor vrea să vină mîine la biserică, vor avea toată libertatea ; acest incendiu este o mare catastrofă.

—Nu sîntem noi responsabilii.

—Direct, nu.

Aceasta nu fu singura surpriză a Perrinei. A doua zi de dimineaţă după desfacerea corespondenţei şi după şedinţa cu şefii de servicii, domnul Vulfran îl reţinu pe Fabry :

—Cred că nu eşti prea ocupat.

—Nu, domnule.

—Ei bine, du—te la Rouen. Am auzit că acolo s—a construit o creşă model şi unde se pune în practică tot ce este mai bun în altă parte ; nu oraşul şi—a dat concursul, ci un particular, care a căutat să aducă un omagiu memoriei celor dragi. Vei studia creşa în toate detaliile ; construcţie, încălzire, ventilaţie, preţ de cost, cheltuieli de întreţinere. Apoi îl vei întreba pe constructor de unde s—a inspirat. Te vei duce să le studiezi şi pe acelea, dar să te întorci cît poţi de repede. Trebuie ca în cel puţin trei luni să deschidem o creşă la poarta tuturor fabricilor ; nu vreau să se mai întîmple o nenorocire ca cea petrecută alaltăieri. Mă bizui pe tine. Să nu ne mai împovărăm cu o sarcină de o asemenea responsabilitate.

Seara, în timpul lecţiei, Perrine îi povesti domnişoarei Belhomme, care era de—a dreptul entuziasmată de această veste mare, cînd la un moment dat, domnul Vulfran intră în bibliotecă.

—Domnişoară, zise el, vreau să—ţi cer un serviciu, în numele meu şi în numele locuitorilor acestui ţinut, serviciu considerabil, de o importanţă capitală prin rezultatele pe care le—ar avea, dar care recunosc, cere şi din partea dumitale un sacrificiu destul de mare. Iată despre ce este vorba :

Era vorba să o determine să—şi dea ttemisia pentru a lua apoi conducerea celor cinci creşe pe care avea să le înfiinţeze. După ce a căutat peste tot, nu a găsit în afară de ea nici o femeie inteligentă, energică şi cu suflet deschis care să ducă la capăt această sarcină dificilă.

Odată deschise aceste creşe, vor fi oferite comunelor Maraucourt, Saint—Pipoy, Hercheux, Bacourt, Flexelles, cu un capital suficient pentru a se îngriji de întreţinerea lor pe veci şi nu va cere în schimb decît ca în fruntea lor să nu fie niciodată altcineva, decît cea în care el îşi pusese întreaga încredere, pentru ca astfel să fie asigurate succesul şi durabilitatea operei sale.

Prezentată în aceşti termeni, cererea nu putea fi respinsă, dar acest lucru nu se făcu fără rupere de inimă, căci acest sacrificiu, aşa cum o spusese şi domnul Vulfran, era considerabil din partea institutoarei.

—Ah, domnule, strigă ea, nici nu ştiţi ce înseamnă să înveţi pe cineva.

—Să dai lumină copiilor e mult, ştiu, dar să le dai viaţă, sănătate, e la fel de important, iar aceasta va fi sarcina dumitale ; este destul de mare ca să o refuzi.

—N—aş mai fi demnă de alegerea dumneavoastră dacă aş asculta de imboldurile personale... în fond, mă voi considera eu însămi elevă şi voi avea atîtea de învăţat, încît nevoia de instruire îşi va găsi pe deplin împlinirea.

Sînt alături de dumnevoastră din toată inima, iar acest suflet al meu este mai emoţionat decît s—ar putea spune prin cuvinte, mai plin de recunoştinţă, de admiraţie...

—Dacă vrei să vorbeşti de recunoştinţă nu trebuie să—mi vorbeşti mie de ea, ci elevei dumitale, domnişoară, căci ea este cea care, prin vorbele sale, prin sugestiile ei, a trezit în mintea mea ideile de care pînă acum am fost străin şi m—a îndrumat pe o cale pe care nu am făcut încă decît cîţiva paşi şi care nu înseamnă nimic faţă de drumul ce trebuie parcurs.

—Ah ! domnule, strigă Perrine, căreia bucuria şi mîndria îi dăduseră curaj, dacă aţi vrea să mai faceţi unul.

—Şi unde să merg ?
—Undeva unde vă voi duce deseară.
—Atunci nu te îndoieşti de nimic ?
—Ah ! dar cum să mă îndoiesc de ceva !
—De mine te îndoieşti ?
—Nu, domnule, de mine şi numai de mine. Dar aceasta nu are nici o legătură cu ceea ce vreau să vă cer, cînd vă propun să mergeţi undeva deseară.
—Dar unde vrei să mă duci ?
—Într—un loc unde prezenţa dumneavoastră, doar pentru cîteva minute, poate avea efecte extraordinare.
—Şi nu poţi să—mi spui care este acest loc misterios ?
—Dacă v—aş spune, efectul pe care îl aştept de la această vizită va fi ratat. Deseară o să fie frumos şi cald, nu aveţi de ce să vă temeţi că răciţi ; lăsaţi—vă convins.
—Se pare că puteţi avea încredere în ea, zise domnişoara Belhomme, eu toate că propunerea este făcută într—un mod puţin cam... ciudat şi copilăresc.
—Fie, precum vrei tu, te voi însoţi deseară. Pe cînd expediţia noastră ?
—Cu cît mai tîrziu, cu atît mai bine.
În timpul serii vorbi de mai multe ori despre această escapadă, dar fără a o face pe Perrine să se explice.
—Ştii că ai ajuns să—mi stîrneşti curiozitatea ?
—Dacă măcar atîta lucru am Obţinut, tot este ceva. Nu e mai bine pentru dumneavoastră să visaţi la ceea ce se poate întîmpla peste puţin timp sau chiar mîine, decît să vă cufundaţi în regrete ?
—Ar fi mai bine dacă acest mîine ar fi azi ; dar la ce viitor vrei să visez ? Este mai trist decît trecutul, pentru că este gol.
—Ba nu, domnule, nu este gol, dacă vă gîndiţi la cel al altora. Cînd eşti copil... şi mai ales năpăstuit, te gîndeşti adesea, nu—i aşa, la tot ce ai cere unui magician atotputernic, unui vrăjitor, dacă l—ai întîlni într—o zi şi care numai să vrea, ţi—ar îndeplini toate dorinţele ; dar cînd tu însuţi eşti vrăjitor, nu te gîndeşti cîteodată la ce poţi face pentru a—i ferici pe cei care nu. sînt, fie ei copii sau nu, dacă tot ai în mîini puterea ? Nu e plăcut să te foloseşti de ea ? Zic plăcut, pentru că este vorba despre o feerie, dar în realitate altul este cuvîntul.
Seara se scurse cu aluzii de felul acesta ; de mai multe ori domnul Vulfran întrebă dacă nu venise momentul să plece, dar ea întîrzie pe cît putu.
În sfîrşit, îl anunţă că puteau să purceadă la drum. Noaptea era caldă aşa cum prevăzuse, fără vînt, fără ceaţă, dar cu străfulgerări, care din cînd în cînd îmbrăţişau cerul negru. Cînd sosiră în sat, îl găsiră adormit, la geamuri nu se zărea nici o luminiţă, nici un zgomot de orice fel, în afară de cel al apei care cădea din barajul de pe rîu.
Ca orice nevăzător, domnul Vulfran ştia să se orienteze noaptea şi îndată ce ieşiră din castel, urmă drumul drept ca şi. cum ar fi avut ochi.
—Iată—ne ajunşi în faţa casei Francoisei, zise el la un moment dat.
—Chiar la ea mergem. Acum, dacă aţi vrea, să nu mai vorbim. Vă voi ţine de mînă. Vă previn în acelaşi timp că avem de urcat o scară. La capătul acestei iscări, voi împinge o uşă şi vom intra ; o să rămînem doar atît cît veţi vrea, un minut sau două.
—Şi te vrei să văd, daca tot nu văd ?
—N—aveţi nevoie să vedeţi.
—Atunci, de ce am mai venit ?
—Trebuia să venim. Uitasem să vă spun, că nu prea contează dacă facem gălăgie urcînd.
Lucrurile se petrecură aşa cum spusese şi ajungînd în curtea interioară, o lumină îi arătă intrarea pe scară. Urcară, iar Perrine, deschizînd uşa de care vorbise, îl trase uşor pe domnul Vulfran înăuntru şi închise uşa.
Atunci au fost cuprinşi de un aer cald, acru, sufocant.
Un glas împleticit, zise ;
—Cine e acolo ?
O apăsare a mîinii îl avertiză pe domnul Vulfran să nu răspundă.

Aceeaşi voce continuă :

—Da mai culcă—te odată Noyelle !

De data aceasta mîna domnului Vulfran îi spuse Perrinei că voia să iasă.

Ea deschise din nou uşa şi coborîră, în timp ce un murmur de glasuri îi însoţi.

Abia cînd ajunseră în stradă, domnul Vulfran, zise :

—Ai vrut să—mi arăţi odaia în care ai dormit în prima noapte cînd ai sosit aici ?

—Am vrut să cunoaşteţi una din numeroasele odăi din Maraucourt şi din alte sate, unde dorm cei mai mulţi dintre muncitorii dumneavoastră : bărbaţi, femei, copii gîndind că atunci cînd veţi fi respirat aerul lor otrăvit numai pentru un minut, aţi , vrea să ştiţi cîţi oameni ucide.

CAPITOLUL 39

Se împlineau treisprezece luni, zi cu zi, de cînd, într—o duminică pe o vreme minunată, Perrine sosise la Maraucourt, săracă şi disperată, întrebîndu—se ce avea să se întîmple cu ea.

Timpul era la fel de frumos, dar Perrine şi satul nu mai semănau deloc cu ceea ce era anul trecut.

În locul acela de lîngă marginea păduricii de la poalele dealului, unde se aşezase cuprinsă de tristeţe la sfîrşitul primei zile, încercînd să recunoască satul şi fabricile ce îşi desfăşurau panorama la picioarele ei, jos în vale, erau acum clădiri în construcţie, un spital la aer curat, cu vedere frumoasă, care va domina tot ţinutul şi va primi pe muncitorii care lucrează sau nu, la întreprinderile domnului Vulfran, din Maraucourt sau din alte părţi.

De acolo se pot urmări cel mai bine transformările ce au avut loc în regiune, iar ele sînt extraordinare, avînd în vedere mai ales puţinul timp ce s—a scurs.

În privinţa fabricilor, acestea nu au suferit schimbări esenţiale. Aşa cum erau pînă acum, aşa sînt şi astăzi, ca şi cum, ajunse la punctul culminant al dezvoltării lor, nu aveau decît să—şi continue mersul regulat.

Dar la o mică distanţă de intrarea principală a fiecăreia, acolo unde altădată stăteau să cadă nişte căsuţe amărâte, ce serveau drept grădiniţe ca cea a Tiburcei care arsese cu cîteva luni în urmă, se înălţa acoperişul de un roşu aprins şi faţada jumătate roz, jumătate bleu, ale unei creşe pe care domnul Vulfran a construit—o, cumpărînd aceste cocioabe, pentru a le dărîma apoi.

Modul în care a procedat cu proprietarii acestora a fost la fel de net şi cinstit. I—a chemat şi le—a explicat că, deoarece nu mai putea să tolereze prea mult ca cei mici să fie în pericol de a fi arşi sau răpuşi de tot felul de boli datorită îngrijirilor necorespunzătoare ale celor care îi au în grijă, avea de gînd să construiască o creşă unde vor fi admişi, hrăniţi şi îngrijiţi gratuit, copii pînă la vîrsta de trei ani. între creşa lui şi grădiniţele lor, nu încăpea vorba de o luptă. Dacă ar vrea să—şi vîndă casele, le va cumpăra el, în schimbul unei sume fixe şi al unei rente viagere. Dacă nu vroiau, nu aveau decît să le păstreze, nu ducea lipsă de teren. Aveau timp să se hotărască pînă a doua zi la unsprezece, la prînz va fi prea tîrziu.

În centrul satului se ridică alte acoperişuri roşii, mult mai înalte, mai lungi, mai impunătoare. Sînt cele ale unui ansamblu de clădiri abia terminate, săli de mese, birturi, cantine, prăvălii, de unde muncitorii celibatari — femei şi bărbaţi — se pot aproviziona.

Şi în privinţa acestor clădiri, domnul Vulfran procedase în acelaşi fel ca şi cu creşa.

Înainte, pe locul acela, în nişte case vechi, erau amenajate, de bine de rău, dar în realitate pe cît de rău posibil, odăiţe pentru muncitori şi cabinete. A trebuit să—i cheme şi pe proprietarii acestor case şi le—a ţinut un discurs aproape identic cu celălalt.

—De mai multă vreme oamenii se plîng cu vehementă de camerele în care sînt găzduiţi muncitorii mei şi din cauza condiţiilor proaste în care trăiesc ; se îmbolnăvesc destui de boli de piept şi de febră tifoidă. Nu mai pot să tolerez această stare de fapt prea mult timp. Am hotărît să construiesc două hoteluri, în care voi oferi muncitorilor necăsătoriţi, fie bărbaţi, fie femei, o cameră separată care să le aparţină mimai lor pentru trei franci pe lună. în acelaşi timp, la parter o să amenajez săli de mese şi bodegi, unde se va servi o masă compusă din supă, tocană sau friptură, pîine, cidru, în valoare de şaptezeci de centime. Dacă îmi vindeţi casele voastre, voi înălţa, pe locul lor, hotelurile mele. Dacă nu vreţi, puteţi să le păstraţi. Combinaţia pe care v—o propun este în interesul vostru, pentru că de,,, altfel am deja alte terenuri unde

aceste construcţii mă vor costa mai ieftin. Aveţi timp de gîndire pînă mîine la unsprezece, la prînz va fi prea tîrziu.

Pe terenurile acelea împrăştiate peste tot, se zăresc alte acoperişuri micuţe de ţiglă nouă, care prin curăţenia şi strălucirea lor roşie, contrastează cu acoperişurile vechi, pline de muşchi şi de iarba urechii. Sînt cele ale caselor muncitoreşti a căror construcţie a început nu demult şi care toate, sînt sau vor fi izolate în mijlocul unei grădiniţe, în care se vor putea recolta legumele necesare alimentaţiei familiei, care astfel, pentru o chirie de o sută de franci pe an, va avea traiul asigurat.

Dar transformarea care, desigur l—ar fi surprins, ba chiar stupefiat pe cel care ar fi fost plecat din Maraucourt timp de un an, era cea" care afectase chiar parcul domnului Vulfran. ; peluzele mărindu—se coborau pînă la mlaştini, confundîndu—se chiar cu ele. Această porţiune joasă, rămasă pînă atunci în stare naturală, fusese separată de restul parcului printr—un şanţ, iar acum, în mijlocul ei se ridica o cabană mare de lemn, flancată de altele mai mici sau de chioşcuri uşoare care dădeau ansamblului aparenţa unei grădini publice, aspect dat şi de tot felul de terenuri de joacă, de manejuri pentru caii de lemn, de balansoare, de aparate de gimnastică, de locurile amenajate pentru jocul cu bile, cu popice, pentru tirul cu arcul, cu arboleta, cu carabina, cu puşca, de stîlpii cu premii, de terenurile pentru jocul cu mingea, etc.

În realitate, chiar asta şi era, o grădină publică pentru muncitorii din toate fabricile şi dacă pentru fiecare din satele Hercheux, Saint—Pipoy, Barcourt, Flexelles, domnul Vulfran se hotărîse să facă aceleaşi construcţii ca la Maraucourt, în ceea ce privea locul de recreere şi de întîlniri, vroia să fie unul singur pentru toţi, unde să se închege relaţii generale şi care ar fi devenit astfel o punte de legătură între ei. Şi mica bibliotecă pe care se gîndise la început să o înfiinţeze, se instala nu se ştie sub a cărei influenţă, în acest parc. În jurul sălilor de lectură şi de conferinţe, care se găseau în cabana cea mare din centru, se grupaseră şi terenurile pentru diversele jocuri a căror extindere a necesitat şi o parte din propriul parc, în aşa fel încît, acum clubul muncitoresc înconjoară castelul.

Oricît de rapide au fost concepute şi realizate aceste schimbări, au produs o vie emoţie în regiune, ba chiar un soi de agitaţie.

Cei mai înverşunaţi au fost cei ce închiriau camere, proprietarii de crîşme, negustorii, care s—au plîns că sînt ruinaţi şi oprimaţi. Nu era oare o nedreptate, o crimă socială să li se facă concurenţă şi să fie împiedicaţi să—şi continue comerţul în aceleaşi condiţii ca şi pînă atunci, spre binele interesului lor, aşa cum se cade unor oameni liberi ? Aşa procedaseră şi fermierii, care, după înfiinţarea fabricilor se revoltaseră împotriva acestora, căci le luau toţi lucrătorii, sau îi obligau să crească salariile. Micii comercianţi îşi adăugaseră plîngerile celor ale agricultorilor.

Era mai cinstit însă, dacă atunci cînd domnul Vulfran trecea pe străzile satului, însoţit de Perrine să nu fie huiduit ca un răufăcător. Nu era deci atît de bogat, bietul orb, încît să vrea să ruineze pe toată lumea ? Moartea fiului său nu îi îmblînzise deloc sufletul ? Muncitorii erau proşti să nu înţeleagă că toate acestea nu aveau alt scop decît să îi încătuşeze şi mai tare, să li se ia cu o mînă ceea ce li se dădea cu alta. Se ţinură mai multe întruniri unde se discutase ce era de făcut şi unde mai mulţi muncitori dovediseră că nu erau chiar atît de proşti ca atîţia alţii dintre colegii lor.

Chiar în cercul domnului Vulfran sau mai degrabă în familia sa, aceste reforme stîrniră tot atîtea nelinişti cît şi critici. Înnebunise ? Voia să se ruineze, adică să—i ruineze ? Nu era mai bine să i se interzică acest lucru ? Cu siguranţă că slăbiciunea lui pentru fetiţa aceea, care făcea din el tot ce dorea, era o dovadă a senilităţii, pe care tribunalele nu puteau să nu o ia în seamă. Şi toate discuţiile intime se concentrară astfel în jurul acestei puştoaice periculoase care nu ştia ce face ; pe ea n—o interesau banii cheltuiţi atît de uşor, că doar nu erau ai ei.

Din fericire pentru fată, era susţinută împotriva acestei mînii ale cărei dovezi le primea de fiecare dată sub forma unor lovituri directe sau indirecte, de prietenii care o încurajau şi o alinau.

Ca întotdeauna, Talouel, curtezan al succesului, trecu de partea ei ; ea reuşea tot ce întreprindea, domnul Vulfran făcea tot ce dorea ea, era expusă ostilităţii nepoţilor, cel mai bine era să se declare deschis prietenul ei ; în fond, ce—i păsa lui că domnul Vulfran cheltuia sume uriaşe care, în realitate, măreau valoarea acelor clădiri ? Dar nu erau banii lui şi într—o bună zi, cu siguranţă că îi vor reveni toate acele construcţii, de aceea cînd simţise că era posibilă o nouă îmbunătăţire, nu pierduse ocazia de a „presupune" împreună cu domnul Vulfran că venise momentul prielnic pentru a o pune în aplicare.

Dar Perrine aprecia mai mult prietenia altora, precum cea a doctorului Ruchon, a domnişoarei

Belhomme, a lui Fabry şi a muncitorilor pe care domnul Vulfran îi alesese pentru a face parte din consiliul de supraveghere a diferitelor investiţii.

Văzînd că „puştoaica" îi redase domnului Vulfran energia morală şi intelectuală, doctorul îşi schimbă atitudinea în ceea ce o privea şi acum o trata cu o afecţiune paternă, aproape cu respect, în orice caz ca pe o persoană cu greutate : „Fetiţa aceasta a făcut mai mult decît medicina, spunea el. De n—ar fi fost ea, nu ştiu, într—adevăr ce s—ar fi întîmplat cu domnul Vulfran".

Domnişoara Belhomme nu avusese de ce să—şi schimbe comportarea., dar era mîndră de eleva ei şi în fiecare zi în timpul lecţiei, erau cîteva minute cînd îi dezvăluia adevăratele sentimente, cu toate că îşi dădea seama că poate nu era prea bine ca profesorul să se destăinuie elevului..

Cît despre Fabry el era de acord cu aproape tot ce se făcea, ca să nu se pună rău cu tînăra aceea căreia la început nu îi acordase prea multă atenţie, dar care atît de repede căpătase o mare importanţă, încît acum el nu mai era decît un simplu instrument în mîinile ei.

—Domnule Fabry, veţi merge la Noisiel ca să studiaţi locuinţele muncitoreşti.

—Domnule Fabry, veţi merge în Anglia să studiaţi *„Working men's club Union".*

—Domnule Fabry vă duceţi în Belgia să vedeţi ce este cu cercurile muncitoreşti.

Şi Fabry se ducea, studia ce i se cerea, căutînd să nu—i scape nimic din ce era mai interesant ; apoi la întoarcere, după lungi discuţii cu domnul Vulfran, erau reţinute planurile pe care, sub conducerea sa le executau arhitectul şi şefii de lucrări, care se adunau cu toţii în biroul lui, ce devenise nu de mult cel mai important loc.

Ea nu participa niciodată la aceste discuţii, nu—şi spunea părerea, dar asista întotdeauna şi ar fi fost o adevărată neghiobie să nu crezi că ea era cea care le pregătea, le inspira şi că în fond sămînţa pe care ea o aruncase în sufletul şi în mintea stăpînului, dădea roade.

Nu mai mult decît Fabry, muncitorii aleşi de tovarăşii lor, nu tăgăduiau rolul Perrinei şi cu toate că în consiliile lor, ea nu îşi permisese nici un cuvînt, nici un gest, ştiau foarte bine să cîntărească influenţa pe care fata **o** exercita, iar pentru ei era mare lucru să se încreadă şi să se mîndrească cu una ce provenea din rîndurile lor.

—A lucrat la canete.

—Dacă nu ar fi muncit, ar fi ajuns aici ? Nici nu încăpea vorbă că în faţa acestora să se spună ceva rău despre ea, să fie huiduită cînd trecea prin sat, iar dacă s—ar fi întîmplat aşa ceva, vorbele urîte li s—ar fi oprit în gîtlej celor care ar fi avut curajul să o facă.

Fabry, care plecase de mai multe zile pentru o anchetă despre care domnul Vulfran nu îi vorbise Perrinei şi pe care părea că vrea să o ţină secretă, era aşteptat chiar în dimineaţa aceea ; de dimineaţă trimisese de la Paris o telegramă care nu conţinea decît aceste cîteva cuvinte :

„Cercetări complete, acte oficiale, sosesc la prînz".

Era douăsprezece şi jumătate şi el nu mai sosea, ceea ce contrar obiceiului, stîrni neliniştea domnului Vulfran, care era mai calm în astfel de situaţii.

După ce termină de mîncat, mai repede decît de obicei, se întoarse în cabinet împreună cu Perrine şi, nerăbdător se tot ducea spre fereastra deschisă ce dădea spre grădină, pentru a trage cu urechea.

—Ce—o fi cu Fabry de nu mai vine ?

—Poate că întîrzie trenul.

Dar el nu credea în acest argument şi rămînea la fereastră de unde Perrine a vrut să—l smulgă, deoarece în grădină şi în parc se petreceau lucruri despre care nu vroia ca el să ştie. Mai activi ca niciodată, grădinarii dădeau zor să termine decorarea coşurilor cu flori, în timp ce alţii aduceau plante rare, pe care le aranjau pe peluză ; porţile erau larg deschise şi dincolo de şanţ, Clubul muncitorilor era împodobit cu drapele şi flamuri ce fluturau în briza mării.

Deodată apăsă pe buton, iar cînd servitorul apăru, îi spuse că dacă vine cineva nu trebuie deranjat.

Acest ordin o surprinse pe Perrine, cu atît mai mult cu cît duminica. în mod obişnuit, erau primiţi toţi cei care doreau să—l vadă. cu mic cu mare, căci, destul de zgîrcit în timpul săptămînii cu vorbele care de fapt însemnau o pierdere de bani, duminica, era dimpotrivă, deosebit de vorbăreţ, cînd timpul său liber şi al celorlalţi nu mai avea aceeaşi valoare.

În sfîrşit, zgomotul roţilor unei trăsuri se auzi pe drumul dintre bălţi, adică pe cel ce vine dinspre Picquigny.

—Uite—l şi pe Fabry, zise el cu un glas ce părea schimbat, temător şi fericit totodată.

Într—adevăr, era chiar Fabry care intră vesel în birou. Şi el părea a fi într—o stare deosebită, iar privirea pe care o aruncă mai întîi asupra Perrinei, o tulbură fără să ştie de ce.
—Un incident pe drum m—a făcut să întîrzii.
—Ai sosit, asta este important.
—Cred că v—a parvenit telegrama.
—Depeşa dumitale, prea scurtă şi prea vagă mi—a dat speranţe ; am nevoie acum de certitudini.
—Sînt la fel de complete pe cît le doriţi.
—Atunci, hai, povesteşte mai repede.
—Să o fac în faţa domnişoarei ?
—Da, dacă este vorba de ceea ce zici.

Era pentru prima oară cînd Fabry, dîndu—şi seama de misiunea pe care o avea, cerea voie să vorbească în faţa Perrinei şi în starea de tulburare în care se găsea, această precauţie nu putea decît să—i mărească emoţia pe care vorbele domnului Vulfran şi ale lui Fabry, neliniştea unuia sau altuia, tremurul vocii lor i—o provocaseră.
—Aşa cum bănuiesc, agentul pe care l—aţi însărcinat să facă cercetări, zise Fabry care vorbea fără să se uite la Perrine, persoana a cărei urmă a pierdut—o de mai multe ori, venise la Paris. Acolo, căutînd actele de deces, a găsit în luna iunie a anului trecut un certificat pe numele de Mărie Doressany, văduva lui Edmond Vulfran Paindavoine. Aveţi aici copia acestui certificat. îl întinse în mîinile tremurînde ale domnului Vulfran.
—Vreţi să vi—l citesc ?
—Ai verificat numele ?
—Cu siguranţă.
—Atunci nu—i nevoie, o să vedem mai tîrziu. Continuă !
—Nu m—am limitat doar la acest act, urmă Fabry, am dorit să aflu cîte ceva şi de la proprietarul casei în care a murit, care se numeşte Bob de Sare ; i—am văzut şi pe cei care au asistat la moartea bietei femei, o cîntăreaţă de stradă pe nume Marchiza, şi Crapul, fost cizmar. A murit din cauza oboselii, epuizării, mizeriei.
L—am văzut şi pe medicul care a îngrijit—o, doctorul Cendrier care locuieşte la Chăronne, pe strada Riblette ; a vrut să o interneze în spital, dar a refuzat să se despartă de fiica ei. în sfîrşit, pentru ca ancheta mea să fie completă, m—au trimis pe strada Chateau—des—Rentiers, la o negustoare de haine vechi, La Rouquerie, pe care abia ieri am întîlnit—o întorcîndu—se de la ţară.
Fabry făcu o pauză, şi pentru prima oară, întorcîndu—se spre Perrine, o salută respectuos.
—L—am văzut pe Palikare, domnişoară, îi merge bine. Perrine însă se ridicase şi privea, ascultînd ca pierdută. Un şuvoi de lacrimi îi umplură ochii.
Fabry continuă.
—Lămurit asupra identităţii mamei, nu—mi mai rămânea decît să ştiu ce se întîmplase cu fata ; acest lucru l—am aflat de la La Rouquerie, care mi—a povestit cum s—a întîlnit în pădurea Chantilly cu un copil pribeag, mort de foame, regăsit de măgarul său.
—Şi tu, strigă domnul Vulfran, întorcîndu—se spre Perrine care tremura din cap pînă în picioare, nu—mi spui odată de ce copilul acesta a stat ascuns, nu—mi explici nimic, tu, cea care cunoşti atît de bine inima unei fete ?...
Ea făcu cîţiva paşi spre el.
Acesta continuă :
—Şi de ce nu vine în braţele—mi deschise ?
—Doamne !
—În cele ale bunicului ei.

CAPITOLUL 40

Fabry se retrăsese lăsîndu—i între patru ochi pe bunic şi pe nepoată.
Dar erau atît de emoţionaţi încît rămăseseră mînă în mînă, fără să spună nimic, schimbînd doar

cuvinte tandre.
—Fata mea, draga mea nepoată !
—Bunicule !
În cele din urmă cînd îşi reveniră din emoţia care—i tulburase, el o întrebă.
—De ce n—ai vrut să te cunosc ? întrebă el.
—N—am încercat de atîtea ori ? Amintiţi—vă ce mi—aţi spus într—o zi, ultima dată cînd am făcut aluzie la mama şi la mine : „Niciodată, auzi, niciodată să nu—mi mai vorbeşti de nenorocitele astea" !
—Cum aş fi bănuit că tu erai fata mea ?
—Dacă fata asta s—ar fi prezentat de—a dreptul în faţa dumneavoastră, nu aţi fi gonit—o fără să—i daţi ascultare ?
—Cine ştie ce—aş fi făcut !
—Atunci m—am hotărît să nu—mi dezvălui identitatea decît în clipa cînd, după sfaturile mamei, m—aş fi făcut iubită.
—Şi ai aşteptat atîta ! Nu aveai mereu dovezi ale afecţiunii mele ? A trebuit să—l pun pe Fabry să te oblige să mi te arunci în braţe, căci bănuielile mele se definiseră după lupte crîncene, după ezitări, speranţe, îndoieli pe care ai fi putut să le spulberi vorbind mai devreme.
—Bucuria ceasului de acum nu demonstrează că a meritat aşteptarea ?
—Aşa este, dar lasă asta acum, spune—mi mai bine de ce mi—ai ascuns, lăsîndu—mă să continui cercetările pe care cu un cuvînt le—ai fi lămurit...
—Descoperindu—mă.
—Vorbeşte—mi de tatăl tău ; cum aţi ajuns la Sarajevo ? Ce l—a determinat să se facă fotograf ?
—Viaţa pe care a dus—o în India o cunoaşteţi, puteţi... El o întrerupse.
—Spune—mi tu : doar vorbeşti cu bunicul tău, nu cu domnul Vulfran.
—Din scrisorile pe care le—ai primit ştii aproape totul despre viaţa noastră de acolo, ţi—o voi povesti mai tîrziu, îţi voi vorbi de ierovizarea plantelor şi vînatul animalelor, vei vedea cît de curajos era tata, cît de vitează era mama, căci nu pot să—ţi vorbesc despre el, fără a face acelaşi lucru şi despre ea.
—Să nu crezi că ceea ce am aflat de la Fabry, care mi—a spus că a refuzat să se interneze acolo unde poate ar fi fost salvată, şi asta numai pentru a nu te abandona nu m—a impresionat !
—O vei iubi ! O vei iubi !
—O să—mi vorbeşti şi despre ea.
—O să vezi că o s—o iubeşti, cînd ţi—o voi descrie.
—Treci peste asta.
Plecasem din India ca să ne întoarcem în Franţa, cînd, odată ajunşi la Suez, tata pierdu banii pe care îi avea cu el. Fusese furat de nişte oameni de afaceri. Cum, nu ştiu.
Domnul Vulfran făcu un gest, care părea că spune că el ştia cum.
—Nemaiavînd bani, în loc să venim în Franţa, am plecat în Grecia. La Atena, tata, care avea aparat de fotografiat a făcut portrete de pe urma cărora am trăit. Apoi a cumpărat o căruţă cu coviltir, un măgar, pe Palikare, cel care mi—a salvat viaţa şi am vrut să venim în Franţa pe uscat, făcînd portrete pe drum. Din păcate, făceam prea puţine ! Drumul era greu prin munţi, iar cel mai adesea nu erau decît nişte potecuţe, pe care Palikare ar fi trebuit să moară de douăzeci de ori pe zi. Ţi—am spus cum s—a îmbolnăvit tata la Bousovatche. îţi cer numai să nu mă pui să—ţi povestesc astăzi cum a murit... N—aş putea să o fac. Cînd nu a mai fost cu noi, a trebuit să ne continuăm drumul. Şi dacă pe cînd trăia el cîştigam aşa de puţin, căci el inspira totuşi încredere oamenilor şi îi convingea să se lase fotografiaţi, cînd am rămas singure, cîştigam şi mai puţin. Mai tîrziu, îţi voi povesti de asemenea despre mizeria îndurată din noiembrie şi pînă în plină iarnă, la Paris. Prin intermediul domnului Fabry ai aflat cum a murit mama la Bob de Sare, iar despre ea îţi voi pomeni mai tîrziu cînd, îţi voi spune şi de ultimele recomandări ale ei în privinţa venirii mele aici.
În timp ce Perrine vorbea, o rumoare vagă se auzea dinspre grădină.
—Ce mai este şi asta ? întrebă domnul Vulfran. Perrine se duse la fereastră ; peluzele şi aleile erau pline de muncitori îmbrăcaţi ca de duminică, de bărbaţi, femei, copii ce scuturau deasupra capetelor steaguri de tot felul ; şi din această mulţime de şase sau şapte mii de oameni înghesuiţi unul în altul şi ale căror rînduri continuau să se îngroaşe umplînd parcul şi grădina clubului, drumul, pajiştea, se înălţa rumoarea aceea care îl surprinsese pe domnul Vulfran şi îi abătuse atenţia de la povestea Perrinei, chiar

dacă—l interesa aşa de mult.
—Ce mai este şi asta ? repetă el.
—Astăzi este ziua ta de naştere, zise ea, iar muncitorii de la toate fabricile au hotărît să te sărbătorească, mulţumindu—ţi astfel pentru tot ce ai făcut pentru ei.
—Da, aşa este ! aşa este !

Se apropie de fereastră ca şi cum ar fi văzut, dar în clipa aceea a fost recunoscut şi îndată se auzi un strigăt ce trecu din gură în gură şi care, amplificîndu—se, deveni asurzitor.
—Doamne ! ce groaznic ar fi fost dacă erau împotriva noastră, şopti el, simţind pentru prima oară forţa acelor mase al căror stăpîn era.
—Da, dar sînt cu noi pentru că şi noi sîntem de partea lor.
—Ţie ţi se datorează totul, draga mea ; cît de departe mi se pare ziua cînd a fost celebrat serviciul religios în amintirea tatălui tău în biserica aceea goală !
—Ai aici aprobarea ceremoniei care a fost votată în consiliu. Te voi conduce pe peron la ora două fix; acolo vei fi deasupra tuturor, iar lumea te va vedea ; un muncitor din fiecare sat în care se găseşte vreo fabrică va ca lîngă tine şi în numele tuturor, moş Gathoye îţi va adresa un mic discurs.

Chiar în clipa aceea bătu ora două.
—Îmi dai mîna ? zise ea.

Ajunseră pe peron, şi deodată răsunară aclamaţii puternice ; atunci, aşa cum fusese stabilit, delegaţii urcară pe terasă, iar moş Gathoye, un bătrîn care lucra ia dărăcitul cînepii, înainta din proprie iniţiativă, pentru a—şi rosti cuvîntarea pe care o repetase de vreo zece ori de dimineaţă pînă acum.
—Domnule Vulfran, pentru a vă felicita am... ca să vă felicităm am...

Dar cum nu mai ştia ce să zică, întinse mîinile, iar mulţimea care—i vedea gesturile elocvente crezu că—şi termină discursul.

După cîteva secunde de caznă, timp în care—şi smulse cîteva smocuri de păr argintiu, trăgînd de el, ca şi cînd ar fi dărăcit cînepa, zise :
—Uitaţi ce este, aveam un discurs de ţinut, dar nu—mi mai găsesc cuvintele şi mă tem să nu vă. plictisesc !
Ce mai încolo şi încoace, voiam să vă felicit, să vă mulţumesc în numele tuturor din toată inima.
Ridică mîna în mod solemn.
—Jur pe legea mea. Chiar dacă a fost incoerent, acest discurs nu—l înduioşa mai.puţin pe domnul Vulfran, care se găsea în starea aceea în care vorbele sînt de prisos. Sprijinit de umărul Perrinei, înainta pînă la balustrada terasei, ca şi cum ar fi fost la o tribună de unde putea fi văzut de toată lumea.
—Prieteni, zise el cu glas puternic, dovezile voastre de prietenie îmi provoacă o bucurie şi mai mare, cu atît mai mult cu cît mi le aduceţi în ziua cea mai fericită din viaţa mea, ziua în care mi—am regăsit nepoata, fiica băiatului pe care l—am pierdut. O cunoaşteţi, aţi văzut—o la lucru, fiţi siguri că va continua şi va dezvolta ceea ce am făcut împreună şi fiţi încredinţaţi că viitorul vostru
al copiilor voştri este în mîini bune.

Spunînd acestea, se aplecă spre Perrine şi fără că ea să se mai poată apăra, o luă în braţele—i încă viguroase, o ridică, o arătă mulţimii şi o sărută.

Din momentul acela, timp de cîteva minute mii de glasuri de bărbaţi, de femei, de copii o aclamară puternic ; apoi, ca şi cum sărbătoarea ar fi fost bine regizată, începu defilarea şi fiecare, trecînd prin faţa bătrînului stăpîn şi a nepoatei sale, îi saluta sau făcea plecăciune.
—Dacă ai vedea chipurile acestea vesele ! zise Perrine.

Totuşi fuseră cîteva care nu păreau a fi deloc mulţumite ; cele ale nepoţilor în momentul în care veniseră să—şi felicite „verişoara", după terminarea ceremoniei.
—În ceea ce mă priveşte, zise Talouel, care îşi rezervase plăcerea de a—i întîlni şi care pe de altă parte ţinea să nu scape ocazia de a—i face curte moştenitoarei fabricilor, bănuiam eu că aşa va fi.

Emoţii de intensitatea acestora nu puteau fi tocmai bune pentru sănătatea domnului Vulfran ; în ajun se simţise aşa cum nu se mai simţise de multă vreme, nu mai tuşea, nu se mai sufbea, mînca şi dormea bine ; a doua zi, dimpotrivă, tuşea şi sufocările reveniră, încît tot ce fusese cîştigat aşa de greu, părea că se duce de rîpă din nou.

Doctorul Ruchon fu chemat îndată.
—Trebuie să înţelegeţi, zise domnul Vulfran, că vreau să—mi văd nepoata. Faceţi în aşa fel încît să fiu

în stare să suport operaţia şi asta cît mai repede.

—Nu mai ieşiţi afară, urmaţi un regim lactat, fiţi calm, vorbiţi puţin şi vă garantez că mulţumită şi timpului frumos de care ne bucurăm, durerea, palpitaţiile, tuşea, vor dispărea şi operaţia va fi posibilă, cu toate şansele de reuşită.

Pronosticul doctorului Rouchon se adeveri întocmai şi la o lună după aniversare, doi medici chemaţi de la Paris constatară o stare generală destul de bună, care să permită operaţia. Consultîndu—l într—o cameră obscură, doctorii au constatat că domnul Vulfran îşi păstrase sensibilitatea retiniana. Era condiţia indispensabilă operaţiei şi hotărîră ca aceasta să se facă prin iridectomie, adică prin tăierea unei părţi a irisului.

Au vrut să—l adoarmă, dar el a refuzat.

—Nu, zise el, dar îi cer nepoatei mele să aibă curajul să mă ţină de mînă ; o să vedeţi că—mi va fi de ajuns. Este atît de dureros ?

—Cocaina vă micşorează durerea.

După operaţie pacientul nu—şi recapătă vederea imediat şi se scurseră cinci sau şase zile pînă cînd să înceapă cicatrizarea rănii de pe ochi, care acum erau legaţi cu un bandaj.

Cît au fost de lungi aceste zile de aşteptare, atît pentru bunic cît şi pentru nepoată, în ciuda asigurărilor date de oculistul ce rămăsese la castel, pentru a—i înlocui el însuşi pansamentele ! Dar oculistul nu era totul. Ce s—ar fi întîmplat dacă s—ar fi produs o nouă criză de .bronşită ?

Un acces de tuse, un strănut, nu puteau compromite totul ?

Iar Perrine fu cuprinsă din nou de teamă, aşa cum fusese atunci cînd tatăl şi mama ei căzuseră bolnavi.

Doar nu—şi regăsise bunicul pentru a—l pierde şi încă odată să rămînă singură pe lume !

Timpul se scursese fără să intervină vreo complicaţie mai supărătoare, iar domnului Vulfran i se dădu voie să—şi scoată bandajele într—o cameră ale cărei obloane fuseseră închise iar draperiile trase.

—Ah ! dacă aş fi avut ochi, strigă el după ce o contemplă, oare nu te—aş fi recunoscut de la prima privire, fata mea ? Chiar atît de neghiobi au fost cei de aici, încît să nu vadă nici o asemănare cu tatăl tău?

Sînt sigur că Talouel ar fi sincer să spună că el „bănuia" aşa ceva.

Dar nu mai fu lăsat să—şi prelungească revărsarea aceasta de sentimente. Nu trebuia să încerce vreo emoţie, nici să tuşească sau să aibă palpitaţii.

În a cincisprezecea zi bandajul a fost înlocuit cu o simplă compresă ; în a douăzecea zi, îi dădură jos şi pansamentele, dar abia în a treizeci şi cincea zi veni oculistul de la Paris pentru a decide alegerea unor lentile convexe care i—ar permite lecturarea şi vederea la distanţă. Cu un bolnav obişnuit, lucrurile ar fi mers fără îndoială mai repede, dar cu un om bogat ca domnul Vulfran, ar fi fost o naivitate ca îngrijirile să nu fie întinse la extrem, iar doctorii să nu facă mai multe drumuri.

Ceea ce dorea cel mai mult domnul Vulfran, acum că îşi văzuse nepoata, era să iasă şi să viziteze fabricile, dar acest lucru cerea multă precauţie şi impunea noi amînări, căci nu voia să se închidă într—un cupeu cu geamurile închise, ci să folosească vechea sa trăsură pentru a fi condus de Perrine şi a se arăta tuturor împreună cu ea.

Pentru aceasta, trebuia aleasă o zi cînd nu era soare, vînt sau frig.

În sfîrşit, veni una aşa cum era de dorit, blîndă şi răcoroasă, cu cerul de un albastru clar, aşa cum nu adesea ai ocazia să întîlneşti prin ţinuturile acelea şi după dejun, Perrine îi porunci lui Bastien să—l înhame pe Coco la trăsură.

—Îndată domnişoară.

Fu mirată de tonul acestui răspuns şi de zîmbetul lui Bastien, dar nu prea îi dădu atenţie aşa cum era de preocupată să—şi îmbrace bunicul, astfel încît să nu—i fie nici frig, nici cald.

În curînd Bastien reveni şi îi anunţă că trăsura îi aşteaptă, iar ei ieşiră pe terasă. Perrine, nu—şi scăpa din ochi bunicul care acum mergea singur. Ajunsese la ultima treaptă, cînd un răget puternic o făcu să întoarcă privirea.

Cum de era cu putinţă ? Un măgar înhămat la trăsură, iar acest măgar semăna cu Palikare, dar cu un Palikare ce strălucea de curăţenie, ţesălat, cu copitele lustruite, legat cu un ham galben cu ciucuraşi albaştri, care răgea cu gîtul întins şi voia să vină spre Perrine, în ciuda unui lacheu, care abia îl mai ţinea,

—Palikare !

Îi sări de gît şi îl sărută.

—Ah ! bunicule, ce surpriză nemaipomenită !

—Nu eu ţi—am făcut—o ci Fabry, care l—a răscumpărat de la La Rouquerie.

Personalul de la birou a dorit să facă acest cadou fostei lor colege.

—Domnul Fabry are o inimă de aur.

—Da, da, a avut o idee la care nu s—au gîndit verii tăi. Mi—a venit şi mie una, am comandat la Paris o şaretă frumoasă pentru Palikare ; va sosi peste cîteva zile ; nu va mai fi trasă decît de el, căci trăsura aceasta nu este de nasul lui.

Urcă în trăsură şi Perrine luă hăţurile.

—De unde să începem ?.

—Cum de unde ? De la foişor ! Crezi că nu am de gînd să văd cuibul în care ai trăit, de unde ţi—ai luat zborul?

Era la fel cum îl lăsase în urmă cu un an, cu hăţişurile de vegetaţie virgină, fără ca cineva să o fi atins, respectată chiar şi de timpul care nu făcuse decît să adauge un an acestei sălbăticii.

—Cît este de curios, zise domnul Vulfran, ca la doi paşi de un centru muncitoresc, în plină civilizaţie să fi putut trăi aici o viaţă aproape sălbatică.

—În India, în mijlocul sălbăticiilor, totul ne aparţinea ; aici în plină viaţă civilizată nu avem dreptul la nimic ; m—am gîndit adesea la asta.

După foişor, domnul Vulfran, vru ca prima vizită să o facă la creşa din Maraucourt.

Credea că o cunoaşte bine, căci discutase şi examinase planurile împreună cu Fabry, dar cînd se trezi în faţa intrării şi cînd cu coada ochiului, văzu toate celelalte săli,, dormitorul cu paturi în care erau culcaţi copiii în scutece roz şi bleu, după sexul copilului, camera de joacă pentru cei care mergeau singuri, bucătăria, lavoarul, fu surprins şi încîntat că printr—o împărţire corectă a interiorului şi prin utilizarea uşilor de sticlă, obiectivul reuşise să atingă idealul unei creşe.

Cînd trecură din dormitor în camera de joacă, copiii se repeziră la Perrine, arătîndu—i jucăriile pe care le aveau în mînă, o trompetă, o huruitoare, un cal de lemn, un pui, o pasăre.

—Bag de seamă că eşti cunoscută pe aici, zise domnul Vulfran.

—Cunoscută ! reluă domnişoara Belhomme care îi însoţea, mai bine aţi spune iubită, aderată ; este ca o mămică pentru ei. Nu—i nimeni care să ştie să se joace cu ei, aşa cum o face ea.

—Îţi aminteşti, răspunse domnul Vulfran ce îmi spuneai ? „Că este un merit să şti să—i oferi ceea ce—ţi este necesar". Mi se pare însă că este un altul şi mai mare, să şti să oferi altora, ceea ce au nevoie, iar acest lucru l—a făcut nepoata mea. Dar nu sîntem decît la început, draga mea domnişoară.

Să construieşti leagăne, cămine muncitoreşti, cluburi, nu este decît abc—ul problemei sociale şi nu doar cu atîta lucru se rezolvă. Sper să putem merge şi mai departe, mai adînc, nu sîntem decît la început; o să vezi, o să vezi.

Cînd se întoarseră în sala de la intrare, o femeie tocmai alăptase copilul. Se ridică repede şi îl arătă domnului Vulfran.

—Priviţi—l, domnule Vulfran, nu—i aşa că este frumos ?

—Sigur... da, este un copil frumos.

—Este al dumneavoastră.

—Într—adevăr ?

—Am mai avut trei care mi—au murit. La ce bun ar mai fi trăit şi ăsta ? O să vedeţi că o să trăiască pentru dumneavoastră ; Dumnezeu să vă binecuvînteze, pe dumneavoastră şi pe scumpa nepoată !

După creşă veni rîndul căminului muncitoresc, hanul, restaurantul, clubul, apoi, părăsind Maraucourt—ul merseră la Saint—Pipoy la Flexelles, la Bacourt, la Hercheus, iar pe drum, Palikare tropăia bucuros, mîndru de a fi alături de micuţa sa stăpînă a cărei mînă era mai uşoară decît cea a tuşei La Rouquerie şi care nu urca niciodată în trăsură fără să—l sărute, mîngîiere la care răspundea prin ciulirea urechilor, ceea ce era destul de elocvent pentru cine ştia să traducă acest gest.

În satele acestea, lucrările nu erau la fel de înaintate ca la Maraucourt, dar deja bănuiai în mare parte termenul la care puteau fi finalizate.

Ziua fusese destul de bogată în evenimente, se întorseseră încet, odată cu lăsarea serii. Atunci, cum treceau de pe un deal pe altul ajunseră într—un loc unde puteau vedea cel mai bine zona care se întindea la picioarele lor. Peste tot se zăreau acoperişuri noi în preajma coşurilor înalte, care scuipau nori groşi de fum. Domnul Vulfran întinse mîna:

—Aceasta este opera ta, zise el, operă la care nu avusesem vreme să mă gîndesc, prins fiind de febra afacerilor. Dar ca toate acestea să dureze şi să se dezvolte, ai nevoie de un soţ demn de tine, care să muncească pentru noi şi pentru ceilalţi. Nu îi vom cere altceva. Şi am impresia că vom întîlni omul cu suflet bun de care avem nevoie. Atunci vom trăi fericiţi... în familie.